CHARLES DICKENS
VIAȚA LUI
DAVID COPPERFIELD

Vol. III

Charles Dickens

THE PERSONAL HISTORY OF
DAVID COPPERFIELD

Oxford University Press, 1960

CHARLES DICKENS

VIAȚA LUI DAVID COPPERFIELD

roman

vol. III

Ediția a III-a revăzută

Traducere și note de IOAN COMȘA

CARTEA ROMÂNEASCĂ

1984

Coperta de *P. Dumitrescu*

Copertele I și IV reproduc desene, semnate de *Hablot Knight Browne* (1815—1882) care, în prima ediție a romanului *David Copperfield*, apărută în anul 1850, au ilustrat capitolele L și XL.

CAPITOLUL

XL

PEREGRINUL

Seara, în Buckingham Street, am stat îndelung de vorbă despre întîmplările familiale amănunţit relatate în capitolul premergător. Mătuşa a fost profund afectată, şi după aceea, timp de vreo două ceasuri, a măsurat odaia în lung şi în lat, cu braţele încrucişate pe piept. Ori de cîte ori era deosebit de descumpănită, săvîrşea cîte o asemenea performanţă de marş, şi totdeauna după durata marşului se putea aprecia cît de gravă era descumpănirea. De astă dată s-a simţit atît de tulburată, încît a găsit de cuviinţă să deschidă uşa dormitorului, amenajîndu-şi astfel un traseu care cuprindea cele două dormitoare de la un capăt la altul ; şi în vreme ce *mister* Dick şi cu mine şedeam tăcuţi lîngă foc, dînsa a străbătut pista omologată în sus şi în jos cu pas egal şi cu regularitatea unui pendul.

Cînd, după ce *mister* Dick s-a dus la culcare, am rămas singur cu mătuşa, m-am apucat să scriu epistola destinată celor două bătrîne doamne. Obosită de atîta umblet, mătuşa se aşezase lîngă cămin, cu fusta sumeasă, ca de obicei. Dar în loc să ţină paharul pe genunchi, ca altădată, îl uitase pe consola căminului ; şi, rezemîndu-şi cotul stîng pe braţul drept, cu bărbia în palmă, se uita la mine îngîndurată. Şi ori de cîte ori ridicam ochii de la lucrul meu, îi întîlneam privirea.

— Mă simt cît se poate de bine, dragul meu, mă asigura dînsa întărind din cap, dar sînt enervată şi mîhnită.

Fiind prea ocupat, n-am băgat de seamă, decît după ce s-a dus la culcare, că lăsase neatinsă, pe cămin, băutura ei de seară, cum îi zicea ea. Cînd i-am bătut la uşă ca să-i aduc la cunoştinţă descoperirea mea, mi-a deschis uşa mai afectuos ca de obicei, dar mi-a spus : „Astă-seară n-am chef de ea, Trot !", a clătinat din cap şi a închis uşa.

Dimineaţa a citit scrisoarea adresată celor două bătrîne doamne, pe care a aprobat-o. Am pus-o la poştă, iar după aceea n-am avut altceva de făcut decît să mă înarmez cu răbdare şi să aştept răspunsul. Trecuse aproape o săptămînă, şi tot mai aşteptam.

Într-o seară, pe ninsoare, am pornit de la doctorul Strong spre casă. Fusese o zi geroasă şi suflase un vînt tăios dinspre nord-est. O dată cu întunericul, vîntul căzuse şi începuse să ningă. Îmi aduc aminte că zăpada cădea în fulgi mari şi că se aşternuse un strat gros. Huruitul roţilor şi zgomotul paşilor erau înăbuşite, ca şi cum străzile ar fi fost acoperite cu covoare de puf.

Drumul cel mai scurt spre casă ducea prin Saint Martin's Lane, şi, firește, pe o asemenea vreme, pe aici am apucat-o. Pe atunci, biserica, de la care se trage numele ulicioarei, era mai înghesuită ; n-avea loc deschis înainte, iar ulicioara şerpuia către Strand. Cînd am trecut prin faţa treptelor ce duc spre peristilul bisericii, m-am încrucişat în colţ cu o siluetă feminină. M-a privit, a trecut pe partea cealaltă şi a dispărut. O cunoşteam. O văzusem undeva. Dar nu-mi aminteam unde. Chipul ei era legat de o întîmplare care mă atingea drept la inimă ; dar cînd am întîlnit-o, mă gîndeam la altceva şi am fost buimăcită.

Pe treptele bisericii se afla un bărbat aplecat, care-şi lăsase bocceaua jos, în zăpada albă, ca s-o potrivească ;

l-am văzut în acelaşi moment în care am văzut şi silueta aceea. Cred că nu m-am oprit sub impresia surprizei ; dar în orice caz, cînd am trecut în dreptul lui, s-a ridicat, s-a întors şi a coborît spre mine. M-am trezit faţă în faţă cu *mister* Peggotty !

Atunci mi-am amintit şi cine era femeia. Era Martha, căreia în noaptea aceea, în bucătărie, Emily îi dăduse nişte bani. Martha Endell, alături de care, după cum îmi spusese atunci Ham, *mister* Peggotty nici pentru toate comorile ce zac scufundate pe fundul mărilor n-ar fi răbdat s-o vadă pe scumpa sa nepoată.

Ne-am strîns cu căldură mîinile. Şi la început nici unul n-am fost în stare să scoatem o vorbă.

— *Mas'r* Davy ! mi-a zis, strîngîndu-mi cu putere mîna. Mă bucur din toată inima că vă văd, *sir !* Bine v-am găsit, bine v-am găsit !

— Bine te-am găsit, scumpe şi vechi prieten ! i-am spus eu.

— Îmi pusesem în gînd, *sir,* să vin să vă caut în seara asta, a urmat el, dar ştiind că locuiţi cu mătuşa — căci am trecut pe la 'neavoastră în drum spre Yarmouth — m-am temut că-i prea tîrziu. Aş fi venit însă dimineaţă devreme, înainte de a pleca, *sir.*

— Pleci din nou ?

— Da, *sir,* mi-a răspuns, clătinînd încetişor din cap. Plec mîine.

— Şi acum unde te duci ?

— Păi, mi-a spus, scuturîndu-şi zăpada de pe pletele lungi, aveam de gînd să caut un culcuş pentru la noapte.

Pe vremea aceea, chiar peste drum de locul unde ne aflam se mai găsea o intrare lăturalnică în curtea din dos a hanului „Crucea de aur“ [1], care avea legături atît de memorabile cu năpasta ce-l lovise. I-am arătat gangul, l-am luat de braţ şi am traversat ulicioara. Două sau trei cămăruţe ale hanului dădeau în curtea grajdurilor ; uitîn-

[1] Vezi vol. II, cap. XIX, p. 21 şi urm.

du-mă într-una din ele și văzînd că era goală și că în cămin ardea un foc bun, l-am poftit înăuntru.

Cînd l-am văzut la lumină, am băgat de seamă că părul îi era lung și răvășit și că, afară de asta, fața-i era arsă de soare. Mai încărunțise, cutele ce-i brăzdau fața și fruntea se adînciseră, iar după înfățișare părea să fi înfruntat fel de fel de intemperii în peregrinările sale ; dar arăta în putere și zdravăn și ca un om susținut de un scop urmărit cu tenacitate, de la care nimic nu-l putea abate. În timp ce făceam în forul meu interior aceste observații, dînsul și-a scuturat zăpada de pe haine și pălărie și s-a șters pe obraz. Cînd s-a așezat la masă, cu fața la mine și cu spatele la ușa prin care intrasem, a întins din nou mîna-i aspră și, apucînd-o pe a mea, mi-a strîns-o călduros.

— O să vă povestesc, *mas'r* Davy, mi-a zis, pe unde am fost și ce am aflat. Am fost departe și n-am aflat decît puține vești ; dar o să vă povestesc.

Am sunat clopoțelul să ne aducă ceva cald de băut. N-a vrut nici o băutură mai tare decît bere și, pînă ne-a adus-o și ne-a încălzit-o pe foc, a stat dus pe gînduri. Expresia gravă a feței sale era atît de impresionantă, încît n-am îndrăznit să-l tulbur.

— Cînd nu era decît o fetiță, a început ridicînd fruntea, după ce am rămas singuri, pomenea deseori de mare și de coastele unde apele-s de un albastru întunecat și strălucesc în bătaia soarelui. Îmi ziceam citeodată că tot amintea de ele numai pentru că taică-su murise-necat. Nu știu, dar credea poate — sau nădăjduia — că taică-su fusese tîrît de curent spre meleagurile unde florile înfloresc de-a pururi și unde priveliștea-i veșnic însorită.

— Se prea poate să nu fi fost decît o închipuire de copil.

— Cînd a... cînd am pierdut-o, a reluat *mister* Peggotty, mi-a spus mie ceva că spre țările acelea avea s-o ducă. Mi-a zis mie ceva că pesemne i-o fi povestit

tot felul de minunăţii despre ele şi i-o fi spus că pe acele meleaguri o să ajungă şi ea o *lady*, şi că-n felul ăsta o fi făcut-o să-l asculte întîiaşi dată. Cînd am văzut-o pe maica lui, mi-am dat seama foarte limpede c-avusesem dreptate. Am trecut Canalul în Franţa şi am debarcat acolo ca şi cum aş fi căzut din cer...

Am văzut că uşa se crăpase, lăsînd să intre zăpada în odaie. Am văzut că s-a deschis mai tare şi că o mînă se strecurase binişor s-o ţină deschisă.

— Am aflat acolo un *gen'leman* englez, care avea o slujbă înaltă, a urmat *mister* Peggotty, şi i-am spus c-am pornit să-mi caut nepoata. Mi-a făcut rost de nişte hîrtii — nu ştiu com le zice — ca să pot călători mai departe, şi a vrut să-mi dea şi bani, dar din fericire n-aveam nevoie. Firește, i-am mulţomit din inimă pentru tot ce a făcut pentru mine ! „Am scris de dumneata, mi-a zis, şi o să vorbesc cu toţi cei care au s-o ia pe acelaşi drum, aşa că mulţi o să ştie despre 'neata cînd o să călătoreşti singur, departe de-aici.“ I-am arătat com am putut mai bine cît îi eram de recunoscător şi-am pornit să străbat Franţa.

— Singur şi pe jos ?

— Mai mult pe jos, a mărturisit el, uneori şi cu căruţa, împreună cu oamenii care mergeau la tîrg, alteori şi cu poştalioanele, cînd umblau goale. Străbăteam pe jos multe mile în fiecare zi, şi cîteodată mergeam împreună cu vreun biet soldat sărman sau cu vreun alt om care se ducea să-şi vadă prietenii. Nu puteam vorbi, nici eu cu el, nici el cu mine, dar ne ţineam de urît de-a lungul şoselelor prăfuite.

Asta aş fi putut ghici şi singur după tonul lui prietenos.

— Cînd soseam într-un oraş mă duceam la han ş-aşteptam prin curte pînă venea cineva care ştie englezeşte (ceea ce se-ntîmpla mai totdeauna). Le povesteam atunci com că pornisem să-mi caut nepoata, şi ei îmi spuneau ce fel de oameni mai răsăriţi se aflau la han, iară

eu aşteptam şi mă uitam după toţi cei care intrau sau ieşeau, să văd de nu seamănă careva cu ea. N-o găseam pe Em'ly, şi porneam mai departe. Încetul cu încetul, com intram într-un sat, sau trăgeam undeva, la oameni mărunţi, mă pomeneam c-auziseră de mine. Mă pofteau să poposesc la porţile lor, mă ospătau cu fel de fel de mîncăruri şi băuturi şi-mi grijeau culcuş pentru noapte. Şi multe femei, *mas'r* Davy, ce aveau fete de o vîrstă cu Em'ly, am aflat aşteptînd la margine de sat, în faţa crucii Mîntuitorului nostru, să mă omenească în acelaşi chip. Unora li se prăpădise cîte o fată. Şi numai Dumnezeu ştie cîtă bunătate mi-au arătat aceste mame !

La uşă era Martha. Am văzut-o limpede cum asculta cu privirea rătăcită. Mi-era teamă ca nu cumva să întoarcă şi el capul şi s-o vadă.

— Adesea, mi-a povestit mai departe *mister* Peggotty, îmi aşezau copiii, mai ales fetiţele, pe genunchi : şi de multe ori m-aţi fi putut vedea şezînd cu ei în braţe la porţi, pe înserat, de parc-ar fi fost copiii odorului meu. Vai, odorul meu !

Copleşit de o jale năprasnică, a izbucnit în hohote de plîns. Am pus mîna mea tremurîndă peste mîna cu care-şi ascunsese faţa.

— Mulţumesc, *sir*, mi-a zis. Nu luaţi seama la asta.

Apoi şi-a dus mîna la piept şi şi-a urmat povestirea.

— Adesea dimineaţa mă-nsoţeau pe drum cîte o milă sau două ; şi la despărţire le ziceam : „Vă mulţumesc din toată inima ! Domnul să vă binecuvînteze !" Şi parcă îmi pricepeau vorbele şi-mi răspundeau cu prietenie. În cele din urmă am ajuns şi la mare. Nu mi-a venit greu, ca marinar ce sînt, s-ajung în Italia. O dată sosit acolo, am umblat mai departe din loc în loc. Oamenii s-au arătat tot atît de buni cu mine, şi aş fi străbătut toată ţara, din oraş în oraş, de n-aş fi aflat veşti c-ar fi văzut-o cineva prin munţii din Elveţia. Mi-a spus careva, care-l

cunoștea pe servitorul lor, că-i văzuse acolo pe toți trei și com călătorcau și unde se aflau. Și-am mers zi și noapte, *mas'r* Davy, către munți. Cu cît mergeam, cu atît munții aceia se depărtau parcă. Dar pînă la urmă le-am venit de hac și i-am trecut. Cînd am ajuns aproape de locul de care mi se spusese, m-am întrebat : „Ce-am să fac cînd oi da ochii cu ea ?"

Femeia, care, fără a se sinchisi de frigul nopții, trăgea cu urechea, mai era la ușă, și mîinile ei mă rugau, mă implorau să n-o alung.

— Niciodată nu m-am îndoit de dînsa, a zis *mister* Peggotty. Nu ! Cîtuși de puțin ! Numai de mi-ar zări chipul, numai de mi-ar auzi glasul, numai de-aș sta înaintea ei, fără a rosti nici un cuvînt, și și-ar aduce aminte de casa ce a părăsit-o și de copilăria ei, și chiar prințesă regală de-ar fi ajuns, tot mi-ar cădea la picioare ! Știam asta prea bine. De multe ori, noaptea în somn, am auzit-o cum mă striga : „Unchiule !" și am văzut-o prăvălindu-se ca moartă în fața mea. De multe ori, în visurile mele, o ridicasem și-i șoptisem : „Em'ly, draga mea, am venit să-ți spun că ești iertată și să te iau acasă !"

S-a oprit, a clătinat din cap și, oftînd, a povestit mai departe :

— *Dînsul* nu-nsemna nimic în ochii mei. Em'ly era totul. Am cumpărat o rochie țărănească pentru ea ; știam că de-o voi afla vreodată, va străbate cu mine drumurile acelea de stîncă, urmîndu-mă oriîncotro aș apuca, și că nu mă va mai părăsi niciodată, niciodată ! Nu mă gîndeam la nimic altceva decît s-o îmbrac în rochia ceea, s-arunc straiele ce le purta... s-o iau din nou de mînă și să pornim împreună spre casă, oprindu-ne ici și colo pe drum, să-i oblojesc tălpile rănite și inima ei sfîșiată. La dînsul cred că nici nu m-aș fi uitat. Dar, *mas'r* Davy, n-a fost să fie așa... nu încă ! Am ajuns prea tîrziu, plecaseră. Încotro, n-am putut afla. Unii ziceau una, alții alta. M-am dus ici,

m-am dus acolo, dar n-am aflat-o pe Em'ly şi m-am întors acasă.

— De cînd ? l-am întrebat.

— De vreo patru zile, mi-a zis *mister* Peggotty. Am zărit în noapte vechiul nostru barcaz şi lumina licărind la fereastră. Cînd m-am apropiat, uitîndu-mă pe geam, am văzut-o pe credincioasa făptură care-i *missis* Gummidge com stătea lîngă vatră, com ne înţelesesem. I-am strigat : „Nu te speria ! Îs eu, Dan'l !" ş-am intrat. Niciodată n-aş fi crezut că vechiul barcaz ar putea să-mi pară aşa de străin !

Dintr-un buzunar de la piept a scos cu o mînă grijulie un sul înfăşurat în hîrtie, conţinînd două sau trei scrisori, sau nişte foi împăturite, pe care le-a pus pe masă.

— Asta, mi-a zis, alegînd una dintre scrisori, a venit întîi, cam la o săptămînă după ce-am plecat. O bancnotă de cincizeci de lire, învelită într-o foaie de hîrtie, adresată mie, strecurată noaptea sub uşă. A-ncercat să-şi prefacă scrisul, dar pe mine nu m-a putut înşela !

Cu mare grijă şi răbdare a strîns la loc bancnota, întocmai cum fusese înainte, şi a pus-o deoparte.

— Asta, a urmat el deschizînd o scrisoare, a primit-o *missis* Gummidge acum două sau trei luni.

După ce s-a uitat cîteva clipe la ea, mi-a înmînat-o şi a adăugat cu glas scăzut :

— Fiţi bun, *şir*, şi citiţi-o.

Am citit cele ce urmează :

Vai, ce vei simţi cînd vei vedea rîndurile acestea şi vei băga de seamă că sînt scrise de mîna mea cea păcătoasă ! Dar caută, caută — nu de dragul meu, ci de dragul unchiului —, caută de te înduioşează puţin în privinţa mea ! Fie-ţi milă, te rog, de o biată nenorocită şi scrie-mi pe un petic de hîrtie dacă e sănătos şi ce-a spus despre mine mai nainte de a fi încetat pentru totdeauna să-mi pomeniţi numele, şi dacă seara, la ceasul cînd

de obicei mă întorceam acasă, nu ţi se pare vreodată că-şi aminteşte de aceea pe care o iubea atît de fierbinte. Vai, mi se rupe inima cînd mă gîndesc ! Cad în genunchi în faţa dumitale şi te rog, şi te implor, nu fi atît de aspră cu mine pe cît aş merita — aşa cum foarte bine ştiu că s-ar cuveni —, şi ai bunătatea să-mi scrii cîteva cuvinte de dînsul şi să mi le trimiţi. Nu trebuie să-mi scrii „Micuţa", nu trebuie să-mi spui pe numele meu pe care l-am necinstit, dar, vai, gîndeşte-te la suferinţa mea şi fie-ţi milă de mine măcar atîta încît să-mi scrii un cuvînt despre unchiu-meu, pe care n-am să-l mai văd niciodată, niciodată pe lumea asta !

Scumpa mea, dacă inima-ţi e neînduplecată faţă de mine — cu drept cuvînt neînduplecată, ştiu prea bine —, dacă-i neînduplecată, ascultă-mă, te rog, înainte de a te hotărî de-a binelea să nu încuviinţezi această umilă, umilă rugăminte, cere şi părerea aceluia căruia i-am căşunat mai mult rău decît oricui, aceluia căruia urma să-i fiu soţie ! Dacă se va arăta milostiv şi-ţi va spune că ai putea să-mi scrii cîteva rînduri pe care să le citesc — cred că aşa va spune, vai, cred că aşa îţi va spune, numai să binevoieşti a-i cere părerea, căci totdeauna a fost bun şi îngăduitor —, spune-i atunci (numai atunci) că noaptea, cînd aud cum şuieră vîntul, mi se pare că şuieră mîniat, fiindcă i-a întîlnit pe dînsul şi pe unchiul, şi că se năpusteşte către ţării spre a mărturisi împotriva mea înaintea lui Dumnezeu. Să-i spui că dacă mi-ar fi dat să mor mîine (şi, vai, aş fi pregătită, fericită aş fi să mor !), cuvintele mele din urmă pe el şi pe unchiul i-ar binecuvînta, şi cu ultima suflare pentru fericirea căminului lui m-aş ruga !

Şi în această scrisoare se aflau ceva bani. Cinci lire. Bancnota era neatinsă, ca şi cea dintîi, şi *mister* Peggotty a împăturit-o la loc cu grijă. Mai cuprindea instrucţiuni amănunţite cu privire la locul unde trebuia adresat răspun-

sul, şi deşi se vedea bine că trecuse prin mai multe mîini, din care pricină era anevoie să tragi o concluzie în privinţa locului unde se ascundea, totuşi scrisoarea părea să fi fost scrisă chiar din localitatea unde fusese văzută.

— Şi ce i s-a răspuns ? l-am întrebat pe *mister* Peggotty.

— *Missis* Gummidge nefiind cine ştie ce învăţată, Ham i-a făcut o ciornă, şi dînsa a copiat-o, *sir*. I-au spus că pornisem în căutarea ei şi i-au scris ce-i lăsasem vorbă la plecare.

— Aceea pe care o ţii în mînă e o altă scrisoare ? l-am întrebat.

— Sînt bani, *sir*, mi-a răspuns *mister* Peggotty, desfăcînd puţin hîrtia. Vedeţi ? Zece lire. Şi năuntru stă scris ca şi la cea dintîi : „De la un prieten sincer". A dintîi a fost strecurată sub uşă, pe cînd asta a venit cu poşta alaltăieri. Acuma mă duc s-o caut după ştampila poştei.

Mi-a arătat-o. Era dintr-un oraş din regiunea Rinului Superior. Aflase la Yarmouth nişte negustori străini care cunoşteau ţinutul şi îi schiţaseră pe o bucată de hîrtie o hartă rudimentară, cu care se familiarizase foarte bine. A pus-o pe masă, între noi, şi, sprijinindu-şi bărbia într-o mînă, cu cealaltă mi-a arătat drumul ce-l avea de urmat.

L-am întrebat cum o mai ducea Ham. A clătinat din cap.

— Munceşte com se cade să muncească un bărbat, mi-a răspuns. Şi-a făcut prin partea locului un nume com nici că se poate mai bun. Toată lumea-i gata să-i dea o mînă de ajutor, şi el e gata s-ajute pe toată lumea. Nimeni nu l-a auzit vreodată plîngîndu-se. Dar soru-mea crede (să rămînă între noi) că-i zdrobit.

— Bietul băiat, îmi închipui !

— Nu-i prea mai pasă de nimic, *mas'r* Davy, mi-a şoptit grav *mister* Peggotty, parcă nu mai ţine la viaţă : unde-i de făcut o treabă mai grea, pe vreme păcătoasă, gata-i s-o facă. Şi unde se cere vreo ispravă mai primej-

dioasa, el se duce cel dintîi, înaintea camarazilor. Şi totuşi e bun ca pîinea caldă. Nu-i un copil la Yarmouth care să nu-l ştie.

Şi-a strîns îngîndurat scrisorile, netezindu-le cu mîna ; le-a înfăşurat în hîrtie şi le-a pus la loc în buzunarul de la piept. Femeia din uşă dispăruse. Zăpada viscolită mai pătrundea în încăpere ; dar în prag nu mai era nimeni.

— Ei bine, a zis *mister* Peggotty, uitîndu-se la boccea, de vreme ce v-am văzut astă-seară, *mas'r* Davy (şi asta mi-a uşurat inima), mîine dimineaţă o să plec la drum mai devreme. Aţi văzut ce am aici, şi şi-a dus mîna la piept, în locul unde pusese sulul. Singurul lucru care mă neliniştește e să nu mi se întîmple vreo nenorocire nainte să-i fi înapoiat banii ăştia. De-o fi să mor, şi banii s-or pierde sau i-o fura cineva, sau s-or risipi cine ştie com şi el o crede că i-am păstrat, socot că nici pe lumea cealaltă n-aş avea odihnă ! Şi cred că m-aş întoarce !

S-a ridicat şi m-am ridicat şi eu şi, înainte de a ieşi, ne-am strîns încă o dată mîna.

— Aş fi în stare să bat pe jos zece mii de mile, să umblu pîn-aş cădea mort, numai să-i pot da înapoi banii ăştia, mi-a zis. Dacă voi izbuti să fac acest lucru şi o voi găsi pe Em'ly a mea, am să fiu mulţumit. Şi de n-am s-o găsesc, poate c-o să audă vreodată că unchiul care a iubit-o n-a încetat s-o caute decît cînd a încetat să-i bată inima ; şi dacă nu mă-nşel asupra ei, atunci o să se întoarcă, în sfîrşit, acasă !

Cînd am ieşit afară, în noaptea geroasă, am văzut depărtîndu-se cu paşi precipitaţi silueta singuratică. Sub nu ştiu ce pretext l-am făcut să se întoarcă cu spatele şi l-am ţinut aşa de vorbă pînă ce s-a făcut nevăzută.

Mi-a spus că pe Dover Road era un adăpost pentru drumeţi, unde ştia că va găsi un culcuş curat pentru o noapte. L-am însoţit peste Westminster Bridge şi, ajunşi pe malul ce ţine de comitatul Surrey, ne-am luat rămas

bun. Închipuirii mele i-a plăcut să creadă că întreg peisajul era molcom și recules din respect pentru dînsul, care acum își relua singuratica peregrinare prin zăpadă.

M-am întors în curtea hanului și am căutat cu înfrigurare silueta a cărei amintire mi se întipărise atît de bine în memorie. N-am mai găsit-o. Zăpada acoperise urmele pașilor noștri, nu se mai vedeau decît urmele proaspete ale pașilor mei ; și chiar și acestea, cînd am privit înapoi peste umăr, am băgat de seamă că începuseră să dispară, căci ningea cu fulgi mari.

CAPITOLUL

XLI

MĂTUȘILE DOREI

În cele din urmă mi-a venit răspunsul din partea celor două bătrîne doamne. După ce-l salutau pe *mister* Copperfield, îi făceau cunoscut că-i citiseră cu luare-aminte scrisoarea și că se gîndiseră la „fericirea ambelor părți". Cuvintele acestea m-au cam alarmat, nu pentru că le folosiseră și cu prilejul dezbinării familiale, de care am pomenit mai înainte [1], ci pentru că am băgat de seamă (am băgat de seamă totdeauna) că frazele convenționale, ca artificiile, iau foc foarte lesne și iau tot felul de forme și culori neașteptate, ce nu seamănă defel cu forma lor dintru început. Cele două *miss* Spenlow mai adăugau că n-ar dori să-și exprime „prin corespondență" părerea asupra celor comunicate de *mister* Copperfiled ; dar că dacă *mister* Copperfield ar vrea să le facă cinstea de a le vizita în cutare zi (însoțit, dacă va găsi cu cale, de un prieten de încredere), vor fi bucuroase să stea de vorbă cu el asupra chestiunilor ridicate.

La această amabilă invitație, *mister* Copperfield, prezentîndu-le salutările sale respectuoase, s-a grăbit să le răspundă că se va simți foarte onorat să facă o vizită surorilor Spenlow în ziua hotărîtă și că, potrivit binevoitoarei permisiuni, va veni însoțit de prietenul său, *mister* Thomas Traddles, de la „Inner Temple". După ce a trimis această scrisoare, *mister* Copperfield a căzut pradă unei adînci surescitări, care a durat pînă în ziua sorocită.

[1] Vezi vol. II, cap. XXXVIII, p. 386.

Această tulburare a fost mult sporită de lipsa, tocmai în aceste clipe de grea încercare, a nepreţuitelor servicii ale Juliei Mills. *Mister* Mills, care nu scăpa nici un prilej să-mi facă un pocinog — cel puţin aşa mi se părea, ceea ce revenea la acelaşi lucru —, întrecuse acum orice măsură, băgîndu-şi în cap să plece în India. De ce oare voia să plece în India dacă nu spre a-mi încurca mie treburile ? De fapt, n-avea nici o legătură în altă parte a lumii, dar cu India avea berechet, ca unul care făcea negoţ numai cu această ţară, deşi nu prea ştiam în ce consta acest negoţ (în viscle-mi tulburi pluteau şaluri de fir şi colţi de elefant), ca unul care, în tinereţe, fusese la Calcutta şi care acum intenţiona să se stabilească acolo în calitate de asociat local al firmei pentru care lucra. Dar toate astea n-aveau nici o importanţă în ochii mei. Pentru el aveau însă atîta importanţă, încît îşi şi cumpărase bilete de drum pentru el şi pentru Julia ; şi Julia plecase la ţară, să-şi ia rămas bun de la rude ; iar casa lor fusese îmbrăcată cu bilete care anunţau că era de închiriat sau de vînzare şi că mobila (inclusiv măngălăul) avea să fie vîndută la licitaţie. Aşadar, un nou cutremur, a cărui jucărie am devenit mai nainte de a fi apucat să uit scuturătura celui dintîi !

Eram nehotărît cum să mă îmbrac în ziua cu pricina : ezitam între dorinţa de a arăta cît mai bine şi teama de a nu îmbrăca ceva care ar putea să-mi ştirbească reputaţia de om serios în ochii surorilor Spenlow. M-am străduit să găsesc calea de mijloc între aceste două extreme ; mătuşa a aprobat soluţia la care m-am oprit, iar cînd am coborît scările împreună cu Traddles, *mister* Dick a aruncat una din ghetele lui după noi, ca să ne poarte noroc [1].

Oricît de convins eram de excepţionalele însuşiri sufleteşti ale lui Traddles, oricît de caldă era prietenia care mă lega de el, nu m-am putut opri să gîndesc, în această delicată împrejurare, c-ar fi fost bine dacă nu s-ar fi

[1] Vezi vol. I, cap. X, p. 197.

deprins să-şi poarte părul în sus ca un arici. Îi dădea un aer perplex — ca să nu spun că arăta ca o mătură de coşar —, care, temerile mele îmi şopteau, s-ar putea să ne fie fatal.

În drum spre Putney mi-am luat libertatea să-i spun acest lucru şi să-i sugerez că de-ar *binevoi* să-l netezească puţin...

— Cu cea mai mare plăcere, dragă Copperfield, mi-a zis Traddles, scoţînd pălăria şi apăsîndu-şi în fel şi chip frizura. Dar nu stă.

— Nu stă ? l-am întrebat.

— Nu, mi-a răspuns. Nimic nu-l poate face să stea. Chiar dacă aş duce pe cap o povară de cincizeci de pfunzi tot drumul pînă la Putney, în clipa cînd aş da-o jos, s-ar ridica la loc. Nici nu-ţi închipui ce îndărătnic mi-e părul. Mă face să arăt ca un arici înspăimîntat [1].

Am fost puţin cam dezamăgit, mărturisesc ; dar în acelaşi timp am fost fermecat de firea lui blajină. I-am spus cît preţuiam firea lui blajină ; şi am adăugat că toată îndărătnicia pesemne că i s-a strîns în păr, căci *lui* nu-i mai rămăsese nici urmă.

— Vai, ştii, cu părul ăsta nenorocit e poveste veche, mi-a răspuns Traddles rîzînd. Nevasta unchiului meu nu-l putea suferi. Zicea că o scoate din sărite. Şi am avut mult de furcă cu el şi la început, cînd m-am îndrăgostit de Sophy. Foarte mult !

— A avut ceva împotriva lui ?

— *Ea* nu, dar după cîte am înţeles, sora ei mai mare, aia care-i o adevărată frumuseţe, a făcut mult haz pe socoteala lui. De fapt, toate surorile ei rîd de părul meu.

— Plăcut lucru !

— Da, mi-a răspuns Traddles, cît se poate de naiv, a ajuns subiect de glumă pentru noi. Fetele spun că Sophy păstrează o şuviţă în biroul ei şi că e nevoită s-o

[1] *Hamlet*, I, 5.

ţină într-o carte cu încuietoare ca s-o facă să stea întinsă. Şi ne prăpădim de rîs !

— Ascultă, dragă Traddles, i-am zis ; cu experienţa ta, ai putea să-mi dai un sfat. Înainte de a te logodi cu persoana de care ai amintit adineauri, te-ai adresat familiei, cerînd mîna fetei ? A avut loc, de pildă, ceva asemănător cu... ceea ce urmează să facem noi astăzi ? am adăugat, cam neliniştit.

— Vezi, Copperfield, în cazul meu lucrurile au mers cam anevoie, mi-a spus Traddles, şi peste faţa lui a trecut ca o umbră. Sophy fiind de mare folos întregii familii, nimeni nu se putea împăca cu gîndul că se va mărita vreodată. De altfel, se înţeleseseră între ei că nu trebuie să se mărite. O porecliseră „Fata bătrînă". Aşa că atunci cînd, cu mari precauţii, i-am adus la cunoştinţă lui *missis* Crewler...

— Asta-i maică-sa ? l-am întrebat.

— Da, maică-sa, mi-a răspuns Traddles. Tatăl ei este reverendul Horace Crewler. Cînd, cu cele mai mari precauţii posibile, i-am adus la cunoştinţă lui *missis* Crewler intenţiile noastre, rezultatul a fost că a dat un ţipăt şi a leşinat. Luni de-a rîndul n-am mai putut atinge acest subiect.

— Dar, în cele din urmă, cum ai făcut ?

— I-a vorbit reverendul Horace. E un om minunat, care poate servi drept pildă în toate privinţele ; i-a arătat că datoria ei creştinească e să se împace cu gîndul că trebuie să facă această jertfă (cu atît mai mult cu cît era încă foarte problematică) şi să nu-mi mai poarte pică. În ce mă priveşte, îţi dau cuvîntul meu de cinste, Copperfield, că faţă de familia ei mă simţeam ca o pasăre de pradă.

— Nădăjduiesc că surorile ei ţi-au luat partea, Traddles ?

— N-aş putea spune. După ce am reuşit s-o împăcăm pe *missis* Crewler cu acest proiect, a trebuit s-o anunţăm

pe Sarah. Nu-ţi aminteşti că ţi-am vorbit de Sarah, sora care are un beteşug la şira spinării ?

— Cum să nu !

— Dînsa şi-a încleştat pumnii, a închis ochii, s-a făcut pămîntie la faţă şi a înţepenit de-a binelea, mi-a zis Traddles, cu un aer dezolat. Două zile n-a luat nimic în gură decît pîine prăjită muiată şi apă cu linguriţa de ceai.

— Ce nesuferită, Traddles !

— O, te rog să mă ierţi, Copperfield ! a protestat Traddles. E o fată încîntătoare, dar e foarte sensibilă ! De altfel, toate sînt aşa ! Sophy mi-a spus mai tîrziu că nu mi-aş putea închipui ce remuşcări şi-a făcut după aceea, cînd a îngrijit-o pe Sarah. Îmi dau seama ce greu trebuie să-i fi fost, judecînd după propriile mele sentimente ; eu mă simţeam ca un criminal. După ce Sarah şi-a mai revenit, a trebuit .să le anunţăm pe celelalte opt ; ştirea a avut asupra lor efecte diferite dintre cele mai înduioşătoare. Pînă de curînd cele două surori mai mici, pe care le creşte Sophy, nu mă puteau vedea în ochi.

— În orice caz, acum sper că s-au împăcat cu situaţia ?

— Da... da, aş spune mai degrabă că s-au resemnat, mi-a zis Traddles cam sceptic. De fapt, ocolim subiectul : perspectivele mele incerte şi strîmtorarea în care mă găsesc constituie o adevărată mîngîiere pentru ele. Cînd, într-o bună zi, o să ne căsătorim, va avea loc o scenă sfîşietoare. Va aduce mai mult a înmormîntare decît a nuntă. Şi mă vor duşmăni toate pentru că le-am răpit-o !

Expresia întipărită pe chipul lui deschis cînd s-a uitat la mine, clătinînd tragicomic din cap, mă impresionează mai mult acum în amintire decît m-a impresionat în momentul acela, căci mă aflam într-o stare de nelinişte şi zăpăceală excesivă, care nu-mi îngăduia să-mi concentrez atenţia. Cînd ne-am apropiat de casa unde locuiau cele

două *miss* Spenlow, ținuta și prezența mea de spirit lăsau atît de mult de dorit, încît Traddles mi-a propus să iau un stimulent ușor, în forma unei halbe de bere. După ce mi-a fost administrat acest stimulent într-o cîrciumă din vecinătate, m-a condus, eu împleticindu-mă întrucîtva, pînă la ușa surorilor Spenlow.

Cînd slujnica ne-a deschis ușa, am avut impresia vagă c-aș fi un fel de exponat ; apoi c-aș fi trecut, clătinîndu-mă pe picioare, dintr-un hol, în care se afla un barometru, într-un salonaș liniștit, situat la parter, care dădea într-o grădină frumoasă. De asemenea, că m-aș fi așezat acolo pe o sofa și c-aș fi văzut, după ce Traddles și-a scos pălăria, părul lui ridicîndu-se brusc în sus, așa cum izbucnesc figurinele cu resort cînd ridici capacul anumitor tabachere-surpriză. De asemenea, c-aș fi auzit tic-tacul unei vechi pendule așezate pe consola căminului și c-aș fi încercat zadarnic să-mi potrivesc după el zvîcnirile inimii. De asemenea, că mi-aș fi rotit privirea prin odaie căutînd, fără a găsi, ceva lăsat de Dora. De asemenea, că l-aș fi auzit pe Jip lătrînd undeva departe, și că pe loc cineva l-ar fi înăbușit. În cele din urmă m-am trezit dîndu-mă înapoi și împingîndu-l pe Traddles înspre cămin și făcînd, grozav de tulburat, plecăciuni în fața a două doamne bătrîne, pirpirii și uscate, îmbrăcate în negru, care arătau ca niște reproduceri în lemn și piele argăsită ale răposatului *mister* Spenlow.

— Vă rog luați loc, a spus una dintre cele două micuțe doamne.

Cînd am încetat să-l tot ciocnesc pe Traddles și m-am așezat pe ceva ce nu era o pisică — pe primul scaun nimerisem peste una — mi-am recăpătat vederea în așa măsură, încît mi-am dat seama că *mister* Spenlow fusese de bună seamă cel mai tînăr vlăstar al familiei ; că între cele două surori trebuie să fi fost o diferență de șase pînă la opt ani ; și că cea mai tînără părea să fi fost desemnată să conducă dezbaterile, căci ținea în mînă

scrisoarea mea — care-mi părea foarte cunoscută și totuși foarte ciudată — și o examina cu lornionul. Erau îmbrăcate la fel, dar a mai mică avea un aer mai tineresc ; se prea poate ca asta să se fi datorat unui fleac de guleraș sau de dantelă, unei broșe sau unei brățări care o mai înviora puțin. Amîndouă se țineau drept și erau hieratice, precise, echilibrate și calme în mișcări. Aceea dintre surori care nu avea în mînă scrisoarea mea își încrucișase brațele pe piept ca un idol.

— *Mister* Copperfield, pare-mi-se, a zis sora cu scrisoarea, adresîndu-se lui Traddles.

Rău prevestitor început. Traddles s-a văzut nevoit să arate că *mister* Copperfiled eram eu, eu a trebuit să-mi revendic dreptul la acest nume, iar ele s-au văzut silite să renunțe la ideea preconceputâ că Traddles ar fi *mister* Cooperfield, așa că ne-am găsit într-o situație foarte plăcută. Și, colac peste pupăză, l-am auzit cu toții pe Jip cum a lătrat de două ori, și apoi cum cineva i-a îndesat din nou călușul în bot.

— *Mister* Copperfield ! mi s-a adresat sora cu scrisoarea.

Am făcut o mișcare — o plecăciune cred — și am ciulit urechile, cînd cealaltă soră a intervenit :

— Fiind la curent cu problemele de asemenea natură, sora mea Lavinia vă va arăta ce socotim noi c-ar fi cel mai indicat spre fericirea ambelor părți.

Am aflat ulterior că *miss* Lavinia era o autoritate în problemele de inimă, fiindcă într-un trecut îndepărtat a existat un anume *mister* Pidger, care juca prost *whist*, și zice-se c-ar fi fost îndrăgostit de ea. Cred mai degrabă că aceasta era o presupunere lipsită de orice temei și că Pidger fusese cu totul nevinovat, căci, după cîte am auzit, niciodată nu exprimase în nici un fel asemenea sentimente. Dar și *miss* Lavinia, și *miss* Clarissa aveau credința superstițioasă că dînsul și-ar fi mărturisit pasiu-

nea dacă viaţa nu i-ar fi fost curmată în plină tinereţe (pe la vreo 60 de ani) datorită excesului de băuturi spirtoase, care i-a zdruncinat sănătatea, şi datorită unei încercări împinse pînă la exces de a şi-o recăpăta, bînd apă de Bath [1]. Mai nutreau şi bănuiala ascunsă că se prăpădise de dragoste nemărturisită ; deşi trebuie să spun că, după portretul lui cu nasul roşu, pe care-l avea în casă, nu părea să fi fost omul în stare să tăinuiască vreodată ceva.

— Nu dorim să mai răscolim trecutul în această privinţă, a proclamat *miss* Lavinia. Moartea bietului nostru frate Francis a făcut să se şteargă amintirea a tot ce a fost.

— N-am întreţinut legături prea strînse cu fratele nostru Francis, a completat *miss* Clarisa, dar între noi n-a existat un diferend sau o dezbinare precisă. Francis şi-a urmat calea lui ; noi — a noastră. Aşa am socotit că era mai bine pentru mulţumirea tuturor. Şi aşa a fost.

Cînd vorbeau, cele două surori se aplecau puţin înainte ; după ce isprăveau, clătinau din cap ; şi cum tăceau, se îndreptau de spate. *Miss* Clarissa nu şi-a clintit braţele niciodată. De cîteva ori a bătut pe ele cu degetele măsura unor melodii — menuete sau marşuri, parcă-mi-se — dar de mişcat nu le-a mişcat niciodată.

— Situaţia, sau mai bine zis presupusa situaţie a nepoatei noastre s-a schimbat mult prin moartea fratelui nostru Francis, a reluat *miss* Lavinia, şi de aceea socotim că şi părerile fratelui nostru cu privire la situaţia ei nu mai sînt valabile. N-avem nici un temei, *mister* Copperfield, să ne îndoim că sînteţi un tînăr *gentleman* cu însuşiri alese şi cu caracter, sau că nutriţi — sau că sînteţi convins că nutriţi — o afecţiune pentru nepoata noastră.

[1] *Bath* — staţiune balneară din sud-estul Angliei vestită pentru apele ei termale.

Am răspuns declarînd, așa cum declaram ori de cîte ori se ivea prilejul, că nimeni n-a mai iubit pe cineva vreodată așa cum o iubeam eu pe Dora. Și numaidecît Traddles a întărit spusele mele cu un murmur aprobativ.

Miss Lavinia tocmai voia să-mi dea o replică potrivită, cînd *miss* Clarissa, care părea stăpînită de dorința de a aminti mereu de fratele ei Francis, a intervenit din nou :

— Dacă mama Dorei, cînd s-a măritat cu fratele nostru Francis, ar fi spus de la început că n-are loc la masă pentru membrii familiei, ar fi contribuit mai mult la fericirea tuturor.

— Poate că n-ar trebui să mai pomenim acum de asta, Clarissa, a mustrat-o *miss* Lavinia.

— E în strînsă legătură cu subiectul, Lavinia, a întîmpinat *miss* Clarissa. Nici prin gînd nu mi-ar trece să mă amestec în acea latură a subiectului în care singură tu ești competentă să vorbești. Dar în ce privește latura astălaltă, am o părere pe care vreau s-o exprim. Ar fi fost spre fericirea tuturor dacă mama Dorei, atunci cînd s-a măritat cu fratele nostru Francis, ar fi arătat limpede, chiar de la început, ce avea de gînd. Am fi știut atunci la ce ne puteam aștepta. Le-am fi spus : „Vă rugăm să nu ne invitați niciodată", și așa am fi evitat orice prilej de neînțelegere.

După ce *miss* Clarissa a clătinat din cap, *miss* Lavinia a reluat firul, uitîndu-se din nou cu lornionul la scrisoarea mea. Amîndouă aveau ochi mici, rotunzi, strălucitori, care clipeau mereu, ca niște ochi de păsărică. De altfel, în general aduceau a păsărele, avînd un fel de a fi repezit, vioi și obiceiul de a se scutura cu mișcări scurte, pripite, ca niște canari.

Precum am spus, *miss* Lavinia a reluat firul expunerii :

— Ne-ați cerut voie, *mister* Copperfield, mie și surorii mele Clarissa, să veniți în casa noastră în calitate de pretendent oficial la mîna nepoatei noastre.

— Dacă fratele nostru Francis, a izbucnit din nou *miss* Clarissa — dacă izbucnire s-ar putea numi o întrerupere atît de blajină — a dorit să se înconjoare numai cu oameni de la „Doctors' Commons" şi să trăiască numai şi numai în atmosfera de la „Doctors' Commons", ce drept şi ce nevoie am fi avut să ne împotrivim ? Nici unul, desigur. Gîndul de a ne impune cuiva a fost întotdeauna departe de noi. Dar de ce n-am spune-o deschis ? Fratele nostru Francis şi soţia lui n-aveau decît să-şi aleagă societatea ce le era pe plac. Sora mea Lavinia şi cu mine n-aveam decît să ne alegem societatea ce ne era pe plac. Ne-o puteam alege şi singure, cred !

Întrucît ni s-a părut că ni se adresează, mie şi lui Traddles, am încercat amîndoi să-i răspundem ceva Ce-a îndrugat Traddles nu s-a putut desluşi. În ce mă priveşte cred c-am spus că era spre cinstea tuturor persoanelor interesate, dar habar n-am ce am vrut să înţeleg prin asta.

— Lavinia, draga mea, poţi să continui, a zis *miss* Clarissa după ce şi-a vărsat focul.

Miss Lavinia a urmat :

— *Mister* Copperfield, sora mea Clarissa şi cu mine am examinat cu grijă această scrisoare ; şi n-am examinat-o fără ca să i-o arătăm în ultimă instanţă şi nepoatei noastre şi s-o discutăm cu ea. Nu ne îndoim că te crezi foarte îndrăgostit de ea.

— Mă cred numai, *ma'am* ? am izbucnit eu cu înflăcărare. O ! O !

Dar întrucît *miss* Lavinia m-a fulgerat cu privirea (întocmai ca un canar) cerîndu-mi parcă să nu întrerup oracolul, mi-am cerut scuze.

— Dragostea — urmat *miss* Lavinia, uitîndu-se la sora ei şi cerîndu-i parcă o întărire, pe care aceasta i-a dat-o, încuviinţînd din cap după fiecare element al frazei — dragostea matură, omagiul, devotamentul nu-s uşor de exprimat. Glasul lor e slab. E sfios şi modest, pîndeşte şi aş-

teaptă și iar așteaptă. Așa arată fructul copt, matur, Uneori trece o viață, și tot se mai coace în umbră.

Firește, nu mi-am dat seama atunci că aceasta era o aluzie la presupusa ei aventură cu crunt încercatul Pid ger, dar am înțeles, după gravitatea cu care a dat din cap *miss* Clarissa, că atribuiau o desosebită semnificație acestor cuvinte.

— Ușoarele înclinări ale celor foarte tineri, căci așa le numesc în comparație cu asemenea sentimente, a urmat *miss* Lavinia, nu-s decît ca pulberea în comparație cu stînca. Dar pentru că e greu de știut dacă înclinările sînt durabile sau dacă au o temelie serioasă, sora mea Clarissa și cu mine am șovăit foarte mult ce să facem. *Mister* Copperfield și *mister*...

— Traddles, a adăugat prietenul meu, simțindu-se privit.

— Vă cer iertare. De la „Inner Temple", pare-mi-se, a spus *miss* Clarissa, uitîndu-se din nou la scrisoarea mea.

— Întocmai, a confirmat Traddles, roșind.

Deși nu primisem încă nici o încurajare expresă, mi s-a părut că observ la cele două surori, și mai ales la *miss* Lavinia, o plăcere crescîndă de a vorbi despre acest nou și interesant subiect de ordin intim, de a-l pune cît mai bine în valoare, o predispoziție de a-l cultiva în care am întrezărit o luminoasă rază de nădejde. Mi s-a părut că pentru *miss* Lavinia ar fi o deosebită mulțumire să poată ocroti dragostea unor tineri ca Dora și ca mine ; și că *miss* Clarissa ar fi la fel de mulțumită s-o vadă ocrotindu-ne și să aibă prilejul să vorbească ori de cîte ori ar avea poftă despre acea latură a subiectului care o interesa. Asta mi-a dat curaj să declar cu vehemență că o iubeam pe Dora mai mult decît aș putea spune sau decît s-ar putea crede ; că toți prietenii mei știau că o iubeam ; că mătușa mea, Agnes, Traddles și toți cei care mă cunoșteau știau cît o iubeam și cît de serios devenisem datorită acestui amor. Pentru a adeveri aces-

tea, am invocat mărturia lui Traddles. Iar Traddles începînd cu un exordiu înflăcărat demn de o dezbatere parlamentară, a venit bărbăteşte în ajutorul meu, întărind spusele mele în cuvinte bine potrivite, simplu, cu un bun-simţ şi cu un spirit practic care au produs în mod evident o impresie bună.

— Vorbesc, dacă mă pot încumeta să zic aşa, ca un om cu oarecare experienţă în această privinţă, a zis Traddles, căci sînt şi eu logodit cu o tînără din Devonshire — una din zece surori — şi nu prea văd, deocamdată, nici o probabilitate ca logodna noastră să se încheie cu o căsătorie.

— Sînteţi poate în măsură, *mister* Traddles, să întăriţi ce am spus despre dragoste, a interveni *miss* Lavinia, arătîndu-i acum un deosebit interes, despre dragostea sfioasă şi modestă, care aşteaptă şi iar aşteaptă ?

— Sînt, *ma'am*, i-a răspuns Traddles.

Miss Clarissa s-a uitat la *miss* Lavinia şi a clătinat grav din cap. *Miss* Lavinia s-a uitat cu tîlc la *miss* Clarissa şi a suspinat uşor.

— Lavinia, ia sticluţa mea cu săruri, i-a zis *miss* Clarissa.

Miss Lavinia s-a înviorat aspirînd niţel oţet aromatic — în timp ce Traddles şi cu mine am privit-o cu multă solicitudine — după care a urmat cu glas stins :

— Sora mea şi cu mine am stat mult la îndoială, *mister* Traddles, ce urmare să dăm sentimentelor, sau închipuitelor sentimente, ale unor tineri ca prietenul dumneavoastră, *mister* Copperfield, şi nepoata noastră.

— Fetiţa fratelui nostru Francis, a precizat *miss* Clarissa. Dacă pe vremea cînd trăia, soţia fratelui nostru Francis ar fi găsit de cuviinţă să invite familia la masă (deşi avea dreptul indiscutabil de a proceda aşa cum găsea de cuviinţă), astăzi am fi cunoscut-o mai bine pe fetiţa fratelui nostru Francis. Lavinia, continuă, te rog.

Miss Lavinia a întors scrisoarea mea aşa ca să aibă adresa în faţă şi a cercetat cu lornionul cîteva însemnări frumos sistematizate pe care le făcuse pe acea faţă a hîrtiei.

— Ni se pare c-ar fi cuminte, *mister* Traddles, să punem la încercare aceste sentimente sub ochii noştri. Astăzi nu ştim nimic despre ele şi nu sîntem în măsură să judecăm ce bază reală au. De aceea sîntem gata, deocamdată, să primim propunerea lui *mister* Copperfield şi să-i dăm voie să ne viziteze.

— Nu voi uita niciodată bunăvoinţa dumneavoastră, preastimate *ladies !* am izbucnit eu, simţindu-mă dintr-o dată uşurat de imensa povară a temerilor mele.

— Dar, a urmat *miss* Lavinia, am prefera, *mister* Traddles, ca deocamdată aceste vizite să ne fie făcute nouă. Trebuie să ne ferim să recunoaştem existenţa vreunei legături oficiale între *mister* Copperfield şi nepoata noastră pînă ce nu vom fi avut prilejul să...

— Pînă ce *tu,* Lavinia, nu vei fi avut prilejul ! a precizat *miss* Clarissa.

— Fie şi aşa, s-a învoit *miss* Lavinia, oftînd. Pînă ce nu voi fi avut prilejul să le pun sentimentele la încercare sub ochii mei.

— Copperfield, mi-a spus Traddles, întorcîndu-se spre mine, îţi dai seama, desigur, că nici nu se poate concepe o soluţie mai cuminte şi mai înţeleaptă.

— Nici că se poate ! am exclamat eu. Îmi dau foarte bine seama !

— În această situaţie, a urmat *miss* Lavinia, consultîndu-şi din nou însemnările, şi încuviinţînd vizitele sale numai sub această condiţie, trebuie să-i cerem lui *mister* Copperfield să ne dea asigurarea expresă, pe cuvînt de onoare, că fără ştiinţa noastră nu va comunica, sub nici o formă, cu nepoata noastră. Că nu va face nici un pas, de orice natură, în privinţa nepoatei noastre fără a ne înştiinţa în prealabil...

— Adică pe tine, Lavinia, a intervenit din nou *miss* Clarissa.

— Fie şi aşa, Clarissa ! a încuviinţat resemnată *miss* Lavinia. Fără a mi-o supune mai întîi mie şi fără a primi încuviinţarea noastră. Trebuie să arăt că această condiţie e foarte categorică şi serioasă, şi sub nici un cuvînt nu va putea fi nesocotită. Tocmai de aceea am cerut ca astăzi *mister* Copperfield să vină însoţit de un prieten de încredere — şi aici a făcut un semn cu capul către Traddles, care s-a înclinat — ca să nu poată exista nici un dubiu şi nici o neînţelegere în această privinţă. Dacă *mister* Copperfield sau dumneavoastră, *mister* Traddles, aveţi cea mai mică îndoială dacă să faceţi această promisiune, vă rog să cereţi răgaz pentru a chibzui.

Într-o stare de extatică exaltare, am exclamat că n-avem nevoie de nici o clipă de chibzuire. Am făcut cu entuziasm promisiunea cerută ; l-am rugat pe Traddles să-mi fie martor şi am declarat că aş fi cel mai josnic dintre oameni dacă m-aş abate măcar cu o iotă de la acest legămînt.

— Staţi ! mi-a zis *miss* Lavinia, ridicînd mîna. Am hotărît, înainte de a avea plăcerea să primim vizita dumneavoastră, că o să vă lăsăm singuri un sfert de ceas, ca să chibzuiţi asupra acestui punct. Daţi-ne, vă rugăm, voie să ne retragem.

Zadarnic le-am spus că nu era nevoie de nici o chibzuire. Au stăruit să se retragă pentru răstimpul stabilit. Şi astfel, ţopăind foarte demn, cele două păsărele s-au retras, lăsîndu-mă să primesc felicitările lui Traddles şi să mă simt în al şaptelea cer. Exact cînd s-a împlinit sfertul de oră, au reapărut, nu mai puţin demne decît la plecare. Se depărtaseră foşnind, de parcă rochiţele lor ar fi fost croite din frunze veştede, şi acum se întorceau cu acelaşi foşnet.

M-am legat încă o dată să respect condiţiile puse.

— Acum e rîndul tău, Clarissa, a zis *miss* Lavinia.

Desfăcînd întîia oară brațele, *miss* Clarissa a luat însemnările și a aruncat o ochire asupra lor.

— Vom fi bucuroase, ne-a comunicat *miss* Clarissa, să-l avem la dejun pe *mister* Copperfield în fiecare duminică, dacă-i face plăcere. Dejunăm la trei.

Am făcut o plecăciune.

— În timpul săptămînii, a urmat *miss* Clarissa, vom fi bucuroase să-l primim pe *mister* Copperfield la ceai. La noi ceaiul se servește la șase și jumătate.

Am mai făcut o plecăciune.

— De două ori pe săptămînă, ca regulă generală, a precizat *miss* Clarissa. Nu mai des.

I-am făcut o a treia plecăciune.

— Poate că *miss* Trotwood, de care se amintește în scrisoarea lui *mister* Copperfield, ar dori să ne facă o vizită. Cînd vizitele contribuie la fericirea tuturor celor în cauză, sîntem bucuroase să le primim și să le întoarcem. Cînd pentru fericirea tuturor e mai bine să nu se facă vizite (cum a fost cazul cu fratele nostru Francis și cu casa lui), atunci se schimbă lucrurile.

Am declarat îndată că mătușa mea va fi mîndră și încîntată să le cunoască ; deși, trebuie să mărturisesc, nu eram tocmai convins că se vor înțelege prea bine. Condițiile fiind stabilite, mi-am exprimat în chipul cel mai călduros recunoștința și pe rînd le-am luat mîna, întîi lui *miss* Lavinia, apoi lui *miss* Clarissa, și le-am dus la buze.

După aceea, *miss* Lavinia s-a ridicat și, rugîndu-l pe *mister* Traddles să ne ierte cîteva minute, m-a poftit s-o urmez. Tremurînd tot, m-am supus și am fost condus în altă încăpere. Acolo, după ușă, am găsit-o pe fetița mea adorată, cu feței șoara ei drăgălașă la perete și astupîndu-și urechile cu mîinile ; iar pe Jip l-am găsit în încălzitorul pentru farfurii, cu capul împachetat într-un prosop.

Vai, cît era de frumoasă în rochia aia neagră și cum a mai plîns și a mai suspinat la început, nevrînd să iasă de

după ușă ! Și ce fericiți am fost cînd, în cele din urmă, a ieșit ! Și cît de încîntat am fost cînd împreună l-am scos pe Jip din încălzitor și l-am slobozit la lumină, ceea ce l-a făcut să strănute, și cînd ne-am trezit din nou toți trei laolaltă !

— Iubita mea Dora ! Acum ești a mea pentru totdeauna !

— Vai, NU ! m-a implorat. Te rog !

— Nu ești a mea pentru totdeauna, Dora ?

— Vai, da, desigur că sînt, a strigat Dora, dar mi-e atît de frică !

— Frică, iubito ?

— O, da ! Nu-mi place el, mi-a explicat Dora. De ce nu pleacă ?

— Cine, viața mea ?

— Prietenul tău. Nu-i treaba lui ! Prost mai trebuie să fie !

— Dragostea mea ! (Ceva mai fermecător decît răzgîielile ei copilărești nici că s-a văzut vreodată !) E un om fără pereche de bun !

— Dar n-avem nevoie de oameni fără pereche de buni ! s-a bosumflat Dora.

— Draga mea, am încercat eu să argumentez, în curînd o să-l cunoști mai bine și o să-l prețuiești mai presus de oricine. Și în curînd o să vină și mătușa, și cînd ai s-o cunoști, ai s-o prețuiești și pe ea mai presus de oricine.

— Nu, te rog să n-o aduci aici ! mi-a spus Dora, sărutîndu-mă cu un aer îngrozit și împreunîndu-și mîinile. Nu ! Știu că e o bătrînă nesuferită și răutăcioasă ! Să nu vină aici, Doady ! (Ceea ce era o modificare fonetică a lui David.)

N-ar fi folosit la nimic să mă apuc s-o dojenesc ; așa c-am rîs și am admirat-o, căci eram tare îndrăgostit și foarte fericit ; și dînsa mi-a făcut o demonstrație cu noul număr de atracție al lui Jip, pe care-l învățase să se ridice în două labe într-un colț — și cățelul reușea să stea așa

cam cît ține un fulger și apoi cădea — și nu știu cîtă vreme aș mai fi rămas acolo, uitînd de Traddles, dacă *miss* Lavinia n-ar fi venit să mă ia. *Miss* Lavinia ținea foarte mult la Dora (mi-a spus că Dora era leit cum fusese ea la vîrsta ei... dar pesemne că se schimbase mult între timp) și se purta cu ea de parcă ar fi fost o jucărie. Am încercat s-o conving pe Dora să vină să-l vadă pe Traddles, dar cînd i-am spus, a fugit și s-a încuiat în odaia ei ; așa că m-am dus la Traddles fără ea și am plecat împreună, plutind în al nouălea cer.

— Totul a decurs cum nu se putea mai bine, mi-a spus Traddles, iar cele două bătrîne doamne sînt foarte simpatice. Nu m-aș mira defel dacă ai să te căsătorești cu mulți ani înaintea mea, Copperfield.

— Spune-mi, Traddles, Sophy a ta cîntă la vreun instrument ? l-am întrebat eu fudul.

— Cîntă destul de bine la pian ca să le dea lecții surioarelor ei, mi-a răspuns Traddles.

— Dar din gură știe să cînte ?

— Păi, uneori cîntă balade ca să-i mai înveioreze pe ai ei, cînd sînt abătuți. Dar n-a studiat.

— La ghitară nu știe să cînte ?

— O, Doamne, nu !

— De pictat pictează ?

— Deloc !

I-am făgăduit lui Traddles c-are să aibă prilejul s-o audă pe Dora cîntînd și să vadă florile pictate de ea. El mi-a zis că-i va face mare plăcere, și am mers spre casă braț la braț, încîntați și cît se poate de voioși. Pe drum l-am îmboldit să-mi vorbească despre Sophy, ceea ce a făcut cu atîta dragoste și arătîndu-i atîta încredere, încît l-am admirat. Am comparat-o în gînd cu Dora, și am simțit o mare mulțumire lăuntrică, deși am recunoscut, plin de candoare, că Sophy părea o fată minunată pentru Traddles.

Bineînțeles, i-am adus imediat la cunoștință mătușii încheierea cu succes a conferinței și i-am relatat tot ce s-a spus și tot ce s-a întîmplat în cursul ei. A fost bucuroasă văzîndu-mă atît de fericit și mi-a făgăduit că va face cît mai curînd o vizită mătușilor Dorei. Dar în noaptea aceea atît de mult s-a plimbat în sus și în jos prin apartament, în timp ce-i scriam lui Agnes, încît am avut impresia că n-avea de gînd să se mai oprească pînă dimineață.

Lui Agnes i-am trimis o scrisoare plină de căldură și recunoștință, în care i-am povestit excelentele rezultate ce le-am obținut urmîndu-i sfaturile. Mi-a răspuns cu poșta următoare. Scrisoarea ei era optimistă, serioasă și senină. Și de atunci încolo s-a arătat întotdeauna senină.

Acum eram mai ocupat ca niciodată. Ținînd seama că zilnic mergeam pînă la Highgate, mi se părea că era departe pînă la Putney ; și, firește, la Putney voiam să mă duc cît mai des posibil. Dovedindu-se practic imposibil să vin la ceai, cum mi se propusese, am ajuns la un compromis cu *miss* Lavinia, și anume mi-a acordat permisiunea să le vizitez în fiecare sîmbătă după-amiază, fără ca prin aceasta să-mi pierd dreptul la privilegiile mele duminicale. În felul acesta, ultimele zile ale săptămînii erau cele mai plăcute pentru mine ; și trăiam toată săptămîna cu gîndul la sfîrșitul ei.

M-am simțit foarte ușurat cînd am văzut că mătușa mea și mătușile Dorei se împăcau mult mai bine decît m-aș fi putut aștepta. Cîteva zile după conferință, mătușa le-a făcut vizita făgăduită ; iar peste alte cîteva zile, mătușile Dorei i-au întors vizita, cu pompa și ceremonialul de rigoare. Vizite similare, dar ceva mai prietenești, s-au produs ulterior cam la fiecare trei sau patru săptămîni o dată. Știu că mătușa le-a mîhnit adînc pe mătușile Dorei fiindcă disprețuia obiceiul consacrat de a circula cu trăsura și pornea pe jos la Putney la orele cele mai năstrușnice, de pildă imediat după gustarea de dimineață sau puțin înainte de ceai ; de asemenea, fiindcă își purta

boneta cum îi venea la îndemînă, fără a se sinchisi de prejudecăţile lumii civilizate în această privinţă. Curînd, însă, mătuşile Dorei s-au deprins s-o considere pe mătuşa ca pe o fiinţă cam excentrică, cu apucături bărbăteşti, dar cu judecată sănătoasă ; şi deşi uneori mătuşa le mai călca pe bătătură, exprimînd păreri eretice asupra unor probleme de morală, mă iubea prea mult ca să nu jertfească unele dintre micile ei ciudăţenii de dragul armoniei generale.

Singurul membru al cercului nostru care refuza cu îndărătnicie să se adapteze noilor împrejurări era Jip. Cum dădea ochi cu mătuşa, îndată îşi arăta colţii, se ascundea sub un scaun şi mîrîia necontenit ; iar uneori urla jalnic, voind parcă să spună că nu mai putea îndura noua situaţie. Au fost încercate toate mijloacele cu putinţă — mîngîierile, dojana, bătaia — a fost adus chiar şi în Buckingham Street (unde, sub ochii îngroziţi ai tuturor celor de faţă, s-a repezit imediat la cele două pisici), dar niciodată nu s-a putut deprinde cu mătuşa mea. Uneori părea că şi-a învins vrăjmăşia şi se ţinea cuminte şi liniştit timp de cîteva minute, pentru ca după aceea să-şi ridice botul turtit şi să înceapă să urle atît de tare, că nu era nimic altceva de făcut decît să fie legat la ochi şi închis în încălzitor. În cele din urmă, Dora s-a văzut nevoită să-i împacheteze capul într-un prosop şi să-l închidă acolo ori de cîte ori se anunţa că mătuşa era la uşă.

De cînd am început să ducem această viaţă liniştită, nu mă îngrijora decît un singur lucru, şi anume că toţi o priveau pe Dora ca pe o jucărie sau ca pe un bibelou. Mătuşa, care, treptat-treptat, s-a împrietenit cu ea, nu-i spunea decît Little Blossom [1] şi *miss* Lavinia nu avea plăcere mai mare decît s-o servească, să-i facă buclele, să-i lucreze fel de fel de bibiluri şi s-o răsfeţe ca pe

[1] Micuţă floare (engl.).

un copil. Şi, firește, nici *miss* Clarissa nu se lăsa mai prejos. Mi se părea foarte straniu ; dar mi se părea că toată lumea se purta cu Dora la nivelul ei, așa cum Dora se purta cu Jip la nivelul lui.

M-am hotărît să-i vorbesc Dorei despre acest lucru, și într-o bună zi, pe cînd ne plimbam (căci după un timp *miss* Lavinia ne autorizase să ne plimbăm singuri), i-am spus c-ar fi de dorit să le ceară să-și schimbe această purtare.

— Fiindcă, știi, iubito, nu mai ești un copil, i-am argumentat eu.

— Asta e ! mi-a răspuns Dora. Iar începi să mă bodogănești !

— Să te bodogănesc, dragostea mea ?

— Se poartă toți foarte drăguț cu mine și mă simt cît se poate de fericită.

— Bine ! Dar, viața mea, ai putea să te simți tot atît de fericită și dacă s-ar purta rezonabil cu tine.

Dora mi-a aruncat o privire plină de reproșuri — o privire fermecătoare ! — și apoi a început să plîngă și să-mi spună că dacă n-o iubesc, de ce am ținut cu orice preț să mă logodesc cu ea ? Și dacă n-o pot suferi, de ce nu plec ?

Ce altceva aș fi putut face decît s-o sărut, să-i șterg lacrimile și să-i spun că o iubesc la nebunie ?

— Și eu te iubesc foarte mult, m-a asigurat Dora, așa că n-ar trebui să fii atît de aspru cu mine, Doady !

— Aspru, odorul meu ! Pentru nimic în lume n-aș putea să fiu aspru cu tine !

— Atunci nu-mi căuta și tu pricină, mi-a zis, Dora, ţuguind buzele ca un boboc de trandafir, și am să fiu și eu cuminte.

Am fost foarte încîntat cînd, peste puțin, mi-a cerut, din proprie inițiativă, să-i dau cartea de bucate de care-i vorbisem și să-i arăt, precum îi făgăduisem cîndva, cum să țină socotelile.

Rîndul următor i-am adus volumul (după ce mai întîi l-am dat la legat, ca să fie mai atrăgător); și pe cînd ne plimbam pe izlaz, i-am arătat un vechi caiet de socoteli al mătușii și i-am dat un blocnotes, un port-creion și o cutie cu mine, ca să facă exerciții de gospodărie.

Dar cartea de bucătărie i-a dat dureri de cap, iar cifrele au făcut-o să plîngă. Nu voiau să se adune, mi-a explicat. De aceea le-a șters pe toate, și în locul lor a desenat buchete de flori, și portretul meu, precum și acela al lui Jip, cu care a umplut tot blocnotesul.

Am încercat atunci, în joacă, pe cînd ne plimbam într-o sîmbătă după-amiază, să-i împărtășesc, în formă orală, cîteva noțiuni de gospodărie. Trecînd prin fața unei măcelării, de pildă, îi spuneam :

— Acum, draga mea, să presupunem că sîntem căsătoriți și că vrei să cumperi o pulpă de berbec. Te-ai pricepe s-o cumperi ?

Atunci fața ei micuță și drăgălașă se alungea, și din nou Dora își țuguia buzele, parcă pentru a-mi spune că ar prefera să-mi închidă gura cu un sărut.

— Te-ai pricepe s-o cumperi, iubito ? repetam eu, în cazul că nu mă lăsam înduplecat.

Dora stătea puțin pe gînduri, și apoi, poate, îmi răspundea triumfătoare :

— Știe el, măcelarul, ce să-mi dea, așa că ce nevoie am eu să mă pricep ? O, ce prostuț mai ești !

Altădată, cînd am întrebat-o, trăgînd cu coada ochiului la textul din cartea de bucate, ce ar fi dacă, după ce ne vom fi căsătorit, aș avea un chef să mănînc o tocană de berbec irlandeză, dînsa mi-a răspuns că i-ar porunci bucătăresei s-o gătească ; și apoi, agățîndu-se cu amîndouă mînuțele de brațul meu, a rîs atît de poznaș, încît mi-a părut mai fermecătoare ca niciodată.

Urmarea a fost că principala funcție pe care a îndeplinit-o cartea de bucate a fost aceea de a fi pusă pe jos în colț pentru ca să stea Jip pe ea în două labe. Dar

Dora s-a bucurat atît de mult cînd a izbutit să-l dreseze să stea pe carte, cu portcreionul în dinți, fără să se dea jos, încît m-am simțit foarte fericit că i-o cumpărasem.

Am revenit la ghitară, la pictarea florilor, la cîntecele acelea care spuneau că-i imposibil să trăiești fără a dansa — tralala ! — și cît era săptămîna de lungă ne simțeam fericiți. Aș fi dorit uneori să vorbesc cu *miss* Lavinia și să-i atrag atenția că prea îmi trata odorul ca pe un bibelou ; și pînă la urmă m-am trezit dîndu-mi seama cu uimire că și eu căzusem în același păcat ca toți ceilalți și că mă purtam cu ea de parcă ar fi fost un bibelou — dar nu foarte des.

CAPITOLUL

XLII

MIŞELIA

Cu toate că manuscrisul acesta nu e destinat să fie citit şi de alţii, am impresia că nu s-ar cuveni să povestesc chiar eu cît m-am trudit cu acea îngrozitoare stenografie şi ce progrese am făcut datorită simţului meu de răspundere faţă de Dora şi de mătuşile ei. La cele scrise mai înainte despre stăruinţa de care am dat dovadă în această perioadă a vieţii mele şi despre acea calmă şi nestrămutată energie care atunci a început să se închege în mine, şi despre care îmi dau seama că reprezintă latura pozitivă a caracterului meu, dacă are o latură pozitivă, nu voi adăuga decît un singur lucru, şi anume că, privind înapoi, sînt convins că aceste însuşiri au fost cheia succesului meu. Am fost foarte norocos în viaţă ; mulţi oameni au muncit mult mai greu decît mine şi n-au realizat nici pe jumătate din ce am realizat eu ; dar nu e mai puţin adevărat că niciodată n-aş fi putut înfăptui ce am înfăptuit fără deprinderile ce mi-am format atunci, de a fi punctual, ordonat, sîrguitor, de a mă concentra asupra cîte unui singur obiectiv o dată, oricît de repede mi-aş schimba obiectivele. Dumnezeu mi-e martor că nu spun asta ca să mă laud. Un om care-şi trece în revistă propria viaţă, aşa cum fac eu aici, evocînd-o pagină cu pagină, ar trebui să fie cu adevărat un sfînt ca să nu încerce o dureroasă părere de rău pentru atîtea aptitudini nefolosite, pentru atîtea prilejuri pierdute, pentru atîtea sentimente şovăitoare şi nebuloase, care permanent s-au

înfruntat în sufletul lui, zădărnicindu-i planurile şi abătîndu-l din drum. Nu aş putea afirma c-am folosit cum se cuvine nici măcar unul din darurile ce mi-au fost hărăzite de natură. Aş vrea să arăt doar că orice lucru am încercat să fac în viaţă, m-am străduit din toată inima să-l fac bine ; că oricărui lucru căruia m-am dedicat, m-am dedicat pe deplin ; că totdeauna mi-am urmărit ţelurile, atît cele însemnate, cît şi cele mărunte, cu toată seriozitatea. Niciodată n-am crezut că talentul — fie înnăscut, fie dobîndit — poate pretinde că n-are nevoie să se asocieze cu munca aspră, perseverentă, neobosită, şi să spere totuşi că el îşi va atinge obiectivele. Pe lumea asta asemenea minunăţie nu se poate întîmpla. Puţin talent şi puţin noroc pot alcătui cele două picioare ale scării pe care urcă unii oameni, dar treptele scării trebuie croite dintr-un material trainic ; şi seriozitatea profundă, entuziastă şi sinceră nu poate fi cu nimic înlocuită. Să nu fac niciodată de mîntuială o treabă căreia i-aş putea dărui toate puterile mele, şi niciodată să nu disprețuiesc munca pe care o îndeplinesc, oricare ar fi ea, acestea au fost, în măsura în care-mi dau seama acuma, legile mele de aur.

În ce măsură îi sînt îndatorat lui Agnes pentru practica din care am dedus preceptele de mai sus, nu voi repeta aici. Povestirea aceasta face să-mi îndrept spre ea dragostea. Întorcîndu-mă cu dragoste şi recunoştinţă către dînsa, reiau firul povestirii.

Agnes a venit într-o vizită de două săptămîni la doctorul Strong. *Mister* Wickfield era un vechi prieten al doctorului, iar acesta din urmă voia să stea de vorbă cu el şi să-l ajute. Discutase chestiunea cu Agnes, cu prilejul ultimei ei vizite, şi această vizită era rezultatul convorbirii. A venit împreună cu tatăl ei. N-am fost prea surprins cînd Agnes mi-a spus că făgăduise să caute prin apropiere o locuinţă pentru *missis* Heep, căci pentru reumatismul ei era recomandabilă o schimbare de aer,

și dînsa ar fi fost încîntată să se afle cu acest prilej într-o asemenea aleasă societate. Nici nu m-am mirat cînd a doua zi Uriah, ca un fiu bun ce era, a adus-o pe scumpa lui mamă și a instalat-o.

— Vedeți, *master* Copperfield, mi-a zis Uriah, însoțindu-mă nepoftit cînd am ieșit să mă plimb în grădina doctorului, cine e îndrăgostit e și gelos... sau cel puțin vrea să vegheze asupra celei pe care o iubește.

— Și pe cine ești gelos acum ? l-am întrebat.

— Mulțumită dumneavoastră, *master* Copperfield, mi-a răspuns, acum nu mai sînt gelos pe cineva anume, cel puțin nu pe un bărbat.

— Vrei să spui că ești gelos pe o femeie ? i-am zis.

Ochii săi sinistri, cu reflexe roșiatice, mi-au aruncat o privire piezișă și a început să rîdă.

— Zău, *master* Copperfield... s-ar cuveni să vă zic *mister*, dar n-o să-mi luați în nume de rău această veche deprindere... sînteți atît de dibaci, că scoateți de la mine tot ce poftiți, ca un tirbușon ! Dar nu mă sfiesc să vă spun, *sir*, mi-a zis atingîndu-mi mîna cu degetele lui reci și lipicioase, că nu prea sînt pe placul femeilor și că *missis* Strong niciodată nu m-a putut suferi.

Ochii lui mi s-au părut verzi acum, cînd m-a fixat, aruncîndu-mi o privire de o viclenie scelerată.

— Ce vrei să spui ? l-am întrebat.

— Deși sînt avocat, nu vreau să spun docamdată nimic mai mult decît ceea ce am spus, *master* Copperfield, mi-a răspuns, rînjind malițios.

— Și privirea dumitale ce vrea să spună ? am insistat, liniștit.

— Privirea mea ? Doamne, Copperfield, dar astea-s metode neleale ! Ce vrea să spună privirea mea ?

— Da, i-am zis. Privirea dumitale.

Părea foarte amuzat de această întrebare și a rîs atît de sincer cît era el în stare. După ce un timp s-a

scărpinat în bărbie, mi-a zis, cu ochii în pămînt şi continuînd să se scarpine :

— Pe vremea cînd nu eram decît un scrib nensemnat, *missis* Strong se uita de sus la mine. Pe Agnes a mea mereu o poftea la ea acasă, şi cu dumneata, *master* Copperfield, se purta prietenește ; dar pe mine niciodată nu m-a luat în seamă, mă socotea mult mai prejos decît ea.

— Ei şi ? i-am zis. Să presupunem că erai !

— Şi mult mai prejos decît el ! a urmat Uriah foarte apăsat şi pe un ton meditativ, scărpinîndu-şi bărbia.

— Dumneata care-l cunoşti pe doctorul Strong, îţi închipui, oare, că mai ştie ceva de existenţa dumitale cînd nu te are în faţă ?

Mi-a aruncat din nou o privire piezişă, şi-a proiectat înainte falca de jos, ca să şi-o poată scărpina mai bine, şi mi-a răspuns :

— Vai, Doamne fereşte, nu la doctorul Strong mă gîndeam ! Vai, nu, bietul de el ! Mă gîndeam la *mister* Maldon !

Am simţit că-mi îngheaţă inima în mine. Toate vechile mele îndoieli şi temeri în această privinţă, toată liniştea şi fericirea doctorului, toate acele complicate posibilităţi ale nevinovăţiei şi ale compromisului, pe care nu le puteam desluşi, le-am văzut într-o clipită la discreţia răstălmăcirilor acestui individ.

— Nici o singură dată n-a intrat în birou fără să-mi poruncească să fac ceva sau fără să mă trimită de colo pînă colo. Era unul dintre dumneavoastră, *gentlemen*-ii distinşi ! Am fost supus şi nensemnat... şi sînt şi acum. Dar purtarea lui nu mi-a plăcut, şi nici acum nu-mi place.

A încetat să-şi scarpine bărbia, dar şi-a supt atît de tare obrajii, că parcă s-au lipit unul de altul ; şi tot timpul şi-a aţintit asupră-mi privirea lui piezişă.

— Şi dînsa-i una dintre fermecătoarele dumneavoastră femei, n-am ce zice, a urmat Uriah, după ce, încetul cu încetul, faţa şi-a reluat forma firească, şi înţeleg prea

bine că n-are poftă să lege prietenie cu oameni ca mine ! E tocmai persoana nimerită să-i bage în cap lui Agnes a mea că trebuie să țintească mai sus. Ei, n-oi fi eu pe placul femeilor din lumea dumneavoastră, *master* Copperfield, dar să știți că am ochi să văd, și asta nu de ieri, de alaltăieri. Noi, oamenii mici și nensemnați, avem, ca să zic așa, ochi, și vedem cu ei.

M-am prefăcut că n-aș fi înțeles și am încercat să-mi ascund neliniștea, judecînd însă după expresia feței lui, n-am prea izbutit.

— N-am să mă las călcat în picioare, Copperfield ! a urmat el, ridicîndu-și, cu un aer triumfător și răutăcios în același timp, acea parte a feței unde ar fi trebuit să-i stea sprîncenele roșcovane, dacă le-ar fi avut. Și am să fac tot ce-mi stă în putere ca să pun capăt acestei prietenii. N-o aprob ! Nu mă feresc să recunosc în fața dumitale că sînt cam gelos din fire și că vreau să scap de toți cei nepoftiți. N-am să risc să-i las să unelteacă împotriva mea, cînd știu că asta au de gînd să facă.

— Dumneata ești acela care unelțești tot timpul și te amăgești că și ceilalți fac la fel, i-am zis.

— Poate c-așa o fi, *master* Copperfield. Dar eu, unul, am un țel, cum obișnuiește să spună asociatul meu ; și am să mă fac luntre și punte ca să-l ating. Pentru că sînt un om umil și neînsemnat, răbdarea mea nu trebuie pusă prea mult la încercare. Nu pot îngădui să-mi stea cineva în cale. Zău, *master* Copperfield, trebuie să se dea la o parte.

— Nu înțeleg, i-am zis.

— Chiar nu mă înțelegi ? mi-a răspuns, smucindu-se și contorsionîndu-se, cum îi era năravul. Mă mir, *master* Copperfield, fiindcă de obicei ești foarte ager ! Altă dată am să încerc să fiu mai clar. Călărețul care sună la poartă nu-i oare *mister* Maldon, *sir* ?

— Pare să fie el, i-am răspuns cît mai nepăsător cu putință.

Uriah s-a oprit, şi-a pus mîinile între genunchi şi, îndoindu-se de şale, a pufnit în rîs. Un rîs tăcut. Nici un sunet nu se auzea. Am fost atît de scîrbit de odioasa lui purtare, mai ales de acest ultim gest, încît, fără nici un cuvînt, i-am întors spatele şi l-am lăsat îndoit de şale, în mijlocul grădinii, ca o momîie prăvălită de pe băţ.

Nu chiar în seara aceea, ci peste două seri — îmi aduc bine aminte, era într-o sîmbătă — am dus-o pe Agnes s-o vadă Dora. Mă înţelesesem dinainte cu *miss* Lavinia în privinţa acestei vizite, şi Agnes era aşteptată la ceai.

Oscilam între mîndrie şi nerăbdare ; eram mîndru de scumpa mea logodnică, şi tare aş fi vrut să-i placă lui Agnes. Tot timpul drumului pînă la Putney, pe care l-am făcut cu tramcarul, Agnes jos, iar eu sus, pe capră, mi-am închipuit-o pe Dora sub toate aspectele ei atrăgătoare, pe care le cunoşteam atît de bine ; aci doream să arate aşa cum o văzusem în cutare zi, pentru ca apoi să mă întreb dacă n-ar fi mai bine să arate aşa cum o văzusem în cutare altă ocazie ; şi m-am tot frămîntat aşa, pînă ce mai-mai că am făcut febră.

Nu m-am îndoit cîtuşi de puţin că va fi foarte frumoasă, în orice caz ; s-a întîmplat însă că în ziua aceea a arătat mai bine ca oricînd. Nu se afla în salonaş cînd am prezentat-o pe Agnes mătuşilor ei, ci se ţinea, sfioasă, undeva, departe. Acuma ştiam unde s-o caut ; şi, într-adevăr, am găsit-o, astupîndu-şi urechile, după uşa cu pricina.

La început n-a vrut să vină cu nici un preţ ; apoi mi-a cerut să-i acord un răgaz de cinci minute după ceasul meu. Şi, în sfîrşit, mi-a dat braţul ca s-o conduc în salon. Chipul ei fermecător s-a îmbujorat şi mi s-a părut mai frumoasă ca oricînd. Dar cînd şi-a făcut intrarea în salon, a pălit, devenind de zece mii de ori mai frumoasă.

Dorei îi era frică de Agnes. Îmi spusese că ştia ea că Agnes era „prea deşteaptă". Dar cînd a văzut cum o

cerceta cu o privire atît de radioasă şi atît de deschisă, atît de bună şi atît de blîndă, a dat un mic ţipăt de plăcută uimire, şi-a agăţat cu afecţiune braţele de gîtul lui Agnes şi şi-a lipit obrazul nevinovat de faţa ei.

Niciodată nu m-am simţit mai fericit. Niciodată nu m-am bucurat mai mult ca atunci cînd le-am văzut aşezîndu-se una lîngă alta, ca atunci cînd am văzut-o pe iubita mea Dora ridicînd privirea către ochii aceia atît de duioşi, ca atunci cînd am văzut-o pe Agnes coborîndu-şi asupra ei privirea tandră, senină.

Miss Lavinia şi *miss* Clarissa s-au bucurat şi ele, fiecare în felul ei. A fost cel mai plăcut ceai din lume! *Miss* Clarissa şedea în capul mesei. Eu tăiam şi împărţeam prăjitura cu chimen şi zahăr, iar cele două foarte mărunţele surori se delectau ciugulind seminţe de chimen şi fire de zahăr, ca nişte păsărele; *miss* Lavinia ne privea binevoitoare şi cu un aer protector, ca şi cum dragostea noastră fericită ar fi fost opera ei; şi toţi ne-am simţit foarte mulţumiţi unul de altul şi fiecare de sine.

Agnes a cucerit toate inimile prin caracterul ei săritor şi delicat. Interesul ce l-a manifestat pentru tot ce o interesa pe Dora; felul în care a ştiut să se apropie de Jip (care numaidecît s-a împrietenit cu ea); tactul încîntător de care a dat dovadă cînd Dora s-a codit să vină să se aşeze lîngă mine, ca de obicei; modestia şi graţia spontană cu care a primit din partea sfielnicei Dora un şir întreg de mici mărturii de încredere — toate laolaltă au venit parcă să întregească armonia micii noastre familii.

— Sînt foarte fericită că vă sînt pe plac, i-a declarat Dora după ceai. Nu speram acest lucru; şi acum, cînd Julia Mills a plecat, am nevoie, mai mult ca oricînd, să ştiu că am prieteni.

În paranteză fie spus, bag de seamă c-am uitat să relatez acest fapt. *Miss* Mills se îmbarcase, şi Dora şi cu mine ne dusesem la Gravesend, unde am vizitat-o pe

bordul unei corăbii care făcea regulat cursa spre Indiile Răsăritene ; fusesem reținuți la dejun și tratați cu dulceață de ghimbir, cu guave [1] și alte bunătăți de același soi ; și o lăsasem pe *miss* Mills pe covertă, pe un scăunaș pliant, plîngînd, ținînd sub braț noul ei jurnal intim, în care avea de gînd să-și însemne reflecțiile originale, suscitate de contemplarea Oceanului.

Agnes i-a răspuns că pesemne eu am descris-o ca pe o persoană ursuză din fire ; dar Dora a protestat îndată.

— Vai, nu, a zis privindu-mă și scuturîndu-și buclele, n-a făcut decît să vă laude ! Ține atît de mult la părerea dumneavoastră, încît mi-a fost de-a dreptul frică.

— Dragostea pe care o poartă anumitor persoane, a spus Agnes zîmbind, e atît de mare, încît bunele mele păreri n-ar putea s-o sporească ; așadar, nu au nici o importanță.

— Vă rog, totuși, dacă se poate, să-mi spuneți părerea ! i-a zis Dora, alintîndu-se ca de obicei.

Am făcut haz de dorința Dorei de a fi iubită, și atunci Dora mi-a spus că sînt un prostănac și că nu mă mai iubește deloc, și seara a zburat pe nesimțite ca funigeii. Era ceasul la care urma să vină tramcarul să ne ia. Stăteam singur în fața căminului, cînd Dora s-a apropiat pe furiș să-mi dea, ca de obicei, un mic sărut înainte de plecare.

— Nu crezi, Doady, că dacă m-aș fi împrietenit mai demult cu ea, acum aș fi fost poate și eu mai deșteaptă ? m-a întrebat Dora cu o deosebită strălucire în ochii ei limpezi și răsucindu-mi de zor, cu mîna dreaptă, un nasture de la haină.

— Lasă prostiile, dragostea mea ! i-am zis.

— Crezi că-s prostii ? Ești sigur ? m-a întrebat Dora, fără să se uite la mine.

— Sigur că sînt !

[1] Fructele unui arbore tropical cu același nume, originar din America Centrală *(psidium guajava)*.

— Am uitat ce rudă eşti tu cu Agnes, băiat scump şi rău, mi-a spus Dora, tot răsucindu-mi nasturele.

— Nu sîntem rude de sînge, dar am fost crescuţi laolaltă, ca frate şi soră.

— Mă mir cum de te-ai îndrăgostit de mine, mi-a zis Dora, apucînd un alt nasture.

— Poate pentru că te-am văzut şi n-am putut să nu mă îndrăgostesc de tine, Dora !

— Să presupunem că nu m-ai fi văzut niciodată, a urmat Dora, trecînd la un al treilea nasture.

— Hai să presupunem că nici nu ne-am fi născut, i-am întors rîzînd.

În timp ce priveam tăcut şi admirativ mînuţa-i gingaşă, cum trecea de la un nasture la altul, şi părul ei buclat, care mi se revărsa pe piept, şi genele ochilor ei sfioşi, care se ridicau încet, urmărind jocul degetelor, mă întrebam la ce anume s-o fi gîndind. În cele din urmă s-a uitat drept în ochii mei, s-a ridicat în vîrful picioarelor, ca să mă sărute, mai îngîndurată ca de obicei — o dată, de două ori, de trei ori — şi a fugit din odaie.

Cinci minute mai tîrziu, cînd toată lumea s-a întors în odaie, umbra aceea neobişnuită de pe chipul Dorei se risipise fără urmă. Rîzînd, luase hotărîrea ca, pînă va veni tramcarul, să-l pună pe Jip să facă o demonstraţie a întregului său repertoriu. Asta a ţinut destul de mult (nu atît pentru că ar fi avut un repertoriu prea vast, ci mai degrabă din pricina îndărătniciei lui Jip), aşa că reprezentaţia încă nu se terminase cînd tramcarul a oprit la poartă. Agnes şi-a luat rămas bun în grabă, dar foarte călduros, de la Dora ; Dora i-a făgăduit că-i va scrie (rugînd-o să nu se supere dacă scrisorile ei vor fi copilăreşti), iar Agnes i-a promis că-i va răspunde : şi-au mai luat rămas bun încă o dată în faţa portierei tramcarului, şi apoi a treia oară cînd Dora, în ciuda mustrărilor ce i le-a făcut *miss* Lavinia, s-a mai repezit o dată la fereastra tramcarului, ca să-i amintească lui Agnes să-i scrie şi

să-şi mai scuture buclele, privindu-mă cum şedeam sus, lîngă vizitiu.

Tramcarul trebuia să ne lase lîngă Covent Garden, unde urma să luăm un alt tramcar spre Highgate. Am aşteptat cu nerăbdare clipa cînd vom putea face cîţiva paşi împreună pentru ca Agnes să mi-o poată lăuda pe Dora. O, ce frumos a lăudat-o ! Cu cîtă dragoste şi căldură mi-a recomandat să-i port de grijă drăgălaşei făpturi pe care o cucerisem şi ale cărei daruri s-a priceput să le pună la lumină cu atîta simplitate ! Cu cîtă delicateţe mi-a amintit, fără a avea cîtuşi de puţin aerul că vrea să mă dăscălească, de răspunderea ce-o aveam faţă de această copilă orfană !

Niciodată, niciodată n-am iubit-o pe Dora mai profund şi mai sincer decît în noaptea aceea. Cînd din nou am coborît din tramcar şi am apucat pe aleea liniştită, luminată de stele, care ducea spre casa doctorului, i-am spus lui Agnes că ei îi datoram totul.

— Cînd şedeai lîngă ea, mi s-a părut că nu eşti numai geniul meu bun, ci şi al *ei ;* şi aşa îmi pare şi acum, Agnes.

— Un geniu ca vai de lume, dar credincios.

Sunetul limpede al vocii ei mi-a mers drept la inimă ; aşa că, fără a sta pe gînduri, i-am spus :

— Azi am băgat de seamă că ţi-ai redobîndit voioşia şi seninătatea care-ţi sînt proprii, aşa că încep să nădăjduiesc că eşti mai mulţumită acasă, nu-i aşa ?

— Sînt împăcată cu mine însămi, mi-a spus. Mi-e inima mai uşoară şi sînt bine dispusă.

M-am uitat la chipul ei senin, care privea în sus, şi m-am gîndit că poate licărirea stelelor îi dădea o expresie atît de nobilă.

— Acasă nu-i nici o schimbare, a adăugat Agnes după cîteva clipe.

— Nu s-a mai pomenit nimic despre... ştii, n-aş vrea să te necăjesc, Agnes, dar nu mă pot opri să te întreb... despre ce am vorbit la despărţire, ultima dată ?

— Nu, nimic, mi-a răspuns.

— M-am gîndit mult la asta...

— Ar trebui să te gîndeşti mai puţin. Ţine minte că nu mă bizui decît pe dragoste şi pe adevăr. Şi după o clipă a adăugat : Nu-ţi fie teamă pentru mine, Trotwood, nu voi face niciodată pasul de care ţi-e frică.

Deşi cred că în această privinţă nu fusesem niciodată cu adevărat îngrijorat, cînd cîntărisem lucrurile la rece, totuşi m-am simţit nespus de uşurat să primesc această asigurare din gura ei. Şi i-am şi spus-o, cu toată seriozitatea.

— Şi după vizita asta, cît timp va mai trece, Agnes dragă, pînă ce vei veni din nou la Londra ? Te întreb acum fiindcă altă dată s-ar putea să nu fim singuri.

— Pesemne că va trece mult timp. Pentru tata cred că e mai bine să rămînă acasă. Probabil că nu ne vom mai vedea prea des un timp, dar am să-i scriu regulat, Dorei, şi în felul acesta vom avea mereu veşti unul despre altul.

Ajunsesem în curticica vilei doctorului. Se făcuse tîrziu. Fereastra odăii ocupate de *missis* Strong era luminată, şi arătîndu-mi-o, Agnes mi-a spus noapte bună.

— Nu te frămînta pentru necazurile şi grijile noastre, mi-a spus, întinzîndu-mi mîna. Nimic nu mă poate face mai fericită decît fericirea ta. Dacă vreodată voi avea nevoie de ajutorul tău, fii sigur că ţi-l voi cere. Dumnezeu să te aibă în pază !

În surîsul ei radios, precum şi în ultimele sunete ale glasului ei calm şi plăcut am văzut-o şi am auzit-o parcă din nou pe Dora alături de ea. Am rămas cîtva timp uitîndu-mă peste verandă la stele, cu inima plină de dragoste şi de recunoştinţă, şi apoi am pornit încet mai departe. Îmi oprisem un pat la un han curăţel din apropiere, şi tocmai ieşeam pe poartă, cînd, întorcînd din întîmplare capul, am văzut lumină în biroul doctorului. M-am gîndit, cu o mustrare de cuget, că lucra la dicţionar

fără ajutorul meu. Vrînd să văd dacă așa era, și, în orice caz, dorind să-i spun noapte bună, dacă-l voi găsi zăbovind printre cărțile sale, m-am întors, și trecînd tiptil prin hol, am deschis ușor ușa și am intrat.

Spre marea mea mirare, primul pe care l-am văzut în lumina scăzută a lămpii cu abajur a fost Uriah. Stătea în picioare, lîngă lampă, cu una din mîinile scheletice la gură și cu cealaltă pe masa doctorului. Doctorul ședea în fotoliul său, acoperindu-și fața cu amîndouă mîinile. *Mister* Wickfield, profund tulburat și mîhnit, sta aplecat înainte, atingîndu-i brațul cu oarecare șovăire parcă.

O clipă am crezut că doctorul se simțea rău. Sub această impresie, am făcut repede un pas înainte, cînd deodată am întîlnit privirea lui Uriah și am înțeles ce se întîmplase. Am vrut să mă retrag, dar doctorul m-a oprit cu un gest, așa că am rămas.

— În orice caz, a spus Uriah, contorsionîndu-și făptura slută, ar trebui să ținem ușa închisă. Nu-i nevoie să afle TOT orașul.

Și rostind aceste cuvinte, pășind în vîrful picioarelor, s-a dus la ușa pe care o lăsasem deschisă și a închis-o cu grijă. Apoi s-a întors și și-a reluat poziția. În vocea și în felul său de a se purta era o ostentație de compătimire care — mie, cel puțin — mi-era mai nesuferită decît orice altă schemă pe care ar fi putut s-adopte.

— Am socotit de datoria mea, *master* Copperfield, mi-a zis Uriah, să-i dezvălui și doctorului Strong lucrurile despre care am vorbit dumneata și cu mine. Numai că nu m-ai înțeles prea bine.

I-am aruncat o privire, dar nu i-am dat nici un alt răspuns, și m-am apropiat de bunul și bătrînul meu profesor, spunîndu-i cîteva cuvinte menite să-l mîngîie și să-l încurajeze. Mi-a pus mîna pe umăr, așa cum obișnuia pe vremea cînd nu eram decît un băiețaș, dar n-a ridicat capul cărunt.

— Întrucît nu m-ai înțeles, *master* Copperfield, a urmat Uriah cu același ton oficial, îmi îngădui supus să-ți aduc la cunoștință, căci sîntem între prieteni, că i-am atras luarea-aminte doctorului Strong asupra purtării lui *missis* Strong. Este, te asigur, Copperfield, cu totul împotriva firii mele să mă amestec în lucrări atît de neplăcute : dar, de fapt, ne vedem amestecați în fel de fel de lucruri care n-ar trebui să se întîmple. Asta voiam să-ți spun și nu m-ai înțeles, *sir*.

Acum, cînd îmi amintesc de privirea lui chiorîșă, mă mir că nu l-am luat de gît și n-am încercat să-l sugrum.

— Se prea poate că nu m-am exprimat prea limpede, a urmat el, și nici dumneata. Firește, nu eram înclinați să dăm prea mare amploare acestei chestiuni. Totuși, pînă la urmă, m-am hotărît să vorbesc deschis ; i-am arătat doctorului Strong că... Ați spus ceva, *sir* ?

Se adresase doctorului Strong, care gemuse. Un geamăt ce ar fi mișcat orice inimă omenească, dar care asupra lui Uriah n-a avut nici un efect.

— ...i-am arătat doctorului Strong, a reluat el, că oricine poate vedea că *mister* Maldon și drăguța și amabila *missis* Strong sînt prea tandri unul cu celălalt. A venit vremea (căci iată că ne vedem cu toții amestecați în lucruri care n-ar trebui să se întîmple) să i se spună și doctorului Strong că pentru toată lumea acest lucru a fost limpede ca lumina zilei chiar înainte de plecarea lui *mister* Maldon în India ; că *mister* Maldon doar pentru asta a umblat cu pretexte, ca să vină înapoi ; și că doar pentru asta e toată ziua aici. Cînd ai intrat, tocmai îi ceream asociatului și colegului meu, și în clipa aceea s-a și întors către el, să-i declare pe cuvînt de onoare doctorului Strong dacă — da sau nu — împărtășește și el de multă vreme aceeași părere. Aveți cuvîntul, *mister* Wilckfield ! N-ați vrea să fiți atît de bun să ne spuneți ? Da, sau nu, *sir* ? Poftim, *colega* !

— Pentru numele lui Dumnezeu, doctore dragă, a spus *mister* Wickfield, punînd din nou, cu oarecare şovăială, mîna pe braţul doctorului, nu trebuie să dai prea multă importanţă unor bănuieli pe care le-aş fi putut avea.

— Poftim ! a exclamat Uriah, clătinînd din cap. Ce tristă confirmare, nu-i aşa ? Din partea lui ! Din partea unui prieten atît de vechi ! Ei, Doamne, Copperfield, nu eram decît un biet scrib în biroul lui, şi l-am văzut de zece ori, nu o dată, cît de preocupat era, cît de necăjit era (şi avea tot dreptul ca părinte, nu pot să-l condamn) la gîndul mă *miss* Agnes era amestecată în lucruri care n-ar trebui să se întîmple.

— Dragă Strong, a zis *mister* Wickfield cu un tremur în glas, bunul meu prieten, mai e oare nevoie să-ţi spun că am avut cîndva păcatul de a căuta scopul principal al fiecărui om şi de a judeca toate actele după acest criteriu îngust ? Se prea poate ca din pricina acestui păcat al meu să fi ajuns şi la asemenea bănuieli.

— Ai avut însă bănuieli, Wickfield, a zis doctorul, fără a ridica privirea. Ai avut bănuieli.

— Vorbeşte, *colega !* i-a dat ghes Uriah.

— La un moment dat am avut, desigur. Dar... să mă ierte Dumnezeu... credeam că aveai şi *dumneata.*

— Nu, nu, nu ! a protestat doctorul, cît se poate de îndurerat.

— La un moment dat mi s-a părut că ai fi vrut să-l trimiţi pe Maldon peste hotare tocmai ca să realizezi o despărţire care era de dorit.

— Nu, nu, nu ! Am vrut să-i fac plăcere lui Annie ajutîndu-l pe prietenul ei din copilărie. Nimic altceva.

— M-am convins, a zis *mister* Wickfield. După ce mi-ai spus că aşa stau lucrurile, n-am mai avut nici o îndoială. Dar am crezut... te rog să ţii seama de felul meu strîmt de a interpreta, care a fost păcatul meu cel mai

grav... că acolo unde există o atît de mare diferenţă de vîrstă...

— Vezi ? Aşa trebuie pusă problema, *master* Copperfield, a intervenit Uriah, afişînd o milă făţarnică şi jignitoare.

— ...o femeie atît de tînără şi de atrăgătoare, oricît de mult te-ar fi respectat, n-a putut să fie împinsă la această căsătorie decît din consideraţiuni de ordin material. N-am ţinut însă seama de nenumărate simţăminte şi împrejurări care puteau s-o influenţeze în bine. Pentru numele lui Dumnezeu, nu uita lucrul acesta !

— Ce delicat se exprimă ! s-a minunat Uriah, clătinînd din cap.

— Am privit-o întotdeauna dintr-un singur punct de vedere, a urmat *mister* Wickfield, dar, pe tot ce am mai scump pe lume, te conjur, dragă prietene, să înţelegi ; acum, neavînd scăpare... sînt nevoit să mărturisesc...

— Nu ! N-aveţi scăpare, *mister* Wickfield, a întărît Uriah, de vreme ce lucrurile au ajuns pînă aici.

— ...că am avut, a urmat *mister* Wickfield, uitîndu-se neputincios şi deznădăjduit la asociatul său, că am avut anumite îndoieli în privinţa ei, crezînd că şi-ar călca îndatoririle faţă de dumneata ; şi dacă trebuie să spun tot adevărul, voi recunoaşte că uneori n-am fost de acord ca Agnes să fie atît de prietenă cu ea şi să vadă ceea ce vedeam sau ceea ce, din pricina teoriei mele greşite, îmi închipuiam că văd. N-am pomenit nimănui de toate acestea niciodată. Şi nici n-am avut vreodată intenţia să împărtăşesc cuiva aceste lucruri. Cu toate că trebuie să-ţi vină foarte greu să asculţi, cred că, de ai şti cît de greu îmi vine să ţi le spun, m-ai compătimi, a încheiat *mister* Wickfield, zdrobit.

În bunătatea lui, doctorul i-a întins mîna. *Mister* Wickfield i-a ţinut-o cîtva timp într-a sa, cu capul plecat.

— Sînt convins că subiectul acesta e cît se poate de neplăcut pentru toată lumea, a zis Uriah, insinuîndu-se

în tăcerea generală cu zvîrcoliri ca de ţipar. Dar pentru că am ajuns atît de departe, trebuie să mai adaug că şi Copperfield a băgat de seamă acelaşi lucru.

M-am întors către el şi l-am întrebat cum de îndrăznea să invoce mărturia mea.

— O, e foarte frumos din partea dumitale, Copperfield, mi-a răspuns Uriah, contorsionîndu-se cumplit. Ştim cu toţii cît eşti de îndatoritor : dar trebuie să recunoşti că aseară, cînd ţi-am vorbit, ai înţeles ce voiam să-ţi spun. Trebuie să recunoşti că ai înţeles ce voiam să-ţi spun, Copperfield. Nu tăgădui. Tăgăduieşti mînat de cele mai bune intenţii, dar nu tăgădui, Copperfield !

Privirea plină de blîndeţe a bunului şi bătrînului doctor s-a oprit o clipă asupra mea şi am simţit că mărturisirea bănuielilor mele de altădată se citea prea limpede pe chipul meu pentru a fi trecută cu vederea. N-avea nici un rost să mă înfurii. Nu puteam schimba nimic. Orice aş fi spus, nu mai puteam tăgădui.

S-a lăsat din nou o tăcere pe care nimic n-a tulburat-o, pînă ce doctorul s-a ridicat şi s-a plimbat de vreo două-trei ori, de-a curmezişul odăii. Apoi s-a întors la locul lui ; şi lăsîndu-se pe speteaza fotoliului şi ducînd din cînd în cînd batista la ochi (cu o sinceritate care, după părerea mea, îi făcea mai multă cinste decît orice ţinută ar fi putut să-şi impună), ne-a spus :

— Am o vină mare Cred că am o vină foarte mare. Am expus o fiinţă dragă inimii mele la bănuieli şi defăimări — le numesc defăimări, chiar dacă au rămas numai în mintea celor care le-au conceput — care, de n-aş fi fost eu, n-ar fi mînjit-o niciodată.

Uriah Heep a emis un sunet fornăit. Pesemne ca să-şi exprime simpatia.

— De n-aş fi fost eu, n-ar fi atins-o niciodată, a repetat doctorul. Precum ştiţi, sînt un om bătrîn ; în seara asta mi se pare că nu prea mai am pentru ce să trăiesc.

Dar chezăşuiesc cu viaţa mea, cinstea şi credinţa scumpei doamne care a fost obiectul acestei convorbiri !

Cred că nici cea mai desăvîrşită întrupare a spiritului cavaleresc, nici cea mai frumoasă şi mai romantică figură zugrăvită vreodată de un pictor n-ar fi putut rosti aceste cuvinte cu o mai tulburătoare şi mai impresionantă demnitate decît au fost rostite de bătrînul şi prozaicul doctor.

— N-aş vrea să tăgăduiesc însă, a urmat doctorul — se prea poate că am fost chiar gata să recunosc, într-o anumită măsură — că fără voia mea am atras-o într-o căsătorie nefericită. Nu prea sînt deprins să observ cele ce se petrec în jurul meu ; şi nu pot decît să cred că observaţiile mai multor oameni, de diferite vîrste şi situaţii, care converg într-o singură direcţie (şi asta-i cît se poate de firesc), pot fi mai exacte decît ale mele.

Cum am mai relatat şi în alte locuri, am admirat adeseori blîndeţea şi generozitatea lui faţă de tînăra-i soţie, dar delicateţea plină de respect de care a dat dovadă ori de cîte ori a amintit de ea în această împrejurare şi deferenţa cu care a îndepărtat pînă şi cea mai vagă umbră de bănuială în privinţa fidelităţii ei l-au ridicat nespus de mult în ochii mei.

— Am luat-o în căsătorie cînd era încă foarte tînără, a spus mai departe doctorul. Am luat-o de nevastă într-un moment cînd caracterul ei abia se închega. A fost o mare mulţumire pentru mine să pot contribui la formarea lui. Îl cunoşteam bine pe tatăl ei. O cunoşteam bine şi pe ea. De dragul frumoaselor şi aleselor ei însuşiri, am învăţat-o tot ce mi-a stat în putere s-o învăţ. Dacă i-am făcut vreun rău — şi mă tem că i-am făcut, profitînd (fără să-mi dau seama) de recunoştinţa şi dragostea ei — îi cer din toată inima iertare !

Din nou a străbătut odaia de-a curmezişul, după care s-a întors la loc ; şi, apucînd speteaza fotoliului cu mîini-

le-i care tremurau întocmai ca și glasul gîtuit de emoție, a continuat :

— Am socotit că aș putea fi pentru ea un adăpost împotriva primejdiilor și încercărilor vieții. Mi-am zis că, în ciuda nepotrivirii de vîrstă, are să poată trăi, alături de mine, în tihnă și mulțumire. M-am gîndit însă că va veni o vreme cînd am să-i redau libertatea și că atunci va mai fi nu numai tînără și frumoasă, dar că va avea o judecată mai matură... da, m-am gîndit... pe cuvîntul meu !

Figura lui, destul de comună, părea iluminată de noblețea și devotamentul de care dădea dovadă. Fiecare cuvînt rostit de el avea o forță la a cărei obîrșie nu puteau fi decît aceste sentimente.

— Viața ce am dus-o cu ea a fost cît se poate de fericită. Pînă astă-seară, am avut mereu prilejul să binecuvînteze ziua în care i-am făcut cel mai mare pocinog.

Glasul lui, tot mai tremurător pe măsură ce a rostit aceste cuvinte, s-a stins cîteva clipe ; după aceea a urmat :

— O dată trezit din acest vis — toată viața am fost, într-un fel sau altul, un biet visător — îmi dau seama că-i foarte firesc ca să-și aducă aminte cu nostalgie de vechiul ei tovarăș de joacă din copilărie, care-i de o vîrstă cu ea. Cred că-i foarte adevărat că-l privește cu o părere de rău nevinovată, că se gîndește, poate, la ceea ce ar fi putut fi de nu m-aș fi ivit în calea ei. Mi-au venit în minte, cu un tîlc nou, în ceasul acesta de grea încercare, multe lucruri văzute, dar neluate în seamă de mine. Dar mai presus de orice, numele scumpei mele doamne nu se cade să fie niciodată atins nici cu o vorbă, nici cu o umbră de îndoială.

O clipă privirea i s-a aprins, și glasul i-a devenit ferm ; apoi din nou s-a recules. Dar peste puțin a continuat :

— Nu-mi rămîne altceva de făcut decît să port, cu cît mai multă resemnare, povara remușcării de a fi pri-

cinuit o asemenea nefericire. Dînsa e aceea care-i îndreptăţită să se plîngă, nu eu ! Datoria mea e s-o feresc de interpretări greşite, de interpretări greşite şi maliţioase, de care nici prietenii mei n-au fost în stare să se apere. Cu cît vom trăi mai retraşi, cu atît îmi va fi mai uşoară această sarcină. Şi cînd îmi va suna ceasul — o, Doamne, să sune cît mai curînd dacă aşa e voia ta ! — cînd moartea mea îi va reda libertatea, voi închide ochii pentru totdeauna privind cu nemărginită dragoste şi încredere chipul ei cinstit şi o voi lăsa cu inima uşoară să trăiască o viaţă mai bună şi mai fericită.

Nu-l mai vedeam desluşit, deoarece, la auzul acestor cuvinte, a căror seninătate şi bunătate încununau admirabila lui simplitate, lacrimile-mi înceţoşaseră privirile. După ce a făcut cîţiva paşi spre uşă, a adăugat :

— V-am destăinuit ce am pe inimă. Nu mă îndoiesc că veţi păstra secretul. Lucrurile despre care am vorbit aici astă-seară nu se cade să fie repetate. Wickfield, dă-mi braţul tău de bun şi vechi prieten, ca să urc scările !

Mister Wickfield s-a grăbit să-i dea braţul. Şi fără nici un cuvînt, au ieşit încet din odaie, urmăriţi de privirile lui Uriah.

— Ei, *master* Copperfield ! a zis Uriah, întorcîndu-se mieros către mine. Lucrurile au ieşit altfel decît ar fi fost de aşteptat să iasă, căci bătrînul cărturar... ce om cumsecade !... e orb ca un liliac ! Dar cu familia *asta* am mîntuit pentru totdeauna, cred !

Cînd i-am auzit glasul, m-a cuprins o furie turbată, o furie cum niciodată înainte şi niciodată de atunci încoace nu m-a mai cuprins.

— Mişelule ! i-am zis. Cum îndrăzneşti să mă vîri în intrigile tale ? Cum te încumeţi, secătură mincinoasă, să-mi ceri acum mărturie, ca şi cum am fi discutat vreodată problema asta ?

Cum stăteam faţă în faţă, am văzut limpede, în bucuria ascunsă ce i se citea pe obraz, ceea ce ştiam bine ; mă

silise să-i ascult destăinuirile anume ca să mă facă să sufăr şi că de fapt îmi întinsese cu bună-ştiinţă o cursă ; şi asta n-am putut răbda. Obrazul lui scofîlcit îmi stătea înainte ca o ispită, şi l-am plesnit cu atîta putere, încît m-au usturat degetele ca fripte.

Mi-a apucat mîna şi am rămas nemişcaţi, uitîndu-ne unul la altul. Am stat astfel multă vreme ; destul de mult, ca să văd cum urmele albe lăsate de degetele mele pe purpuriul aprins al obrazului au dispărut, pentru ca apoi să se coloreze într-un roşu şi mai intens.

— Ţi-ai pierdut minţile, Copperfield ? m-a interpelat cu răsuflarea tăiată.

— Nu mai vreau să am de-a face cu tine ! i-am zis, smulgîndu-mi mîna dintr-a lui. Cîine spurcat, nu vreau să te mai cunosc !

— Nu vrei ? mi-a spus şi, silit de usturime, şi-a pus mîna la obraz. Poate că n-ai să ai încotro. Nu crezi că eşti cam nerecunoscător ?

— Ţi-am arătat nu o dată că te disprețuiesc. De astă dată ţi-am arătat-o mai făţiş. Să mă tem c-ai să faci încă şi mai mult rău tuturor celor din jurul tău ? Oare nu faci totdeauna tot răul ce-ţi stă în putere să-l faci ?

A înţeles cît se poate de bine această aluzie la motivele care pînă atunci mă siliseră să mă stăpînesc în raporturile mele cu el. Cred că nici nu l-aş fi plesnit, nici n-aş fi lăsat să-mi scape această aluzie dacă Agnes nu mi-ar fi dat cu puţin înainte asigurarea aceea. Dar n-are a face.

A urmat o nouă pauză, destul de lungă. Şi în timp ce mă privea, mi s-a părut că ochii lui băteau în toate nuanţele culorilor celor mai respingătoare.

— Copperfield, mi-a zis, luînd mîna de pe obraz, întotdeauna ai fost împotriva mea. Ştiu că încă pe vremea cînd stăteai la *mister* Wickfield erai împotriva mea.

— N-ai decît să crezi ce poftești ! i-am răspuns, fierbînd încă de mînie. Dar faptul că ceea ce afirmi e inexact te caracterizează.

— Și totuși eu întotdeauna am ținut la dumneata, Copperfield !

N-am găsit cu cale să-i mai răspund ; și luîndu-mi pălăria, mă pregăteam să mă duc la culcare, cînd mi-a tăiat calea spre ușă.

— Copperfield, mi-a zis, pentru sfadă e nevoie de doi. Și eu, unul, nu înțeleg să mă sfădesc.

— Du-te dracului ! i-am spus.

— Nu vorbi așa. Știu c-are să-ți pară rău mai tîrziu. Cum poți să te înjosești în fața mea, dînd dovadă de asemenea îndărătnicie ? Dar te iert.

— Mă ierți tu pe mine ? l-am îngînat eu cu dispreț.

— Te iert, și n-ai ce face, mi-a răspuns Uriah. Auzi dumneata, să mă lovești *tocmai pe mine*, care întotdeauna ți-am fost prieten ! Dar pentru sfadă e nevoie de cel puțin doi, și eu, unul, nu înțeleg să mă sfădesc. Am să-ți rămîn prieten, în pofida dumitale. Așadar, acum știi la ce te poți aștepta !

Faptul că, pentru a nu-i tulbura pe cei din casă la o oră atît de nepotrivită, am fost nevoiți să purtăm această discuție (în care el vorbea domol, în vreme ce eu îi răspundeam repezit) cu glas scăzut nu era de natură să mă potolească, deși furia începuse să-mi treacă. Spunîndu-i că nu mă voi aștepta de la el decît ce am așteptat întotdeauna, fără ca dînsul să mă fi dezamăgit niciodată, am deschis ușa peste el, ca și cum ar fi fost o nucă uriașă așezată acolo să fie spartă, și am ieșit. Dar nici el n-a întîrziat acolo, căci se ducea să doarmă la maică-sa ; și n-am apucat să fac nici o sută de iarzi, cînd iată că m-a ajuns din urmă.

— Știi, Copperfield, mi-a zis la ureche (căci nici n-am întors capul), te-ai pus într-o situație proastă. (Îmi dă-

deam seama că are dreptate, şi asta mă irita încă şi mai tare.) Cu asta n-ai făcut nici o scofală, şi de împiedicat să te iert nu mă poţi împiedica. N-o să-i spun nimic mamei şi nimănui pe lume. Sînt hotărît să te iert. Dar mă mir cum de ai putut să ridici mîna asupra unui om pe care-l ştii atît de umil şi nensemnat !

Mă simţeam aproape tot atît de vrednic de dispreţ ca şi el. Mă cunoştea mai bine decît mă cunoşteam eu singur. Dacă mi-ar fi răspuns sau dacă m-ar fi zgîndărit, ar fi fost o uşurare şi o scuză pentru mine ; dar aşa, m-a făcut să mă perpelesc şi n-am putut adormi pînă după miezul nopţii.

A doua zi dimineaţă, cînd am ieşit, tocmai suna clopotul bisericii, şi l-am găsit plimbîndu-se în sus şi în jos cu maică-sa. Mi-a vorbit ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, şi am fost nevoit să-i răspund. Presupun că-l plesnisem destul de tare ca să-i dau dureri de dinţi. Fapt este că era legat cu o batistă de mătase neagră, care, cu pălăria aşezată deasupra, în vîrful capului, era departe de a-l face mai atrăgător. Am aflat că luni dimineaţă fusese la un dentist la Londra şi că-i scosese un dinte. Nădăjduiesc c-o fi fost o măsea.

Doctorul a anunţat că nu se simte bine, şi în fiecare zi, pînă la plecarea oaspeţilor, a stat singur cea mai mare parte a timpului. Abia la o săptămînă după plecarea lui Agnes şi a tatălui ei ne-am reluat lucrul ca de obicei. Cu o zi înainte de a-l relua, doctorul mi-a înmînat o scrisoare, într-un plic deschis. Mi-era adresată mie şi cuprindea, în cîteva cuvinte călduroase, rugămintea de a nu vorbi niciodată despre cele discutate în seara aceea. Îi destăinuisem mătuşii, dar altcuiva nu. Asemenea lucruri nu le puteam discuta cu Agnes, şi nu încape îndoială că nici nu bănuia ce se întîmplase.

Sînt încredinţat că nici *missis* Strong n-a bănuit nimic atuncea. Au trecut cîteva săptămîni pînă ce am

putut observa o schimbare în felul ei de a fi. Şi aceasta a venit încet, încetişor, ca un nor într-o zi fără vînt. La început a apărut mirată de compătimirea delicată cu care-i vorbea doctorul şi de dorinţa lui de a o pofti la ei pe mama-soacră, ca să mai învioreze monotonia vieţii pe care o ducea. Deseori, în timp ce lucram, iar ea şedea lîngă noi, în birou, am băgat de seamă cum se oprea şi se uita la el cu acrul acela de neuitat. După aceea am observat că uneori se ridica cu ochii plini de lacrimi şi părăsea odaia. Încetul cu încetul, umbra unei mîhniri i-a întunecat frumuseţea şi s-a adîncit zi de zi. Între timp, *missis* Markleham se mutase la ei, dar nu mai contenea cu vorba şi nu vedea nimic.

În vreme ce Annie, care fusese cîndva ca o rază de soare în casa doctorului, se transforma astfel, doctorul a început să pară mai grav şi mai îmbătrînit ; dar blîndeţea firii lui, precum şi bunătatea şi bunăvoinţa ce i le arăta s-au accentuat, dacă mai era cu putinţă să se accentueze. L-am văzut în dimineaţa zilei ei de naştere, cînd dînsa a venit să se aşeze în dreptul ferestrei biroului (obişnuia să facă acest lucru dintotdeauna, dar în vremea din urmă îl făcea cu un aer sfios şi nehotărît, pe care-l găseam foarte mişcător), cum, după ce i-a cuprins fruntea cu mîinile şi i-a sărutat-o, s-a depărtat în grabă, fiind prea emoţionat ca să stea. Am văzut-o cum a rămas locului, împietrită ca o statuie ; şi apoi şi-a înclinat capul, şi-a împreunat mîinile şi a început să plîngă, nespus de mîhnită.

După aceea mi s-a părut uneori, în momentele cînd rămîneam singuri, că dînsa ar fi dorit să-mi vorbească. Dar n-a scos niciodată o vorbă. Doctorul mereu o îndemna să se ducă cu maică-sa în oraş, ca să se distreze ; iar *missis* Markleham, care era mare amatoare de distracţii, primea bucuroasă aceste propuneri şi le sprijinea cu

multă căldură. Dar Annie, tristă şi apatică, se lăsa mînată oriunde, dar parcă nu se mai bucura de nimic.

Nu ştiam ce să cred. Mătuşa nici ea nu ştia : şi cred că tot plimbîndu-se prin odăi, ca să se dumerească, a străbătut uneori şi cîte o sută de mile. Şi ce e şi mai ciudat e faptul că în sferele tainice ale acestei nefericiri conjugale singura alinare venea din partea lui *mister* Dick.

Ce gîndea el în această privinţă, sau ce anume observase, n-aş fi în stare să spun, aşa cum nici el cred că nu mi-ar fi putut spune. Dar, precum am arătat cînd am depănat amintirile mele de la şcoală, *mister* Dick avea o nemărginită veneraţie pentru doctorul Strong. Nici mintea cea mai ascuţită nu poate înţelege subtila legătură care stă la baza oricărui ataşament adevărat, nici chiar atunci cînd nu e vorba decît de acela al unui biet animal inferior faţă de om. Fapt e că *mister* Dick avea, dacă mi-e îngăduit să mă exprim astfel, o inimă treaz, în care pătrunsese direct o rază de adevăr.

Îşi reluase cu mîndrie privilegiul de a se plimba în sus şi în jos prin grădină, împreună cu doctorul, în numeroasele lui ceasuri de răgaz, aşa cum obişnuia să-l însoţească odinioară pe aleea aceea de la Canterbury. Curînd, însă, şi-a consacrat tot timpul liber acestor plimbări, sculîndu-se uneori mai devreme dimineaţa, ca să mai cîştige timp. Pe vremuri, cea mai mare fericire a lui era să-l asculte pe doctor cum îi citea din minunata lui realizare, dicţionarul. Acum se simţea foarte nenorocit pînă ce doctorul şi-l scotea din buzunar şi începea lectura. Cînd doctorul şi cu mine aveam treabă, *mister* Dick luase obiceiul să se plimbe cu *missis* Strong şi s-o ajute să-şi îngrijească florile preferate sau să plivească grădina. Pot spune că rareori scotea mai mult de o duzină de cuvinte într-un ceas ; dar interesul susţinut pe care-l arăta şi aerul lui atent aflau un răsunet în inimile lor ; fiecare

din ei știa că și celălalt îl iubea, și că dînsul îi îndrăgea pe amîndoi ; și astfel a ajuns să joace un rol pe care nimeni altul nu l-ar fi putut îndeplini ; a devenit o verigă între ei.

Cînd îmi amintesc cum se plimba în sus și în jos cu doctorul, cu un aer de înțelepciune de nepătruns, încîntat că avea de a face cu grelele cuvinte ale dicționarului, cînd îl revăd cum căra stropitorile acelea uriașe, după Annie ; sau cum stătea în genunchi, cufundat în munca migăloasă de a strînge cu răbdare frunzulițele de pe jos, fără a-și scoate mănușile mari ; și cum în tot ce făcea exprima — așa cum nici un filozof n-ar fi fost în stare să exprime — dorința lui sfioasă de a li se arăta prieten, împrăștia parcă simpatie, dragoste și încredere prin fiecare găurică a sitei stropitorii ; cînd îmi amintesc cum, călăuzit de inima lui trează, sensibilă la toate necazurile prietenilor, nu divaga niciodată și cum, în grădină, niciodată nu aducea vorba despre nefericitul rege Carol I, și niciodată nu șovăia să-și arate recunoștința, făcîndu-le servicii, și cum niciodată nu se lăsa abătut nici de la faptul că era o neînțelegere între ei, nici de la voința de a o aplana, mai-mai că mă simt rușinat cînd îmi dau seama cîte a făcut el, deși nu era tocmai în mințile lui, și cîte am făcut eu, care eram sănătos la cap.

— Nimeni, în afară de mine, nu știe cît prețuiește omul acesta ! îmi spunea foarte mîndră mătușa cînd venea vorba despre el. Dick o să ajungă departe !

Înainte de a încheia acest capitol, trebuie să mai relatez ceva. Cît timp oaspeții se mai aflau în casa doctorului Strong, am băgat de seamă că în fiecare dimineață poștașul aducea două-trei scrisori pentru Uriah Heep, care n-a plecat de la Highgate decît odată cu toți ceilalți, fiind sezon mort ; și că pe toate acestea adresele erau scrise de mîna lui *mister* Micawber, care-și însușise scrierea rondă a juriștilor. Judecînd după aceste semne

mărunte, m-am bucurat să pot trage concluzia, că lui *mister* Micawber îi merge bine ; și de aceea am fost foarte surprins cînd, cam pe vremea aceea, am primit următoarea scrisoare de la amabila lui soție !

CANTERBURY, luni seara

Veți fi, fără îndoială, foarte mirat, dragă mister *Copperfield, cînd veți primi această scrisoare. Cu atît mai mult de conținutul ei. Și încă și mai mult, de rugămintea de a păzi secretul acestei scrisori. Dar simțămintele mele de soție și de mamă își caută o ușurare ; și cum nu vreau să mă consult cu familia mea (și așa atît de nesuferită lui* mister *Micawber), nu am pe nimeni mai apropiat căruia să-i pot cere un sfat decît pe dumneavoastră, care-mi sînteți prieten și fost chiriaș.*

Ați băgat desigur de seamă, dragă mister *Copperfield, că între mine și* mister *Micawber (pe care nu-l voi părăsi niciodată) a existat întotdeauna un spirit de încredere reciprocă. S-a mai întîmplat uneori ca* mister *Micawber să semneze o poliță fără să mă întrebe sau să-mi ascundă scadența ei. Da, s-a întîmplat. Da, în general,* mister *Micawber nu ascundea nimic față de aceea căreia i-a închinat dragostea sa — mă refer la soția lui — și totdeauna, înainte de a adormi, îi recapitula întîmplările zilei.*

Vă puteți închipui, dragă mister *Copperfield, ce amarnică trăbuie să-mi fie suferința cînd am să vă spun că* mister *Micawber s-a schimbat cu desăvîrșire. Este rezervat. Este plin de secrete. Viața lui a devenit un mister pentru aceea care-i împărtășea bucuriile și necazurile — mă refer din nou la soția lui — și vă asigur că în afară de faptul că își petrece tot timpul, de dimineață pînă seara, la birou, știu tot atîta despre el cît despre omul de la miazăzi pe seama căruia copiii nerozi repetă niște scorneli în legătură cu un* porridge [1] *cu prune rece, ca să*

[1] Fiertură de fulgi de ovăz (engl.).

folosesc o eroare populară[1] *pentru a exprima un fapt real.*

Dar asta încă nu-i totul. Mister *Micawber e morocănos. E sever. S-a înstrăinat de fiul nostru cel mare şi de fiica lui. Nu se mai mîndreşte cu gemenii lui şi priveşte cu răceală pînă şi pe copilul nevinovat care a venit acum în urmă să mărească cercul familiei. Nu pot obţine de la el mijloacele pecuniare trebuitoare pentru acoperirea cheltuielilor noastre, care la noi sînt chibzuite pînă la ultimul* farthing[2]*, decît cu mare greutate şi numai după groaznice ameninţări că-şi va face singur seama (chiar aşa spune); şi refuză, neînduplecat, să dea orice explicaţie asupra acestei politici, care te duce la disperare.*

Asta-i greu de suportat. Asta-mi sfîşie inima. Dacă veţi avea bunăvoinţa să mă sfătuiţi, cunoscînd slabele mele puteri, şi să-mi spuneţi cum le-aş putea folosi mai bine în această dilemă atît de neaşteptată, aţi adăuga încă un prietenesc serviciu, pe lîngă atîtea altele, făcute pînă acum. Cu multă dragoste din partea copiilor şi un surîs din partea noului-venit, care are fericirea de a fi încă inconştient, rămîn, scumpe mister Copperfield,

a dumneavoastră îndurerată,

EMMA MICAWBER

Nu m-am simţit îndreptăţit să dau unei femei cu atîta experienţă ca *miss* Micawber alt sfat decît să încerce, cu răbdare şi bunăvoinţă, să recîştige încrederea lui *mister* Micawber (cum eram, de altfel, încredinţat că va face în orice caz); dar scrisoarea m-a pus foarte mult pe gînduri în privinţa lui.

---

[1] Aluzie la un cuplet pentru copii *(nursery rhyme)*, care spune că omul cu pricina şi-ar fi fript limba cu *porridge* rece.

[2] Un sfert de *penny*, cea mai mică monedă divizionară engleză pe vremea lui Dickens.

CAPITOLUL

XLIII

O NOUĂ PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Fie-mi îngăduit din nou să mă opresc asupra unei perioade memorabile din viaţa mea. Fie-mi îngăduit să stau deoparte, ca să privesc cum defilează prin faţa mea, însoţind propria-mi umbră, fantomele acelor zile, într-un sumbru cortegiu.

Săptămîni, luni, anotimpuri se perindă în amintire. Abia de par mai lungi decît o zi de vară sau o noapte de iarnă. Aci, izlazul pe care mă plimb cu Dora, ca un cîmp de aur strălucitor, e numai floare ; aci, nevăzute, insuliţele şi tufele de iarbă-neagră zac sub covorul de zăpadă. Şi în spaţiul unei clipe, fluviul de-a lungul căruia ne plimbam duminica ba sclipeşte sub razele soarelui de vară, ba se învolburează, biciuit de vîntul de iarnă, ba poartă devale sloiuri de gheaţă. Mai iute decît orice fluviu din lume, străluceşte, se întunecă şi îşi rostogoleşte mai departe undele.

În casa celor două micuţe doamne, care seamănă a păsărele, nu se schimbă nici atîtica. Pendula ticăie deasupra căminului, barometrul atîrnă în hol. Nici pendula, nici barometrul nu merg bine ; dar le arătăm o încredere plină de evlavie.

După lege, mă număr şi eu în rîndul oamenilor. Am 21 de ani, o vîrstă respectabilă. Dar asta-i o respectabilitate care vine de la sine. Fie-mi îngăduit să recapitulez ce am realizat.

Am îmblînzit fioroasa taină a stenografiei. Cu ajutorul ei realizez un venit frumos. Datorită perfecţiunii atinse

în tot ce privește această artă, mă bucur de o excelentă reputație și, împreună cu alți unsprezece, stenografiez dezbaterile parlamentare pentru un ziar de dimineață. Noaptea de noapte consemnez profeții care nu se împlinesc niciodată, profesiuni de credință care nu vor fi respectate niciodată, explicații menite numai să înșele. Trăiesc într-un vîrtej de vorbe. Britannia [1], nefericita fecioară, îmi apare mereu înaintea ochilor, ca o găină jumulită și dichisită : împunsă din toate părțile de penițele birocrației, legată de mîini și de picioare cu șnur roșu [2]. Cunosc destul de bine culisele ca să-mi dau seama cît prețuiește viața politică. Sînt, în această privință, un păgîn, și niciodată nu voi putea fi convertit.

Scumpul și vechiul meu prieten Traddles și-a încercat și el puterile în același domeniu, dar nu i-a mers. Eșecul nu l-a tulburat defel și-mi amintește că totdeauna și-a dat seama că este cam încet din fire. Colaborează din cînd în cînd la același ziar, strîngînd material documentar asupra unor teme aride, despre care alții, cu o imaginație mai bogată, urmează să scrie, înfrumusețîndu-l. A fost admis în barou, și cu o admirabilă sîrguință și jertfire de sine a adunat cele o sută de lire necesare pentru a fi primit să lucreze în biroul unui notar. În cinstea acestui eveniment s-au golit multe sticle de Porto amețitor ; și, ținînd seama de totalul înscris pe nota de plată, cred că asociația „Inner Temple" a cam profitat pe socoteala lui.

M-am mai afirmat și în altă direcție. Timid și tremurînd, m-am apucat de scris. Am scris pe ascuns o bagatelă oarecare și am trimis-o unei reviste, care a publicat-o. De

---

[1] Numele latin al Angliei ; și, începînd din secolul al XVII-lea, personificarea poetică a Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord.

[2] În Anglia, deoarece se obișnuiește ca documentele oficiale să fie legate cu un șnur roșu, acesta este privit ca un simbol al formalismului și al birocrației.

atunci am prins curaj și am scris multe fleacuri. Acum mi se plătește regulat pentru ele. În general, cîștig bine ; cînd îmi socotesc venitul pe degetele mîinii stîngi, trec pe degetul al treilea, iar pe al patrulea îl îndoiesc la jumătate. [1]

Ne-am mutat din Buckingham Street într-o casă drăguță, foarte aproape de aceea pe care o ochisem la început, cînd am fost cuprins de entuziasm. Mătușa (care și-a vîndut pe un preț bun căsuța din Dover) n-are de gînd să rămînă aici, ci are intenția să se mute într-o căsuță și mai mică, situată în vecinătate. Ce prevestește asta ? Că urmează să mă căsătoresc. Da !

Da ! Mă însor cu Dora ! *Miss* Lavinia și *miss* Clarissa și-au dat consimțămîntul ; și au început să se agite și să fîlfîie de colo-colo, cum numai canarii pot să fîlfîie. *Miss* Lavinia, care și-a luat singură sarcina de a supraveghea garderoba iubitei mele, își petrece vremea decupînd niște bucăți de carton cafeniu pentru corsaje și certîndu-se cu un tînăr foarte respectabil, înarmat cu un sul lung și cu un iard la subsuoară. O croitoreasă, avînd întotdeauna un ac cu ață înfipt în bluză, mănîncă și doarme în casă ; și cred că mănîncă, bea și doarme fără a scoate degetarul din deget. Mi-au transformat odorul în manechin. Mereu o cheamă să vină să încerce ceva. Seara nu putem sta liniștiți împreună nici cinci minute fără ca vreo femeie indiscretă să bată la ușă și să spună : „O, vă rog, *miss* Dora, vreți să poftiți puțin sus ?“

Miss Clarisa și mătușa cutreieră Londra în lung și în lat în căutare de mobile pe care Dora și cu mine să mergem să le vedem. Ar face mult mai bine să le cumpere pe loc, renunțînd la această ceremonie a inspecției ; căci cînd mergem să vedem o galerie pentru mașina de gătit sau o frigare, Dora zărește un coteț chinezesc cu clopoței în vîrf pentru Jip, căruia îi dă preferință. Și după ce l-am

[1] Cu alte cuvinte, realiza un venit de 350 lire pe an.

cumpărat, trece timp, nu glumă, pînă ce izbutim să-l obișnuim pe Jip cu noua lui locuință ; și de cîte ori intră sau iese, face să sune clopoțeii și îl cuprinde o spaimă cumplită.

Peggotty a venit să dea o mînă de ajutor și s-a pus pe treabă imediat. Pare-se că rolul ei e să curețe la nesfîrșit fiece obiect. Freacă orice lucru susceptibil să fie frecat și nu contenește pînă nu ajunge să lucească așa cum îi lucește fruntea, pe care o lustruiește neîncetat. Și cam pe vremea aceea am început să-l văd pe fratele ei cel singuratic cum rătăcește noaptea pe ulițele cufundate în întuneric și cum cercetează fețele trecătorilor. Niciodată nu-l opresc la aceste ore tîrzii. Doar știu prea bine, cînd mă încrucișez cu silueta lui gravă, ce caută și de ce se teme.

De ce are oare Traddles un aer atît de solemn în după-amiaza asta, cînd vine să mă ia de la „Doctors' Commons", pe unde nu mai dau decît de formă, cînd, din întîmplare, am timp ? Împlinirea visurilor adolescenței este aproape. Mă duc să scot autorizația de căsătorie.

E doar un petic de hîrtie, și totuși ce semnificație are ! Și Traddles privește autorizația, aflată pe biroul meu, cu admirație și teamă. Iată numele noastre — David Copperfield și Dora Spenlow — unite în legămîntul de mult visat ; și de colea din colț, acea instituție paternă, Biroul timbrului, care se interesează cu atîta bunăvoință de diferitele peripeții ale vieții omenești, încuviințează întovărășirea noastră ; și de colo, arhiepiscopul de Canterbury ne dă o binecuvîntare tipărită, la un preț cît se poate de modest.

Cu toate acestea, plutesc într-un vis, într-un vis de fericire confuz, febril. Nu-mi vine să cred că-i adevărat ; și, totuși, pe stradă mi se pare că toți cei pe care-i întîlnesc știu că poimîine mă însor.

Cînd mă duc să depun jurămîntul, vicarul mă recunoaște și se arată atît de săritor, încît ai fi zis că exista vreo legătură masonică între noi. De prezența lui Trad-

dles nici n-ar fi fost nevoie, dar mă asistă ca simplu secundant.

— Sper că rîndul viitor vei veni aici în acelaşi scop, dar pentru tine, îi spun lui Traddles. Şi sper că se va întîmpla cît mai curînd.

— Îţi mulţumesc pentru bunele tale urări, dragă Copperfield. Sper şi eu că aşa va fi. Este o mîngîiere să ştiu că-i dispusă să mă aştepte oricît şi că într-adevăr e cea mai drăguţă fată...

— La ce oră te duci s-o întîmpini în staţia diligenţei ?

— La şapte, îmi răspunde Traddles, uitîndu-se la vechiul lui ceas de argint, ceasul din care pe vremuri, la şcoală, scosese o rotiţă ca să facă o moară de apă. Cam la aceeaşi oră trebuie să sosească şi *miss* Wickfield, nu-i aşa ?

— Ceva mai tîrziu. La opt şi jumătate.

— Cînd mă gîndesc că povestea asta se sfîrşeşte cu bine, te rog să mă crezi, dragă băiete, că mă simt la fel de fericit de parcă m-aş căsători chiar eu. Şi trebuie să-ţi aduc cele mai călduroase mulţumiri pentru marea prietenie pe care mi-ai arătat-o poftind-o pe Sophy să ia parte la acest eveniment îmbucurător şi să fie domnişoară de onoare, alături de *miss* Wickfield. Sînt foarte mişcat de această atenţie.

Îl aud şi apoi îi strîng mîna ; vorbim, şi umblăm, şi luăm masa împreună, şi aşa mai departe ; dar nu-mi vine să cred. Mi se pare ireal.

Potrivit programului, Sophy soseşte la locuinţa mătuşilor Dorei. Are o faţă cît se poate de plăcută — nu tocmai frumoasă, dar foarte atrăgătoare — şi este una dintre făpturile cele mai sincere, mai comunicative, mai spontane şi mai simpatice din cîte am întîlnit vreodată. Foarte mîndru, Traddles ne-o prezintă ; şi după ce îl trag într-un colţ şi-l felicit pentru alegerea lui, timp de zece minute, pe ceas, îşi freacă mîinile, şi fiecare fir de păr îi stă ţeapăn, drept în sus.

Am adus-o pe Agnes de la staţia diligenţei de Canterbury, şi chipul ei frumos şi optimist se află pentru a doua oară în mijlocul nostru. Agnes are o deosebită simpatie pentru Traddles, şi face să-i vezi împreună şi să urmăreşti ifosele lui Traddles cînd i-o prezintă pe cea mai drăguţă fată din lume.

Şi totuşi nu-mi vine să cred. Petrecem o seară minunată şi sîntem în culmea fericirii, dar tot nu-mi vine să cred. Nu sînt în stare să-mi dau clar seama de fericirea mea pe măsură ce se înfăptuieşte. Mă simt neliniştit şi cu mintea înceţoşată, ca şi cum m-aş fi trezit în zori acum vreo săptămînă sau două şi nu m-aş mai fi culcat de atunci. Nu ştiu cînd a fost ziua de ieri. Mi se pare că de luni de zile port autorizaţia de căsătorie în buzunar.

Nici a doua zi, cînd mergem cu toţii să vizităm casa — casa noastră, a Dorei şi a mea — nu sînt capabil să mă consider că aş fi stăpînul ei. Mi se pare că mă aflu acolo din îngăduinţa cuiva. Mă aştept ca dintr-o clipă într-alta stăpînul adevărat să sosească şi să-mi spună că-i bucuros să mă vadă. E o căsuţă foarte frumoasă, şi totul în ea e nou şi strălucitor ; florile de pe covor arată ca şi cum ar fi fost proaspăt culese, iar frunzele verzi de pe tapet, ca şi cum chiar atunci s-ar fi deschis, şi perdelele curate de muselină albă, şi mobila rumenă, trandafirie, şi pălăria de pai, cu panglică albastră, a Dorei, atîrnată în cuier — îmi amintesc nici că se poate mai bine cît mi-a plăcut Dora cu o pălărie asemănătoare, cînd am văzut-o întîia oară — şi cutia ghitarei la locul ei, într-un colţ ; şi toată lumea împiedicîndu-se de pagoda lui Jip, care-i mult prea mare pentru apartamentul nostru.

Încă o seară încîntătoare, la fel de ireală ca şi celelalte, şi înainte de plecare mă furişez în odaia binecunoscută. Dar Dora nu-i acolo. Presupun că poate n-a terminat de probat. *Miss* Lavinia vîră capul pe uşă şi-mi spune, cu un aer misterios, că nu va mai întîrzia mult. Şi totuşi zăbo-

veşte, nu glumă ; dar în cele din urmă aud un foşnet lîngă uşă şi apoi un ciocănit.

Spun : „Intră !", dar din nou aud o bătaie la uşă.

Mă duc să deschid, întrebîndu-mă cine o fi, şi dau de doi ochi strălucitori şi de o faţă îmbujorată ; sînt ochii Dorei, e chipul ei, *miss* Lavinia a îmbrăcat-o cu rochia şi capişonul pe care le va purta mîine, ca s-o văd. Îmi strîng la piept nevestica, şi *miss* Lavinia dă un ţipăt, alarmată că am să-i boţesc capişonul iar Dora, vîzîndu-mă atît de fericit, rîde şi plînge în acelaşi timp ; şi totuşi nu-mi vine să cred.

— Nu găseşti că-i drăguţ, Doady ? întreabă Dora.

Drăguţ ? Cred şi eu că da !

— Şi eşti convins că mă iubeşti foarte mult ?

Această întrebare implică asemenea primejdii pentru capişon, încît *miss* Lavinia din nou ţipă speriată şi mă roagă să pricep că n-am voie decît să mă uit la Dora, dar sub nici un cuvînt să mă ating de ea. Şi astfel, Dora, fermecătoare în fîstîceala ei, stă un minut sau două s-o admir, după care îşi scoate capişonul — cît de firească îmi pare fără el ! — şi, ţinîndu-l în mînă, fuge ; peste puţin se întoarce de sus, dansînd zglobie, în rochia ei de toate zilele şi îl întreabă pe Jip dacă mi-am luat o nevestică frumoasă şi dacă o s-o ierte că se căsătoreşte ; apoi se lasă în genunchi, şi pentru ultima oară în viaţa ei de fetişcană încearcă să-l facă să steu în două labe pe cartea de bucate.

Mai sceptic ca oricînd, mă duc să mă culc la o gazdă din apropiere ; şi dimineaţa mă scol foarte devreme, ca să mă reped la Highgate, s-o iau pe mătuşa.

Aşa dichisită n-am văzut-o pe mătuşa niciodată. Poartă o rochie de mătase de culoarea levănţicăi şi o bonetă albă şi impresionantă. Janet i-a ajutat să se gătească şi a aşteptat să mă vadă, Peggotty e gătită să meargă la biserică, vrînd să asiste la slujbă de la galerie. *Mister* Dick, care îmi va duce odorul la altar, şi-a ondulat părul. Costumul

lui Traddles — pe care l-am luat de la barieră, unde ne dădusem întîlnire — constituie un amestec orbitor de crem și de albastru-deschis și atît el, cît și *mister* Dick par înmănușați din cap pînă în picioare.

Nu încape îndoială că văd toate astea, deoarece știu că așa sînt, dar mă simt buimăcit, și, de fapt, parcă nu văd nimic. Și nici nu cred absolut nimic. Și totuși, în timp ce străbatem orașul cu trăsura deschisă, această nuntă ca din basme e destul de reală ca să-mi umple inima de un fel de milă pentru nefericiții care nu vor lua parte la ea și stau și mătură prăvăliile sau se duc la treburile lor cotidiene.

Tot drumul, mătușa îmi ține mîna într-a ei. Cînd oprim, la cîțiva pași de biserică, pentru ca Peggotty, care a stat pe capră, să poată coborî, mătușa îmi strînge mîna și mă sărută.

— Domnul să te binecuvînteze, Trot ! Copilul meu să fi fost, și tot nu te-aș fi îndrăgit mai mult. De dimineață mă tot gîndesc la biata și scumpa fetiță...

— Și eu. Și la tot ce-ți datorez, dragă mătușico.

— Taci, copile ! zise mătușa.

Și, cu o deosebită căldură, îi dă mîna lui Traddles, și apoi acesta îi întinde mîna lui *mister* Dick, care, la rîndul lui, mi-o întinde pe a sa, după care dau mîna cu Traddles, și apoi ajungem la ușa bisericii.

În biserică domnește, desigur, liniște ; dar efectul sedativ ce-l are asupra mea nu se deosebește întru nimic de acela ce l-ar putea avea un război mecanic de țesut în funcțiune. Nu mă mai poate liniști nimic.

Tot restul îmi pare un vis mai mult sau mai puțin incoerent.

Un vis în care se face că a venit și Dora, împreună cu alaiul ei ; că îngrijitoarea, ca un adevărat sergent-major, ne aliniază în fața grilajului altarului ; și că eu mă întreb, chiar în clipa aceea, de ce oare îngrijitoarele se recrutează întotdeauna dintre femeile cele mai ursuze și dacă nu

cumva temerea prea cuvioasă că s-ar putea lăţi vreo catastrofală molimă de bună dispoziţie determină aşezarea acestor vase cu oţet pe drumul care duce spre ceruri.

Se face că a intrat acum şi preotul, însoţit de paracliser ; că s-au strecurat înăuntru cîţiva mateloţi şi un număr de cetăţeni, şi că în saptele meu s-a proptit un bătrîn marinar, care răspîndeşte un puternic miros de rom în biserică ; o voce groasă rosteşte începutul slujbei, iar noi toţi ascultăm cu luare-aminte.

Se face că *miss* Lavinia, care îndeplineşte rolul de domnişoară de onoare supleantă, izbucneşte cea dintîi în plîns, aducînd, prin suspinele ei, omagiu memoriei lui Pidger (aşa presupun) ; că *miss* Clarissa îi dă sticluţa cu săruri ; că Agnes o susţine pe Dora ; că în timp ce lacrimile îi şiroiesc pe obraji, mătuşa se sileşte să pară un model de stăpînire de sine ; că micuţa Dora tremură toată şi dă răspunsurile cuvenite cu glas scăzut, imperceptibil.

Se face că îngenunchem împreună, cot la cot ; că Dora tremură din ce în ce mai puţin, dar continuă s-o ţină de mînă pe Agnes tot timpul ; că slujba se desfăşoară liniştit şi solemn ; că, o dată încheiată, ne uităm unii la alţii cu zîmbetul pe buze şi lacrimi în ochi, schimbăcioşi ca aprilie ; că în sacristie tînăra mea nevastă izbucneşte într-un plîns cu hohote după bietul ei papa, după scumpul ei papa.

Se face că-şi revine curînd şi că pe rînd semnăm cu toţii registrul parohial. Se face că mă duc sus la galerie după Peggotty, ca să semneze şi *ea* ; că Peggotty mă strînge în braţe şi-mi spune că a fost de faţă cînd s-a cununat biata mama ; că totul s-a sfîrşit şi că plecăm.

Se face că, foarte mîndru şi foarte îndrăgostit, străbat naosul cu drăgălaşa mea soţie la braţ, şi ca prin ceaţă văd oameni, amvoane, statui, strane, cristelniţe, orge şi vitralii, care-mi evocă vagi amintiri din anii îndepărtaţi ai copilăriei, despre biserica de pe meleagurile natale.

Se face că-i aud şoptind în urma noastră ce pereche tînără sîntem şi ce frumoasă-i mireasa. Se face că în tră-

sură, în drum spre casă, sîntem cu toţii foarte veseli şi vorbăreţi. Se face că Sophy ne povesteşte că atunci cînd i s-a cerut lui Traddles autorizaţia de căsătorie (pe care eu i-o încredinţasem), aproape că a leşinat de frică, fiind sigură că a pierdut-o sau că i s-a furat din buzunar. Se face că Agnes rîde veselă, iar că Dora e atît de îndrăgostită de Agnes, că nu vrea să se mai despartă de ea şi tot timpul o ţine de mînă.

Se face că văd o masă încărcată cu fel de fel de bucate, frumos prezentate şi gustoase, şi cu tot felul de băuturi, din care mă servesc, dar ca în vis, fără a le simţi gustul, căci mă hrănesc, ca să zic aşa, numai din dragoste şi căsătorie, şi nu mai cred în mîncare mai mult decît în orice altceva.

Se face că, în aceeaşi stare de zăpăceală, ţin o cuvîntare, fără a şti ce vreau să spun, avînd însă convingerea fermă că n-am ţinut nici o cuvîntare. Se face că ne-am simţit foarte bine şi foarte fericiţi (în vis, bineînţeles) ; şi se face că Jip a mîncat o bucată de tortă şi i s-a aplecat.

Se face că au sosit perechea de cai şi trăsura ce-am tocmit şi că Dora se duce să se schimbe. Se face că mătuşa şi *miss* Clarissa rămîn cu noi ; că ne plimbăm prin grădină, şi că mătuşa, care la masă a ţinut un adevărat discurs în cinstea mătuşilor Dorei, e mulţumită şi chiar mîndră de isprava ei.

Se face că Dora e gata şi că *miss* Lavinia forfoteşte în jurul ei, neîmpăcîndu-se cu gîndul că va pierde jucărioara care i-a oferit o atît de plăcută bătaie de cap. Se face că Dora îşi aduce aminte, uluită, că a uitat fel de fel de mărunţişuri ; şi că toată lumea aleargă în toate părţile ca să i le aducă.

Se face că, în clipa cînd, în cele din urmă, începe să-şi ia rămas bun, se strîng cu toţii în jurul ei, şi cu panglicuţele şi culorile lor vii arată ca un strat de flori. Se face că iubita mea e aproape acoperită de flori, şi apoi scapă

din mijlocul lor, şi vine rîzînd şi plîngînd totodată, să se arunce în braţele mele geloase.

Se face că vreau să-l iau în braţe pe Jip (care urmează să vină cu noi), dar Dora spune că ea trebuie să-l ducă, altminteri Jip ar putea să creadă că, de cînd s-a măritat, dînsa nu-l mai iubeşte, şi asta i-ar zdrobi inima. Se face că pornim la braţ şi că Dora se opreşte, se uită înapoi şi spune : „Dacă am fost vreodată rea sau nerecunoscătoare cu cineva, vă rog să mă iertaţi !", şi izbucneşte în lacrimi.

Se face că îşi flutură mînuţa şi că o pornim din nou. Se face că Dora din nou se opreşte şi se uită înapoi şi aleargă la Agnes, şi o sărută şi-şi ia rămas bun de la ea cu mai multă căldură decît de la toţi ceilalţi.

Trăsura se urneşte din loc şi mă trezesc din vis. Cel puţin aşa cred. Lîngă mine stă scumpa, scumpa mea nevestică, pe care o iubesc atît de mult !

— Eşti fericit acum, prostuţule, mă întreabă Dora, şi eşti sigur că nu te căieşti ?

Am stat deoparte, să văd cum defilează prin faţa mea fantomele acelor zile. Acuma s-au mistuit şi purced cu povestirea.

CAPITOLUL

XLIV

CĂSNICIA NOASTRĂ

M-am găsit într-o situație cu totul stranie în ziua cînd, după ce domnișoarele de onoare s-au întors la casele lor și după ce luna de miere a luat sfîrșit, m-am trezit singur cu Dora în căsuța mea ; dacă mă pot exprima astfel, fusesem licențiat din serviciu ; străvechea și încîntătoarea ocupație care este să faci curte unei femei mi-era cu desăvîrșire închisă.

Mi se părea extraordinar s-o am pe Dora mereu lîngă mine. Era atît de ciudat că nu eram nevoit să ies ca să mă duc s-o văd, că nu aveam nici un motiv să mă frămînt din pricina ei, că nu trebuia să-i scriu sau să caut și să imaginez și să urzesc planuri ca să rămîn singur cu ea. Uneori, seara, cînd ridicam privirea de pe manuscris și o vedeam în fața mea, mă lăsam pe speteaza scaunului și mi se părea foarte straniu că a fi împreună și singuri era acum un lucru de la sine înțeles, că nimeni nu se mai amesteca în treburile astea, că peste romanul logodnei noastre, aruncat pe poliță, începea să se lase praful, că de aci înainte nu mai era nevoie să le facem altora pe plac, ci doar unul altuia — unul altuia, toată viața.

Cînd aveau loc dezbateri parlamentare și eram silit să întîrzii, mi se părea ciudat cînd, în drum spre casă, mă gîndeam că Dora mă așteaptă. A fost încîntător întîia oară cînd am văzut-o coborînd tiptil, ca să-mi țină de urît la masă. Și cît de uluit am fost cînd am aflat că-și răsucește

părul pe papiote. A constituit un adevărat eveniment pentru mine s-o văd răsucindu-l !

Mă îndoiesc că s-ar putea găsi pe lume două păsărele care să se fi priceput la gospodărie mai puțin decît ne pricepeam Dora și cu mine. Aveam, firește, o slujnică. Ea conducea gospodăria. În fundul sufletului mai cred și acum că trebuie să fi fost fata lui *missis* Crupp și că se tocmise la noi sub nume fals, căci mari supărări ne-a mai pricinuit Mary Anne.

Numele ei era Paragon [1] Cînd am angajat-o, ni s-a părut că însușirile ei nu sînt decît slab oglindite de acest nume. Poseda un certificat scris, lung cît o proclamație ; și, potrivit acestui document, știa să facă toate muncile de ordin casnic de care auzisem vreodată și multe altele de care nu auzisem niciodată. Era o femeie în floarea vîrstei ; avea o căutătură severă ; și îi ieșea mereu (mai ales pe brațe) un fel de spuzeală roșie, ca de pojar. Avea un văr, ostaș în garda călare, cu picioare atît de lungi, încît arăta ca umbra caraghioasă a altcuiva. Tunica îi era prea mică, după cum el era prea mare pentru locuința noastră. Fiind peste măsură de înalt, făcea să pară casa mai mică decît era în realitate. Afară de asta, pereții erau subțiri, și ori de cîte ori se abătea pe la noi seara, îndată aflam, după mormăitul continuu ce se auzea din bucătărie.

Primisem asigurarea că această comoară era cumpătată și cinstită. De aceea sînt dispus să cred că atunci cînd am găsit-o sub cazan pesemne că avusese un atac, și că de furtul linguriților vinovat era gunoierul.

Ne era o frică grozavă de ea. Ne dădeam seama că eram lipsiți de experiență și că singuri nu ne-am fi putut descurca. Eram la cheremul ei și depindeam de bunăvoința ei, dacă ar fi avut bunăvoință ; dar era o femeie neîndurată și n-avea nici un pic. Prima ceartă între noi din pricina ei s-a iscat.

[1] *Paragon* : model de virtute și de perfecțiune.

— Ce crezi tu, odorul meu, am întrebat-o într-o bună zi pe Dora, Mary Anne asta o fi avînd noţiunea timpului ?

— Da' de ce, Doady ? s-a mirat Dora, ridicîndu-şi cu nevinovăţie privirea de la desenul ei.

— Pentru că e cinci şi trebuia să luăm dejunul la patru.

Dora s-a uitat ţintă la pendulă şi mi-a spus că merge înainte.

— Dimpotrivă, iubito, i-am zis scoţînd ceasul, rămîne în urmă cu cîteva minute.

Atunci nevasta mea, ca să mă înduplece să stau liniştit, s-a apropiat de mine, mi s-a aşezat pe genunchi şi mi-a tras cu creionul o liniuţă de-a lungul nasului ; dar deşi mi-a făcut foarte mare plăcere, nu mi-a potolit foamea.

— Nu crezi, draga mea, c-ar fi bine s-o mustruluieşti pe Mary Anne ?

— Vai, nu, te rog ! N-aş fi în stare, Doady !

— De ce nu, iubito ? am întrebat-o cu blîndeţe.

— O, pentru că sînt o gîscă şi pentru că acest lucru îl ştie şi ea !

Acest sentiment mi s-a părut în aşa măsură incompatibil cu nevoia de a-i pune frîu lui Mary Anne, încît m-am încruntat puţin.

— O, ce riduri urîte pe fruntea băieţelului meu cel răutăcios ! a exclamat Dora, şi, şezînd mai departe pe genunchii mei, s-a apucat să mi le sublinieze, ducînd creionul la buzele-i trandafirii, ca să iasă mai negre, şi desenînd de zor pe fruntea mea, prefăcîndu-se că ar fi foarte sîrguincioasă, ceea ce, fără să vreau, m-a făcut să rîd.

— Eşti un copil bun, mi-a zis Dora. Aşa îţi stă mult mai bine, cînd rîzi.

— Da, iubito...

— Nu, nu, te rog ! mi-a închis gura cu un sărut. Nu mai face pe urîciosul, ca Barbă-Albastră ! Nu-ţi stă bine să fii îmbufnat.

— Scumpa mea nevestică, i-am spus, uneori trebuie să fim și serioși. Așază-te aici pe scaun, lîngă mine. Dă-mi creionul ! Așa ! Și acum să stăm de vorbă ! Știi, draga mea — cît de gingașă îi era mînuța pe care o țineam în mîinile mele și cît de micuță era verigheta pe care o purta pe deget ! —, știi, iubito, nu-i prea plăcut să pleci nemîncat de acasă. Nu-i așa ?

— N...n...nu... mi-a șoptit Dora.

— Iubito, vai, cum tremuri !

— Fiindcă ȘTIU că o să mă dojenești, mi-a spus Dora cu voce plîngăreață.

— Iubito, nu vreau decît să ne explicăm puțin.

— Vai, dar explicațiile sînt mai neplăcute decît dojenile ! a izbucnit Dora, disperată. Nu pentru asta m-am măritat. Dacă voiai să stai și să te explici cu o fetiță ca mine, trebuia să-mi spui dinainte, urîciosule !

Am încercat s-o împac, dar a întors capul, și-a scuturat buclele și a repetat : „Urîciosule, urîciosule !" de atîtea ori, că n-am mai știut ce să fac ; și, neștiind ce să-i răspund, m-am plimbat de cîteva ori în sus și în jos prin odaie, după care m-am întors lîngă ea.

— Dora, iubito !

— Nu, nu sînt iubita ta. Se vede că-ți *pare* rău că te-ai însurat cu mine, altfel n-ai vrea să te explici cu mine ! mi-a răspuns Dora.

M-am simțit atît de jignit de lipsa de logică a acestei învinuiri, încît am avut curajul să-i vorbesc serios.

— Ascultă, Dora dragă, ești foarte copilăroasă și vorbești prostii. Îți amintești, desigur, că ieri am fost nevoit să plec la jumătatea mesei și că alaltăieri mi s-a făcut rău pentru că a trebuit să mănînc în grabă niște vițel care nu era bine fript ; astăzi n-o să prînzesc deloc, și mă tem să-ți aduc aminte cît am așteptat gustarea de dimineață... și *apoi* am constatat că apa nici nu fierbea. Nu vreau să-ți fac nici o mustrare, draga mea, dar asemenea lucruri nu sînt defel plăcute.

— Vai, ce urîcios ești, să-mi spui tu mie că sînt o nevastă rea ! a strigat Dora.

— Dar, scumpa mea Dora, trebuie să recunoști că niciodată n-am spus una ca asta !

— Ai spus că e cît se poate de neplăcut ! mi-a zis Dora.

— Am spus că felul cum e dusă gospodăria nu e plăcut !

— E totuna ! a strigat Dora.

Și fără îndoială că așa credea, căci a început să plîngă amarnic.

M-am mai plimbat de cîteva ori prin odaie, cu inima plină de dragoste pentru drăgălașa mea soție, și gata-gata să mă dau cu capul de pereți din pricina mustrărilor de cuget. Apoi m-am așezat la loc și i-am zis :

— Nu-ți fac nici o vină, Dora. Mai avem amîndoi încă multe de învățat. Nu fac altceva decît să încerc să-ți arăt, draga mea, că trebuie, zău, trebuie (eram hotărît să nu mă las) să te deprinzi puțin s-o supraveghezi pe Mary Anne. Și să ai ceva mai multă grijă de tine și de mine.

— Mă mir, zău mă mir, cum de poți fi atît de nerecunoscător, mi-a zis, printre lacrimi, Dora. Știi prea bine că acum cîteva zile, cînd ai spus că ai vrea să mănînci puțin pește, m-am dus singură și am umblat nu știu cîte mile ca să caut și să-ți fac o surpriză !

— Asta a fost foarte drăguț din partea ta, iubito i-am zis. Și am fost atît de mișcat, că am trecut cu vederea că ai cumpărat un somn întreg, ceea ce era prea mult pentru noi doi, și că a costat o liră și șase șilingi, ceea ce era mult prea scump pentru punga noastră.

— Dar ți-a plăcut foarte mult, a suspinat Dora. Și mi-ai zis „Șoricelule".

— Și asta am s-o repet de o mie de ori, iubito, i-am răspuns.

Rănisem însă inimioara gingașă a Dorei, și nu mai voia să știe de nimic. Plîngea și sughita atît de amarnic, ca și cum nu știu ce grozăvie i-aș fi zis. Dar am fost nevoit să plec în grabă ; am fost reținut pînă tîrziu, și toată noap-

tea m-au chinuit remuşcările. Mă simţeam ca un asasin şi mă obseda gîndul că săvîrşisem o crimă înfiorătoare.

Era ora 2 sau 3 noaptea cînd m-am întors acasă. Am găsit-o pe mătuşa aşteptîndu-mă.

— Ce s-a întîmplat, mătuşico ? am întrebat-o, alarmat.

— Nimic, Trot. Şezi jos, şezi jos. Blossom a noastră era puţin cam fără chef şi i-am ţinut de urît. Asta-i tot !

Mi-am sprijinit capul cu mîna ; şi în timp ce stăteam şi mă uitam la foc, m-am simţit mai mîhnit şi mai abătut decît aş fi visat vreodată c-ar fi cu putinţă să fiu la atît de scurt interval după împlinirea speranţelor mele cele mai strălucite. Şi cum stăteam pe gînduri, am întîlnit privirea mătuşii, care se oprise asupră-mi. Am citit în ochii ei o expresie de îngrijorare, dar s-a risipit îndată.

— Te rog să mă crezi, mătuşico, că toată seara m-am simţit foarte nefericit la gîndul că am făcut-o pe Dora să sufere. Dar n-am vrut altceva decît să-i vorbesc, cu dragoste şi duioşie, despre treburile gospodăriei noastre.

Mătuşa a clătinat din cap, ca să mă încurajeze.

— Trebuie să ai răbdare, Trot, mi-a zis.

— Desigur. Dumnezeu mi-e martor că nu vreau să mă pripesc, mătuşico !

— Nu, nu, mi-a spus mătuşa. Dar Little Blossom a noastră e o floare delicată, şi vîntul trebuie s-o cruţe.

I-am mulţumit mătuşii, în gînd, pentru dragostea ce i-o arată soţiei, şi sînt sigur că a ghicit acest lucru.

— Nu crezi, mătuşico, am întrebat-o, după ce am mai privit o vreme la foc, că ai putea din cînd în cînd s-o îndrumi şi s-o sfătuieşti puţin pe Dora, spre binele ei şi al meu ?

— Nu, Trot, mi-a răspuns mătuşa, întrucîtva mişcată. Să nu-mi ceri una ca asta !

Glasul ei era atît de serios, încît mi-am ridicat ochii mirat.

— Vezi, dragul meu copil, a urmat, mă uit înapoi, la viaţa mea, şi mă gîndesc la unele fiinţe care azi se găsesc

în mormînt şi cu care aş fi putut întreţine legături mai calde. Se prea poate că am judecat cu asprime greşelile altora în căsnicie, pentru că aveam amarnice temeiuri ca să judec cu asprime propriile-mi greşeli. Dar să lăsăm asta. Mulţi ani am fost o femeie ţîfnoasă, arţăgoasă şi îndărătnică. Mai sînt încă, şi aşa voi rămîne întotdeauna. Dar noi ne-am făcut mult bine unul altuia, Trot ; în orice caz, tu, Trot, mi-ai făcut mult bine ; şi între noi nu trebuie să se ivească vreun diferend acum.

— Diferend, între *noi* ? ! am exclamat.

— Ce copil, ce copil eşti ! mi-a spus mătuşa, netezindu-şi rochia. Cît de lesne s-ar putea ivi, sau cît de nefericită s-ar simţi Little Blossom dacă m-aş amesteca în treburile voastre ! Vreau ca drăguţa noastră să mă iubească şi să fie veselă ca un fluturaş. Adu-ţi aminte cum au mers lucrurile acasă cînd maică-ta s-a remăritat ; şi nu mai încerca niciodată să ne împingi pe mine şi pe Dora pe calea amintită.

Mi-am dat seama îndată că mătuşa avea dreptate ; şi am înţeles cît de adîncă era dragostea pe care o purta scumpei mele soţii.

— Sînteţi la început. Trot, a urmat dînsa, şi nici Roma n-a fost clădită într-o singură zi sau într-un singur an. Ai ales singur, nesilit de nimeni (şi un nor i-a întunecat, pare-mi-se, o clipă faţa), şi ai ales o fată foarte drăguţă şi iubitoare. Va fi şi datoria ta şi va fi — nu mă îndoiesc — şi plăcerea ta s-o preţuieşti ; departe de mine gîndul să-ţi ţin o predică : s-o preţuieşti (cum ai şi ales-o) pentru însuşirile pe care le are şi nu pentru cele care poate că îi lipsesc. Pe acestea din urmă ar trebui, dacă eşti în stare, să i le formezi. Iar de nu eşti, trebuie să te obişnuieşti şi fără ele, băiete ! şi aici mătuşa şi-a frecat nasul. Dar aminteşte-ţi, dragul meu, că viitorul depinde numai de voi. Nimeni nu vă poate ajuta ; trebuie să vi-l făuriţi singuri. Aşa-i căsnicia, Trot, şi Dumnezeu să vă bine-

cuvînteze pe amîndoi, căci sînteţi ca doi copilaşi rătăciţi în pădure.

Mătuşa a rostit cu voioşie aceste cuvinte şi m-a sărutat, pentru a-şi întări binecuvîntarea.

— Şi acum, mi-a zis, aprinde micuţa mea lanternă şi poftim de mă petrece prin grădină pînă la chiliuţa mea, căci prin grădină se putea comunica direct între cele două căsuţe. Cînd te întorci, îmbrăţişeaz-o cu toată dragostea pe Little Blossom din partea lui Betsey Trotwood, şi nici prin gînd să nu-ţi mai treacă, Trot, s-o foloseşti pe Betsey drept sperietoare, pentru că de cîte ori o văd în oglindă, îmi dau seama că-i şi aşa destul de urîtă şi destul de uscătivă !

Mătuşa s-a legat la cap cu o batistă, cum obişnuia în asemenea ocazii, şi am însoţit-o pînă acasă. Cum sătea în grădină, cu lanterna ridicată ca să-mi lumineze drumul, mi s-a părut că mă privea din nou cu îngrijorare ; dar n-am prea dat multă atenţie acestui lucru, fiind prea preocupat de cele ce-mi spusese şi prea tulburat — de fapt pentru prima oară — de convingerea că într-adevăr Dora şi cu mine trebuie să ne făurim singuri viitorul şi că nimeni nu ne poate ajuta.

Îndată ce a văzut că eram singur, Dora a coborît pe furiş, în papuci, să mă întîmpine ; a plîns pe umărul meu şi mi-a spus că fusesem sever cu ea şi că dînsa fusese urîcioasă ; şi cred că şi eu i-am zis cam acelaşi lucru ; şi ne-am împăcat, şi am hotărît împreună că prima mică neînţelegere între noi va fi ultima şi că nu ne vom mai certa niciodată, chiar dacă ar fi să trăim o sută de ani.

A doua probă la care am fost supuşi s-ar putea numi „Ordalia personalului casnic". Vărul Mary Annei a dezertat şi s-a ascuns în pivniţa noastră de cărbuni, de unde a fost scos, spre marea noastră uimire, de o patrulă de camarazi de arme, care l-au dus cu cătuşe la mîini şi cu alai, ceea ce ne-a făcut de ruşine casa şi grădina. Asta mi-a dat curaj să mă descotorosesc de Mary Anne, care,

cînd și-a primit leafa, a plecat atît de umilă, încît am rămas foarte mirat, pînă ce am constatat lipsa linguriţelor şi faptul că, fără ştirea mea, împrumutase diferite sume de bani, în numele meu, de pe la negustorii din vecinătate. După ce, un timp, am recurs la serviciile lui *missis* Kidgerbury — care era, pare-mi-se, cea mai bătrînă dintre femeile din Kentish Town care lucrau cu ziua, dar care nu mai avea destule puteri ca să îndeplinească acest serviciu potrivit înaltelor ei exigenţe în materie —, am găsit o altă comoară, o femeie dintre cele mai îndatoritoare, care avea însă obiceiul să se împiedice, fie cînd urca, fie cînd cobora scara de la bucătărie cu tava, şi să plonjeze în salon cu serviciul de ceai ca într-un bazin de înot. După ce, siliţi de pagubele ce ni le-a căşunat, am concediat-o pe această nenorocită, a urmat o lungă dinastie de netrebnice (apelînd la *missis* Kidgerbury în perioadele de interregn) ; această dinastie s-a încheiat cu o tinerică distinsă, care s-a dus la bîlci la Greenwich gătită cu capişonul Dorei. După aceea nu-mi mai amintesc decît de o serie neîntreruptă de eşecuri.

Parcă toţi cei cu care aveam de-a face erau puşi să ne tragă pe sfoară. Intrarea noastră într-o prăvălie era parcă un semnal ca să se scoată la iveală toate ciurucurile. De cumpăram un homar, era plin de apă. Carnea era tare, iar pîinea n-avea coajă. Dorind să aflu principiile pe baza cărora se frige carnea, ca să nu fie nici prea crudă şi nici prea arsă, am consultat chiar eu cartea de bucate, unde am găsit indicaţia precisă că fiecare bucată de carne de un pfund trebuie să stea pe grătar un sfert de ceas. Ori de cîte ori am aplicat această regulă, printr-o ciudată fatalitate, n-a dat rezultate, şi niciodată n-am nimerit calea de mijloc între carnea crudă şi cea făcută scrum.

Am cuvinte să cred că aceste eşecuri ne-au costat mult mai mult decît dacă am fi repurtat un şir întreg de triumfuri culinare. Cercetînd socotelile furnizorilor, aveam impresia că se consuma atîta unt, încît am fi putut pava

întreaga suprafață a parterului cu acest produs. Piperul cumpărat atingea adevărate recorduri. Nu știu dacă statistica accizelor din acea perioadă a reflectat sau nu o creștere a cererii de piper, dar împrejurarea că achizițiile noastre nu au avut repercusiuni asupra pieței se explică, cred, prin aceea că un număr de familii vor fi renunțat să mai consume acest condiment. Dar cel mai uimitor era faptul că niciodată nu aveam nimic în casă.

În ce privește pățania cu spălătoreasa, care ne-a pus rufele amanet și a venit apoi, în stare de ebrietate, să ne ceară iertare, presupun că s-ar fi putut întîmpla oricui. Așa cum oricui i s-ar fi putut întîmpla să-i ia foc un coș, să cheme tulumba parohiei și să se trezească în fața unei mărturii false depuse de paracliser. Dar mă tem că numai nouă ni s-a întîmplat nenorocirea să tocmim o servitoare care avea o slăbiciune deosebită pentru spirtoase și care ne-a încărcat contul pentru bere ce-l aveam la debitul de băuturi spirtoase cu tot felul de posturi inexplicabile, ca de pildă : „*Un quarter* [1] de rom cu ghimbir *(missis C.)*“ ; „Jumătate *quarter* de gin cu cuișoare *(missis C.)*“ : „Un pahar de rom cu izmă *(missis C.)*“ — parantezele referindu-se întotdeauna, după cum a reieșit din lămuririle primite, la Dora, care, pasămite, ar fi înghițit toate aceste băuturi.

Unul dintre cele dintîi succese din istoria gospodăriei noastre a fost masa oferită lui Traddles. L-am întîlnit în oraș și i-am propus ca după-amiază să vină cu mine acasă. A primit bucuros, și i-am scris Dorei un bilețel, ca să-i dau de veste că-l voi aduce la masă. Vremea era frumoasă și pe drum i-am vorbit despre fericirea mea conjugală. Traddles a fost foarte entuziasmat și mi-a spus că de ar avea și el o astfel de casă, unde Sophy l-ar aștepta, pregătindu-i cina, ar fi pe deplin fericit.

[1] Unitate de măsură pentru lichide folosită în Anglia ; un *quarter* este egal cu 1,136 l.

Nu mi-aș fi putut dori să am o nevastă mai frumoasă, care să stea în fruntea mesei, dar cînd ne-am așezat la masă, desigur că mi-aș fi putut dori să fi avut ceva mai mult loc. Nu știu cum se făcea că, deși nu eram decît noi doi, n-aveam niciodată destul loc, în ciuda faptului că era destul de mult loc ca să rătăcim orice lucru. Presupun că asta se datora împrejurării că în afară de pagoda lui Jip, de care ne împiedicam întotdeauna la intrarea principală, nici un lucru nu avea locul lui. În seara aceea Traddles a stat atît de înghesuit între pagodă și cutia cu ghitara, și între masa mea de scris și șevaletul cu florile pictate de Dora, încît am avut foarte serioase îndoieli dacă va putea mînui cuțitul și furculița. Dar cu umorul lui obișnuit, Traddles a protestat spunînd :

— E loc berechet, Copperfield ! Berechet, te asigur !

Mi-aș mai fi putut dori ceva, anume ca Jip să nu fi fost învățat să se plimbe pe fața de masă în timp ce mîncam. Fără a mai vorbi de obiceiul lui de a băga laba în solniță sau în chiseaua cu unt, începusem să înclin spre părerea că nu era la locul lui acolo. Și în seara aceea Jip parcă și-ar fi închipuit că fusese adus anume ca să-l țină la respect pe Traddles ; și atîta a lătrat la vechiul meu prieten și cu atîta înverșunare și îndrăzneală se repezea la farfuria lui, încît s-ar putea spune că a constituit principalul subiect de conversație.

Totuși, știind cît de sensibilă era Dora și cît ar fi supărat-o cea mai mică aluzie răutăcioasă cu privire la favoritul ei, n-am făcut nici o obiecție. Pentru considerațiuni asemănătoare, n-am pomenit nimic de farfuriile împrăștiate pe jos sau de aspectul jalnic al salatierei și al solnițelor, care păreau turmentate ; nici de faptul că bietul Traddles era asediat de farfurii cu legume și căniță de prisos. Privind rasolul de berbec din farfurie, înainte de a-l tăia, nu m-am putut opri să-mi pun în gînd întrebarea cum se făcea că la noi carnea avea întotdeauna forme atît de ciudate și dacă nu cumva măcelarul nostru se angajase

prin contract să achiziționeze toate oile diforme ce vin pe lume ; dar am păstrat pentru mine aceste reflecții.

— Iubito, i-am spus Dorei, ce ai în farfuria aia ?

Căci nu înțelegeam de ce Dora tot făcea grimase către mine ca și cum ar fi vrut să mă sărute.

— Stridii, dragă, mi-a zis Dora, sfioasă.

— A *ta* a fost ideea ? am întrebat-o încîntat.

— Da... da, Doady...

— Nici că se putea o idee mai fericită ! am exclamat, lăsînd jos furculița și cuțitul. Lui Traddles stridiile îi plac mai mult ca orice !

— Da... da, Doady, a spus Dora, am cumpărat un butoiaș întreg, și mi-a zis negustorul că sînt foarte bune. Dar... mi-e teamă că e ceva cu ele. Par să nu fie cum se cuvine.

Și Dora a clătinat din cap, și în ochi i-au sclipit diamante.

— Trebuie scoase din scoică, i-am zis. Ridică valva de sus, iubito.

— Dar nu iese, a spus Dora, opintindu-se din răsputeri și făcînd o mutră din ce în ce mai nenorocită.

— Știi, Copperfield, a zis Traddles vesel, cercetînd stridiile, cred că pricina-i... sînt stridii minunate, *cred* însă că pricina-i... că n-au fost deschise.

Așa era, nu fuseseră deschise niciodată, și n-aveam cuțite pentru stridii, și chiar dacă am fi avut, n-am fi știut ce să facem cu ele ; așa că ne-am uitat la stridii și am mîncat carne de berbec. Am mîncat partea care era fiartă și ne-am astîmpărat foamea cu capere. Dacă l-aș fi lăsat, sînt convins că Traddles s-ar fi transformat într-un canibal și ar fi mîncat și carne crudă, numai ca să arate că i-a plăcut cina ; dar n-am vrut să primesc o asemenea jertfă pe altarul prieteniei, și am completat masa cu slănină, căci din fericire s-a întîmplat să se găsească ceva slănină în cămară.

Biata nevestică a fost atît de mîhnită la gîndul că m-aş fi putut supăra şi s-a bucurat atît de mult cînd a văzut că nu m-am supărat defel, încît pe loc mi-a trecut tot necazul şi am petrecut o seară foarte plăcută, Dora şezînd cu braţul pe speteaza scaunului meu, în timp ce eu discutam cu Traddles, la un pahar de vin, şi nelăsînd să-i scape nici un prilej ca să-mi şoptească la ureche că era foarte frumos din partea mea că nu m-am purtat ca un băiat rău şi urîcios. În cele din urmă ne-a servit şi un ceai, şi mi-a făcut plăcere s-o văd cum trebăluia cu serviciul acela ca pentru păpuşi, încît am trecut cu vederea calitatea lui. După aceea am jucat cu Traddles o partidă sau două de *cribbage* [1], în timp ce Dora ne-a cîntat din ghitară, şi mi s-a părut că logodna şi căsătoria noastră nu erau decît un vis şi că noaptea cînd am auzit-o cîntînd întîia oară nu se sfîrşise încă.

După plecarea lui Traddles, pe care l-am condus pînă la poartă, m-am întors în salon, unde nevasta şi-a tras scaunul lîngă al meu, şi am stat unul lîngă altul.

— Îmi pare foarte rău, mi-a zis. N-ai vrea să încerci să mă înveţi, Doady ?

— Mai întîi ar trebui să învăţ şi eu, Dora. Sînt tot atît de nepriceput ca şi tine, iubito.

— Da, dar tu poţi să înveţi. Tu eşti deştept, tare deştept !

— Prostii, Şoricelule !

— Ar fi fost bine, a urmat nevasta după o lungă tăcere, să mă fi dus în provincie pentru un an întreg, să stau cu Agnes !

Şi-a împreunat mîinile pe umărul meu, şi-a sprijinit bărbia pe ele şi m-a fixat liniştită cu ochii ei albaştri.

— De ce ? am întrebat-o.

— Cred că Agnes m-ar fi ajutat şi cred că de la *dînsa* aş fi putut să învăţ ceva.

---

[1] Joc de cărţi răspîndit în ţările anglo-saxone.

— Toate vin la vremea lor, iubito. Nu trebuie să uiți că mulți ani de-a rîndul Agnes a fost nevoită să aibă grijă de tatăl ei. Încă de pe vremea cînd era fetiță, Agnes era așa cum o cunoaștem.

— N-ai vrea să-mi spui pe numele care doresc să mi-l dai ? m-a întrebat Dora nemișcată.

— Ce anume ? am întrebat-o zîmbind.

— E un nume stupid, mi-a zis, scuturîndu-și o clipă buclele. „Soție-copiliță."

Rîzînd, am întrebat-o pe a mea soție-copiliță ce i s-a năzărit să-mi ceară să-i spun astfel. Mi-a răspuns fără a a se clinti, atîta doar că, petrecîndu-mi brațul după mijlocul ei, ochii ei albaștri erau poate mai aproape de mine :

— Prostuțule, nu vreau să-mi spui așa în loc de Dora. Nu vreau decît ca, atunci cînd te gîndești la mine, să știi că asta sînt. Ori de cîte ori ai să fii gata-gata să te superi pe mine, să-ți spui singur : „E doar o soție-copiliță !" Cînd am să te dezamăgesc foarte tare, să-ți spui : „Știam de mult că nu poate să fie altceva decît o soție-copiliță !" Și ori de cîte ori are să-ți pară rău că nu sînt ceea ce s-ar cuveni să fiu și ceea ce cred că niciodată n-am să fiu, să-ți spui : „Și, totuși, a mea soție-copiliță mă iubește !" Căci te iubesc cu adevărat.

Pînă atunci n-o luasem în serios, pentru că nici prin gînd nu-mi trecuse că vorbea serios. Dînsa, avînd o fire foarte duioasă, s-a bucurat nespus de cele ce i-am spus acum din toată inima, și fața-i a început să se lumineze mai înainte ca lacrimile din ochi să se fi uscat. Și, puțin după aceea, s-a purtat aievea ca o soție-copiliță ; s-a așezat pe jos în fața pagodei și, ca să-l pedepsească pe Jip că se purtase atît de urît, s-a apucat să sune toți clopoțeii, unul după altul ; iar Jip, culcat, cu capul în pragul pagodei, clipea, prea leneș ca să se mai sinchisească. M-a impresionat adînc această rugăminte a Dorei.

Privesc înapoi către acele zile a căror poveste o scriu ; implor făptura aceea nevinovată, pe care o iubeam atît de mult, să iasă din umbrele și negurile vremii și să-și întoarcă spre mine fața blîndă, și pot spune că pînă în ziua de azi cuvintele ce le-a rostit atunci mi-au rămas întipărite în minte. Se prea poate că nu le-am dat însemnătatea cuvenită : eram pe vremea aceea prea tînăr și lipsit de experiență ; dar surd la sincera ei pledoarie n-am rămas niciodată.

Scurt timp după aceea, Dora mi-a spus că ar vrea să devină o excelentă gospodină. În acest scop și-a curățat tăblițele, și-a ascuțit creionul, a cumpărat un uriaș caiet de socoteli, a cusut la loc cu grijă toate foile pe care Jip le smulsese din cartea de bucate și a făcut o mică încercare disperată de a fi, așa cum zicea ea, „fată cuminte". Dar cifrele s-au dovedit îndărătnice ca totdeauna ; *n-au vrut* să se adune. Cum însemna două-trei cheltuieli în caiet, gata venea și Jip să se plimbe, dînd din coadă, pe pagina proaspăt scrisă, și mînjea totul. Degetul mijlociu de la mîna dreaptă îi era mereu mujat în cerneală pînă la încheietură ; și cred că pînă la urmă alte rezultate concrete n-a obținut.

Uneori, seara, cînd stăteam acasă și lucram — căci pe vremea aceea scriam foarte mult și începusem să fiu cunoscut ca scriitor —, din cînd în cînd lăsam condeiul și mă uitam la soția-mi copiliță cum încerca „să fie cuminte". Întîi de toate aducea uriașul caiet de socoteli și, oftînd din greu, îl punea pe masă. Apoi îl deschidea la pagina pe care Jip o mînjise în ajun și-l poftea pe Jip să-i arate ce poznă a făcut. Acesta era un prilej să se joace cu Jip și să-i mîzgălească nasul cu cerneală, poate ca pedeapsă. După care îi poruncea să se culce pe masă, „ca leii" — era unul din numerele lui de atracție, deși n-aș putea spune că asemănarea ar fi fost izbitoare — și dacă era bine dispus, Jip o asculta. Apoi Dora lua tocul și începea să scrie, dar constata că se strecurase un fir de păr în vîrful peniței.

Atunci luz altă peniță și iar se apuca de scris, dar găsea că împroșca cerneală. Atunci din nou își lua altă peniță. începea să scrie și spunea cu jumătate glas : „Vai, penița asta scîrțîie și o să-l stînjenească pe Doady !" Și atunci se lăsa păgubașă și ducea caietul de socoteli la loc, după ce se prefăcea că voia să-l strivească pe leu cu caietul.

Sau dacă era mai serioasă și mai potolită, se așeza cu tăblițele în față și cu un coșuleț plin de note de plată și de alte documente, care arătau mai degrabă ca niște papiote, și încerca să ajungă la un rezultat cu ele. După ce le compara riguros una cu alta, însemna cifrele pe tăbliță, le ștergea, socotea pe toate degetele de la mîna stîngă și mereu o lua de la capăt, pînă ce se simțea atît de contrariată și descurajată și avea o mutră atît de nenorocită, încît mi se rupea inima, și văzînd cum i se întuneca fața luminoasă — asta numai de dragul meu — mă apropiam binișor de ea și-i ziceam :

— Ce s-a întîmplat, Dora ?

Dora îmi arunca o privire disperată și răspundea :

— Nu-mi ies socotelile. Îmi dau dureri de cap ! Parc-ar vrea să-mi facă în necaz !

Atunci îi spuneam :

— Hai să încercăm împreună. Dă-mi voie să-ți arăt, Dora.

Apoi începeam o demonstrație practică, pe care Dora o urmărea cu cea mai mare luare-aminte timp de cinci minute, poate ; după care se simțea îngrozitor de obosită și încerca să se mai învioreze răsucindu-mi părul sau vrînd să vadă cum mi-ar sta cu gulerul răsfrînt. Dacă opuneam o rezistență pasivă acestui joc și stăruiam, se uita la mine atît de speriată și mîhnită și se arăta din ce în ce mai uluită, încît pînă la urmă, aducîndu-mi aminte, cu o mustrare de cuget, cît de veselă fusese cînd mi-a ieșit în cale, prima oară și că era soția mea copiliță, lăsam creionul din mînă și o rugam să-mi cînte la ghitară.

Aveam foarte mult de lucru și eram hărțuit de fel de fel de griji, dar aceleași scrupule mă făceau să nu i le împărtășesc. Acum mă îndoiesc dacă am procedat bine, dar am vrut s-o cruț pe soția mea copiliță. Îmi scrutez conștiința și încredințez acestor pagini tainele inimii mele, în măsura în care le cunosc. Sentimentul acela că pierdusem ceva sau că îmi lipsea ceva stăruia în fundul inimii mele ; dar nu-mi otrăvea zilele. Cînd mă plimbam singur, pe vreme frumoasă, și cînd mă gîndeam la zilele de vară cînd tot văzduhul vibra de tinerească-mi încîntare, mi se părea că visurile mele nu se împliniseră întru totul ; dar îmi ziceam că totdeauna trecutul era împodobit de un nimb pe care prezentul nu-l are niciodată. Uneori mă bîntuia în treacăt gîndul c-aș fi dorit ca soția să-mi fi fost sfetnic ; să fi avut mai multă voință și personalitate, ca să-mi fie un sprijin și un stimulent ; să fi fost înzestrată cu puterea de a umple golul ce-l simțeam în preajma mea ; dar asta ar fi însemnat o fericire mai presus de fire, care nu s-a realizat și nu se poate realiza niciodată.

Judecînd după vîrstă, eram un soț cam tînăr. N-am suferit înrîurirea ponderatoare a vreunor alte griji și încercări decît a celor povestite în aceste pagini. Dacă am săvîrșit greșeli — și cred că am săvîrșit multe — am făcut-o din dragoste rău înțeleasă și din lipsă de experiență. Spun aici tot adevărul. Acum nu mi-ar folosi la nimic să ascund ceva.

Și astfel am luat asupră-mi toată truda și toate grijile vieții noastre, căci n-aveam cu cine să le împart. Ca și pînă acum, gospodăria mergea haihui ; dar mă deprinsesem, și faptul că Dora nu mai era decît rareori contrariată mă bucura. Era veselă și bine dispusă în felul ei copilăros de altădată, mă iubea fierbinte și se desfăta cu vechile ei jocuri.

Cînd dezbaterile parlamentare erau grele — mă refer la lungimea lor, căci în ce privește calitatea erau aproape întotdeauna la fel — și mă întorceam tîrziu acasă, cînd

îmi auzea paşii, Dora niciodată nu rămînea în pat, ci cobora să mă întîmpine. Cînd după-amiezile şi serile nu-mi erau prinse de profesia în care cu atîta trudă izbutisem să mă calific şi stăteam acasă şi scriam, Dora şedea liniştită lîngă mine, pînă oricît de tîrziu, şi era atît de tăcută, încît credeam adesea că a adormit. Dar mai totdeauna cînd îmi ridicam privirea, vedeam ochii ei albaştri aţintiţi asupra mea, cu acea calmă luare-aminte de care am mai pomenit.

— O, ce obosit e băieţaşul ! mi-a zis Dora într-o seară, cînd i-am întîlnit privirea, în timp ce încuiam biroul.

— Ce obosită-i fetiţa ! i-am răspuns. Asta-i mai adevărat. Altă dată, iubito, să faci bine să te duci la culcare. E mult prea tîrziu pentru tine.

— Nu, nu mă trimite la culcare ! m-a rugat Dora, venind lîngă mine. Te rog, să nu faci una ca asta !

— Dora !

Spre consternarea mea, băgasem de seamă că plîngea la pieptul meu.

— Nu te simţi bine, iubito ? Eşti supărată ?

— Nu, mă simt foarte bine şi sînt foarte fericită ! Dar făgăduieşte-mi c-ai să mă laşi să stau şi să mă uit la tine cum scrii.

— Ei, ce mai privelişte pentru nişte ochi atît de strălucitori, şi încă la miezul nopţii !

— Sînt chiar atît de strălucitori ? mi-a replicat Dora rîzînd. Sînt foarte bucuroasă că-s strălucitori.

— Eşti o mică vanitoasă ! i-am zis.

Dar nu era vanitate, ci numai bucurie nevinovată de a fi admirată de mine. O ştiam prea bine, chiar înainte să mi-o fi spus.

— Dacă-i găseşti frumoşi, spune-mi că-mi dai voie întotdeauna să stau şi să mă uit la tine cum scrii, mi-a zis Dora. Găseşti într-adevăr că-s frumoşi ?

— Foarte frumoşi !

— Atunci să mă lași să stau mereu și să mă uit la tine cum scrii.

— Mi-e teamă că asta n-o să-i facă mai strălucitori, Dora.

— Ba da ! Pentru că asta, deșteptule, o să te facă să nu mă uiți cînd ți-e plină mintea de tăcute năluciri. N-o să te superi dacă o să-ți spun o prostie, o prostie foarte mare ? Mai mare ca de obicei ? m-a întrebat Dora, privindu-mă drept în ochi.

— Ce năzdrăvănie o mai fi și aia ?

— Te rog să-mi dai voie să-ți țin condeiele, mi-a zis Dora. Vreau să am și eu ceva de făcut în ceasurile lungi cînd ești atît de harnic. Îmi dai voie să-ți țin condeiele ?

Cînd mi-aduc aminte cît s-a bucurat cînd i-am spus : „Da", îmi dau lacrimile. În seara următoare, cînd m-am așezat la masa de scris — și întotdeauna după aceea — a stat la locul ei obișnuit, cu un vraf de condeie de rezervă lîngă ea. Bucuria ce i se citea pe obraz pentru că lua parte și ea la munca mea, încîntarea pe care o resimțea cînd îi ceream un condei — și adesea mă prefăceam c-aș avea nevoie de un alt condei — m-au făcut să descopăr o nouă metodă de a-i face plăcere soției și copiliței mele. Uneori îi spuneam înadins c-aș vrea să-mi copieze o pagină sau două de manuscris. Atunci Dora era în culmea fericirii. Preparativele ce le făcea în vederea îndeplinirii acestei importante misiuni, șorțulețele pe care și le punea, cîrpele ce le aducea de la bucătărie ca să nu facă vreo pată de cerneală, nenumăratele pauze pe care le făcea ca să-i rîdă lui Jip, de parcă dînsul ar fi priceput totul, convingerea că lucrul ei n-ar fi fost desăvîrșit dacă nu și-ar fi pus semnătura la sfîrșit, felul școlăresc în care-mi aducea paginile copiate, și cum apoi, cînd o lăudam, mă îmbrățișa, oricît de banale puteau să pară altora, sînt pentru mine amintiri emoționante.

Curînd după aceea a luat în păstrare cheile, și umbla forfota prin toată casa, făcînd să zăngăne legătura pe care

o purta într-o punguliță legată de talia ei subțirică. Rareori mi-a fost dat să găsesc încuiate dulapurile și ușile respective și să constat că ar servi la altceva decît ca jucărie pentru Jip, dar Dora era mulțumită, și asta-mi făcea plăcere. Era pe deplin convinsă că această așa-zisă măsură gospodărească dădea excelente rezultate, și era atît de veselă, ca și cum am fi ținut, pentru a ne amuza, o casă de păpuși.

Și așa ne-am trăit viața mai departe. Cu mătușa, Dora era aproape tot atît de drăgăstoasă ca și cu mine, și adesea îi povestea de vremea cînd se temuse că va fi fiind „o babă urîcioasă". Niciodată n-am văzut-o pe mătușa străduindu-se să fie mai bună, mai îngăduitoare. Îi făcea curte lui Jip, deși acesta nu se lăsa înduplecat niciodată, asculta zile de-a rîndul cum Dora îi cînta din ghitară, deși cred că nu prea gusta muzica ; nu sufla niciodată nici un singur cuvînt la adresa Netrebnicelor, cu toate că îi va fi venit greu să reziste ispitei ; făcea drumuri foarte lungi, pe jos, ca să-i facă o surpriză Dorei, cumpărîndu-i nu știu ce fleac despre care aflase că și-l dorește ; și ori de cîte ori venea prin grădină, dacă se întîmpla să n-o găsească pe Dora în odaie, striga, de la piciorul scării, cu un glas care răsuna vesel prin toată casa :

— Unde-i Little Blossom ?

CAPITOLUL

XLV

MISTER DICK ÎMPLINEȘTE PREVESTIREA MĂTUȘII

Trecuse oarecare vreme de cînd încetasem să lucrez cu doctorul Strong. Locuind în apropiere, îl vedeam des ; și în două sau trei rînduri am fost cu toții invitații lui la masă sau la ceai. Cătana-Bătrînă era permanent cartiruită sub acoperișul doctorului. Nu se schimbase deloc, și aceiași fluturi fără moarte îi fîlfîiau deasupra bonetei.

Ca și anumite alte mame pe care le-am cunoscut de-a lungul vieții, *missis* Markleham era mult mai petrecăreață decît fiica ei. Avea nevoie de tot felul de distracții și, ca un încercat ostaș ce era, deși nu asculta decît propriile ei înclinări, pretindea că s-ar jertfi de dragul copilului ei. De aceea, dorința doctorului ca Annie să se distreze era deosebit de binevenită pentru această mamă exemplară, care s-a grăbit să aplaude fără nici o rezervă înțelepciunea lui.

Nu încape îndoială că dacă a răscolit rana doctorului, a făcut-o fără să-și dea seama. Căci mînată, cred, numai de egoism și de o frivolitate înveterate, care nu rareori se întîlnesc la oamenii mai în vîrstă, lăudînd foarte entuziastă dorința lui de a ușura viața Anniei, a întărit temerile lui că ar constitui un obstacol în calea fericirii tinerei sale soții și că nu ar exista nici o afinitate între ei.

— Dragul meu, i-a spus doctorului într-o zi, cînd eram de față, îți dai, fără îndoială, seama că ar fi cam neomenos ca Annie să stea tot timpul închisă aici.

Doctorul a dat din cap cu bunăvoinţă.

— Cînd o să fie şi ea de vîrsta maică-sii, a urmat *missis* Markleham, agitînd evantaiul, o să fie altceva. Pe MINE mă poţi închide şi într-o temniţă, şi dacă voi găsi acolo societate plăcută şi un pachet de cărţi, nici n-o să mă gîndesc să ies. Dar, ştii, eu nu sînt Annie, şi Annie nu-i maică-sa.

— Desigur, desigur, a încuviinţat doctorul.

— Eşti cel mai bun om din lume... nu, iartă-mă, te rog (căci doctorul făcuse un gest dezaprobator), trebuie să-ţi spun şi în faţă aşa cum spun întotdeauna şi în lipsa dumitale, că eşti cel mai bun om din lume ; dar, firește, n-ai — nu-i aşa că n-ai ? — aceleaşi gusturi şi aceleaşi preocupări cu Annie ?

— Nu, a spus doctorul mîhnit.

— Nu, firește că nu ! a urmat Cătana-Bătrînă. Să luăm, de pildă, dicţionarul. Ce operă folositoare e un dicţionar ! Ce necesară ! Înţelesul cuvintelor ! Fără doctorul Johnson[1] şi alţii ca el, am fi fost azi în situaţia de a spune pat în loc de maşină de gofrat. Dar nu putem cere ca pe Annie să o intereseze un dicţionar — mai ales în pregătire — nu-i aşa ?

Doctorul a clătinat din cap.

— Şi tocmai de aceea preţuiesc *atît* de mult grija pe care i-o porţi, a continuat *missis* Markleham, bătîndu-l pe umăr cu evantaiul închis. Asta dovedeşte că, spre deosebire de mulţi alţi oameni în vîrstă, nu crezi că pe umeri tineri se pot găsi capete de bătrîni. Ai studiat caracterul fetei mele şi l-ai înţeles. *Asta-i* ce-mi place la dumneata !

---

[1] Cu alte cuvinte : fără lexicografi ; *„doctorul Johnson"* pomenit în text este celebrul critic, eseist şi lexicograf englez *Samuel Johnson* (1709—1784), al cărui *Dicţionar al limbii engleze (A Dictionary of the English Language)*, publicat în 1755, a reprezentat o contribuţie preţioasă la dezvoltarea lingvisticii anglo-saxone.

Mi s-a părut că pînă și chipul calm și răbdător al doctorului Strong a trădat o oarecare neplăcere cînd l-a copleșit cu aceste complimente.

— De aceea, dragă doctore, a urmat Cătana-Bătrînă, bătîndu-l afectuos pe umăr, poți conta pe mine în orice moment. Sînt gata să mă duc cu Annie la Operă, la concerte, la expoziții, oriunde ; și niciodată n-ai să mă vezi obosită. Datoria, dragă doctore, mai presus de orice pe lume !

Și se ținea de cuvînt. Era dintre oamenii care nu se mai satură de distracții, și niciodată n-a șovăit nici o clipă în stăruința și devotamentul ei. Rareori se întîmpla să citească gazeta (în fiecare zi se așeza în fotoliul cel mai moale din toată casa, și timp de două ceasuri citea gazeta cu ajutorul lornionului) fără să găsească vreun spectacol pe care era sigură că Annie ar vrea să-l vadă. Zadarnic protesta Annie că era sătulă de atîtea spectacole. Maică-sa o repezea de fiece dată :

— Ascultă, Annie dragă, nu mă îndoiesc nici un moment că ești o femeie cu judecată ; dar trebuie să-ți spun, draga mea, că nu știi să aprecieze cum se cuvine bunătatea doctorului Strong.

De cele mai multe ori îi vorbea astfel în prezența doctorului, și mi se pare că pentru Annie acesta era un motiv ca să-și retragă obiecțiile, atunci cînd avea vreuna. Dar în general se lăsa în voia maică-sii și se ducea oriunde voia Cătana-Bătrînă.

Acuma numai rareori se întîmpla să le însoțească *mister* Maldon. Se întîmpla uneori ca mătușa și Dora să fie poftite să meargă cu ele și să primească. Alteori n-o invitau decît pe Dora. A fost o vreme cînd nu mi-ar fi plăcut să se ducă împreună, dar discuția purtată în noaptea aceea în biroul doctorului risipise neîncrederea mea. Eram convins că doctorul avea dreptate și nu mai nutream nici o bănuială.

Uneori, cînd se întîmpla să fie singură cu mine, mătușa își freca nasul și-mi spunea că nu pricepe ce se petrece cu ei, și adăuga c-ar dori să-i știe mai fericiți ; nu era deloc de părere că marțiala noastră prietenă (așa-i zicea Cătanci-Bătrîne) ar contribui cîtuși de puțin la ameliorarea situației. Mătușa era de părere că „marțiala noastră prietenă dacă și-ar tăia fluturii de la bonetă și i-ar dărui unor coșari de 1 Mai ar fi un semn c-a început să-i vină mintea la cap".

Mătușa avea însă o încredere neclintită în *mister* Dick. Omul ăsta, spunea ea, cu siguranță că are o idee în cap ; și dacă ar izbuti s-o prindă o dată într-un colț, căci pentru el asta era cea mai mare greutate, s-ar afirma în chip cu totul remarcabil.

Fără a avea habar de această prevestire, *mister* Dick se situa mai departe pe aceeași poziție în raport cu doctorul și cu *missis* Strong. Nu părea să facă nici un progres, nici să dea înapoi. Ai fi zis că își fixase temeliile pe terenul inițial, ca o clădire ; și trebuie să mărturisesc că nu credeam că se va urni vreodată, așa după cum n-aș fi crezut vreodată că o clădire s-ar putea urni din loc.

Dar într-o seară, la vreo cîteva luni după ce mă căsătorisem, m-am trezit că *mister* Dick își vîră capul pe ușa salonului, unde ședeam singur și scriam (Dora, împreună cu mătușa, se dusese să ia ceaiul cu cele două păsărele), și că, tușind cu tîlc, îmi spuse :

— Teamă mi-e, Trotwood, că te-aș stingheri dacă te-aș ruga să stai puțin de vorbă cu mine.

— Cîtuși de puțin, *mister* Dick, i-am spus. Poftiți, intrați !

— Trotwood, mi-a spus *mister* Dick, ducîndu-și degetul la nas, după ce ne-am strîns mîna. Înainte de a mă așeza, aș vrea să-ți comunic ceva. O cunoști pe mătușa ta ?

— Întrucîtva, i-am răspuns.

— E cea mai extraordinară femeie din lume, *sir* !

După ce mi-a dat această veste, care a izbucnit din el ca din puşcă, *mister* Dick, mai serios ca de obicei, a luat loc şi s-a uitat la mine.

— Acum, băiete, mi-a zis *mister* Dick, am să-ţi pun o întrebare.

— Şi mai multe, dacă doriţi, i-am spus.

— Ce sînt eu pentru dumneata ? m-a întrebat *mister* Dick, încrucişînd braţele.

— Un vechi şi scump prieten, i-am spus.

— Mulţumesc, Trotwood ! mi-a răspuns *mister* Dick radios şi întinzîndu-mi foarte vesel mîna. Dar ceea ce voiam eu, băiete, a urmat, reluindu-şi aerul grav, era să-mi spui ce crezi despre mine în privinţa asta, şi şi-a dus mîna la frunte.

Nu ştiam ce să-i răspund, dar mi-a venit într-ajutor rostind un singur cuvînt :

— Slab ! mi-a zis *mister* Dick.

— Cam aşa, i-am răspuns şovăitor.

— Întocmai ! a strigat *mister* Dick, care părea foarte încîntat de răspunsul meu. Vezi, Trotwood, cînd au luat ceva din zăpăceala ce domnea în capul ştii cui şi au trecut-o ştii unde, s-a întîmplat că...

Mister Dick şi-a rotit cu mare repeziciune, de mai multe ori, mîinile una în jurul celeilalte, pînă s-au ciocnit, şi apoi iar le-a rotit, ca să sugereze zăpăceala.

— Cam aşa ceva mi-au făcut. Ei ?

Am încuviinţat dînd din cap, şi dînsul a făcut la fel.

— Pe scurt, băiete, mi-a şoptit *mister* Dick, sînt cam sărac cu duhul.

Aş fi vrut să aduc unele amendamente acestei concluzii, dar m-a oprit.

— Da, asta sînt ! Dînsa zice că nu. Nici nu vrea să audă de aşa ceva ; dar ştiu că sînt. Dacă nu mi-ar fi sărit în ajutor ca o adevărată prietenă, de mult aş fi fost zăvorît şi de mulţi ani de zile aş fi dus o viaţă îngrozitoare. Dar o să am eu grijă de ea ! Nu cheltuiesc nici o para din banii

cîştigaţi cu copierea actelor. Îi strîng într-o casetă. Mi-am făcut şi testamentul. Ei îi las totul. O să aibă avere... onoruri !

Mister Dick şi-a scos batista şi şi-a şters ochii. După aceea a împăturit-o cu mare băgare de seamă, a presat-o între palme, a pus-o la loc, în buzunar, ca şi cum o dată cu batista ar fi băgat-o în buzunar şi pe mătuşa.

— Ascultă, Trotwood, eşti cărturar, mi-a zis *mister* Dick. Eşti un cărturar foarte iscusit. Ştii ce om învăţat, ce mare om e doctorul. Ştii ce frumos m-a primit întotdeauna. Nu e mîndru, cu toată înţelepciunea lui. E modest, modest şi smerit pînă şi faţă de bietul Dick, care-i sărac cu duhul şi nu ştie nimic. I-am scris numele pe o bucată de hîrtie şi l-am trimis pe sfoară în sus pînă la zmeu, cînd plutea în văzduh, printre ciocîrlii. Şi zmeul s-a bucurat să-l primească, *sir*, şi, mulţumită lui, cerul s-a luminat şi mai tare !

I-am făcut o mare plăcere spunîndu-i din toată inima că doctorul era vrednic de cel mai adînc respect şi de cea mai mare stimă.

— Şi frumoasa lui soţie e o stea, a zis *mister* Dick. O stea strălucitoare ! Am văzut-o strălucind, *sir !* Însă, a continuat *mister* Dick apropiindu-şi scaunul de-al meu, punînd mîna pe genunchiul meu, sînt nori, *sir*... nori.

Îngrijorării ce i se citea pe faţă i-am răspuns afectînd şi eu un aer îngrijorat şi dînd din cap.

— Dar ce fel de nori ? a urmat *mister* Dick.

S-a uitat atît de fix în ochii mei, străduindu-se să înţeleagă, încît mi-am dat silinţa să-i răspund desluşit şi încet, ca şi cum aş fi dat o lămurire unui copil :

— Există între ei o neînţelegere nenorocită, i-am zis. Un motiv blestemat care-i desparte. Nu ştiu ce e. O fi poate în legătură cu deosebirea de vîrstă. Sau poate că îşi are izvorul în te miri ce.

Cînd am încheiat, *mister* Dick, care, după fiecare din aceste propoziţii, încuviinţase din cap îngîndurat, a ră-

mas nemișcat, reflectînd și chibzuind, cu ochii ațintiți asupră-mi și cu mîna pe genunchiul meu.

— Nu cumva doctorul e supărat pe ea, Trotwood ? m-a întrebat după cîtva timp.

— Nu. O adoră.

— Atunci, am descoperit eu pricina, băiete ! a exclamat *mister* Dick.

Bucuria subită cu care m-a bătut cu palma peste genunchi și cu care s-a lăsat pe speteaza scaunului, cu sprîncenele ridicate la maximum, m-a făcut să-l socotesc mai scrîntit ca de obicei. Dar brusc a redevenit serios și, aplecîndu-se iar înainte, a scos foarte ceremonios batista, ca și cum într-adevăr ar fi reprezentat o imagine a mătușii, și mi-a zis :

— Cea mai extraordinară femeie din lume, Trotwood ! De ce oare n-a făcut *dînsa* nimic ca să dreagă lucrurile ?

— E o chestiune prea spinoasă și prea delicată ca să se poată amesteca cineva, i-am răspuns.

— Ești un cărturar iscusit, mi-a întors *mister* Dick, atingîndu-mă cu degetul. De ce oare n-a făcut nici *el* nimic ?

— Pentru același motiv.

— Atunci, am descoperit eu pricina, băiete ! a repetat *mister* Dick.

— Și, mai încîntat ca înainte, s-a ridicat în picioare în fața mea, a dat din cap și s-a bătut cu pumnii în piept, de am crezut că o să-și piardă răsuflarea.

— Un biet nenorocit, cu o scrînteală la cap, a urmat *mister* Dick, un nerod, un sărac cu duhul (persoanele prezente... cunoști expresia), și din nou s-a bătut cu pumnul în piept, ar putea să facă ceea ce n-au fost în stare să facă atîția oameni înțelepți. O să-i împac, băiete ! O să încerc. Pe *mine* n-au să se supere. Pe *mine* n-au să mă respingă. Și dacă o ieși prost, *mie* îmi vor trece cu vederea. Nu-s decît *mister* Dick. Și cine se sinchisește de ce spune *mister* Dick ? Dick nu contează ! Pff !

Şi a suflat uşor, cu dispreţ, parcă spre a se sufla pe sine de pe faţa pămîntului.

În clipa aceea am auzit trăsura cu care se întorceau acasă mătuşa şi Dora oprind la poarta grădinii, dar din fericire izbutise să-mi destăinuiască esenţa secretului său.

— Nici o vorbă, băiete ! mi-a şoptit el. Lasă să cadă ocara asupra lui Dick... Dick cel sărac cu duhul... Dick cel nebun. De cîtva timp mi se părea c-am să găsesc dezlegarea, şi acuma chiar am găsit-o. După cele ce mi-ai spus, sînt sigur c-am găsit-o ! Straşnic !

Mister Dick n-a mai suflat nici un cuvînt despre treaba asta ; şi în jumătatea de ceas care a urmat, s-a transformat (spre marea uimire a mătuşii) într-un adevărat aparat de semnalizare de la distanţă, ca să mă implore să păstrez cel mai strict secret.

Spre mirarea mea, vreme de două sau trei săptămîni n-am mai auzit nimic în această privinţă, deşi mă interesa să cunosc rezultatul străduinţelor sale ; căci concluzia lui reflecta o ciudată licărire de bun-simţ, fără a mai vorbi de bunătate, fiindcă de bunătate dădea mereu dovadă. În cele din urmă, ţinînd seama de nestatornicia şi confuzia ce domnea în mintea lui, am început să cred că uitase sau renunţase la planurile sale.

Într-o după-amiază senină, Dora neavînd chef să iasă, m-am dus împreună cu mătuşa la căsuţa doctorului. Era toamnă şi nu aveau loc dezbateri parlamentare, care să otrăvească atmosfera curată a amurgului ; şi-mi amintesc că frunzele pe care le călcam în picioare miroseau întocmai ca grădina noastră din Blunderstone şi că vechile mîhniri se risipeau purtate parcă pe aripile vîntului care suspina.

Cînd am ajuns la căsuţa doctorului, începuse să se însereze. *Missis* Strong tocmai ieşea din grădină, unde *mister* Dick, cu briceagul în mînă, îi ajuta grădinarului să ascută nişte pari. Doctorul avea pe cineva în biroul lui ; dar *missis* Strong ne-a spus că nu va mai zăbovi mult şi ne-a

rugat să-l aşteptăm. Am urmat-o în salon şi ne-am aşezat lîngă fereastra care se întuneca. Fiind vechi prieten şi buni vecini, vizitele noastre se desfăşurau fără nici un fel de ceremonie.

Nu trecuseră decît cîteva minute de cînd ne aşezasem, cînd iată că *missis* Markleham, căreia îi plăcea să se agite, a dat buzna în salon, cu ziarul în mînă şi gîfîind :

— Vai, pentru numele lui Dumnezeu, Annie, a exclamat, de ce nu mi-ai spus că era cineva în birou ? !

— Dragă mamă, i-a răspuns Annie foarte liniştită, de unde să ghicesc eu că matale ai vrea să ştii ?

— Cum să nu vreau să ştiu ? i-a întors *missis* Markleham, prăbuşindu-se pe sofa. De cînd sînt n-am tras o asemenea spaimă !

— Ai fost în birou, mamă ? a întrebat-o Annie.

— Am *fost* în birou, draga mea ! i-a răspuns *missis* Markleham înţepată. Am fost ! Şi am dat peste bietul doctor... puteţi să vă închipuiţi, *miss* Trotwood, şi dumneata, David, cum m-am simţit... care tocmai îşi dicta testamentul.

Fiica ei, care privea pe fereastră, s-a întors repede.

— Tocmai asta făcea, dragă Annie, a repetat *missis* Markleham, întinzîndu-şi ziarul în poală ca o faţă de masă şi ciocănindu-l cu degetele. Îşi dicta testamentul. Ce dragoste şi ce spirit de prevedere ! Trebuie neapărat să vă spun cum s-au petrecut lucrurile ! Trebuie să vă spun, ca să nu-l nedreptăţesc, dragul de el, că, zău, e un om tare cumsecade ! Poate ştiţi şi dumneavoastră *miss* Trotwood, că în casa asta nu se aprinde o lumînare pînă nu-ţi ies ochii din cap chiorîndu-te să citeşti gazeta. Şi că în toată casa nu se găseşte un fotoliu în care să poţi citi în tihnă gazeta, ca în birou. Asta m-a făcut să mă duc în birou, unde am văzut lumina aprinsă. Am deschis uşa. Împreună cu doctorul se aflau doi liber-profesionişti, se vedea cît de colo că erau oameni de lege, şi toţi trei stăteau în jurul mesei. Doctorul, drăguţul de el, ţinea un condei în mînă.

„Atunci asta exprimă limpede, a zis doctorul — ia aminte, Annie dragă, la aceste cuvinte — atunci asta exprimă foarte limpede încrederea ce o am în *missis* Strong şi îi asigură întreaga succesiune, fără nici o rezervă ?“ Unul dintre domnii ăia a întărit : „Întreaga succesiune, fără nici o rezervă“. Cînd am auzit una ca asta, cu emoţia firească a unei mame, am exclamat : „Vai, Doamne, vă rog să mă iertaţi !“ M-am împiedicat de prag şi am fugit pe coridorul îngust ce ducea la cămară.

Missis Strong a deschis uşa şi a ieşit pe verandă, unde a rămas în picioare, rezemată de un stîlp.

— Spuneţi şi dumneavoastră, *miss* Trotwood, spune şi dumneata, David, a zis *missis* Markleham urmărind-o maşinal cu privirea pe fiica ei, nu-ţi creşte inima cînd vezi un om la vîrsta doctorului Strong, capabil să facă un asemenea lucru ? Se vede acuma cîtă dreptate am avut. Cînd doctorul Strong a venit să-mi facă o vizită foarte măgulitoare şi mi-a cerut mîna fiicei, i-am zis lui Annie : „Draga mea, nu încape nici o îndoială pentru mine că, pentru a-ţi asigura viitorul, doctorul Strong o să facă mai mult chiar decît a făgăduit.“

În clipa aceea a sunat clopoţelul şi am auzit paşii celor doi străini care plecau.

— E gata, desigur, a spus Cătana-Bătrînă după ce a tras cu urechea. Drăguţul de el, şi-a pus semnătura şi pecetea, a perfectat documentul şi s-a liniştit. Să fie într-un ceas bun ! Ce om înţelept ! Annie dragă, mă duc în birou să-mi citesc gazeta, căci nu-mi găsesc liniştea pînă ce nu aflu toate noutăţile. *Miss* Trotwood, David, poftiţi să-l vedeţi pe doctor.

Cînd am pornit în urma ei spre birou, am băgat de seamă că *mister* Dick se afla şi el în partea întunecată a odăii şi că tocmai îşi închidea briceagul ; şi îmi amintesc că mătuşa şi-a frecat furioasă nasul, ca să-şi exteriorizeze într-un fel antipatia ce o nutrea faţă de marţiala noastră

prietenă ; dar cine a intrat mai întîi în birou, sau cum a ajuns *missis* Markleham de s-a așezat într-o clipită în fotoliul ei, sau cum s-a întîmplat de-am rămas în prag cu mătușa (afară doar dacă dînsa, care avea privirea mai ageră, nu m-o fi oprit), chiar dacă am știut vreodată, am uitat cu desăvîrșire. Ceea ce știu e că, înainte ca el să ne fi zărit, l-am văzut pe doctor cum ședea la masă, printre volumele mari *in-folio* pe care le îndrăgea, cu capul sprijinit în mîini. Că în aceeași clipă am văzut-o pe *missis* Strong strecurîndu-se în odaie, tremurînd toată. Că *mister* Dick o ducea de braț. Că *mister* Dick și-a pus cealaltă mînă pe umărul doctorului, care s-a uitat la el cu o privire rătăcită. Că, în timp ce doctorul își întorcea capul, soția sa a căzut în genunchi, la picioarele lui, implorîndu-l cu mîinile ridicate și îndreptîndu-și asupra lui privirea aceea de neuitat, care mi-a rămas gravată în minte pe vecie. Că *missis* Markleham, văzînd această scenă, a lăsat să-i cadă ziarul și s-a uitat fix la ei, cu un cap care ai fi zis că era o mască menită să împodobească prora unei corăbii ce urma să fie botezată „Uimirea".

Blîndețea doctorului, precum și mirarea lui, demnitatea pe care și-a păstrat-o soția sa în ruga ei fierbinte, participarea binevoitoare a lui *mister* Dick și seriozitatea cu care mătușa a exclamat : „Să mai spună cineva că omul *acesta* e nebun !" (exprimîndu-și satisfacția că-l salvase de la pacostea ce-l amenințase), toate astea nu-mi apar ca o amintire, ci parcă le văd și le aud în timp ce scriu.

— Doctore ! a zis *mister* Dick. E ceva care nu merge. Ce anume ? Ia te uită aici !

— Annie ! a strigat doctorul. Nu sta la picioarele mele, iubito !

— Ba da ! i-a răspuns dînsa. Și vă rog, vă implor din tot sufletul să nu părăsească nimeni odaia. O, tu, care-mi ești soț și părinte, rupe această prelungă tăcere. Trebuie să-mi destăinuiești ce anume s-a strecurat între noi.

Missis Markleham, care între timp își recăpătase graiul, vibrînd de indignare maternă și rănită în orgoliul ei de familie, și-a mustrat fiica :

— Dacă nu vrei să mă scoți din sărite, Annie, ridică-te imediat, Annie, și nu ne face de rîs neamul, umilindu-te în halul ăsta !

— Degeaba-mi vorbești, mamă, i-a răspuns Annie, căci eu către soțul meu mi-am îndreptat ruga, și dumneata n-ai nici un cuvînt aici !

— Nici un cuvînt ! a exclamat *missis* Markleham. Eu, nici un cuvînt ! Fata asta și-a pierdut mințile ! Dați-mi, vă rog, un pahar cu apă !

Eram prea absorbit de scena dintre doctor și soția lui ca să dau vreo urmare acestei cereri, care, de altfel, n-a impresionat pe nimeni, așa că *missis* Markleham a continuat să gîfîie, să caște ochii și să-și facă vînt cu evantaiul.

— Annie ! a zis doctorul, apucînd-o afectuos de mîini. Draga mea ! Dacă de-a lungul anilor în căsnicia noastră au intervenit unele schimbări inevitabile, nu e vina ta. Vina toată o port eu și numai eu. Dar dragostea, admirația și respectul meu sînt neschimbate. Vreau să fii fericită. Te iubesc și te stimez cu adevărat. Ridică-te, Annie, te rog !

Dar nu s-a ridicat. După ce l-a privit un răstimp s-a aplecat și mai mult, și, după ce i-a cuprins genunchiul cu brațul, și-a lăsat capul pe el și a spus :

— Dacă printre cei de față am vreun prieten care poate să spună un cuvînt în apărarea mea sau a soțului meu în această privință ; dacă am aici vreun prieten care poate să dea glas bănuielilor care cîteodată și-au făcut loc și în inima mea ; dacă am aici vreun prieten care-l cinstește pe soțul meu sau care cît de cît a ținut la mine vreodată, și dacă știe ceva, orice ar fi, care ar putea să mijlocească între noi, îl conjur să vorbească !

A urmat o tăcere adîncă. După cîteva clipe de șovăire penibilă, am rupt tăcerea :

— *Missis* Strong, am început, cunosc o împrejurare pe care doctorul Strong m-a rugat stăruitor să n-o divulg și pe care pînă în seara asta n-am divulgat-o nimănui. Dar cred că a venit momentul cînd să n-o divulg ar fi să înțeleg greșit discreția care mi-a fost impusă, cu atît mai mult cu cît rugămintea dumitale mă dezleagă de făgăduiala dată.

Dînsa și-a întors fața spre mine o clipă și mi-am dat seama că aveam dreptate. N-aș fi putut rezista privirii ei atît de rugătoare, chiar dacă asigurarea pe care mi-ar fi dat-o ar fi fost mai puțin convingătoare.

— Pacea căminului nostru, mi-a zis, stă poate în mîinile dumitale. Am toată încrederea că nu vei lăsa nimic deoparte. Știu dinainte că nimic din ceea ce dumneata sau alții ar putea spune nu va umbri noblețea sufletească a soțului meu. Să nu cauți să mă cruți, chiar dacă ți s-ar părea că ar fi ceva care m-ar putea afecta. După aceea, voi spune și eu tot ce am spus în fața lui și în fața lui Dumnezeu.

În urma acestei rugăminți stăruitoare, n-am mai cerut voie doctorului și, fără a trunchea adevărul, ci doar îndulcind puțin grosolănia lui Uriah Heep, am povestit cu simplitate scena ce s-a desfășurat în noaptea aceea de pomină în încăperea în care ne aflam acum. Cum a holbat ochii *missis* Markleham în tot timpul narațiunii și cum, în mai multe rînduri, mi-a întrerupt expunerea cu exclamații zgomotoase, stridente, nu sînt în stare să descriu.

Cînd am sfîrșit, Annie a rămas cîteva clipe tăcută, cu capul plecat, cum am amintit mai înainte. După aceea, a luat mîna doctorului (care ședea în aceeași poziție în care se afla cînd am intrat), a dus-o la inimă și a sărutat-o. *Mister* Dick i-a ajutat binișor să se ridice ; și stînd în picioare, sprijinindu-se de brațul lui, dînsa a început să vorbească, cu ochii ațintiți asupra soțului ei, de la care nu și-a întors privirea nici o singură dată.

— Am să vă mărturisesc tot, a început ea cu glas scăzut, pe un ton blînd și supus, absolut tot ce s-a petrecut

în sufletul meu de cînd m-am căsătorit. Acum, după ce am aflat ce am aflat, n-aș mai putea trăi dac-aș ascunde ceva.

— Nu, Annie, i-a spus blajin doctorul, niciodată nu m-am îndoit de tine, copila mea. Nu-i nevoie. Zău, nu-i nevoie, draga mea.

— Ba e neapărată nevoie, i-a răspuns ea pe același ton ca mai înainte, ba e neapărată nevoie să-mi deschid inima în fața acestui model de mărinimie și credință, pe care, martor mi-e cerul, l-am iubit și l-am venerat tot mai mult, an de an, zi cu zi.

— Într-adevăr, s-a amestecat în vorbă *missis* Markleham, dacă credeți că am și eu oarecare discernămînt...

(— Așa ceva n-ai avut tu niciodată, intriganto ! a comentat în șoaptă mătușa, indignată.)

— ...atunci fie-mi îngăduit să spun că n-are nici un rost să intri în asemenea amănunte.

— În această privință, mamă, nu poate să hotărască nimeni altul decît soțul meu, i-a răspuns Annie, fără a-și desprinde privirea de la dînsul, și el mă va asculta. Dacă voi spune cumva unele lucruri care or să te facă să suferi, te rog, mamă, să mă ierți. Am suferit și eu de multe ori, și vreme îndelungată.

— Nemaiauzit ! a bolborosit *missis* Markleham.

— Încă de cînd eram foarte mică, a zis Annie, de cînd eram copil, primele mele cunoștințe de tot felul au fost indisolubil legate de un prieten și un dascăl plin de răbdare — prietenul răposatului taică-meu — care totdeauna mi-a fost foarte drag. Nu-mi pot aminti de nici un lucru din cîte știu fără a-mi aduce aminte de dînsul. Mi-a îmbogățit mintea cu cele dintîi comori, cărora le-a dat pecetea personalității lui. Cred că toate aceste cunoștințe, dacă le-aș fi primit din alte mîini, nu mi-ar fi fost atît de prețioase și folositoare.

— Pe maică-sa o uită cu desăvîrșire ! a izbucnit *missis* Markleham.

— Nu, mamă, a spus Annie, arăt numai ce a însemnat el pentru mine. Trebuie să fac acest lucru. După ce am mai crescut, a continuat să ocupe același loc în viața mea. Eram mîndră de interesul ce mi-l purta ; mă lega de el un sentiment de profundă recunoștință. Îmi vine greu să spun cum îl socoteam, ca pe un părinte, ca pe un îndrumător, ca pe unul de a cărui laudă mă bucuram mai presus de orice, sau ca pe unul în care aș fi avut încredere deplină chiar de m-aș fi îndoit de omenirea întreagă. Știi bine, mamă, cît de tînără și lipsită de experiență eram atunci cînd, pe neașteptate, mi l-ai prezentat ca pe un pretendent.

— Episodul ăsta l-am povestit eu de vreo cincizeci de ori celor aici de față ! a intervenit *missis* Markleham.

(— Atunci ține-ți limba, pentru numele lui Dumnezeu, și nu-l mai repeta ! a mormăit mătușa.)

— Schimbarea era atît de mare, la început pierderea mi s-a părut atît de grea, a urmat Annie pe același ton și cu privirea ațintită asupra lui, încît am fost tulburată și abătută. Nu eram decît o fetiță ; și cînd s-a petrecut această schimbare fundamentală în poziția acestui om, pe care atîta vreme îl luasem drept pildă, cred că am fost tare mîhnită. Dar nimic nu-i mai putea reda locul dinainte ; și am fost mîndră că mă socotea vrednică de el, și așa ne-am căsătorit.

— La Saint Alphage, din Canterbury, a precizat *missis* Markleham.

(—Dracu s-o ia ! a zis mătușa. Defel nu *vrea* să tacă !)

— Niciodată nu m-am gîndit la avantajele lumești pe care mi le-ar putea aduce soțul meu, a urmat Annie, roșind la față. Asemenea gînduri meschine nu și-au aflat niciodată vreun loc în inima-mi tînără. Te rog, mamă, să mă ierți dacă am să spun că *dumneata* ai fost cea dintîi care mi-ai atras atenția că s-ar putea găsi unii oameni

care să ne înjosească, și pe mine, și pe el, cu asemenea ticăloase bănuieli.

— Eu ! a strigat *missis* Markleham.

(— Desigur că tu, a comentat mătușa, și de vina asta nu scapi fluturînd evantaiul, marțiala mea prietenă !)

— A fost întîia oară că m-am simțit nefericită în noua mea existență, a spus mai departe Annie. A fost cauza primară a tuturor clipelor nefericite pe care le-am trăit după aceea. În ultima vreme acestea s-au înmulțit în așa măsură, că nu le mai pot număra, dar nu din pricina pe care o presupui — o, scumpul meu soț mărinimos — căci în sufletul meu nu dăinuiește nici un gînd, nici o amintire, nici o nădejde care să nu fie indisolubil legată de tine.

Și-a ridicat privirea, și-a împreunat mîinile și mi s-a părut frumoasă și sinceră ca un duh. Și începînd din acest moment doctorul s-a uitat țintă la ea, așa cum și dînsa se uita țintă la el.

— Mama n-are nici o vină, a urmat Annie, sînt sigură că niciodată nu ți-a cerut cu gînd rău ceva pentru sine, dar cînd am văzut cîte cereri nesăbuite îți erau prezentate în numele meu ; cînd am văzut cum erai speculat în numele meu ; cînd am văzut cît de darnic și generos erai și că *mister* Wickfield, care era atît de preocupat de bunul mers al treburilor tale, se arăta nemulțumit, prima intuiție că asupra mea ar putea să plutească josnica bănuială că mi-aș vinde dragostea și că tu ai cumpăra-o m-a izbit ca un ultragiu și ca o nemeritată rușine, pe care te sileam să le înduri alături de mine. Nu vă pot spune ce însemna — și mama nici nu-și poate închipui — să fii tot timpul obsedată de gîndul acesta îngrozitor, deși știam prea bine în adîncul inimii că în fața altarului, în ziua cununiei, fusese încoronată dragostea și mîndria vieții mele !

— Asta-i recunoștința cu care te alegi cînd porți de grijă familiei ! s-a căinat *missis* Markleham, cu ochii plini

de lacrimi. Mai bine ar fi fost să fiu rece și nepăsătoare ca un turc.

(— Îmi pare rău și mie, și să fi rămas în țara de baștină ! a bombănit mătușa.)

— Tocmai în vremea aceea mama s-a arătat mai grijulie de soarta vărului meu Maldon. Țineam mult la el, a urmat dînsa cu glas scăzut, dar fără șovăire. Ne-am îndrăgit cîndva, în copilărie. Dacă nu s-ar fi întîmplat ca împrejurările să se schimbe, aș fi ajuns, poate, să-mi închipui că-l iubeam cu adevărat, și m-aș fi măritat cu el, și aș fi fost tare nefericită. Căci într-o căsnicie nici că se poate mai mare pacoste decît deosebirea de gusturi și păreri.

În timp ce ascultam cu cea mai mare luare-aminte cele ce au urmat, am meditat asupra acestor cuvinte, ca și cum ar fi prezentat un deosebit interes sau ar fi avut nu știu ce valoare practică pe care n-o puteam desluși. „Căci într-o căsnicie nici că se poate mai mare pacoste decît deosebirea de gusturi și păreri...", „nici că se poate mai mare pacoste decît deosebirea de gusturi și păreri..."

— Nu aveam nimic comun, a urmat Annie. De mult mi-am dat seama de lucrul acesta. Dacă n-aș avea motive mai temeinice de a fi recunoscătoare soțului meu, ar trebui să-i port recunoștință pentru că m-a ferit de consecințele primului impuls greșit al inimii mele neștiutoare.

Stătea nemișcată în fața doctorului și vorbea cu o seriozitate emoționantă. Și totuși vocea îi era la fel de calmă ca și pînă atunci.

— În timp ce dînsul aștepta să profite de generozitatea ta, care, dragul meu, s-a manifestat cu atîta mărinimie, iar eu mă perpeleam în ipostaza de femeie interesată în care mă aflam pusă, eram de părere că i-ar fi stat mai bine să se descurce singur. Eram de părere că, de aș fi fost în locul lui, aș fi încercat să fac acest lucru cu prețul oricăror sacrificii. Dar n-am avut o părere proastă despre el pînă în seara cînd a plecat spre India. În seara aceea mi-am

dat seama că-i un om fățarnic și nerecunoscător. Am deslușit atunci un tîlc nou în privirea scrutătoare cu care mă urmărea *mister* Wickfield. Mi-am dat seama pentru întîia oară de sinistra bănuială ce plana asupra vieții mele.

— Bănuială, Annie ? a exclamat doctorul. Nu, nu, nu !

— Știu, iubitul meu soț, că în mintea ta nu s-a strecurat niciodată vreo bănuială ! Și în seara aceea, cînd am venit la tine să-mi descarc sufletul de durerea și rușinea ce-l apăsau, cu gîndul că trebuie să-ți spun că, sub propriul tău acoperiș, o rudă de a mea, căreia, de dragul meu, îi făcuseși numai bine, cutezase să-mi spună cuvinte pe care nu s-ar fi cuvenit să le rostească nici de aș fi fost o ticăloasă și o interesată, cum mă socotea el... În seara aceea, mintea s-a răzvrătit și a respins rușinea de care m-ar fi acoperit măcar și relatarea acelor cuvinte. Ele mi-au pierit de pe buze, și din ceasul acela nu le-am mai rostit niciodată.

Mormăind ceva, *missis* Markleham s-a lăsat pe speteaza fotoliului și s-a ascuns îndărătul evantaiului, de parcă ar fi avut de gînd să nu se mai arate niciodată.

— Din seara aceea n-am mai schimbat nici o vorbă cu el decît în prezența ta ; și atunci numai ca să evit această explicație. Au trecut ani de cînd a aflat din gura mea cum e privit în casa asta. Demersurile ce le-ai făcut, fără știrea mea, pentru avansarea lui, și pe care apoi, ca să-mi prilejuiești o surpriză și o plăcere, mi le-ai destăinuit, n-au făcut, crede-mă, decît să-mi pară și mai apăsătoare nefericirea și taina mea.

Deși doctorul s-a străduit din răsputeri s-o oprească, dînsa s-a lăsat binișor la picioarele lui și, ridicînd către el ochii plini de lacrimi, a spus :

— Nu-mi vorbi, nu încă ! Lasă-mă să-ți mai spun ceva ! Nu știu dacă am greșit sau nu, dar dacă ar fi să reîncep, aș face, cred, la fel. Niciodată nu vei putea înțelege ce a însemnat pentru mine să-ți fiu credincioasă cu

vechile noastre amintiri, să știu că s-ar putea găsi oameni atît de răi încît să presupună că mi-am vîndut sinceritatea și să trăiesc în împrejurări care în aparență întăreau această presupunere. Eram foarte tînără și n-aveam cu cine mă sfătui. Între maică-mea și mine a dăinuit întotdeauna un adînc dezacord în tot ce te privea. Dacă m-am închis în mine și am ascuns insulta ce mi-a fost adusă, am făcut-o numai din respect pentru tine și pentru că țineam atît de mult să mă stimezi.

— Annie, sufletelul meu neprihănit, scumpa mea fetiță ! a exclamat doctorul.

— Încă puțin ! Doar cîteva cuvinte ! Mă gîndeam c-ar fi fost atîtea altele cu care te-ai fi putut însura și care nu ți-ar fi adus atîtea belele și supărări pe cap și care ți-ar fi făcut un cămin mai vrednic. Îmi ziceam că mai bine ar fi fost să fi rămas eleva ta, aș putea zice aproape copila ta. Mă gîndeam că nu sînt la înălțimea culturii și înțelepciunii tale. Dacă toate acestea m-au împins să mă închid în mine (cum de fapt m-am închis), cu toate că ar fi trebuit să ți le destăinuiesc pe toate, am făcut-o pentru că te respectam atît de mult și pentru că nutream nădejdea că va veni o zi cînd îmi vei putea acorda stima ta.

— Ziua aceea, Annie, a început de mult, și, draga mea, nu poate să-i urmeze decît o noapte, una, singură și lungă, i-a zis doctorul.

— Încă un cuvînt ! Mai tîrziu mi-am pus în gînd — mi-am pus serios în gînd și am luat hotărîrea — să port întreagă povara netrebniciei omului cu care te-ai purtat cu atîta mărinimie. Și acum vreau să-ți mai spun, prietene scump, care te-ai dovedit a fi cel mai bun dintre toți prietenii, un singur cuvînt ! Am deslușit astă-seară pricina schimbării pe care cu atîta durere și mîhnire am observat-o la tine în ultimul timp și pe care uneori am pus-o în legătură cu vechile mele temeri, iar alteori, pe seama unor vagi presupuneri mai apropiate de adevăr ; și întîmplător tot astă-seară am cunoscut întreaga măsură a

încrederii ce-ai avut-o în mine, în ciuda greşelii mele. Oricită dragoste şi devotament ţi-aş da în schimb, nu pot nădăjdui că vor fi vreodată în stare să mă facă vrednică de nepreţuita ta încredere ; dar cele ce am aflat acum mă îndrituiesc să ridic ochii spre chipul tău drag, venerat ca al unui părinte, iubit ca al unui soţ, cinstit din anii copilăriei ca al unui prieten, şi să declar solemn că nici în gîndurile mele cele mai fugare nu ţi-am greşit niciodată şi n-am şovăit nici o clipă în dragostea şi credinţa ce-ţi datorez !

Şi-a înlănţuit braţele în jurul gîtului lui, iar el, înclinîndu-şi capul către ea, părul lui alb s-a amestecat cu cosiţele-i castanii întunecate.

— O, strînge-mă la pieptul tău, scumpul meu soţ ! Niciodată să nu mă alungi din inima ta ! Nu te gîndi şi nu spune că ar fi vreo deosebire sau vreo nepotrivire între noi, căci în afară de nenumăratele mele slăbiciuni, nu există nici una. An de an am înţeles mai bine acest lucru şi te-am preţuit tot mai mult ! O, strînge-mă la pieptul tău, scumpul meu soţ, căci dragostea mea e clădită pe stîncă şi nu se va clătina niciodată !

În adînca tăcere care a urmat, mătuşa s-a apropiat cu pas solemn de *mister* Dick, l-a îmbrăţişat şi l-a sărutat zgomotos. Şi bine a făcut, pentru bunul lui nume, căci l-am văzut că se pregătea să stea într-un picior, ca să-şi arate bucuria.

— Eşti un om cu totul remarcabil, Dick, i-a zis mătuşa, foarte încîntată, şi să nu încerci să mă contrazici, că ştiu eu mai bine ca tine !

După aceea, mătuşa l-a tras de mînecă, mi-a făcut un semn şi am ieşit toţi trei pe furiş.

— În orice caz, asta a însemnat o lovitură pentru marţiala noastră prietenă, a declarat mătuşa în drum spre casă. Şi asta ar fi de ajuns să mă facă să dorm bine, chiar de n-aş avea nici un alt motiv de bucurie.

— Mi s-a părut că era cu desăvîrșire zdrobită, și-a dat cu părerea *mister* Dick, compătimitor.

— Ce tot spui ? Ai văzut vreodată un crocodil zdrobit ? l-a întrebat mătușa.

— Nu, cred că niciodată n-am văzut un crocodil, i-a răspuns *mister* Dick cu glas domol.

— Nimic din toate astea nu s-ar fi întîmplat de nu și-ar fi vîrît coada crocodilul ăsta bătrîn, a spus apăsat mătușa. Ar fi foarte mult de dorit ca anumite mame să-și lase în pace fetele după ce le-au măritat și să nu le mai omoare cu dragostea. Își închipuie că pentru că au adus pe lume o nenorocită de fată — ca și cum, Doamne iartă-mă, fata ar fi vrut sau ar fi cerut să vină pe lume ! — ar avea dreptul nelimitat s-o sîcîie pînă la moarte. La ce te gîndești, Trot ?

Mă gîndeam la tot ce-mi fusese dat să aud. Îmi stăruiau în minte crîmpeie de frază. „Într-o căsnicie nici că se poate mai mare pacoste decît deosebirea de gusturi și păreri." „Primul impuls al unei inimi neștiutoare." „Dragostea mea e clădită pe stîncă." Dar ajunsesem acasă ; și pe jos zăceau frunze călcate în picioare, iar vîntul de toamnă șuiera.

CAPITOLUL

XLVI

ȘTIRI

Eram căsătorit de vreun an, cred, dacă mă pot bizui pe memoria mea, cam slabă în ce privește datele, cînd, într-o după-amiază, întorcîndu-mă dintr-o plimbare singuratică, în cursul căreia mă gîndisem la cartea pe care o scriam atunci — căci, datorită unei munci îndîrjite, repurtasem succese tot mai mari și lucram la primul meu roman — am trecut prin fața casei lui *missis* Steerforth. De cînd locuiam în cartierul acela, trecusem deseori pe acolo, deși, ori de cîte ori puteam, alegeam alt drum. Se întîmpla însă uneori ca alternativa să implice un lung ocol ; așa că treceam pe acolo destul de des.

Dar niciodată nu aruncam asupra casei mai mult decît o privire fugitivă, și totdeauna grăbeam pasul. Avea mereu același aer trist și sumbru. Nici una dintre odăile mai bune nu dădeau spre uliță, iar ferestrele de modă veche, înguste, cu cercevele masive, care niciodată nu fuseseră prea vesele, acum, cînd erau totdeauna ermetic închise și cu storurile lăsate, păreau mai posomorîte ca oricînd. O alee acoperită, care străbătea o curticică pavată, ducea la o intrare părăsită ; și fereastra rotundă, care lumina casa scării, deși contrasta violent cu toate celelalte fiindcă era singura fără storuri, avea același aer trist și dezolant. Nu-mi amintesc să fi văzut vreodată o lumină aprinsă. Dacă aș fi fost un trecător oarecare, aș fi bănuit, pesemne, că înăuntru zăcea moartă vreo bătrînă fără urmași. Și dacă aș fi avut fericirea să nu știu nimic

despre casa aceea şi aş fi văzut-o des în aceeaşi stare, mi-aş fi desfătat imaginaţia cu fel de fel de ipoteze dintre cele mai fantastice.

Dar aşa cum stăteau lucrurile, mă gîndeam la ea cît mai puţin cu putinţă. Spre deosebire de persoana mea fizică, conştiinţa nu reuşea s-o dea uitării după ce trecea pe lîngă ea ; şi de obicei îmi trezea un lung şir de amintiri. În după-amiaza aceea, casa mi-a părut mai tulburătoare ca alteori, căci îndată ce s-a ivit în faţa mea, s-a învălmăşit cu amintirile copilăriei şi cu visurile anilor următori, cu nălucile unor nădejdi abia înfiripate şi cu umbrele incoerente şi abia descifrate şi înţelese ale dezamăgirilor, precum şi cu acea împletire de experienţă şi imaginaţie care erau rezultatul gîndurilor pe care tocmai le prilocuam. Păşisem mai departe, cuprins de melancolie, cînd, deodată, un glas care a răsunat lîngă mine m-a făcut să tresar.

Era un glas de femeie. Nu mi-a trebuit mult timp ca s-o recunosc pe slujnicuţa lui *missis* Steerforth, slujnicuţa care purtase cîndva panglici albastre la bonetă. Renunţase la ele, pesemne, ca să se adapteze atmosferei ce domnea acum în casă, şi le înlocuise cu una sau două funde cafenii, triste.

— Vă rog, *sir*, n-aţi vrea să fiţi atît de bun să poftiţi înăuntru, ca să vorbiţi cu *miss* Dartle ?

— *Miss* Dartle te-a trimis să mă chemi ? am întrebat-o eu.

— Nu astă-seară, *sir*, dar e totuna. *Miss* Dartle v-a văzut trecînd acum o zi sau două şi mi-a spus să-mi iau ceva de cusut şi să stau pe scară, şi cînd vă voi vedea trecînd din nou, să vă poftesc înăuntru, să vorbiţi cu ea.

Am făcut cale întoarsă şi, urmînd-o, am întrebat-o ce mai face *missis* Steerforth. Mi-a spus că stăpîna ei se simţea destul de prost şi că stătea mai tot timpul în odaia ei.

Cînd am ajuns, m-a îndrumat să intru în grădină, s-o caut pe *miss* Dartle, şi m-a lăsat singur. Am găsit-o şezînd pe un scaun, într-un colţ al terasei de unde se vedea oraşul. Era un amurg mohorît, şi cerul era vînăt ; cînd am văzut priveliştea ce se pierdea în depărtare, din care, ici-colo, în lumina palidă, se înălţa silueta unui edificiu mai de seamă, m-am gîndit că reprezenta un fundal potrivit pentru portretul acestei femei înfricoşătoare.

M-a zărit cînd m-am apropiat şi s-a ridicat o clipă, ca să mă privească. Am găsit că era mai lividă şi mai slabă decît ultima oară cînd o văzusem ; ochii ei focoşi erau şi mai strălucitori, iar cicatricea, şi mai pronunţată.

Ne-am salutat cu răceală. După întîlnirea din urmă, ne despărţisem supăraţi ; şi de astă dată a avut faţă de mine o atitudine dispreţuitoare, pe care nu s-a ostenit s-o ascundă.

— Mi s-a spus că doriţi să-mi vorbiţi, *miss* Dartle, i-am spus, rămînînd în picioare, cu mîna pe speteaza unui scaun, şi refuzînd invitaţia, făcută cu un gest, de a lua loc.

— Da, vă rog, mi-a zis ea. Spuneţi-mi, a fost cumva găsită fata aceea ?

— Nu.

— Totuşi, a fugit !

Am văzut cum, în timp ce mă privea, buzele-i subţiri fremătau, de parcă din nou ar fi vrut s-o copleşească cu mustrări.

— A fugit ? am repetat.

— Da ! De la el ! mi-a zis cu un rînjet. Dacă n-au găsit-o pînă acum, se prea poate că n-au s-o mai găsească niciodată. Se prea poate să fi murit !

Niciodată n-am văzut zugrăvită pe vreun chip omenesc o expresie de cruzime triumfătoare asemănătoare aceleia cu care mi-a întors privirea.

— A-i dori moartea, i-am spus, e urarea cea mai bună pe care o persoană aparţinînd sexului ei i-ar

putea-o face. Mă bucur, *miss* Dartle, că vremea v-a muiat pînă într-atît inima.

N-a binevoit să-mi răspundă, însă întorcîndu-se spre mine, a rîs disprețuitor și mi-a zis :

— Prietenii acestei minunate tinere mult nedreptățită și ultragiată sînt, pare-mi-se, și prietenii dumneavoastră. Sînteți apărătorul și susținătorul drepturilor lor. Doriți cumva să aflați ce se știe despre ea ?

— Da, i-am zis.

Zîmbind sinistru, s-a ridicat, a făcut cîțiva pași în direcția gardului de ilex din apropiere, care despărțea pajiștea de grădina de zarzavat, și a strigat : „Poftim încoace !", ca și cum ar fi chemat nu știu ce animal respingător.

— Pot conta, nu-i așa, *mister* Copperfield, că vă veți stăpîni și că nu vă veți deda aici la acte de răzbunare sau de afirmare a drepturilor prietenilor dumneavoastră ? m-a întrebat privindu-mă peste umăr, cu aceeași expresie.

Am dat din cap, fără a înțelege ce voia să spună ; iar dînsa, după ce a strigat din nou : „Poftim încoace !", s-a întors însoțită de respectabilul *mister* Littimer, care, la fel de respectuos ca altă dată, mi-a făcut o plecăciune și s-a oprit în spatele ei. Crația perversă și aerul de triumf, care aveau totuși ceva feminin și atrăgător, cu care *miss* Dartle a luat loc pe scaunul dintre noi și s-a uitat la mine erau vrednice de cea mai crîncenă fată de căpcăun din basme.

— Și acum povestește-i lui *mister* Copperfield cum a fugit ! i-a poruncit, fără a se uita la el și ducînd mîna la vechea cicatrice, care de astă dată se prea poate că zvîcnea mai degrabă de plăcere decît de durere.

— *Mister* James și cu mine, *ma'am*...

— Nu mi te adresa mie ! l-a oprit ea, încruntîndu-se.

— *Mister* James și cu mine, *sir*...

— Nici mie să nu mi te adresezi, te rog, i-am zis.

Fără a-şi pierde cîtuşi de puţin cumpătul, *mister* Littimer, înclinîndu-se uşor, ne-a dat a înţelege că tot ceea ce ne este pe plac îi este şi lui ; şi a început din nou :

— *Mister* James şi cu mine am colindat prin străinătate, împreună cu tînăra aceea, fără încetare din ziua cînd a părăsit Yarmouthul sub aripa lui *mister* James. Am vizitat fel de fel de locuri şi am văzut multe ţări străine. Am fost în Franţa, în Elveţia, în Italia... de fapt aproape peste tot.

Îşi aţintise privirea asupra spetezei scaunului, ca şi cum ei i-ar fi vorbit ; şi-o bătea uşor cu degetele, ca şi cum ar fi atins o claviatură mută.

— *Mister* James era foarte ataşat de această tînără ; şi încă niciodată, de cînd sînt în serviciul lui, nu l-am văzut perseverînd timp atît de îndelungat. Tînăra asimila foarte iute orice şi vorbea curent limbi străine ; nici n-ai fi zis că era o fată de la ţară. Am băgat de seamă că oriunde ne duceam, era mult admirată.

Miss Dartle şi-a dus mîna la inimă. Şi l-am văzut pe Littimer cum s-a uitat furiş la ea, zîmbind uşor, pentru sine.

— Într-adevăr, tînăra era foarte mult admirată. Fie pentru toaletele ei ; fie pentru că era arsă de vînt şi de soare ; fie pentru că se făcea mare caz de ea ; fie pentru una, fie pentru alta, fie pentru toate la un loc ; însuşirile ei atrăgeau atenţia generală.

Apoi a făcut o scurtă pauză. Rosa Dartle arunca priviri neliniştite asupra priveliştii care se pierdea în zare, şi ca să-şi stăpînească zvîcnirile gurii, îşi muşca buza de jos.

Ridicîndu-şi mîinile de pe spetează şi împreunîndu-le, *mister* Littimer s-a proptit bine într-un picior şi, cu ochii plecaţi şi cu respectabilul său cap puţin înclinat, a urmat :

— O bucată de vreme, tînăra a dus-o aşa, cu toate că uneori era cam deprimată, pînă ce apatia şi toanele

ei tot mai frecvente l-au obosit pe *mister* James ; și lucrurile n-au mai mers bine. Și pe cît dînsul se arăta mai nervos, pe atît starea ei se înrăutățea ; și trebuie să spun că și eu am dus-o destul de greu la mijloc, între ei doi. Totuși, lucrurile s-au mai dres și s-au mai împăcat de nenumărate ori ; și povestea a durat mult mai mult decît ar fi fost de așteptat.

Desprinzîndu-și privirile din zare, *miss* Dartle s-a uitat la mine cu expresia de mai înainte. *Mister* Littimer, după ce și-a dres glasul tușind ușor, și-a mutat greutatea pe celălalt picior și a continuat :

— În cele din urmă, după multe certuri și amarnice învinuiri, într-o bună dimineață, *mister* James a părăsit împrejurimile Neapolelui (dînsa ținea foarte mult să stea la mare), unde aveau o vilă, amăgind-o că se va întoarce peste o zi sau două, dar mie mi-a lăsat vorbă să-i dau de știre că pentru binele amîndurora — aici *mister* Littimer a tușit puțin — s-a hotărît să plece și s-o lase. Trebuie să spun, însă, că *mister* James s-a purtat cît se poate de frumos ; i-a propus să se mărite cu un domn foarte respectabil, care era gata să-i ierte trecutul, și care era cel puțin la fel de bun ca orice bărbat la care ar fi putut năzui în împrejurări normale, căci, de fapt, dînsa era de neam foarte prost.

Mister Littimer din nou și-a mutat greutatea de pe un picior pe celălalt și și-a umezit buzele. Am fost convins că persoana la care făcea aluzie ticălosul era chiar el, și am citit pe fața Rosei Dartle că era și ea de aceeași părere.

— Primisem și însărcinarea să-i comunic și propunerea asta. Eram gata să fac orice numai ca să-l scap pe *mister* James din încurcătură și să restabilesc armonia între el și mamă-sa, care-l iubește și care a suferit atît de mult din pricina lui. De aceea am acceptat această misiune. Cînd și-a revenit în simțiri, după ce i-am dat de știre că *mister* James o părăsise, tînăra a avut o criză de o

violență nemaipomenită. Era ca nebună și a fost nevoie să fie ținută cu forța ; altfel, ar fi putut pune mîna pe un cuțit sau s-ar fi aruncat în mare, sau s-ar fi dat cu capul de pardoseala de marmură.

Cu o licărire de bucurie pe față și rezemată de speteaza scaunului, *miss* Dartle parcă se delecta ascultînd cuvintele rostite de ticălosul acela.

— Dar cînd am ajuns la punctul al doilea al mandatului încredințat, a spus *mister* Littimer, frecîndu-și mîinile stingherit, pe care, în orice caz, ar fi fost de așteptat ca oricine să-l aprecieze cel puțin ca bine intenționat, ei bine, atunci și-a dat arama pe față. De cînd sînt n-am văzut ființă mai insolentă. Purtarea ei a fost scandaloasă. De lemn sau de piatră să fi fost, și tot ar fi manifestat mai multă recunoștință, mai multă sensibilitate, mai multă răbdare și mai mult discernămînt. Dacă nu m-aș fi ferit, m-ar fi ucis, sînt convins.

— Asta mă face s-o prețuiesc cu atît mai mult, am spus eu indignat.

Mister Littimer și-a înclinat capul, ca și cum ar fi vrut să zică : „Într-adevăr, *sir* ! Dar sînteți încă tînăr !“, și apoi a reluat firul povestirii :

— Pe scurt, am fost silit un timp să îndepărtez din preajma ei orice obiect cu care și-ar fi putut cășuna vreun rău sieși sau altora și s-o țin încuiată. Cu toate acestea, forțînd gratiile de la fereastră, pe care eu însumi le bătusem în cuie, într-o noapte a ieșit și a sărit pe vița cultivată în spalier ; și de atunci, după cîte știu, n-a mai văzut-o nimeni și nici nu s-a mai auzit nimic de ea.

— Poate o fi murit, a zis *miss* Dartle cu un rînjet, de parcă ar fi fost în stare să calce în picioare cadavrul nefericitei.

— Eu cred, *miss* Dartle, că s-ar putea să se fi înecat, i-a răspuns *mister* Littimer, bucuros că i s-a oferit prilejul să se adreseze cuiva. E foarte posibil. Sau poate au ajutat-o pescarii din partea locului și nevestele și copiii

lor. Fiind deprinsă cu oamenii de rînd, adesea stătea cu ei de vorbă pe plajă, lîngă bărcile lor. Cînd *mister* James lipsea, am văzut-o petrecînd zile întregi cu ei. *Mister* James s-a și supărat o dată, aflînd că le povestise copiilor că era fiică unor pescari și că demult, în țara ei, hoinărise și ea la fel pe țărmul mării.

Vai, Emily ! Frumoasă și nefericită ! Și în fața ochilor mei s-a înfiripat un tablou care o înfățișa pe țărmul mult depărtat, înconjurată de copilași naivi și nevinovați, cum fusese și ea cîndva, ascultînd glăscioarele lor, care, de s-ar fi mărîtat cu un om simplu, i-ar fi putut șopti și ei „mamă", ascultînd glasul de tunet al mării, care repeta fără contenire : „Niciodată !"

— M-am convins că nu mai era nimic de făcut, și atunci, *miss* Dartle...

— Nu ți-am spus să nu mi te adresezi ? s-a răstit ea, neînduplecată și disprețuitoare.

— Dumneavoastră mi-ați adresat cuvîntul, *miss*, s-a scuzat el. Vă rog să mă iertați. Dar datoria mea e să mă supun.

— Fă-ți datoria, i-a zis ea. Isprăvește de povestit și pleacă !

— M-am convins că nu era chip s-o găsesc, a reluat el cu un aer de nespusă respectabilitate și făcînd o smerită plecăciune, și atunci m-am dus să-l caut pe *mister* James acolo unde ne înțelesesem să-i scriu și l-am informat de cele întîmplate. Am avut un schimb de cuvinte, în urma cărora am socotit că demnitatea mea îmi impunea să-l părăsesc. Puteam îndura și am îndurat eu multe din partea lui *mister* James, dar de astă dată m-a jignit prea tare. M-a ofensat. Cunoscînd funesta dezbinare dintre el și maică-sa și știind cît de neliniștită trebuie să fie, mi-am permis să mă întorc acasă, în Anglia, și am povestit...

— L-am plătit ca s-o facă, mi-a zis *miss* Dartle.

— Întocmai, *ma'am*... și am povestit ce știam. Nu cred să-mi fi scăpat ceva, a adăugat *mister* Littimer, după

o clipă de chibzuire. Acum am rămas fără slujbă şi aş fi fericit dacă aş găsi un post respectabil.

Miss Dartle mi-a aruncat o privire, parcă spre a mă întreba dacă n-aveam de cerut vreo deslușire. Cum tocmai îmi venise ceva în minte, i-am zis îndată :

— Aş vrea să ştiu de la acest... individ — alt cuvînt mai blajin nu m-am putut hotărî să folosesc — dacă au interceptat o scrisoare trimisă fetei de acasă sau dacă presupune că dînsa ar fi primit-o.

A rămas calm şi tăcut, cu ochii în pămînt, şi şi-a împreunat mîinile cu vîrfurile degetelor de la mîna dreaptă sprijinite pe vîrfurile degetelor de la mîna stîngă.

Dispreţuitoare, *miss* Dartle şi-a întors capul către el.

— Vă cer iertare, *miss,* s-a oţărît el, trezindu-se parcă din visare, dar oricît de supus aş fi faţă de dumneavoastră, am şi eu mîndria mea, deşi nu sînt decît un servitor. *Mister* Copperfield şi dumneavoastră nu sînteţi totuna. Dacă *mister* Copperfield doreşte să afle ceva de la mine, îmi permit să-i amintesc lui *mister* Copperfield că îmi poate pune o întrebare. Am şi eu mîndria mea.

După o scurtă luptă interioară, mi-am întors privirea spre el şi i-am spus :

— Ai auzit întrebarea. Dacă doreşti, n-ai decît să consideri că ţi-am adresat-o. Ce răspuns ai de dat ?

— *Sir*, mi-a spus, despărţind şi apoi împreunînd din nou vîrfurile degetelor, nu vă pot da decît un răspuns vag, pentru că una e să destăinuiesc mamei secretele fiului ei, şi alta să vi le destăinuiesc dumneavoastră. Mi se pare puţin probabil ca *mister* James să fi văzut cu ochi buni primirea unor scrisori de natură să sporească deprimarea şi tensiunea din casă ; mai mult decît atît n-aş vrea să vă spun, *sir.*

— Asta-i tot ? m-a întrebat *miss* Dartle.

I-am făcut semn că nu mai aveam nimic de spus.

— Un singur lucru numai ! am adăugat cînd l-am văzut că dădea să plece. Am înţeles rolul jucat de individul

ăsta în această ticăloşie şi l-aş sfătui să nu se arate prea mult în lume, întrucît voi relata totul aceluia care încă din fragedă copilărie i-a ţinut fetei loc de tată.

În clipa cînd începusem să vorbesc, se oprise şi mă ascultase cu calmul său obişnuit.

— Vă mulţumesc, *sir*. Dar mă veţi ierta, *sir*, dacă vă voi spune că în ţara asta nu există nici sclavi, nici păzitori de sclavi şi că nimeni nu e îndrituit să-şi facă singur dreptate. Dacă se încumetă careva s-o facă, riscul e mai degrabă al lui decît al altor persoane. Aşadar, *sir*, nu-mi va fi teamă să mă arăt oriunde voi pofti.

După care mi-a făcut politicos o plecăciune ; şi apoi, după ce i-a mai făcut una Rosei Dartle, s-a retras, trecînd pe sub arcul deschis în gardul de ilex pe unde venise. Cîteva clipe *miss* Dartle şi cu mine ne-am uitat unul la altul fără a spune nici un cuvînt, dînsa păstrînd aerul acela triumfător pe care-l arborase cînd îl adusese pe Littimer.

— Ne-a mai spus, a adăugat ea făcînd o grimasă, că, după cîte a aflat, stăpînul lui încrucişează de-a lungul coastelor Spaniei şi că are de gînd după aceea să navigheze pînă i se va urî de mare. Dar asta pe dumneavoastră nu vă mai interesează. Prăpastia între mamă şi fiu, care amîndoi sînt trufaşi, este mai adîncă decît înainte şi nu întrevăd nici o nădejde de împăcare, căci sînt din acelaşi aluat, şi cu cît trece vremea, cu atît se fac mai îndărătnici şi mai înverşunaţi. Cred că nici asta nu vă interesează ; dar constituie o introducere la ceea ce vreau să vă spun. Şi aţintindu-şi asupra mea ochii negri ca tăciunele şi ridicîndu-şi pătimaşă degetul, mi-a zis : Poate că diavoliţa aceea pe care aţi înfăţişat-o în chip de înger, vorbesc de stricata pe care a cules-o din mocirlă, mai trăieşte, căci oamenii de rînd nu mor atît de uşor. Şi dacă trăieşte, desigur că veţi căuta această perlă preţioasă, şi dacă o s-o găsiţi, o să doriţi să-i purtaţi de grijă. Dorim şi noi acest lucru, pentru ca nu cumva să pună din nou gheara pe el.

În această privință avem unul și același interes ; și tocmai fiindcă aș vrea să-i fac orice rău pe care tîrîtura asta ar fi în stare să-l simtă, de aceea am trimis să vă cheme, ca să auziți ceea ce ați auzit.

Mi-am dat seama, după o schimbare în expresia feței ei, că se apropia cineva în spatele meu. Era *missis* Steerforth, care mi-a dat mîna, mai rece dar mai solemnă și mai ceremonioasă ca altă dată ; totuși, am băgat de seamă, și asta m-a mișcat, că amintirea dragostei ce i-o purtasem odinioară fiului ei părea încă vie, neștearsă. Era foarte schimbată. Portul nu-i mai era nici pe departe atît de trufaș, chipul frumos era brăzdat de cute adînci, iar părul albise aproape de tot. Dar cînd s-a așezat, mi s-a părut că mai era frumoasă și am recunoscut acea scînteiere a ochilor cu căutătura mîndră care de atîtea ori îmi luminase visurile pe cînd eram la școală.

— *Mister* Copperfield a aflat totul, Rosa ?

— Da.

— Chiar din gura lui Littimer ?

— Da ; i-am spus și de ce ați dorit acest lucru.

— Ești o fată bună. Am avut un schimb de scrisori cu fostul dumneavoastră prieten, a urmat apoi adresîndu-mi-se, dar nu i-au trezit nici simțul datoriei, nici pe acela al obligațiilor firești. De aceea nu urmăresc alt scop decît acela pe care vi l-a împărtășit Rosa. Dacă, ajutîndu-l pe bătrînul cumsecade pe care l-ați adus aici (și de care îmi pare rău, asta-i tot ce vă pot spune), fiul meu ar putea fi ferit de primejdia de a cădea din nou în mrejele unui vrăjmaș viclean, va fi cu atît mai bine !

După care, s-a îndreptat în scaun și a încremenit, cu privirea ațintită în depărtări.

— Vă înțeleg, i-am spus respectuos. Vă asigur că nici nu mă gîndesc să interpretez greșit gîndurile dumneavoastră. Dar trebuie să vă spun că pe oamenii aceștia atît de crunt năpăstuiți îi cunosc din copilărie și că vă înșelați amarnic dacă vă închipuiți că această fată, atît

de crîncen terfelită și amăgită, n-ar prefera de o sută de ori moartea decît să primească măcar un pahar de apă din mîinile fiului dumneavoastră.

— Lasă, Rosa, lasă ! a spus *missis* Steerforth, oprind-o pe *miss* Dartle, care voia să intervină. N-are importanță. Fie și așa. Am auzit că v-ați căsătorit, *sir* ?

I-am răspuns că mă căsătorisem de cîtva timp.

— Și vă merge bine ? Duc o viață retrasă și nu prea sînt la curent cu ce se petrece, dar pare-mi-se că ați dobîndit oarecare faimă.

— Am fost favorizat de soartă, i-am zis, și mi s-au adus unele laude.

— Mama dumneavoastră mai trăiește ? m-a întrebat cu glas ceva mai blajin.

— Nu.

— Păcat ! Ar fi fost mîndră de dumneavoastră. Noapte bună !

I-am strîns mîna, pe care mi-a întins-o cu un aer demn și mîndru, și am simțit-o liniștită, ca un om pe deplin împăcat. Orgoliul ei era capabil să strunească pînă și bătăile inimii și să-i așternă pe față un văl de liniște, prin care privea țintă drept înainte, spre zare.

Depărtîndu-mă de-a lungul terasei, am băgat de seamă cum stăteau neclintite amîndouă, cu ochii asupra priveliștii ce se întindea pînă în zare, în vreme ce întunericul tot mai des se lăsa în jurul lor. Ici-colo, în orașul ce se pierdea în depărtare, licărea cîte un felinar aprins mai de timpuriu, iar pe cer, în partea dinspre apus, mai stăruia o lumină șovăielnică. Dar din valea largă, din față, se înălța, întinsă ca fața mării, o pînză de ceață, care, împreună cu întunericul, părea gata să le învăluie. Mi-a rămas întipărită în minte această imagine, și mă înspăimîntă, pentru că atunci cînd pentru ultima oară mi-am întors privirea spre cele două femei, pîcla, ca o mare furtunoasă se ridicase la picioarele lor.

Reflectînd asupra celor ce aflasem, am socotit că era datoria mea să-l încunoştinţez pe *mister* Peggotty. A doua zi, pe seară, m-am dus la Londra să-l caut. Rătăcea mereu dintr-un loc în altul, în nădejdea că o va regăsi pe nepoata sa, dar zăbovea mai mult la Londra. Deseori îl zărisem în beznă cum trecea pe străzi, căutînd, printre puţinele femei care mai băteau drumurile la acele ceasuri tîrzii, pe aceea pe care se temea c-ar putea s-o afle în rîndul lor.

Locuia deasupra băcănioarei din Hungherford Market, despre care am amintit de mai multe ori, şi de unde pornise în primul său pelerinaj. Într-acolo mi-am îndreptat paşii. Întrebînd de el, am aflat de la vecini că încă nu plecase de acasă şi că îl puteam găsi sus, în odăiţa sa.

Stătea lîngă fereastră, unde ţinea cîteva glastre cu flori şi citea. Încăperea era curată şi îngrijită. Într-o clipită mi-am dat seama că era totdeauna pregătită astfel pentru a o primi, şi că ori de cîte ori pleca de acasă, socotea că s-ar putea să se înapoieze cu ea. Nu auzise cînd ciocănisem la uşă şi nu şi-a ridicat ochii decît cînd i-am pus mîna pe umăr.

— *Mas'r* Davy ! Vă mulţumesc din suflet, *sir*, pentru vizită. Staţi jos ! Sînteţi foarte bine venit, *sir !*

— *Mister* Peggotty, i-am zis, apucînd scaunul pe care mi-l adusese, să nu te aştepţi la prea mult. Am ceva ştiri.

— Despre Em'ly ?

Tulburat, şi-a adus mîna la gură, a pălit şi m-a privit drept în ochi.

— Unde se află, nu ştiu ; dar nu mai e cu el !

S-a aşezat, uitîndu-se ţintă la mine, şi a ascultat, într-o adîncă tăcere, tot ceea ce am avut de spus. Îmi amintesc cît m-au mişcat demnitatea, mai mult chiar, frumuseţea şi seriozitatea chipului său atunci cînd, după ce, treptat, şi-a desprins privirea de a mea, şi-a plecat ochii în pămînt şi şi-a sprijinit fruntea în palmă. Nu m-a întrerupt niciodată, şi a rămas tot timpul nemişcat.

Mi s-a părut că de-a lungul întregii povestiri n-a urmărit decît imaginea ei, lăsînd celelalte personaje să treacă ușor, ca și cum nici n-ar fi fost.

Cînd am isprăvit, și-a ascuns fața în mîini și n-a scos nici un cuvînt. M-am uitat cîtva timp pe fereastră și apoi mi-am făcut de lucru cu glastrele.

— Ce părere aveți despre toate astea, *mas'r* Davy ? m-a întrebat în cele din urmă.

— Cred că trăiește, i-am răspuns.

— Nu știu. S-ar putea ca prima lovitură să fi fost prea greu de îndurat, și mă tem că în cumplita ei deznădejde... marea cea albastră, de care vorbea adesea... Cine știe, s-o fi gîndit poate ani de-a rîndul la ea tocmai pentru că acolo avea să-și afle mormîntul !

A rostit aceste cuvinte îngîndurat, cu glas scăzut și îngrozit ; apoi a început să măsoare odaia în lung și în lat.

— Și totuși, *mas'r* Davy, am fost tot timpul atît de sigur că trăiește, am fost sigur, zi și noapte, c-am s-o găsesc... Și asta mi-a dat puteri și mi-a călăuzit pașii... Nu se poate să mă fi înșelat. Nu ! Em'ly trăiește !

Și cu un gest categoric a pus mîna pe masă, iar fața-i arsă de soare s-a încleștat într-o expresie de nestrămutată hotărîre.

— Nepoată-mea, Em'ly, trăiește, *sir !* a afirmat sus și tare. Nu știu de unde vine sau ce e, dar ceva *îmi spune* că trăiește !

A rostit aceste cuvinte cu aerul unui om care aude glasuri tainice. Am așteptat cîteva clipe pînă și-a revenit, și apoi am purces să-i arăt măsurile care, în ajun, mă gîndisem că s-ar cuveni luate.

— Ascultă, scumpe prietene... am dat să încep.

— Vă mulțumesc, vă mulțumesc, sînteți prea bun, *sir,* mi-a tăiat vorba, luîndu-mi mîna.

— Dacă o să vină la Londra, ceea ce e probabil... căci unde mai bine decît în acest imens oraș ar putea să i se piardă urma ? Și dacă nu se va întoarce acasă, ce altă

dorință ar putea nutri decît să se ascundă și să i se piardă urma ?

— Acasă n-o să se întoarcă, m-a întrerupt, clătinînd trist din cap. Dacă dînsa l-ar fi părăsit, s-ar fi întors, poate, dar așa, nu, *sir*.

— Dacă ar veni aici, am urmat, cunosc o persoană care ar putea s-o găsească mai degrabă decît oricine. Îți mai aduci aminte — ascultă-mă cu bărbăție, gîndește-te la țelul pe care-l urmărești — îți mai aduci aminte de Martha ?

— Din orașul nostru ?

N-am avut nevoie de alt răspuns, căci i se citea pe față.

— Știi că se află la Londra ?

— Am zărit-o pe stradă, mi-a răspuns, parcă străbătut de un fior.

— Dar nu știi, i-am răspuns, că mult înainte de a fugi de acasă, Em'ly a ajutat-o, cu sprijinul lui Ham. Și nu știi nici că în noaptea cînd ne-am întîlnit și am stat de vorbă peste drum, la han, în cămăruța aceea dînsa a ascultat la ușă.

— *Mas'r* Davy ! a exclamat uimit. În noaptea cînd ningea straşnic de tare ?

— În noaptea aceea ! De atunci n-am mai văzut-o. După ce ne-am despărțit, m-am întors ca să-i vorbesc, dar n-am mai găsit-o. Atunci n-am vrut să-ți pomenesc de ea, dar acum trebuie ; ea e persoana de care vorbeam adineauri și cu care cred că trebuie să luăm legătura. Înțelegi ?

— Înțeleg prea bine, *sir*.

Treptat coborîsem glasul, ajungînd să vorbim în șoaptă, și așa ne-am continuat discuția.

— Zici că ai văzut-o ? Crezi c-ai putea s-o găsești ? Eu, unul, numai din întîmplare aș putea.

— Cred, *mas'r* Davy. Știu eu un' s-o caut.

— S-a întunecat. N-ai vrea să mergem împreună și să încercăm s-o găsim chiar astă-seară ?

S-a învoit și s-a pregătit să mă însoțească. Am văzut cu cîtă grijă a făcut rînduială în odăiță, a pregătit lumînarea și amnarul, ca să le aibă la îndemînă, și-a făcut patul și, în sfîrșit, ca un automat, a scos dintr-un sertar una din rochiile ei (mi-am amintit că o văzusem purtînd-o), a împăturit-o frumos, împreună cu alte veșminte, și le-a pus pe un scaun, lîngă o bonetă. N-a spus nici un cuvînt despre veșminte și nici eu nu am deschis vorba. Fără îndoială că lucrurile acestea o așteptaseră zadarnic multe nopți de-a rîndul.

— A fost o vreme, *mas'r* Davy, mi-a zis coborînd scara, cînd o socoteam pe fata asta, pe Martha, deopotrivă cu noroiul călcat în picioare de Em'ly. Dumnezeu să mă ierte, acu s-au schimbat lucrurile.

Pe drum — pe de o parte ca să fac conversație, iar pe de alta pentru că eram curios — l-am întrebat de Ham. Aproape cu aceleași cuvinte ca și rîndul trecut, mi-a zic că Ham rămăsese același și că „își irosește viața fără să-i pese de nimic, dar niciodată nu se plînge și-i iubit de toată lumea".

L-am rugat să-mi spună, dacă știa, ce gîndea Ham despre acela care pricinuise toate nenorocirile ce se abătuseră asupra lor. Socotea oare că ar fi vreo primejdie ? Ce credea, de pildă că s-ar întîmpla dacă Ham s-ar întîlni cu Steerforth ?

— Nu știu, *sir*, mi-a răspuns. Deseori m-am gîndit la asta, dar n-am ajuns să-mi fac o părere.

I-am adus aminte de dimineața aceea, după plecarea micuței Em'ly, cînd ne-am dus toți trei pe plajă.

— Îți amintești privirea sălbatică ațintită în larg și cuvintele lui, cum că de acolo „o să vină sfîrșitul" ?

— Firește că n-am uitat !

— Ce crezi c-o fi vrut să spună ?

— *Mas'r* Davy, de multe ori mi-am pus şi eu această întrebare, da' niciodată nu i-am găsit un răspuns. Şi-i ciudat că, deşi e atît de blînd şi prietenos, n-am îndrăznit să-l iscodesc în privinţa asta. Niciodată nu mi-a zis vreun cuvînt cît de cît nepotrivit şi nu cred c-ar vorbi el altfel cu mine acuma ; dar acolo unde-i zac gîndurile, apele nu-s mici. Îs adînci, şi nu le pot vedea fundul, *sir*.

— Ai dreptate, i-am zis, asta m-a îngrijorat şi pe mine.

— Şi pe mine, *mas'r* Davy, mi-a zis. Mai mult chiar decît îndrăzneala cu care înfruntă primejdiile, deşi amîndouă aceste lucruri se datoresc schimbării ce s-a petrecut în el. Nu ştiu de-ar fi în stare de vreo nesăbuinţă în anumite împrejurări, dar nădăjduiesc că ei doi n-or să se mai întîlnească.

Pe la Temple Bar [1] pătrunsesem în City. Acum mergea tăcut alături de mine, urmărind ţelul unic căruia îşi închinase viaţa, cu acea încordare a tuturor facultăţilor după care l-ai fi putut recunoaşte îndată chiar şi în mijlocul unei mulţimi. Cînd am ajuns în apropierea lui Blackfriars Bridge [2], a întors capul şi mi-a arătat o femeie care trecea grăbită pe trotuarul celălalt. Am văzut îndată că era fiinţa pe care o căutam.

Am trecut drumul şi am grăbit pasul ca s-o ajungem, cînd, deodată, mi-am dat seama că dacă i-am vorbi într-un loc mai retras, departe de orice îmbulzeală, unde ar atrage mai puţin atenţia celorlalţi, am putea să-i trezim mai uşor simpatia şi interesul pentru fata fugară. De aceea l-am sfătuit pe *mister* Peggotty să nu-i vorbim încă, ci s-o urmărim ; am făcut acest lucru îndemnat poate şi de o dorinţă obscură de a afla unde se ducea.

---

[1] Hotarul între oraşul vechi — City — şi noile cartiere ale Londrei.

[2] Pod peste Tamisa, ridicat în secolul al XVIII-lea în cartierul Blackfriars.

Mister Peggotty s-a învoit, şi astfel ne-am ţinut după ea la o anumită distanţă, fără a o pierde din ochi, dar şi fără a ne apropia prea mult, căci se oprea destul de des ca să se uite în jur. Într-un rînd, a zăbovit, ca să asculte un tacîm de muzicanţi, şi atunci ne-am oprit şi noi.

A mers cale lungă. Şi noi după ea. Se vedea, după pas, că se ducea undeva anume ; şi asta, împreună cu faptul că apuca pe străzile cele mai frecventate, precum şi vraja ciudată stîrnită de taina şi emoţia urmăririi mi-au întărit convingerea dintru început. În cele din urmă a apucat pe o uliţă mohorîtă, întunecoasă, unde nu pătrundeau larma şi vuietul mulţimii ; atunci am zis :

— Acum putem să-i vorbim !

Şi, iuţind pasul, am urmat-o.

CAPITOLUL

XLVII

MARTHA

Ne aflam în cartierul Westminster. Cînd am întîlnit-o, venea spre noi, așa că ne-am întors din drum pentru a o urmări; în dreptul lui Westminster Abbey [1] părăsise străzile zgomotoase și puternic luminate. După ce s-a desprins din cele două șuvoaie de trecători care se duceau către pod sau veneau dintr-acolo, a pornit atît de repede, încît, datorită distanței la care ne aflam în urma ei cînd cotise, n-am putut s-o ajungem decît pe ulița îngustă de pe marginea fluviului, lîngă „Millbank". [2] În clipa aceea a trecut peste drum, vrînd parcă să se depărteze de zgomotul de pași ce-l auzea apropiindu-se; și, fără a se uita înapoi, s-a zorit și mai tare.

Printr-o alee întunecoasă, unde fuseseră adăpostite pentru noapte cîteva căruțe, am zărit lucind apele fluviului, și această priveliște parcă m-a făcut să încetinesc mersul. Fără a spune nici un cuvînt, am atins brațul însoțitorului meu și, renunțînd să trecem strada după ea, am urmărit-o de pe partea cealaltă, furișîndu-ne la umbra caselor, dar ațînîndu-ne cît mai aproape în urma ei.

La capătul acelei uliți mărginașe se afla pe vremea aceea — și mai există încă și astăzi, cînd scriu aceste rînduri — o cocioabă de lemn, dărăpănată, în care locuiseră, poate, odinioară, barcagiii care treceau oamenii

[1] Complex de venerabile edificii bisericești din Londra, dominat de catedrala Westminster (ridicată între 1232 și 1534), unul dintre monumentele de seamă ale artei gotice engleze.

[2] Veche închisoare londoneză, între 1816 și 1890.

peste apă. Se afla tocmai în locul unde se sfîrșea uliță și începea un drum cuprins între un șir de case și malul fluviului. Cînd a ajuns acolo și a zărit apa, s-a oprit, ca ca și cum ar fi ajuns la destinație ; apoi a pornit încet de-a lungul apei, privind-o cu luare-aminte.

Pînă atunci crezusem că se ducea la vreo casă ; nutrisem chiar o vagă nădejde că aceasta ar putea să aibă o legătură cu fata pierdută. Dar cînd prin alee întrezărisem apele fluviului, am simțit că spre ele își îndrepta pașii.

Locurile acelea erau îngrozitoare pe atunci ; iar noaptea păreau mai triste, mai pustii, mai mohorîte decît orice altă periferie a Londrei. De-a lungul șleaului trist, neîngrijit, ce trecea prin fața închisorii masive, cu zidurile albe, nu se aflau nici schele, nici case. Un șanț de scurgere își purta alene lăturile pînă sub zidurile închisorii. Întinderile mlăștinoase dimprejur erau năpădite de ierburi și buruieni. Într-o latură putrezeau schelele cîtorva case începute într-un ceas rău și rămase neterminate. Într-alta, terenul era semănat cu fel de fel de monștri de fier ruginit — cazane, roți, manivele, țevi, cuptoare, vîsle, ancore, clopote de scafandri, aripi de mori de vînt — cîte și mai cîte obiecte ciudate, adunate de un speculant și azvîrlite pe maidan, unde, din pricina greutății, se înfundaseră în țărîna îmbibată de umezeală, și parcă zadarnic încercau să se ascundă. Pe malul celălalt, larma și luminile cîtorva fabrici izbucneau în întunericul nopții, tulburînd totul, în afară de coloanele de fum gros ce se revărsau din coșuri. Șerpuind printre grămezile de bîrne vechi, pe care mucegaiul crescuse ca un păr verde, și printre resturi de anunțuri din anul trecut, oferind recompense celor ce vor aduce leșurile înecaților, canalurile și potecile duceau către smîrcurile și mîlul lăsat de reflux. Se zicea că prin părțile acestea s-or fi aflînd una din marile gropi comune unde fuseseră

aruncați morții pe vremea ciumei celei mari [1], și cică aceasta exercită o înrîurire nefastă asupra întregii vecinătăți. Sau se prea poate ca locurile să fi ajuns în halul acela datorită revărsărilor de ape spurcate.

Ca și cum ar fi fost și ea unul dintre gunoaiele lepădate de unde și lăsate să se descompună și să putrezească, fata pe care o urmăream s-a strecurat pînă la marginea apei și s-a oprit, singuratică și mută, în mijlocul privelîștii de coșmar, cu ochii ațintiți asupra fluviului.

Pe mal, împotmolite în mocirlă, se aflau niște luntre și barcazuri, și acestea ne-au îngăduit să ne apropiem neobservați pînă la cîțiva iarzi de dînsa. I-am făcut semn lui *mister* Peggotty să rămînă pe loc și am ieșit din umbra lor ca să-i vorbesc. Nu m-am apropiat fără un fior de teamă de această făptură solitară, căci acest sinistru terminus spre care se îndreptase cu atîta hotărîre și felul cum sta în umbra cavernoasă a podului de fier [2], privind luminile care se oglindeau schimonosite în undele fluxului năvalnic, m-au îngrozit.

Cred că vorbea singură. Deși îmi ațintisem și eu privirile asupra apei, sînt sigur că șalul îi alunecase de pe umeri și că-și înfășurase mîinile în el, cu o mișcare nehotărîtă, șovăitoare, ce aducea mai degrabă cu gestul unui somnambul. Știu bine, și niciodată nu voi uita, că tocmai asta m-a făcut să mă întreb, pînă în clipa în care am apucat-o de braț, dacă n-are să se arunce în apă sub ochii mei.

În aceeași clipă i-am zis :

— Martha !

A scos un țipăt îngrozit și s-a zbătut cu atîta forță, încît mă îndoiesc că singur aș fi putut s-o țin. Dar o mînă mai vînjoasă decît a mea a apucat-o ; și cînd și-a

[1] Cumplita molimă care a bîntuit la Londra în 1655, secerînd aproape 100 000 de vieți.

[2] Este vorba de Westminster Bridge, pod construit între 1739 și 1750.

ridicat privirea și a văzut a cui era, n-a mai făcut decît o singură încercare și a căzut la picioarele noastre. Am tras-o la marginea apei pînă într-un loc unde se afla niște prundiș uscat, pe care am culcat-o, plîngînd și gemînd. Peste cîtva timp s-a ridicat în capul oaselor, ținîndu-și deznădăjduită capul în palme.

— Vai, fluviul ! a izbucnit pătimașă. Vai, fluviul !

— Sst, sst ! i-am zis. Liniștește-te !

Dar ea repeta întruna : „Vai, fluviul !"

— Știu că sînt pe potriva lui, a zis. Știu că lui îi sînt sortită. Pentru una ca mine, e prietenul cel mai potrivit. Vine de la țară, unde a fost cîndva curat și neprihănit... se tîrăște murdar și ticăloșit de-a lungul uliței mohorîte... și se îndreaptă, ca și viața mea, spre marea cea fără hotar și veșnic frămîntată, și simt că trebuie să merg și eu cu el !

Niciodată n-am știut cu adevărat ce înseamnă deznădejdea, pînă n-am auzit glasul cu care a rostit aceste cuvinte.

— Nu mă pot depărta de el ! Nu-l pot uita ! Zi și noapte mă urmărește ! E singurul lucru din lume de care sînt vrednică sau care-i vrednic de mine. Vai, fluviul ăsta dezgustător !

Mi-a trecut prin minte gîndul că, dacă n-aș fi știut nimic despre Emily, în clipa aceea tot aș fi putut citi întreaga-i poveste pe fața însoțitorului meu, care o privea neclintit, fără a scoate o vorbă. Niciodată n-am văzut, nici în viață, nici în pictură, o îmbinare atît de tulburătoare între groază și milă. Se clătina ca și cum ar fi fost gata să cadă, iar mîna pe care i-am atins-o, alarmat de felul cum arăta, îi era rece ca gheața.

— Delirează, i-am șoptit. Dar îndată o să-și revină și o să vorbească altfel.

Nu știu ce-a vrut să-mi răspundă. Și-a mișcat buzele și mi s-a părut că și vorbise ; dar n-a făcut de fapt decît să arate spre ea, cu mîna întinsă.

Din nou a podidit-o plînsul şi şi-a ascuns faţa în prundiş, zăcînd aşa, în faţa noastră, ca imaginea prăvălită a ruşinii şi a înjosirii. Dîndu-mi seama că, pentru a-i vorbi cu folos, trebuia să aşteptăm pînă se va fi potolit, l-am oprit pe *mister* Peggotty cînd a dat s-o ridice şi am rămas amîndoi tăcuţi, lîngă ea. În cele din urmă s-a mai liniştit.

— Martha, am întrebat-o atunci, aplecîndu-mă spre ea şi ajutînd-o să se ridice — parcă voia să se scoale cu gîndul să plece, dar neavînd destulă putere, s-a rezemat de o barcă — ştii cine e cel care mă însoţeşte ?

— Da, mi-a răspuns cu glasul stins.

— Ştii că te-am urmărit o bună bucată de drum în seara asta ?

A clătinat din cap. Nu se uita nici la mine, nici la el şi stătea ruşinată, cu boneta şi şalul într-o mînă, fără să-şi dea seama că le ţinea, şi apăsîndu-şi fruntea cu cealaltă.

— Te-ai liniştit, ca să putem sta de vorbă despre ceea ce te-a interesat atît de mult — nădăjduiesc că cerul o să te răsplătească — în noaptea aceea cu ninsoare grea ? am întrebat-o.

A început iarăşi să plîngă cu suspine, şi, bolborosind în şoaptă, mi-a mulţumit că n-am gonit-o de la uşă.

— Nu vreau nicidecum să mă apăr, a zis după cîteva clipe. Sînt o stricată, o femeie pierdută. Nu mai am nici cea mai slabă nădejde. Dar dacă nu vă supăraţi, spuneţi-i dumneavoastră, *sir* — se depărtase puţin de *mister* Peggotty — că n-am fost în nici un fel pricina nenorocirii care l-a lovit.

— Nimeni nu ţi-a adus vreodată această învinuire, i-am răspuns cu tot atîta seriozitate cu cîtă îmi vorbise şi ea.

— Dacă nu mă înşel, mi-a spus cu glasul sugrumat de emoţie, dumneavoastră sînteţi domnul care a venit în bucătărie în noaptea cînd a fost atît de miloasă şi de bună cu mine ; în noaptea cînd nu numai că nu s-a

întors de la mine, ca toți ceilalți, dar chiar mi-a dat un ajutor atît de prețios. Nu-i așa că dumneavoastră sînteți ?

— Da, eu sînt, i-am zis.

— Dacă m-aș fi simțit vinovată cu ceva, de mult m-aș fi aruncat în fluviu, a urmat ea, îndreptîndu-și privirea către apele lui. De-aș fi avut cel mai mic amestec în nenorocirea ei, n-aș mai fi trăit nici o singură noapte de iarnă.

— Pricina pentru care a fugit e prea bine cunoscută, i-am spus. Sîntem încredințați cu toții că n-ai avut nici un amestec.

— Vai, de n-aș fi fost atît de slabă, aș fi putut s-ajung mai bine, căci întotdeauna s-a arătat bună cu mine ! a exclamat fata, cu sinceră părere de rău. Niciodată n-am auzit de la ea un cuvînt care să nu fie blînd și înțelept. Cine ar putea bănui c-aș fi încercat s-o îndemn să ajungă ca mine, atunci cînd știu prea bine ce sînt ? După ce am pierdut tot ce-i de preț în viață, nici un gînd nu m-a chinuit mai mult decît acela că m-am despărțit de ea pentru totdeauna !

Mister Peggotty, care cu o mînă se ținea de copastia unei luntre, ascunzîndu-și fața cu cealaltă, a privit în pămînt.

— Cînd, înainte de noaptea aceea cu ninsoare grea, am aflat de la unul din orașul nostru ce s-a întîmplat, gîndul cel mai dureros mi-a fost acela că s-ar putea ca unii să-și aducă aminte că am fost prietene și să creadă că eu aș fi tras-o pe drumul pierzării ! Dar martor mi-e Dumnezeu că mi-aș fi dat viața să-i pot reda numele ei cel bun !

De mult dezvățată să se stăpînească, își manifesta mîhnirea și remușcările cu o intensitate cutremurătoare.

— Să-mi fi dat viața, n-ar fi fost mare lucru... dar ce pot spune ?... m-aș fi resemnat chiar să trăiesc ! a strigat. Să trăiesc, bătînd noapte de noapte aceste străzi păcătoase, pînă voi ajunge bătrînă ocolită de toți, și zi de zi

să văd ivindu-se zorile şi luminînd aceste lungi şiruri de clădiri nesuferite şi să-mi amintesc cum cîndva acelaşi soare pătrundea în odăiţa mea şi mă trezea... Aş fi făcut şi acest lucru ca s-o salvez !

Aşezîndu-se din nou pe prundiş, a luat cîteva pietre în fiecare mînă şi le-a strîns în pumni, de parcă ar fi vrut să le sfărîme. Se sucea şi se răsucea mereu, negăsindu-şi locul ; ba îşi întindea braţele, ba le încrucişa peste obraz, parcă pentru a-şi feri ochii de lumina îndoielnică, ba lăsa capul în piept, apăsat parcă de povara unor insuportabile amintiri.

— Ce-aş putea să fac ? a întrebat, luptîndu-se cu deznădejdea care o copleşea. De ce să-mi mai tîrăsc zilele, cînd am ajuns un blestem pentru mine şi pacoste pentru oricine se apropie de mine ? Apoi, subit, întorcîndu-se către cel care mă însoţea : Călcaţi-mă în picioare, ucideţi-mă ! Cînd era mîndria dumneavoastră, dacă aş fi atins-o în treacăt, pe uliţă, aţi fi socotit că i-am adus o jignire. Desigur, nu puteţi crede — de ce aţi crede ? — nici o vorbă din tot ce vă spun. De ce m-aţi crede ? Chiar şi acum v-ar arde obrazul de ruşine dacă i-aş adresa un cuvînt. Nu mă plîng. Nu spun că ea şi cu mine am fi deopotrivă. Ştiu că e o mare, o mare distanţă între noi. Spun numai, apăsată de povara vinii şi a păcatului meu, că-i sînt recunoscătoare şi că o iubesc din toată inima. O, să nu vă închipuiţi că mi-ar fi secat toată puterea de a iubi ! Izgoniţi-mă cum mă izgoneşte toată lumea ! Ucideţi-mă, pentru că am ajuns ceea ce sînt şi pentru că am cunoscut-o vreodată ; dar să nu vă închipuiţi una ca asta despre mine !

S-a uitat la ea în timp ce dînsa îi adresa această rugă pătimaşă, delirantă ; şi cînd a tăcut, a ajutat-o cu blîndeţe să se ridice.

— Martha, i-a spus *mister* Peggotty. Ferească-mă Domnul să te judec eu pe tine. Eu mai puţin ca oricare

altul aș avea dreptul s-o fac, fetițo ! De-ai ști cît m-am schimbat cu vremea, nici că ți-ar veni a crede. Ehe...

Apoi, după ce s-a oprit o clipă, a urmat :

— Nu vei fi înțeles de ce *gentleman*-ul ăsta și cu mine dorim să-ți vorbim. Nu vei fi înțeles ce am pus la cale. Ascultă !

O subjugase cu desăvîrșire. Stătea sfioasă înaintea lui, și parcă nici nu îndrăznea să i se uite în ochi ; dar cumplita-i durere parcă se potolise și amuțise.

— Dac-ai auzit ce-am vorbit *mas'r* Davy și cu mine în noaptea aceea cînd a nins atît de straşnic, a spus *mister* Peggotty, știi c-am umblat departe — unde n-am umblat ? — s-o caut pe scumpa mea nepoată. Pe scumpa mea nepoată, a repetat el cu tărie. Căci mi-e mai scumpă astăzi, Martha, decît mi-a fost vreodată.

Dînsa și-a ascuns fața în mîini ; altfel, însă, a rămas neclintită.

— Am auzit-o spunînd, a urmat *mister* Peggotty, că de timpuriu ai rămas fără tată și fără mamă și că nu s-a aflat nici un prieten să le țină locul, așa com este obiceiul în lumea aspră a pescarilor. Îți închipui, poate, că de ai fi avut parte de un asemenea prieten, cu timpul ai fi ajuns să-l îndrăgești, doar știi că nepoata mi-era ca o fiică.

Văzînd-o cum dîrdîia, fără a scoate o vorbă, a ridicat de jos șalul și, grijuliu, i l-a pus pe umeri.

— Știu bine, a continuat, că de m-ar mai vedea vreodată, ar merge cu mine pîn' la capătul pămîntului ; dar tot atît de bine știu c-ar fugi cît mai departe, ca să nu mai dea ochi cu mine. Căci deși n-are nici un temei să se îndoiască de dragostea mea, și nici nu se îndoiește, o, nu, a întărit el cu neclintită încredere în adevărul cuvintelor sale, totuși iată că intră în joc rușinea și ne desparte !

În fiecare vorbă pe care o rostea, destăinuindu-se în chip atît de simplu și mișcător, aflam noi dovezi că chibzuise îndelung toate aspectele problemei.

— După cum socotim noi, *mas'r* Davy și cu mine, a spus el mai departe, se prea poate ca, într-o bună zi, singură și îndurerată, să-și îndrepte pașii spre Londra. Sîntem încredințați, și *mas'r* Davy și eu, și noi toți, că în tot ce i s-a întîmplat ești nevinovată ca un prunc. Mi-ai zis că s-a purtat frumos și a fost inimoasă cu tine. Dumnezeu s-o miluiască, știu că așa era ! Așa era întotdeauna cu toată lumea ! Îi porți și dragoste, și recunoștință ! Ajută-ne, cît îți stă în putință, s-o găsim, și Dumnezeu să te răsplătească !

Pentru întîia oară Martha i-a aruncat iute o privire, ca și cum s-ar fi îndoit de vorbele sale.

— Aveți încredere în mine ? a întrebat ea, cu mirare în glas.

— Deplină și desăvîrșită ! i-a răspuns *mister* Peggotty.

— Să-i vorbesc, dacă o voi întîlni vreodată ; s-o adăpostesc, de-oi avea un adăpost de împărțit cu ea ; și apoi, fără știrea ei, să vin să vă caut și să vă duc la dînsa ? a întrebat ea precipitat.

I-am răspuns într-un glas amîndoi : „Da !"

Atunci și-a înălțat privirea și a făcut legămînt solemn că se va închina acestei misiuni cu toată căldura și credința. Că niciodată nu va șovăi sau se va lăsa abătută și va stărui neîncetat, atîta vreme cît va rămîne o urmă de nădejde. Și fie ca, de nu și-ar ține acest legămînt, care acum era scopul vieții ei și o lega de un lucru fără păcat, să se simtă, de e cu putință, mai nefericită și mai deznădăjduită decît se simțise adineauri la marginea apei ; și fie ca atunci să fie părăsită pe vecie de oameni, și de Dumnezeu !

A rostit aceste cuvinte cu glas abia auzit, și nu către noi, ci adresîndu-se cerului întunecat ; și apoi, după ce a

sfîrșit, a rămas neclintită, cu ochii ațintiți asupra fluviului mohorît.

Am găsit de cuviință să-i împărtășim ce știam ; și m-am apucat de i-am spus de-a fir-a-păr totul. M-a ascultat cu multă luare-aminte, adesea schimbînd căutătura, dar rămînînd neclintită în hotărîrea ei. Uneori ochii i se umpleau de lacrimi, dar și le stăpînea. Părea adînc transformată și nu-și mai putea găsi liniștea.

Cînd am sfîrșit, a întrebat unde ne putea găsi la nevoie. La lumina palidă a unui felinar de pe stradă i-am scris cele două adrese pe o foaie din carnețelul meu, am rupt-o de la cotor, i-am dat-o, iar ea și-a băgat-o în sîn. Am întrebat-o unde locuia. După o scurtă chibzuire, mi-a răspuns că nu rămînea mult în același loc. Așadar, n-avea rost să ne dea adresa.

Mister Peggotty mi-a șoptit ceva la care mă gîndisem și eu, dar cînd mi-am scos punga, n-a fost chip s-o fac să primească vreun ban sau să-mi făgăduiască cel puțin că va primi cu un alt prilej. I-am arătat că *mister* Peggotty nu era un om sărac, și că nici unul, nici celălalt nu ne puteam împăca cu gîndul s-o lăsăm să facă cercetări cheltuind din agoniseala ei. Dar nici n-a vrut să audă. Și în această privință, *mister* Peggotty n-a avut mai multă trecere decît avusesem eu. I-a mulțumit cu recunoștință, dar a rămas neînduplecată.

— O să găsesc poate ceva de lucru. O să caut, ne-a zis.

— Primește cel puțin un mic ajutor, am stăruit eu, pînă găsești de lucru.

— Nu pot face pentru bani ceea ce v-am făgăduit, mi-a răspuns. Să știu c-aș muri de foame, și tot n-aș primi o lețcaie. A-mi da bani, înseamnă a-mi răpi încrederea pe care mi-ați dăruit-o, a-mi lua ținta pe care mi-ați dat-o, a mă lipsi de singurul lucru care mă apără de chemarea fluviului.

— În numele marelui judecător în fața căruia vom fi cu toții cînd va suna ceasul judecății, i-am zis, alungă din

minte acest gînd îngrozitor ! Dacă vrea, orice om e în stare să facă bine.

Înfiorată, cu buzele tremurînde şi cu faţa încă şi mai palidă, a răspuns :

— Poate că v-a fost hărăzit să mîntuiţi şi să aduceţi pe calea pocăinţei un suflet păcătos. E un gînd care mă sperie ; mi se pare prea îndrăzneţ. Dacă aş fi în stare să săvîrşesc o faptă bună, aş putea să trag nădejde ; căci pînă acum, din tot ce am făcut, n-au ieşit decît rele. E întîia oară, după mult amar de vreme, cînd, în ciuda trecutului meu, mi se arată încredere şi mi se dă prilejul să încerc ceva. Altceva nu ştiu şi nu mai am nimic de spus.

Din nou şi-a oprit lacrimile, care începuseră să-i şiroiască pe obraz, şi cu o mînă tremurîndă l-a atins pe *mister* Peggotty, ca şi cum ar fi crezut că are virtuţi tămăduitoare. Apoi s-a depărtat pe drumul pustiu. Pesemne că fusese bolnavă multă vreme. Văzînd-o mai îndeaproape cu acest prilej, am băgat de seamă că era lipsită de vlagă şi şubredă şi am citit în ochii ei mizeria şi suferinţele îndurate.

Avînd acelaşi drum, am urmat-o la scurt interval, pînă am ajuns pe străzile luminoase şi umblate. Îmi inspirase atîta încredere, încît i-am spus lui *mister* Peggotty că n-ar fi bine s-o urmărim, căci ar însemna că ne îndoim de ea. Fiind şi el de această părere, am lăsat-o să-şi vadă de drumul ei, iar noi am apucat-o spre Highgate. *Mister* Peggotty m-a petrecut o bună bucată de drum ; şi cînd ne-am despărţit, înălţînd o rugăciune ca acest nou efort să fie încununat de succes, am citit pe faţa lui o profundă compasiune, pe care nu mi-a fost greu s-o înţeleg.

Am ajuns acasă la miezul nopţii. Mă oprisem în faţa porţii şi ascultam orologiul catedralei St. Paul, al cărui sunet grav mi s-a părut că-l disting în mulţimea clopotelor ce răsunau de pretutindeni, cînd, deodată, am văzut cu mirare că uşa căsuţei ocupate de mătuşa mea era deschisă şi că de acolo se prefira o slabă licărire de lumină.

Crezînd că mătușa va fi căzut din nou pradă spaimelor de odinioară și că urmărea din depărtare desfășurarea vreunui incendiu imaginar, am dat să intru, ca să stau de vorbă cu ea. Dar, spre marea mea uimire, am văzut un bărbat în grădiniță.

Ținea în mînă o sticlă și un pahar și tocmai bea. M-am oprit brusc, la adăpostul tufișurilor, căci, deși cerul era noros, răsărise luna ; și l-am recunoscut pe acela despre care crezusem cîndva că nu era decît o nălucire a lui *mister* Dick și pe care-l întîlnisem și eu o dată cînd treceam cu mătușa pe străzile din City.

Bea și mînca în același timp, și părea să înfulece cu poftă, ca un flămînd. Se uita curios la căsuță, de parcă atunci ar fi văzut-o întîia oară. După ce s-a aplecat ca să pună jos sticla, și-a înălțat privirea spre ferestre și apoi a rotit-o de jur împrejur, pieziș și nerăbdător, ca și cum s-ar fi grăbit să plece.

O clipă, lumina din prag s-a întunecat, și mătușa a ieșit în grădină. Era tulburată și i-a numărat niște bani. Am auzit clinchetul lor.

— Ce să fac cu ăștia ? a întrebat-o.

— N-am mai mult, i-a răspuns mătușa.

— Atunci nu plec, i-a zis. Poftim ! Ia-i înapoi !

— Mizerabile, i-a întors mătușa cu aprindere, cît o să mă mai storci așa ? Dar la ce bun să te mai întreb ? Mă știi slabă și de aceea te porți așa ! Ca să scap pentru totdeauna de vizitele tale, n-ar fi oare mai bine să te las în voia soartei ?

— Și atunci de ce nu mă lași în voia soartei ?

— Mă întrebi ? Ce lipsit de inimă ești !

Îmbufnat, și-a sunat banii în mînă, clătinînd din cap, pentru ca în cele din urmă să-i spună :

— Așadar, asta-i tot ce-mi dai ?

— Asta-i tot ceea ce *pot* să-ți dau. Știi bine c-am încercat pierderi mari și c-am sărăcit. Ți-am mai spus-o.

Acum, că i-ai luat. de ce mă sileşti să te mai văd şi să-mi dau seama în ce hal ai ajuns ?

— Sînt destul de pricăjit, dacă asta-i ce vrei să spui. Trăiesc ca un huhurez.

— M-ai jefuit, mi-ai luat aproape tot ce am avut, i-a zis mătuşa. Ani de-a rîndul mi-ai împietrit inima şi faţă de ceilalţi oameni. Ai fost făţarnic, crud şi nerecunoscător cu mine. Du-te şi te căieşte ! Nu mai adăuga alte ocări la răbojul lung, atît de lung al ocărilor ce mi le-ai adus pînă acum !

— Aoleu ! i-a răspuns. Bine şi frumos ! Văd că deocamdată trebuie să mă descurc cu atîta !

Ruşinat parcă, fără voia lui, de lacrimile de indignare ale mătuşii, a părăsit grădina, cu spinarea încovoiată. Făcînd doi-trei paşi grăbiţi, l-am întîlnit în poartă, tocmai cînd ieşea. Şi încrucişîndu-ne, ne-am măsurat cu priviri deloc prietenoase.

— Mătuşico, i-am spus iute, iar a venit omul acesta să te tulbure ! Dă-mi voie să-i vorbesc ! Cine e ?

— Băiatule, mi-a răspuns, luîndu-mă de braţ, vino înăuntru şi nu-mi spune nici un cuvînt timp de zece minute.

Ne-am aşezat în salonaş. Mătuşa s-a retras îndărătul ecranului verde de odinioară, înşurubat în spătarul unui scaun, şi a stat acolo cam un sfert de ceas, ştergîndu-şi din cînd în cînd ochii. Apoi a venit şi şi-a tras un scaun lîngă mine.

— Trot, mi-a spus mătuşa liniştită, ăsta-i bărbatu-meu.

— Bărbatul dumitale, mătuşico ? Credeam că-i mort !

— Pentru mine e mort, mi-a răspuns mătuşa, deşi mai trăieşte.

Am rămas tăcut, buimăcit.

— Nu s-ar crede, mi-a spus mătuşa foarte stăpînită, că Betsey Trotwood e omul să fi încercat vreo iubire pătimaşă, dar a fost o vreme, Trot, cînd şi-a pus toată

încrederea în omul acesta. Cînd l-a iubit cu adevărat, Trot. Cînd n-a existat dovadă de dragoste sau de prețuire pe care să nu i-o fi dat ! Drept răsplată, dînsul i-a mîncat averea și i-a zdrobit inima ! De aceea Betsey Trotwood și-a închis dragostea într-un mormînt, pe care l-a umplut și l-a închis pentru totdeauna !

— Scumpa, buna mea mătușă !

— Cînd l-am părăsit, a urmat mătușa, punîndu-și ca de obicei mîna pe mîna mea, am fost mărinimoasă. Acuma, Trot, după atîta vreme, pot spune c-am fost mărinimoasă. S-a purtat atît de urît cu mine, încît lesne aș fi putut obține divorțul în condiții ușoare ; dar n-am făcut-o. Curînd a făcut praf tot ce i-am dat, a căzut tot mai jos, s-a însurat, cred, cu altă femeie, a ajuns un vîntură-lume, un cartofor, un potlogar. Ai văzut în ce hal e acum. Dar cînd m-am măritat cu el era un bărbat chipeș și arătos, a adăugat mătușa cu ecouri ale mîndriei și admirației de odinioară în glas, și credeam — ce proastă mai eram ! — că era întruchiparea cinstei și a demnității ! Mi-a strîns ușor mîna și a clătinat din cap : Azi, Trot, nu mai înseamnă nimic pentru mine, mai puțin decît nimic. Dar decît să-l văd osîndit pentru nelegiuirile lui (ceea ce nu încape îndoială că s-ar întîmpla dacă l-aș lăsa să vagabondeze pe meleagurile astea), prefer să-i dau mai mult decît îmi dă mîna, atunci cînd vine, ca să-l văd plecat. Am fost o proastă cînd m-am căsătorit cu el ; și nici pînă în ziua de astăzi nu m-am vindecat, căci, de dragul iluziilor pe care mi le-am făcut despre el, nu vreau nici măcar ca umbra acestor deșarte închipuiri să sufere. Căci dacă o femeie a iubit cu adevărat cîndva, Trot, apoi eu am fost aceea. Suspinînd adînc, mătușa a alungat aceste gînduri și și-a netezit rochia. Asta-i, dragul meu ! mi-a zis. Acuma știi totul : și începutul, și miezul, și sfîrșitul. Să nu mai vorbim niciodată de povestea asta și, firește, nici altora să nu le pomenești de ea. Asta-i pe scurt povestea mea, și trebuie s-o păstrăm numai pentru noi, Trot !

CAPITOLUL

XLVIII

DE-ALE CĂSNICIEI

Fără a înceta nici o clipă să-mi îndeplinesc cu punctualitate îndatoririle gazetărești, am trudit din greu la cartea mea ; și în cele din urmă a apărut, și a avut un deosebit succes. N-am fost amețit de laudele care-mi răsunau în urechi, deși mi-au făcut mare plăcere și deși, nu încape îndoială, aveam despre opera mea o părere mai bună decît toată lumea. Observînd firea omenească, mi-am dat seama că cine are temei să creadă în puterile sale niciodată nu se fudulește în fața lumii, ca să-i cucerească încrederea. De aceea, din respect față de mine însumi, am rămas modest ; și cu cît culegeam mai multe laude, cu atît mai mult mă străduiam să fiu vrednic de ele.

Cu toate că în celelalte privințe această carte reprezintă cronica amintirilor mele, n-am de gînd să consemnez aici istoricul operelor mele de imaginație. Ele vorbesc de la sine și le las să spună ce au de spus. Cînd, din întîmplare, pomenesc de ele, nu o fac decît pentru că înfățișează momente ale evoluției mele.

Avînd destule motive să cred că natura și împrejurările mă sortiseră să fiu scriitor, mi-am urmat cu încredere vocația. Fără această convingere, m-aș fi lăsat păgubaș și mi-aș fi îndreptat toate energiile către vreo altă îndeletnicire. Aș fi căutat să aflu ce anume fusesem sortit să fiu de natură și de împrejurări, și asta m-aș fi străduit să fiu, și nimic altceva.

Scriind la ziare și alte publicații, cîștigam atît de bine, încît, după ce am dobîndit acest nou succes, m-am socotit îndreptățit să renunț la plicticoasele dezbateri parlamentare. Și astfel, într-o bună seară, am pus pe note pentru ultima oară muzica cimpoaielor parlamentare, și de atunci n-am mai auzit-o niciodată, deși recunosc uneori în coloanele ziarelor glasul care nu suferă nici o schimbare de seamă (în afară doar de faptul că uneori e mai zgomotos), oricît de lungă ar fi sesiunea parlamentară.

Perioada despre care scriu acum se situează, cred, cam la vreun an și jumătate după căsătoria mea. După fel de fel de experiențe, am renunțat să ne mai ocupăm de gospodărie, căci se dovedise că nu rentează. Am lăsat gospodăria să meargă de la sine și am angajat un fecioraș. Principala atribuție a acestuia era să se certe cu bucătăreasa ; și în această privință semăna leit cu Whittington [1], numai că-i lipsea pisica și n-avea nici cea mai vagă șansă de a fi ales primar.

Mi se părea că trăia înfruntînd în permanență o grindină de tigăi și capace. Întreaga lui existență era o luptă. În cele mai nepotrivite momente — cînd dădeam o masă sau cînd pe seară veneau cîțiva prieteni la noi — numai ce-l auzeai strigînd după ajutor și îl vedeai ieșind valvîrtej din bucătărie, urmat de o salvă de proiectile metalice. Am vrut să ne descotorosim de el, dar fiind foarte legat de noi, n-a vrut să plece. Era cam plîngăreț și, ori de cîte ori aduceam vorba de eventualitatea unei despărțiri, începea să se vaite atît de amarnic, încît ne vedeam siliți să-l ținem mai departe. N-avea mamă și nici o altă rube-

[1] *Richard Whittington*, lord-primar al Londrei de la sfîrșitul secolului al XIV-lea și de la începutul celui de-al XV-lea ; textul face aluzie la două amănunte ale biografiei, în mare măsură legendară, a acestui demnitar : primul, că în tinerețe ar fi fost înfiat de un bogat negustor londonez, în casa căruia ar fi fost persecutat de slugi, și, în special, de un bucătar ; al doilea, că ar fi făcut avere vînzîndu-și pisica unui cîrmuitor răsăritean, a cărui țară era bîntuită de șoareci și șobolani.

denie, în afară de o soră, care a fugit în America îndată după ce i l-am luat de pe cap ; așa că rămăsese în grija noastră ca un copil substituit de zîne. Își dădea foarte bine seama de jalnica lui situație și mereu își ștergea ochii cu mîneca hainei sau se apleca să-și sufle nasul în colțul unei batiste mici, pe care niciodată n-o scotea întreagă din buzunar, căci din spirit de economie o ținea ascunsă.

Afurisitul ăsta de fecioraș, pe care, într-un ceas rău, îl tocmisem cu șase lire și zece șilingi pe an, era izvorul unor nesfîrșite necazuri. Îl vedeam cum creștea — și creștea ca fasolea — cu aprehensiuni că va veni și vremea cînd va trebui să se bărbierească ; și chiar că va veni ziua cînd va cheli sau va albi. Nu întrezăream nici o nădejde că mă voi putea descotorosi de el vreodată ; și privind în viitor, mă gîndeam la neajunsurile pe care le vom avea de pe urma lui cînd va fi bătrîn.

Nici prin gînd nu mi-a trecut vreodată în ce fel chiar el, nenorocitul, mă va scoate din încurcătură. A furat ceasul Dorei, care, la fel ca toate celelalte lucruri ce ne aparțineau, n-avea un loc anumit ; și după ce l-a vîndut, a cheltuit banii luați (întotdeauna fusese cam slab de minte) făcînd drumul de la Uxbridge la Londra și de la Londra la Uxbridge pe imperiala diligenței. După cîte îmi amintesc, cînd l-au prins și l-au dus la Bow Street, ajunsese la a cincisprezecea călătorie și nu s-au găsit asupra lui decît patru șilingi și șase *pence* și un flaut cumpărat de ocazie, din care nu știa să cînte.

Această surpriză și urmările ei mi-ar fi fost mult mai puțin neplăcute de nu și-ar fi făcut atîtea remușcări. Dar și-a făcut foarte multe remușcări, și anume într-un fel neobișnuit — nu toate grămadă, ci în rate. De pildă, a doua zi, după ce am fost nevoit să depun mărturie împotriva lui, a făcut anumite mărturisiri cu privire la un coș din pivniță, pe care-l credeam plin cu sticle cu vin, dar care nu mai conținea decît sticle goale și dopuri. Presupuneam că cel puțin acuma-și descărcase

inima și că destăinuise tot ce știa despre bucătăreasă ; dar peste o zi sau două, cugetul l-a mustrat iar și a mărturisit că bucătăreasa avea o fetiță, care în fiecare zi, dis-de-dimineață, venea să ne ia din pîine : precum și că dînsul luase șpagă de la lăptar ca să-l aprovizioneze cu cărbuni. Peste alte două sau trei zile, poliția m-a informat că, pe baza relatărilor lui, s-au găsite dosite în bucătărie cîteva mușchiuri crude, precum și cearceafuri ascunse într-un sac cu vechituri. Puțin după aceea a pornit pe o pistă cu totul nouă, dezvăluind că știe cum că rîndașul de la cîrciumă pusese la cale o spargere în casa noastră, ceea ce a avut drept urmare imediata arestare a acestuia. Mă simțeam atît de rușinat în rolul de victimă, încît bucuros i-aș fi oferit bani ca să-și țină gura sau aș fi dat o mită grasă ca să-l facă scăpat. Dar cel mai supărător era faptul că dînsul habar n-avea de acest lucru, ci-și închipuia că prin fiecare mărturisire își răscumpăra vina sau chiar că mă îndatora peste măsură.

În cele din urmă am ajuns să fug ori de cîte ori zăream un agent de poliție care venea să-mi aducă vreo noutate ; și am trăit ascuns pînă a fost judecat și osîndit la deportare. Dar nici atunci nu ne-a dat pace, trimițîndu-ne mereu scrisori și cerînd cu atîta stăruință s-o vadă pe Dora înainte de plecare, că Dora s-a dus să-i facă o vizită și a leșinat cînd s-a văzut în dosul zăbrelelor de fier. Pe scurt, n-am avut pace pînă în ziua cînd a fost expatriat și a fost făcut (precum am auzit mai tîrziu) cioban undeva „în părțile de către miazănoapte" ; unde anume, din punct de vedere geografic, habar n-am.

Toate acestea m-au pus serios pe gînduri și m-au făcut să văd greșelile noastre într-o lumină nouă ; și cu toată gingășia dragostei ce i-o purtam Dorei, într-o seară m-am văzut nevoit să-i împărtășesc reflecțiile mele.

— Iubito, i-am zis, îmi pare foarte rău, dar trebuie să constat că lipsa noastră de metodă în administrarea

casei nu ne păgubește numai pe noi (cu asta ne-am deprins), ci și pe alții.

— Ai tăcut multă vreme, și acum vrei să fii iar urîcios ! mi-a răspuns Dora.

— Nu, draga mea. Lasă-mă să-ți explic ce vreau să-ți spun.

— Cred că nu țin să aflu, mi-a zis Dora.

— Dar țin eu să afli, iubito. Lasă-l jos pe Jip.

Dora i-a lipit botul de nasul meu și, ca să mă facă să rîd, a strigat : „Buuu !" ; văzînd că a dat greș, l-a trimis în pagodă și, cu brațele încrucișate pe piept, s-a așezat uitîndu-se la mine cît se poate de resemnată.

— Ce-i mai prost, draga mea, am început, e că-i contaminăm și pe alții. Îi molipsim pe toți cei din jurul nostru.

Aș fi împins mai departe această metaforă dacă n-aș fi citit pe chipul Dorei că era foarte convinsă că pentru a curma această situație aveam să-i propun un nou vaccin sau vreun alt remediu medical. De aceea m-am răzgîndit și am început să-i explic ce voiam să-i spun.

— Pentru că nu izbutim să fim mai socotiți, fetițo, nu numai că ne irosim banii, proviziile și bunurile și ne pierdem uneori și firea, dar pe deasupra ne luăm și o mare răspundere, fiindcă-i stricăm pe toți care intră în slujba noastră sau au de-a face cu noi. Încep să cred că nu sînt numai ei vinovați, și că oamenii aceștia cad în păcat pentru că nici noi nu procedăm cum se cuvine.

— Vai, ce învinuire, a exclamat Dora, holbîndu-se la mine, să spui despre mine că m-ai prins furînd ceasuri de aur ! Vai !

— Iubito, am protestat, lasă prostiile ! Cine a făcut cea mai mică aluzie la ceasuri de aur ?

— Tu, mi-a răspuns Dora. Știi prea bine ! Ai zis că nu procedez cum se cuvine și m-ai asemuit cu ăla !

— Cu cine ?

— Cu feciorul, a suspinat Dora. Vai, ce inimă de piatră ai, dacă eşti în stare s-o asemuieşti pe biata ta soţie, care te iubeşte, cu o slugă osîndită la deportare ! De ce nu mi-ai spus părerea pe care o ai despre mine înainte de a mă fi luat de nevastă ? De ce nu mi-ai spus, om fără inimă ce eşti, că mă socoteşti mai rea decît un fecior osîndit la deportare ? Vai, ce părere îngrozitoare ai despre mine ! Vai, Doamne, Dumnezeule !

— Dora, iubito ! i-am răspuns, încercînd cu blîndeţe să dau la o parte batista ce şi-o dusese la ochi. Ceea ce spui nu e numai ridicol, ci şi nedrept. Şi în primul rînd este neadevărat.

— Întotdeauna ai zis despre el că umblă cu gogoşi, a bolborosit Dora. Şi acuma spui despre mine acelaşi lucru ! Vai, ce să mă fac ? Ce să mă fac ?

— Fetiţa mea iubită, te rog foarte mult, fii rezonabilă şi ascultă bine ce-am vrut să-ţi spun şi ce-ţi spun. Dragă Dora, pînă nu vom învăţa să ne îndeplinim datoria faţă de cei pe care-i luăm în slujba noastră, nici ei nu vor învăţa să-şi îndeplinească datoria faţă de noi. Am impresia că le dăm acestor oameni prilejuri de a greşi ce n-ar trebui date. Chiar dacă am vrea cu tot dinadinsul să fim atît de neglijenţi în treburile noastre — ceea ce de fapt nu vrem — chiar dacă ne-ar face plăcere şi bucurie să fim aşa — ceea ce de fapt nu ne place — sînt sigur că n-avem dreptul să continuăm a ne purta în felul acesta. Nu facem altceva decît să corupem oamenii. Trebuie să ne gîndim la asta. Şi eu, Dora, nu pot să nu mă gîndesc la asta. E un gînd pe care nu-l pot alunga şi care uneori mă nemulţumeşte. Iată, draga mea, asta voiam să-ţi spun. Hai ! Nu fi prostuţă !

Multă vreme Dora nu mi-a dat voie să-i depărtez batista de la ochi. Plîngea şi bolborosea în batistă că dacă mă simţeam nemulţumit, de ce am mai luat-o de nevastă ? De ce nu i-am spus, măcar în ajunul cununiei, că voi fi nemulţumit şi că ar fi mai bine să nu ne căsătorim ? Dacă

n-o puteam suferi, de ce n-am trimis-o înapoi la mătuşile ei, la Putney, sau la Julia Mills, în India ? Julia ar fi bucuroasă s-o primească şi n-ar asemui-o cu un fecior osîndit la deportare. Într-un cuvînt, Dora s-a necăjit atît de tare şi m-am necăjit şi eu atît de mult văzînd-o în ce hal era, încît mi-am dat seama că ar fi zadarnic să repet eforturile în această direcţie, fie chiar şi în mod mult mai delicat, şi că se impunea să găsesc altă metodă.

Dar ce metodă mai aveam la dispoziţie ? Să-i „formez caracterul" ? Asta era o formulă binecunoscută, care sună frumos şi promiţător, aşa că m-am hotărît să formez caracterul Dorei.

Am început imediat. Dora era foarte copilăroasă şi aş fi preferat s-o las în voia ei, dar mă arătam serios şi... în felul acesta am descumpănit-o şi pe ea, şi pe mine. I-am vorbit de problemele care mă preocupau ; i-am citit din Shakespeare... şi am extenuat-o pînă la ultima limită. M-am deprins să-i strecor, în treacăt, cunoştinţe folositoare sau maxime sănătoase, dar cînd i le împărtăşeam, tresărea de parc-ar fi fost pocnitori. Oricît mă străduiam să-i formez soţioarei caracterul în chip firesc, fără să bage de seamă, vedeam că îndată mirosea despre ce era vorba şi cădea pradă unor temeri dintre cele mai cumplite. Era limpede, mai ales, că Shakespeare i se părea un tip insuportabil. Formarea caracterului mergea foarte încet.

În această acţiune l-am angrenat, fără ştirea lui, şi pe Traddles. Ori de cîte ori venea la noi, revărsam asupra lui comorile mele ascunse, ca să ajungă pe ocolite la Dora. În felul acesta i-am transmis lui Traddles o uriaşă cantitate de înţelepciune practică de cea mai bună calitate ; dar asupra Dorei procedeul n-a avut nici un efect, afară doar că o deprima şi o băga în răcori la gîndul că-i va veni şi ei rîndul. M-am trezit în situaţia unui profesor, a unei curse de şoareci, a unei capcane ; jucînd întotdeauna

rolul păianjenului în raport cu musculița Dora, și întotdeauna o tulburam nespus de mult ieșind brusc din borta mea.

Am stăruit totuși luni în șir, nădăjduind că dincolo de această etapă intermediară va veni și vremea cînd Dora și cu mine ne vom înțelege pe deplin, cînd, spre marea mea mulțumire, voi fi izbutit să-i „formez caracterul". Pînă la urmă mi-a dat în minte că dacă n-am izbutit să fac nimica, deși în tot acest răstimp am fost țepos ca un mistreț sau ca un arici, pricina ar putea să fie că Dora avea caracterul gata format.

După ce am chibzuit mai bine, lucrul mi s-a părut atît de probabil, încît am renunțat la această metodă, care se dovedise mai promițătoare în teorie decît în practică ; și m-am hotărît s-o iau pe iubita mea soție-copiliță așa cum era, fără a mai încerca s-o schimb prin nici o metodă. Mă săturasem și eu tot arătîndu-mă înțelept și prevăzător și tot văzînd-o pe iubita mea canonindu-se ; așadar, într-o bună zi am cumpărat o pereche de cercei frumoși pentru dînsa și o zgardă pentru Jip și am venit acasă hotărît să mă port cît mai drăguț cu ea.

Dora a fost încîntată de micile mele daruri și m-a sărutat, bucuroasă ; totuși, între noi mai rămînea o umbră foarte ușoară, e drept, și eu îmi pusesem în gînd s-o înlătur. Dacă era inevitabil să stăruie vreo umbră pe undeva, am hotărît că de aci înainte locul ei este în sufletul meu.

M-am așezat pe sofa lîngă dînsa, i-am prins cerceii în urechi, și apoi i-am spus că în ultima vreme, pare-mi-se, n-am fost atît de buni prieteni ca de obicei și că asta s-a întîmplat numai din vina mea. Și eram foarte sincer, și de fapt chiar așa era.

— Să-ți spun drept, Dora, viața mea, am încercat să fac pe înțeleptul, i-am zis.

— Și să mă faci și pe mine înțeleaptă, mi-a spus sfioasă. Nu-i așa, Doady ?

Am încuviințat, răspunzînd drăgălașei întrebări puse de sprîncenele-i ridicate, și i-am sărutat buzele întredeschise.

— Osteneală zadarnică, a zis Dora, clătinînd din cap pînă au început să-i zornăie cerceii. Știi doar ce micuță sînt, și desigur n-ai uitat numele ce te-am rugat, încă de la început, să mi-l dai. Dacă n-o să-mi zici așa, mă tem că n-o să-ți fiu pe plac niciodată. Ești sigur că nu te gîndești uneori c-ar fi fost mai bine dacă...

— Dacă ce, draga mea ? am întrebat-o, căci se oprise.

— Nimic !

— Nimic ? am îngînat-o.

M-a înlănțuit cu brațele în jurul gîtului, a rîs, s-a alintat cu numele de gîsculiță și și-a ascuns fața lîngă umărul meu, și avea cîrlionți atît de bogați, încît abia am reușit să-i dau la o parte ca să-i văd obrazul.

— Dacă nu mă gîndesc uneori că mai bine ar fi fost să nu fi făcut nimic decît să fi încercat să formez caracterul nevesticii ? am întrebat-o, luîndu-mă în zeflemea pe mine însumi. Asta voiai să mă întrebi ? Desigur că mă gîndesc.

— Asta ai încercat să faci ? a strigat Dora. Vai, ce băiat impertinent !

— Dar n-am să mai încerc niciodată. Căci îmi iubesc nevestica așa cum e.

— E adevărat ce-mi spui... nu mă amăgești ? m-a ispitit Dora, ghemuindu-se la pieptul meu.

— De ce aș căuta să schimb pe cine mi-e atît de dragă de atîta vreme ? i-am răspuns. Niciodată nu vei fi mai atrăgătoare, dulcea mea Dora, decît așa cum ai fost lăsată de Dumnezeu ; și n-o să mai facem experiențe trufașe, ci o să trăim ca mai înainte și o să fim fericiți.

— Și o să fim fericiți ! a exclamat Dora. Da ! Cît e ziua de lungă ! Și n-o să te mai sinchisești dacă lucrurile or să meargă nițeluș anapoda cîteodată ?

— Nu ! Nu ! Să ne dăm însă silința să facem lucrurile cît mai bine cu putință.

— Și n-o să-mi mai spui că-i molipsim pe ceilalți, nu-i așa ? s-a răzgîndit Dora. Fiindcă știi, e îngrozitor de urît !

— Nu ! Nu ! i-am făgăduit.

— Îmi stă mai bine prostuță decît posomorîtă, nu-i așa ?

— E mai bine, Dora, să fii așa cum ești tu din fire decît să fii orice pe lume.

— Pe lume ! Vai, Doady, prea e mare lumea !

A clătinat din cap, și-a înălțat către mine, încîntată, ochii ei scînteietori, m-a sărutat, a izbucnit într-un rîs vesel și a dat fuga să-i pună lui Jip zgarda cea nouă.

Astfel s-a încheiat ultima mea încercare de a o schimba pe Dora. Suferisem un eșec : nu-mi puteam suporta înțelepciunea în singurătate ; n-o puteam face să se împace cu atracția pe care Dora o exercitase cîndva asupră-mi ca soție-copiliță. Am luat hotărîrea să fac singur pe tăcute ce s-o putea, ca să îndrept lucrurile ; dar mi-am dat seama că, în cel mai bun caz, voi realiza foarte puțin sau voi ajunge din nou ca un păianjen și va trebui să stau mereu la pîndă.

Dar cu umbra dintre noi, de care am pomenit și care trebuia înlăturată, urmînd s-o închid toată în sufletul meu, ce s-a mai întîmplat ?

Cunoscutul simțămînt de nemulțumire îmi învăluia toată viața. Era neschimbat, afară doar că se adîncise poate ; dar era la fel de vag ca totdeauna și mă urmărea ca o melodie tristă, abia auzită în tăcerea nopții. Îmi iubeam din tot sufletul soția și eram fericit ; dar fericirea pe care o trăiam nu era aceea pe care oarecum o scontasem și simțeam necontenit că îmi lipsește ceva.

Îndeplinindu-mi legămîntul față de mine însumi de a așterne pe hîrtie, în această lucrare, tot ce gîndesc, din nou îmi scrutez inima și îi dau în vileag tainele. Îmi lip-

sea ceva care cred — şi totdeauna am crezut — că a fost un vis ţesut de imaginaţia mea tinerească ; ceva irealizabil ; un lucru despre care, ca toţi oamenii, îmi dădeam seama cu durere că era irealizabil. Dar ar fi fost mai bine dacă soţia mea ar fi fost în stare să-mi dea mai mult ajutor şi să-mi împărtăşească nenumăratele gînduri pe care n-aveam cui să le destăinuiesc ; şi lucrul acesta ar fi fost cu putinţă ; asta ştiam.

Şovăiam în chip ciudat între două concluzii, care nu se puteau împăca între ele : una — că ceea ce simţeam era general uman şi inevitabil ; a doua — că reprezenta o particularitate a mea şi că ar fi putut fi altfel ; şovăiam între ele, fără să-mi dau seama că se băteau cap în cap. Cînd mă gîndeam la visurile naive ale tinereţii care nu se puteau înfăptui, îmi aminteam de frumoasa vîrstă a adolescenţei ce precede maturitatea şi pe care o depăşisem. Şi atunci, zilele fericite petrecute cu Agnes în casa lor veche şi dragă înviau în faţa ochilor mei ca nişte strigoi care ar putea renaşte într-altă lume, dar care niciodată, niciodată n-ar mai putea prinde viaţă pe acest pămînt.

Uneori îmi trecea prin minte ipoteza : Ce s-ar fi putut întîmpla sau ce s-ar fi întîmplat dacă Dora şi cu mine nu ne-am fi cunoscut niciodată ? Dar dînsa era atît de strîns şi intim legată de viaţa mea, încît această ipoteză îmi părea cea mai deşartă dintre închipuiri şi repede se mistuia în depărtare, risipindu-se ca funigeii în văzduh.

Am iubit-o întotdeauna. Gîndurile de care amintesc moţăiau în mine, şi uneori se trezeau pe jumătate şi aţipeau la loc, în străfundurile conştiinţei mele. Nu ieşeau la suprafaţă ; nu exercitau nici o înrîurire asupra vorbelor sau faptelor mele. Purtam singur povara tuturor grijilor noastre mărunte şi a tuturor planurilor mele de viitor ; Dora avea grijă de condeiele mele, şi amîndoi eram de părere că ne împărţisem sarcinile cît se poate de bine. Dînsa mă iubea cu adevărat şi era mîndră de mine ; şi

ori de cîte ori, în scrisorile-i către Dora, Agnes scria cîteva cuvinte simţite despre mîndria şi plăcerea cu care vechii prieteni urmăreau faima mea crescîndă şi parcurgeau o carte de a mea cu impresia că-mi auzeau glasul, Dora îmi citea aceste scrisori cu lacrimi de bucurie în ochii săi luminoşi şi îmi spunea că eram băiatul ei scump, deştept şi celebru.

„Prima pornire greşită a unei inimi neîncercate." Mereu îmi veneau în minte, pe vremea aceea, aceste cuvinte rostite de *missis* Strong ; aproape că mă obsedau. Adesea mă trezeam auzindu-le noaptea ; îmi amintesc chiar că le-am văzut în vis, scrise pe zidurile caselor. Căci îmi dădeam seama acum că atunci cînd mă îndrăgostisem de Dora, propria-mi inimă fusese neîncercată ; şi că, de ar fi fost altfel, n-ar fi simţit — după căsătorie — ceea ce simţise în taină.

„Într-o căsnicie nici că se poate mai mare pacoste decît deosebirea de păreri şi de gusturi." Îmi aminteam şi aceste cuvinte. Mă străduisem s-o schimb pe Dora, ca să se potrivească cu mine, şi constatasem că era peste putinţă. Nu mi-a mai rămas atunci decît să mă schimb şi să mă potrivesc eu după Dora ; să împărtăşesc cu ea ceea ce puteam împărtăşi şi să fiu mulţumit ; să port pe umerii mei povara ce se cuvenea să port şi să fiu totuşi mulţumit. Aceasta-i disciplina căreia am încercat să-mi supun inima cînd am început să cuget. Şi astfel, cel de al doilea an al căsniciei mele a fost mult mai fericit decît cel dintîi ; şi — ceea ce e mai important — viaţa Dorei a devenit ca o zi însorită.

Dar, către sfîrşitul acestui al doilea an, puterile Dorei au început să slăbească. Nădăjduiam că mîini mai gingaşe decît ale mele îi vor schimba firea şi că zîmbetul unui prunc la sînul ei are s-o transforme pe soţia-mi copiliţă într-o femeie. Dar n-a fost să fie aşa. Sufletul a fîlfîit o clipă în pragul micii sale temniţe şi, fără a-şi da seama de captivitatea sa, a zburat.

— Cînd o să pot zburda iar ca înainte, mătușico, a zis Dora, o să-l pun pe Jip să se ia la întrecere cu mine. Prea s-a lenevit și a devenit greoi.

— Mă tem, draga mea, că l-a ajuns ceva mai grav, i-a răspuns mătușa, care lucra, liniștită, lîngă ea. Bătrînețea, Dora.

— Crezi că-i bătrîn ? a întrebat-o Dora uimită. Vai, ce ciudat îmi pare că Jip îmbătrînește !

— E o boală care ne ajunge pe toți, Micuțo, pe măsură ce înaintăm în viață, i-a spus senină mătușa. Crede-mă că și eu sufăr tot mai mult de boala asta.

— Și Jip, a zis Dora privindu-l cu milă, chiar și micul meu Jip ? Vai, săracul !

— Cred că mai are mult de trăit, Blossom, a consolat-o mătușa, mîngîind-o pe obraz (în timp ce Dora se apleca ca să se uite la Jip, care îndată a reacționat, ridicîndu-se în două labe și străduindu-se, în ciuda astmei, să se cațere pe sofa). Trebuie să-i punem o flanelă în cușcă la iarnă, și nu m-aș mira să-l văd ieșind vesel și sprinten, o dată cu florile de primăvară ! Bată-l norocul ! a exclamat mătușa. Cred că de-ar avea și șapte vieți, chiar și în pragul morții ar mai lătra la mine.

Dora îl ajutase să se suie pe sofa, de unde o înfrunta cu atîta furie pe mătușa, încît nu se mai putea ține drept și lătra încovoindu-se. Cu cît mătușa se uita mai mult la Jip, cu atîta lătra el mai tare, mai ales că nu putea suferi ochelarii pe care îi purta de cîtva timp mătușa.

După îndelungate parlamentări, Dora a izbutit să-l înduplece să se culce lîngă ea ; și cînd s-a potolit, a început să mîngîie una din urechile lui lungi, repetînd mereu : „Chiar și micul Jip ? Vai, săracul !"

— Are însă plămîni foarte buni, a zis mătușa, și știe să dușmănească vîrtos. Nu încape nici o îndoială că mai are mulți ani de trăit. Dar dacă vrei un cățel cu care să faci curse, Blossom, o să-ți aduc un altul, căci ăsta prea s-a îmbuibat.

— Mulţumesc, mătuşico, i-a spus Dora cu glas leşinat. Dar, te rog, nu !

— Nu ? a întrebat-o mătuşa, scoţîndu-şi ochelarii.

— N-aş putea ţine un cîine afară de Jip. Ar însemna să-l jignesc pe Jip ! Şi apoi nici nu mă pot împrieteni atît de bine cu vreun alt cîine, căci numai Jip m-a cunoscut înainte de a mă căsători, şi el a fost acela care a lătrat cînd Doady a venit întîia oară la noi în casă. Mă tem că de un alt cîine nu m-aş putea ataşa, mătuşico.

— Firește ! i-a răspuns mătuşa, mîngîind-o din nou pe obraz. Ai dreptate.

— Nu-i aşa că nu te-ai supărat ? a întrebat-o Dora.

— Vai, ce drăguţă eşti ! a exclamat mătuşa, aplecîndu-se afectuos asupra ei. Cum îţi închipui că m-aş putea supăra ? !

— Nu, nu, nici nu mi-am închipuit că te-ai fi putut supăra, i-a răspuns Dora, dar mă simt puţin cam obosită şi de aceea spun prostii... ştii matale că sînt cam prostuţă în general ; dar vorbind de Jip, m-am prostit încă şi mai rău. A fost alături de mine în toate cîte mi s-au întîmplat — nu-i aşa, Jip ? — şi n-aş vrea să-l jignesc pentru că s-a schimbat şi el puţin... nu-i aşa, Jip ?

Jip s-a ghemuit mai aproape de stăpîna lui şi i-a lins mîna.

— Nu eşti încă atît de bătrîn, Jip, ca să-ţi părăseşti stăpîna, nu-i aşa ? i-a zis Dora. O să ne mai ţinem unul altuia de urît cîtva timp...

Drăguţa mea Dora ! Duminica următoare, cînd a coborît la masă şi s-a bucurat atît de mult văzîndu-l pe Traddles (care venea în fiecare duminică să ia masa cu noi), am sperat că peste cîteva zile va putea „să zburde iar ca înainte". Dar am fost sfătuiţi să mai aşteptăm cîteva zile, şi apoi alte cîteva zile ; şi tot n-a putut nici să zburde, nici să umble pe picioare. Era foarte drăgălaşă şi foarte veselă ; dar picioruşele, care altădată jucau atît de sprintene în jurul lui Jip, îi erau inerte şi ţepene.

Am început în fiecare dimineață s-o duc în brațe, jos, pe scări, și seara s-o urc sus. Mă ținea de gît și rîdea, de parcă ar fi fost vorba de un rămășag. Jip lătra și se învîrtea în jurul nostru, o lua înainte și se uita mereu înapoi, suflînd din greu, ca să vadă dacă venim. Mătușa, cea mai vrednică și cea mai inimoasă infirmieră din lume, pășea în urma noastră, cărînd o grămadă de perne și șaluri. Pentru nimic în lume *mister* Dick n-ar fi lăsat altuia sarcina de a duce lumînările. Adesea Traddles aștepta la piciorul scării, urmărindu-ne cu privirea și primind glumețele mesaje pe care Dora i le dădea pentru cea mai drăguță fată din lume. Alcătuiam un vesel alai, și cea mai veselă dintre noi era soția mea copiliță.

Dar uneori, cînd o ridicam în brațe și simțeam că era mai ușoară, mă cuprindea o spaimă cumplită, ca și cum m-aș fi apropiat de nu știu ce tărîm înghețat, încă nevăzut, care va amorți și va stinge viața din mine. Am evitat să-i dau vreun nume și am încercat să-mi ascund acest simțămînt ; pînă ce, într-o noapte, cînd era mai puternic și după ce mătușa plecase spunînd : „Noapte bună, Blossom !“, m-am așezat singur la biroul meu și am plîns, reflectînd : „Vai, ce nume funest, biata floricică s-a ofilit pretimpuriu, cînd era în toată splendoarea ei !“

CAPITOLUL

XLIX

MĂ VĂD IMPLICAT ÎNTR-O AFACERE MISTERIOASĂ

Într-o bună dimineață mi-a sosit cu poșta pe adresa mea de la Doctors' Commons următoarea scrisoare din Canterbury, pe care am citit-o cu oarecare mirare :

Scumpe Sir,

Împrejurări mai presus de voința mea au dezlegat vreme destul de îndelungată acea strînsă prietenie care îmi îngăduia ca, în puținele clipe de răgaz lăsate de îndatoririle mele profesionale, să contemplu scenele și întîmplările din trecut, irizate prin prisma memoriei, oferindu-mi întotdeauna, cum și de acum înainte îmi va oferi, emoții plăcute, cu totul ieșite din comun. Această împrejurare, scumpe sir, *precum și înălțimea la care v-a ridicat talentul dumneavoastră mă opresc să cutez a-mi lua libertatea să mă adresez vechiului tovarăș al tinereții mele, spunîndu-i, familiar, Copperfield ! E de ajuns să vă asigur că numele pe care am avut cinstea să-l pomenesc va fi tezaurizat în veci printre documentele casei noastre (mă refer la arhiva privitoare la foștii noștri chiriași, păstrată cu grijă de* missis *Micawber) cu sentimente de stimă personală, egale cu afecțiunea.*

Nu se cade ca un om care, datorită propriilor sale greșeli și a unei îmbinări forțate de împrejurări neprielnice, se găsește în situația unei Nave care a eșuat (dacă va fi iertat să recurgă la o expresie maritimă), nu se cade,

repet, ca un asemenea om, cînd ia pana ca să vă scrie, să înşire cuvinte de laudă şi felicitare. Această sarcină o lasă pe seama unor mîini mai iscusite şi mai curate.

Dacă îndeletnicirile dumneavoastră mai importante vă vor fi permis să descifraţi pînă aici aceste rînduri nedibace — ceea ce poate fi cazul sau nu, după împrejurări — vă veţi întreba, desigur, ce anume consideraţiuni m-au determinat să vă scriu prezenta misivă. Fie-mi iertat să spun că recunosc fără nici o rezervă că această întrebare este pe deplin îndreptăţită şi să mă străduiesc să-i răspund, precizînd din capul locului să nu e vorba de consideraţiuni de ordin pecuniar.

Fără ca să invoc deschis vreo putere ascunsă ce s-ar putea s-o am de a porunci trăsnetului sau de a mîna oriunde poftesc flăcările mistuitoare ale răzbunării, îmi îngădui să arăt, în treacăt, că viziunile mele cele mai luminoase au fost spulberate pentru totdeauna, că pacea sufletului meu e zdruncinată şi că puterea mea de a mă bucura de viaţă e nimicită, că inima mea nu mai e la locul ei şi că nu mă mai pot înfăţişa cu fruntea sus în faţa semenilor mei. Onida a pătruns în floare. Cupa amărăciunii e gata să se reverse. Viermele s-a pus pe lucru, şi foarte curînd îşi va răpune victima. Cu cît mai repede, cu atît mai bine. Dar nu vreau să mă abat de la subiect.

Aflîndu-mă într-o stare de spirit deosebit de dureroasă, pe care n-o poate alina nici missis *Micawber, cu toată înrîurirea ce o exercită în întreita ei calitate — ca femeie, ca soţie şi ca mamă— am de gînd să fug de mine însumi pentru scurt timp şi să închin patruzeci şi opt de ore vizitării anumitor locuri şi edificii ale metropolei, unde am gustat fericirea altădată. Între alte limanuri de linişte domestică şi de reculegere sufletească spre care îmi voi îndrepta paşii, se numără, firește, şi închisoarea tribunalului King's Bench. Aducîndu-vă la cunoştinţă că poi-*

mîine seară, la orele 7 foarte precis, mă voi afla (D.V. [1]*) în fața zidului dinspre miazăzi al acestei închisori civile, scopul urmărit de această scrisoare este atins.*

Nu mă simt îndreptățit a cere lui mister *Copperfield, fostul meu prieten, și lui* mister *Traddles, fostul meu prieten de la Inner Temple, dacă acest* gentleman *mai trăiește și mai este accesibil, să binevoiască a veni la această întîlnire și a reînnoi (pe cît cu putință) vechile noastre legături de odinioară. Mă mărginesc să vă spun că la ora și locul arătate veți găsi ultimele vestigii*
Rămase
Dintr-un
Turn prăbușit.

WILKINS MICAWBER

P.-S. Ar putea fi util să mai adaug la cele de mai sus că pe missis *Micawber* nu *am pus-o la curent cu intențiile mele.*

Am recitit scrisoarea de mai multe ori. Deși cunoșteam stilul emfatic al compunerilor lui *mister* Micawber și deși știam cu ce plăcere se așeza la birou ca să scrie lungi epistole ori de cîte ori se ivea un prilej potrivit sau nepotrivit, am fost totuși încredințat că această încîlcită comunicare ascundea ceva important. Am lăsat-o din mînă ca să mă gîndesc ; apoi am luat-o iarăși, ca s-o citesc încă o dată ; și tot mai chibzuiam asupra ei cînd a venit Traddles, care m-a găsit cît se poate de nedumerit.

— Dragul meu prieten, i-am zis, ai picat cum nu se poate mai bine. Exact cînd aveam mai mare nevoie de judecata ta sănătoasă. Ia te uită, Traddles, am primit o scrisoare foarte ciudată de la *mister* Micawber.

[1] Abreviere pentru expresia latinească *Deo volente* = cu voia lui Dumnezeu.

— Ei taci ? ! a exclamat Traddles. Nu mai spune ! Am primit şi eu una de la *missis* Micawber.

Şi rostind aceste cuvinte, Traddles, cu obrajii aprinşi de atîta mers şi cu părul zburlit din pricina mişcării şi a emoţiei, s-a uitat de parc-ar fi văzut nu ştiu ce stafie, a scos scrisoarea adresată lui şi mi-a dat-o în schimbul celei primite de mine. L-am urmărit cum pătrundea în miezul scrisorii lui *mister* Micawber şi am ridicat şi eu din sprîncene cînd, ridicînd din sprîncene, a exclamat : „«...puterea ascunsă de a porunci trăsnetului sau de a mîna oriunde poftesc flăcările mistuitoare ale răzbunării» ! Asta ce-o mai fi, Copperfield ? !", şi abia după aceea m-am apucat să citesc epistola semnată de *missis* Micawber.

Suna astfel :

Cele mai distinse salutări lui mister *Thomas Traddles, şi dacă îşi mai aduce aminte de aceea care cîndva a avut fericirea să-l cunoască mai de aproape, aş putea oare să-i cer cîteva clipe din timpul său liber ? Îl asigur pe* mister *T.T. că de n-aş fi în pragul disperării, n-aş îndrăzni să abuzez de bunăvoinţa sa.*

Cu toate că e un chin pentru mine să vorbesc de asemenea lucruri, pricina care mă face să îndrept acest jalnic apel către mister Traddles şi să-i cer toată indulgenţa nu este alta decît înstrăinarea de soţie, şi de familie a lui mister *Micawber (care altădată ţinea aşa de mult la casa lui). Mister Traddles nici că-şi poate face închipuire de schimbarea petrecută în purtarea lui* mister *Micawber, de violenţa şi de cruzimea lui. Lucrurile s-au înrăutăţit treptat, ajungînd să îmbrace formele unei tulburări mintale. Nu trece o zi, vă rog să mă credeţi,* mister *Traddles, fără să se producă o izbucnire paroxistică.* Mister *T. nu-mi va cere să-i descriu ce simt în inima mea cînd îi voi spune că m-am deprins să-l aud pe* mister *Micawber repetînd că şi-a vîndut sufletul Diavolului. De multă vreme, ascunzişurile şi misterele au devenit principala lui caracte-*

ristică, luînd locul nemărginitei încrederi de altădată. Cea mai uşoară provocare — chiar şi o simplă întrebare dacă are vreo preferinţă în ce priveşte mîncarea — constituie un prilej ca să-şi exprime dorinţa de a divorţa. Aseară, cînd copiii i-au cerut doi pence *ca să-şi cumpere bomboane de lămîie — o specialitate a cofetarilor de aici — i-a ameninţat pe cei doi gemeni cu cuţitul de deschis stridiile !*

Îl rog din tot sufletul pe mister *Traddles să mă ierte că intru în asemenea amănunte. Dar fără ele,* mister *T. n-ar putea să-şi facă nici cea mai slabă idee despre situaţia sfîşietoare în care mă aflu.*

Pot oare îndrăzni acum să-i dezvălui lui mister *T. scopul acestei scrisori ? Îmi va îngădui el oare acum să încredinţez binevoitoarei sale atenţii tot amarul meu ? Vai, da, căci îi cunosc inima !*

Ochiul ager al dragostei nu poate fi lesne orbit cînd aparţine unei femei. Mister *Micawber pleacă la Londra. Cu toate că ascunde cu mare grijă, azi-dimineaţă, înainte de gustare, cînd a completat destinaţia pe eticheta micii valize maro ce ne-a rămas din vremuri mai fericite, privirea de vultur a îngrijorării conjugale a descifrat, scrise foarte citeţ, trei litere : ...d, o, n* [1]. *Punctul terminus al diligenţei cu care pleacă este în West End* [2], *la hanul „Crucea de aur". Pot îndrăzni să-l implor pe* mister *T. să-l caute pe soţul meu rătăcit şi să stea de vorbă cu el ? Pot îndrăzni să-l rog pe* mister *T. să intervină pentru a mijloci o împăcare între* mister *Micawber şi familia lui deznădăjduită ? Vai, nu, căci asta ar însemna să-i cer prea mult !*

Dacă mister *Copperfield şi-ar mai aduce cumva aminte de o biată fiinţă care n-a dobîndit nici un renume, n-ar vrea* mister *T. să ia asupra sa sarcina de a-i transmite mărturia stimei mele inalterabile şi rugăminţile mele ?*

---

[1] Ultimele trei litere ale cuvîntului *London* (forma englezească a numelui oraşului Londra).

[2] Cartierul aristocratic al Londrei.

În orice caz, mister *T. trebuie să aibă bunătatea de a* considera că această scrisoare este strict confidențială și sub nici un cuvînt să nu pomenească de ea, nici pe departe, în fața lui *mister* Micawber. *Dacă* mister *T. ar binevoi să-mi răspundă (ceea ce cred că este foarte puțin probabil), trimițîndu-mi o scrisoare pe adresa E.M., post-restant, Canterbury, ar avea mai puține urmări penibile decît una adresată direct aceleia care se iscălește, în culmea deznădejdii,*

Respectuoasa prietenă și suplicantă a lui mister *Thomas Traddles*

EMMA MICAWBER

— Ce zici de această scrisoare ? m-a întrebat Traddles, înălțînd o clipă privirea spre mine, după ce o citisem pentru a doua oară.

— Ce zici tu de cealaltă ? l-am întrebat eu, căci continua s-o studieze, cu sprîncenele încruntate.

— Cred, Copperfield, că amîndouă laolaltă au un miez mai adînc decît au de obicei scrisorile lui *mister* și *missis* Micawber, mi-a răspuns Traddles, dar nu l-am pătruns încă. Nu încape îndoială că sînt de bună-credință amîndoi și că nu sînt de connivență. Biata făptură ! a adăugat apoi, referindu-se la epistola semnată de *missis* Micawber, în timp ce stăteam alături, comparînd cele două scrisori. În orice caz, ar fi un act de caritate din partea noastră dacă i-am scrie și i-am spune că vom căuta neapărat să stăm de vorbă cu *mister* Micawber.

Am consimțit pe loc, căci acum îmi făceam mustrări că nu acordasem destulă atenție ultimei ei scrisori. Precum am arătat, mă pusese pe gînduri cînd am primit-o ; dar furat fiind de alte treburi, cunoscînd familia Micawber și nemaiprimind alte vești de la ei, am dat-o uitării. Adesea mă gîndisem la Micawber, dar întrebîndu-mă mai ales ce „noi obligații bănești" or mai fi contractînd la Canterbury

şi amintindu-mi cît de rezervat se purtase cu mine *mister* Micawber de cînd intrase în slujba lui Uriah Heep.

I-am scris Emmei Micawber o scrisoare de încurajare şi am iscălit-o amîndoi. Ieşind în oraş ca s-o expediem, pe drum Traddles şi cu mine am discutat îndelung, punînd fel de fel de ipoteze, pe care nu-i nevoie să le repet. După amiază ne-am sfătuit şi cu mătuşa, dar singura concluzie precisă la care am ajuns a fost că trebuie să fim foarte punctuali la întîlnirea fixată de *mister* Micawber.

Deşi ne-am prezentat în locul stabilit cu un sfert de ceas înainte de ora 7, l-am găsit pe *mister* Micawber aşteptîndu-ne. Cu braţele încrucişate, stătea rezemat de zid şi se uita la ţepuşele de fier fixate deasupra lui, de parcă ar fi fost nişte rămurele îmbrăţişate ale copacilor la umbra cărora îşi petrecuse tinereţea.

Cînd ne-am apropiat de el, am găsit că ţinuta lui era mai stîngace şi mai puţin distinsă ca altădată. Cu prilejul acestei escapade, lepădase hainele negre de rigoare în lumea juriştilor şi purta vechea redingotă şi ciorapii cei lungi, fără a mai avea exact acelaşi aer falnic care-l caracteriza odinioară. Şi-a revenit treptat, pe măsură ce am stat de vorbă, dar lornionul nu-i mai atîrna atît de firesc, iar plastronul, deşi îşi păstrase dimensiunile formidabile, parcă era mai puţin scrobit.

— *Gentlemen*, ne-a spus *mister* Micawber după ce am schimbat primele saluturi, v-aţi dovedit prieteni adevăraţi, căci prietenii la nevoie se cunosc ! Îngăduiţi-mi să vă întreb de sănătatea lui *missis* Copperfield, *in esse* [1] şi a lui *missis* Traddles, *in posse* [2], presupunînd că prietenul meu, *mister* Traddles, nu şi-a unit încă soarta, şi la bine şi la rău, cu obiectul pasiunii sale.

I-am mulţumit pentru aceste amabilităţi, pe care i le-am întors aşa cum se cuvenea. După care, arătîndu-ne zidul închisorii, a început astfel : „Vă asigur, *gentlemen*...“,

[1,2] Expresii latineşti ; prima înseamnă : actuală ; cea de a doua : viitoarea.

dar l-am oprit, protestînd împotriva acestei formule ceremonioase şi rugîndu-l să ni se adreseze ca altădată.

— Dragul meu Copperfield, mi-a răspuns, strîngîndu-mi mîna, cordialitatea dumitale mă copleşeşte. Primirea pe care o faci acestei rămăşiţe prăpădite a unui templu care odinioară se chema Om — dacă îmi daţi voie să mă exprim astfel — adevereşte că ai o inimă care face cinste speţei căreia îi aparţinem amîndoi. Tocmai voiam să spun că revăd locurile senine unde am petrecut cîteva din cele mai fericite ceasuri ale existenţei mele.

— Pe care le datoraţi, desigur, lui *missis* Micawber, i-am zis. Sper că e bine, sănătoasă ?

— Mulţumesc, mi-a răspuns *mister* Micawber, care s-a întunecat cînd a auzit această întrebare. O duce aşa şi aşa. Şi iată închisoarea „King's Bench" ! a urmat *mister* Micawber, dînd trist din cap. Locul unde, pentru întîia oară după mulţi ani, apăsarea copleşitoare a obligaţiilor pecuniare a încetat să fie proclamată zi de zi de glasuri cicălitoare, care refuzau să părăsească gangul ; unde nu există ciocănel la uşă pe care să-l poată folosi orice creditor : unde scapi de obligaţia de a te înfăţişa personal la procese, iar mandatele de arestare se lasă afară, la poartă ! *Gentlemen*, a urmat *mister* Micawber, la ora cînd umbra ţepuşelor de pe creasta acestui zid se proiecta pe pietrişul esplanadei, îmi vedeam copiii cum urmau în plimbarea lor izvodul întortocheat al umbrelor de pe jos, ocolind locurile întunecate. Am cunoscut îndeaproape fiecare piatră de aici. Mă veţi ierta, deci, dacă nu-mi pot ascunde emoţia.

— Am trecut cu toţii prin multe încercări de atunci, *mister* Micawber, i-am zis.

— *Mister* Copperfield, mi-a răspuns dînsul cu amărăciune, pe vremea cînd am locuit în acest refugiu aveam dreptul să-mi privesc semenii cu fruntea sus şi să-i lovesc cu pumnul în obraz dacă m-ar fi jignit. Astăzi nu mai sînt cu semenii mei în asemenea excelente raporturi !

Mîhnit, *mister* Micawber a întors spatele închisorii şi, luînd braţul oferit de mine dintr-o parte şi cel oferit de Traddles din cealaltă parte, ne-am depărtat toţi trei.

— Sînt unele pietre de hotar pe drumul ce duce spre mormînt, a declarat foarte mişcat *mister* Micawber, privind îndărăt peste umăr, dincolo de care — dacă o asemenea năzuinţă n-ar fi constituit o impietate — aş fi dorit să nu fi păşit niciodată. Şi printre ele, în zbuciumata mea carieră, se numără şi închisoarea tribunalului „King's Bench".

— O, sînteţi prost dispus, *mister* Micawber ! şi-a dat cu părerea Traddles.

— Sînt, *sir*, a încuviinţat *mister* Micawber.

— Nădăjduiesc că nu din pricină că v-ar displăcea îndeletnicirile juridice, a urmat Traddles. Căci, ştiţi, sînt şi eu jurist.

Mister Micawber s-a abţinut să-i răspundă.

— Ce mai face prietenul nostru Heep, *mister* Micawber ? l-am întrebat, după o scurtă pauză.

— Scumpul meu Copperfield, mi-a răspuns *mister* Micawber, pălind şi fiind subit cuprins de o puternică surescitare, dacă mă întrebi de patronul meu socotindu-l prietenul *dumitale*, îmi pare rău pentru dumneata ; dar dacă mă întrebi de el insinuînd că ar fi prietenul *meu*, atunci nu pot decît să zîmbesc sardonic. Însă, în orice calitate mi-ai cere ştiri despre patronul meu, te rog să nu te superi că n-am să-ţi răspund decît atît : oricare ar fi starea sănătăţii sale, are chip vulpesc, ca să nu zic diavolesc. Dă-mi voie ca în calitate personală să refuz a stărui mai mult asupra unui subiect care în viaţa mea profesională m-a împins pe culmile disperării.

Mi-am exprimat părerea de rău că fără să vreau atinsesem o temă care-l supăra atît de tare şi am urmat :

— Pot să vă întreb, fără riscul de a cădea în aceeaşi greşeală, ce mai fac bunii mei prieteni, *mister* şi *missis* Wickfield ?

— *Miss* Wickfield, mi-a răspuns *mister* Micawber, roşindu-se, este, aşa cum a fost întotdeauna, o pildă luminoasă, un adevărat model de virtute. Dragă Copperfield, e singurul punct luminos într-o mizerabilă existenţă. Am tot respectul pentru această tînără *lady*, toată admiraţia pentru caracterul ei şi mă închin în faţa bunătăţii, cinstei şi dragostei ei ! Duceţi-mă undeva, într-un loc mai retras, a adăugat *mister* Micawber, căci, în starea în care sînt, vă rog să mă credeţi, nu mai pot face faţă !

Am apucat pe o ulicioară, unde şi-a scos batista şi s-a rezemat cu spatele de un zid. Îmi închipui că dacă m-am uitat la el la fel de consternat ca Traddles, prezenţa noastră i s-o fi părut lipsită de elan şi de căldură.

— Mi-a fost scris, a spus *mister* Micawber cu un suspin pornit din adîncul inimii, dar păstrînd totuşi o umbră din vechea lui distincţie, mi-a fost scris ca sentimentele cele mai alese de care sîntem capabili să se transforme în remuşcări pentru mine. Omagiile ce le adresez preabunei *miss* Wickfield sînt ca o ploaie de săgeţi ce s-ar înfige în pieptul meu ! Credeţi-mă, vă rog, mai bine aţi face să mă lăsaţi să rătăcesc prin lume ca un vagabond ! Viermii vor rezolva problema *mea* în doi timpi şi trei mişcări.

Fără a ţine seama de această rugă, am stat lîngă dînsul pînă şi-a pus batista în buzunar, şi-a potrivit plastronul şi, pentru a păcăli pe oricine s-ar întîmpla să se uite la el, şi-a tras pălăria pe o ureche şi a început să fredoneze. I-am spus atunci — neştiind încă ce prejudiciu am fi încercat dacă l-am fi pierdut — că mi-ar face o deosebită plăcere să-l prezint mătuşii şi l-am poftit să vină cu noi la Highgate, unde îi stătea la dispoziţie un pat.

— O să ne preparaţi un *punch* cum numai dumneavoastră ştiţi, *mister* Micawber, am adăugat, şi amintindu-vă de lucruri mai plăcute, o să uitaţi ce vă apasă inima.

— Sau dacă veţi socoti că destăinuindu-vă unor prieteni aţi simţi o uşurare, puteţi să vă destăinuiţi nouă, *mister* Micawber, a sugerat Traddles, prudent.

— Faceţi cu mine ce poftiţi ! a spus *mister* Micawber. Sînt ca un fir de pai care pluteşte pierdut în largul mării şi mă văd tras în toate direcţiile de elefanţi... pardon, voiam să spun de elemente [1].

Din nou am pornit mai departe, braţ la braţ ; am prins tramcarul, în clipa cînd era gata de plecare şi am ajuns la Highgate fără a mai întîmpina nici o piedică pe drum. Eram cam stînjenit, neştiind nici ce să spun, nici ce să fac, şi Traddles aşijderea. Şi mai tot timpul drumului, *mister* Micawber a rămas cufundat într-o adîncă tristeţe. Uneori făcea o încercare să-şi îndrepte ţinuta şi fredona finalul unei melodii, dar cădea din nou în adînca sa melancolie, care era şi mai impresionantă datorită pălăriei trase comic pe o ureche şi plastronului ridicat pînă în dreptul ochilor.

Am preferat să tragem la mătuşa, din pricină că acasă Dora zăcea bolnavă. Cînd am trimis după dînsa, mătuşa l-a primit pe *mister* Micawber cu multă bunăvoinţă şi căldură. *Mister* Micawber, după ce i-a sărutat mîna, s-a retras lîngă fereastră şi şi-a scos batista, dînd acolo o luptă cu sine însuşi.

Mister Dick era acasă. Foarte milos faţă de toţi cei ce păreau că se simt prost, şi deosebit de dibaci în a-i recunoaşte, s-a apropiat de *mister* Micawber şi i-a strîns mîna de vreo şase ori în cinci minute. Pe *mister* Micawber, în tulburarea lui, această atenţie călduroasă din partea unui străin l-a mişcat atît de mult, încît la fiecare strîngere de mînă exclama : „Mă copleşiţi, *sir !*" Ceea ce pe *mister* Dick l-a încîntat în aşa măsură, încît a continuat să-i strîngă mîna cu şi mai multă vigoare.

---

[1] În original, asemănarea pronunţiei cuvintelor corespunzătoare *(elephants* şi *elements)* fiind mai mare, lapsusul e mai plauzibil.

— Prietenia pe care mi-o arată acest *gentleman*, i-a spus *mister* Micawber mătușii, mă pune la podea, dacă îmi veți îngădui, *ma'am*, să folosesc o formulă din vocabularul unuia dintre sporturile noastre naționale, mai grosolane, anume boxul. Vă asigur că pentru un om care, ca mine, luptă cu atîtea neliniști și nedumeriri, o asemenea primire constituie o grea încercare.

— Prietenul meu, *mister* Dick, nu e un om ca oricare altul, i-a spus mîndră mătușa mea.

— Sînt convins de lucrul acesta, a încuviințat *mister* Micawber. Și a adăugat : Sînt foarte mișcat, *sir*, de primirea cordială pe care mi-o faceți, căci *mister* Dick din nou se apucase să-i strîngă mîna.

— Cum vă mai simțiți ? l-a întrebat *mister* Dick, aruncîndu-i o privire îngrijorată.

— Așa și așa, i-a răspuns oftînd *mister* Micawber.

— Țineți capul sus, l-a îndemnat *mister* Dick, și vă rog să vă purtați ca la dumneavoastră acasă.

Mister Micawber a fost cu totul covîrșit de aceste cuvinte prietenești, cu atît mai mult cînd s-a trezit că *mister* Dick din nou îi strîngea mîna.

— Mi-a fost hărăzît de soartă să dau, în variata panoramă a existenței umane, și peste cîte o oază de fericire, dar nici una n-a fost atît de verde, atît de înviorătoare ca aceasta.

Altădată, o asemenea scenă m-ar fi făcut să rîd ; dar simțeam că eram cu toții stinghericiți și încordați și-l urmăream cu atîta nelinîște pe *mister* Micawber cum șovăia între dorința vie de a destăinui ceva și aceea de a nu dezvălui nimic, încît am făcut febră. Traddles ședea pe marginea scaunului, cu ochii larg deschiși, cu părul mai zburlit ca niciodată, și se uita cînd în pămînt, cînd la *mister* Micawber, fără a încerca măcar să scoată o vorbă. Mătușa, deși își concentrase întreaga atenție asupra noului ei oaspete, se stăpînea mult mai bine decît oricare dintre

noi ; căci dînsa întreținea conversația cu el și, vrînd-nevrînd, îl făcea să vorbească.

— Sînteți un vechi prieten al nepotului meu, *mister* Micawber, i-a spus mătușa. Îmi pare rău că n-am avut plăcerea să vă cunosc pînă acum.

— *Ma'am,* i-a răspuns *mister* Micawber, și mie îmi pare rău că n-am avut cinstea să vă fi cunoscut mai demult. N-am fost întotdeauna ruina pe care o aveți acum în față.

— Nădăjduiesc că *missis* Micawber și membrii familiei dumneavoastră sînt bine sănătoși, *sir,* a urmat mătușa.

Mister Micawber a plecat capul.

— Sînt, *ma'am,* în măsura în care niște venetici și surghiuniți pot fi bine sănătoși vreodată, a replicat el cu deznădejde în glas, după o scurtă pauză.

— Doamne ferește, ce tot vorbiți, *sir* ? a izbucnit mătușa, cu bruscheța ei obișnuită.

— Existența familiei mele e în joc, *ma'am,* i-a răspuns *mister* Micawber. Patronul meu...

Aici, vrînd parcă să ne aițe, *mister* Micawber s-a oprit ; și s-a apucat să cojească lămîile, care, la cererea mea, îi fuseseră aduse împreună cu toate celelalte ingrediente pentru pregătirea *punch*-ului.

— Și ce-i cu patronul dumneavoastră ? a întrebat *mister* Dick, scuturîndu-l de braț, ca să-i aducă aminte.

— Vă mulțumesc, *sir,* că mi-ați adus aminte, i-a zis *mister* Micawber. Și din nou au dat mîna. Patronul meu, *mister* Heep, mi-a făcut odată cinstea, *ma'am,* să-mi spună că dacă n-aș primi banii care mi se cuvin cu titlu de remunerație pentru slujba pe care o îndeplinesc la el, aș ajunge probabil un măscărici din aceia care înghit săbii sau mănîncă foc. Oricît aș vrea să-l contrazic, trebuie să recunosc că-i foarte probabil că bieții mei copii vor fi siliți să-și cîștige pîinea de toate zilele ca saltimbanci, iar *missis* Micawber va fi silită să încurajeze isprăvile lor nefirești învîrtind la caterincă.

Vrînd să arate că aceste lucruri nu se vor întîmpla decît după ce dînsul nu va mai fi în viață, *mister* Micawber a răsucit cuțitul cu un gest spontan, dar expresiv ; apoi s-a apucat iar să curețe lămîia, cu un aer deznădăjduit.

Mătușa și-a sprijinit cotul pe măsuța care se afla de obicei lîngă ea și l-a fixat cu multă luare-aminte. În ciuda aversiunii cu care priveam ideea de a-l ademeni să facă destăinuirile pe care se codea să le facă, aș fi fost gata în acel moment să recurg la acest mijloc, de n-aș fi băgat de seamă la ce stranii manevre se deda ; dintre care amintesc numai că a azvîrlit cojile de lămîie în ceainic, zahărul în cutia de tabac, că alcoolul l-a turnat într-o ulcică goală și că a dat să toarne apă fiartă dintr-un sfeșnic. Mi-am dat seama că se apropia criza, și într-adevăr a izbucnit. Și-a strîns cu zgomot toate uneltele și materialele, s-a ridicat de pe scaun, și-a scos batista și a izbucnit în plîns.

— Dragă Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber cu fața ascunsă în batistă, ritul ăsta cere, mai mult ca oricare altul, o minte senină și un sentiment de demnitate personală. Nu sînt în stare să-l îndeplinesc. Mi-e imposibil.

— Ce s-a întîmplat, *mister* Micawber ? l-am întrebat. Vă rog, vorbiți. Sînteți între prieteni.

— Între prieteni, *sir !* a repetat *mister* Micawber, și tot ce ascunsese pînă atunci în sufletul lui deodată s-a revărsat. Doamne, Dumnezeule, mă simt atît de tulburat tocmai pentru că *sînt* între prieteni. Ce s-a întîmplat ? Dar ce *nu* s-a întîmplat ? S-a întîmplat o ticăloșie ; o josnicie ; o înșelăciune, o fraudă, o uneltire, asta s-a întîmplat ! Și numele pe care-l poartă această grămadă [1] de orori e HEEP !

---

[1] În limba engleză, *heap*, cuvîntul corespunzător românescului „grămadă", este omofon cu Heep, numele personajului, și această împrejurare permite autorului să facă un joc de cuvinte ce n-a putut fi redat în traducere.

Mătușa a bătut din palme, iar noi toți am sărit în sus ca niște posedați.

— Lupta s-a sfîrșit ! a declarat *mister* Micawber, gesticulînd violent cu batista și făcînd din cînd în cînd cu amîndouă brațele mișcări de parcă ar fi înotat în mijlocul unui ocean de greutăți supraomenești. Nu mai pot duce o astfel de viață ! Sînt o făptură nenorocită, lipsită de toate acele lucruri care fac viața suportabilă. De cînd am intrat în slujba acestui ticălos afurisit, toate cele au devenit tabu. Dați-mi înapoi soția, dați-mi înapoi copiii, puneți-l la loc pe Micawber în pielea acestui nenorocit care poartă ghetele mele, și gata sînt chiar de mîine să înghit săbii. Și chiar cu poftă !

De cînd sînt n-am văzut un om atît de întărîtat. Am încercat să-l liniștesc, ca să ne putem înțelege, dar el se întărita tot mai tare și nu voia să audă de nimic.

— Nu voi da mîna cu nimeni, a proclamat *mister* Micawber gîfîind, suflînd și gemînd ca un om care se zbate într-o apă înghețată, pînă... nu-l voi fi zdrobit, pînă nu-l voi fi făcut fărîme... pe șarpele acela respingător... pe HEEP ! Nu voi mai primi să fiu găzduit de nimeni pînă... nu voi fi făcut ca... Vezuviul... să-și reverse lava... asupra tîlharului... de HEEP ! Sub acest acoperiș... orice băutură... dar mai ales un *punch*... mi-ar rămîne în gît... pînă nu-l voi fi stins luminile ochilor... nerușinatului escroc și mincinos... care e HEEP ! Nu voi mai cunoaște... pe nimeni... și nu voi mai scoate o vorbă... și nicăieri nu-mi voi găsi pacea... pînă nu-l voi fi pulverizat... pînă nu-l voi fi prefăcut în atomi... pe fățarnicul și sperjurul nemuritor și transcendent care e... HEEP !

Mi-a fost de-a dreptul teamă ca nu cumva *mister* Micawber să moară pe loc. Cazna cu care a rostit aceste fraze incoerente, precum și furia și vehemența de neînchipuit cu care s-a năpustit înainte ori de cîte ori se

apropia momentul cînd avea să pomenească numele lui Heep erau înfricoşătoare ; şi atunci cînd, asudat, cu obrazul schimbînd culori dintre cele mai ciudate şi înghiţind un nesfîrşit şir de noduri (care i se urcau degrabă pe gît, de unde îi săreau parcă pe frunte), s-a prăbuşit pe un scaun, am crezut că i-a sosit clipa din urmă. Am vrut să-i sar în ajutor, dar m-a oprit şi n-a vrut să audă de nimic.

— Nu, Copperfield ! Să nu-mi mai spui nimic... ăă... pînă ce *missis* Wickfield... ăă... nu va primi despăgubiri pentru prejudiciile aduse de vicleanul acela ticălos care e... HEEP ! (Sînt ferm convins că n-ar fi putut rosti trei vorbe în şir dacă n-ar fi căpătat deodată o energie uluitoare simţind că trebuie să-i rostească numele.) Secret inviolabil... toată lumea, fără nici o excepţie... de azi într-o săptămînă... la ceasul gustării de dimineaţă... toţi cei de faţă... inclusiv mătuşa... şi acest *gentleman* atît de prietenos... să fie la hanul din Canterbury... unde... odinioară *missis* Micawber şi cu mine... am cîntat în cor *Auld Lang Syne*[1]... şi... îl voi demasca pe banditul fără pereche... pe HEEP ! Nimic altceva de spus... sau de ascultat vreun sfat... plec chiar acum... nu-s în stare... să suport tovărăşia nimănui... cît sînt pe urmele ticălosului şi nemerniculuí trădător... HEEP !

Repetînd acum pentru ultima oară cuvîntul magic, care-i dăduse putere să meargă pînă la capăt, şi depăşindu-şi toate eforturile de pînă atunci, *mister* Micawber s-a năpustit afară, lăsîndu-ne pe toţi într-o stare de fierbere, de aşteptare şi de uimire vecină cu starea în care se găsea el. Dar nici în această împrejurare n-a putut rezista slăbiciunii pentru genul epistolar ; căci pe cînd mai eram cu toţii în culmea fierberii, a aşteptării şi a uimirii, mi-a fost înmînat următorul bilet foarte pitoresc, expediat dintr-o cîrciumă aflată în vecinătate, unde se oprise ca să-l scrie :

[1] Vezi vol. I, cap. XVII, p. 354, nota 2.

Strict secret și confidențial

SCUMPE SIR,

Vă rog să-mi permiteți să prezint, prin mijlocirea dumneavoastră, scuzele mele preabunei dumneavoastră mătuși pentru ieșirea pe care am avut-o. După un conflict lăuntric mai ușor de imaginat decît de descris, vulcanul care mocnea de mult a erupt.

Nădăjduiesc că am precizat destul de limpede întîlnirea pe care v-am dat-o de azi într-o săptămînă, dimineață, în localul hanului din Canterbury, unde odinioară missis *Micawber și cu mine am avut cinstea de a ne uni glasurile cu acela al domniei-voastre, intonînd binecunoscutul cîntec al Nemuritorului perceptor al accizelor, al cărui leagăn a fost dincolo de Tweed.* [1]

După ce îmi voi fi îndeplinit datoria și voi fi săvîrșit actul de reparație — care singure îmi pot da dreptul de a-i privi în față pe semenii mei muritori — voi dispărea fără urmă. Și nu voi cere decît să fiu așezat și eu în acel lăcaș de universală odihnă, unde,

> În strîmtele sicrie, dorm toți pentru vecie,
> Înaintașii vajnici din biet cătunul meu. [2]

Cu simpla inscripție,

WILKINS MICAWBER

---

[1] Cîntecul la care se referă este evident *Auld Lang Syne* ; epitetul de „Nemuritor perceptor al accizelor" se explică prin aceea că Robert Burns a îndeplinit timp îndelungat slujba de perceptor. În ce privește precizarea că și-a avut leagănul dincolo de Tweed, ea are menirea să arate că poetul era scoțian, fluviul Tweed formînd hotarul între Anglia și Scoția.

[2] Distihul citat aparține cunoscutei *Elegii într-un cimitir de țară (Elegy in a Country Churchyard)*, a poetului englez *Thomas Gray* (1716—1771).

CAPITOLUL

L

VISUL LUI *MISTER* PEGGOTTY SE ÎNFĂPTUIEȘTE

Trecuseră cîteva luni de cînd stătusem de vorbă cu Martha pe malul Tamisei. N-o mai văzusem de atunci, dar cu *mister* Peggotty se întîlnise în mai multe rînduri. Strădaniile ei pline de zel fuseseră zadarnice ; iar din spusele lui rezulta că nu obținuse nici o știre cu privire la soarta lui Emily. Mărturisesc că începusem să pierd orice nădejde că am mai putea să-i dăm de urmă și eram din ce în ce mai încredințat că nu mai trăia.

Dar credința lui rămăsese neclintită. Pe cît știu — și sînt sigur că sufletu-mi curat nu-mi tăinuia nimic — dînsul n-a șovăit nici o clipă în nestrămutata-i credință că o va regăsi. Răbdarea lui era neobosită. Și cu toate că mă cutremuram la gîndul durerii ce va încerca în ziua cînd acest crez ca fi spulberat dintr-odată, datorită faptului că avea o natură întrucîtva religioasă și că era atît de vădit ancorat în străfundurile cele mai pure ale firii sale, respectul și stima ce i le purtam sporeau zi de zi.

Nu se mărginea să nutrească o încredere pasivă și să nădăjduiască fără a întreprinde nimic. Toată viața fusese un om de acțiune, un om energic, și știa prea bine că în orice treabă la care avea nevoie de ajutor străin trebuia întîi și întîi să se pună pe lucru cu tragere de inimă și să se ajute singur. L-am văzut uneori pornind noaptea spre Yarmouth, la gîndul că s-ar putea ca un accident să fi stins lumina din fereastra vechiului său barcaz. L-am văzut luîndu-și toiagul și străbătînd cîte șaizeci și cîte

optzeci de mile. numai pentru că citise în ziar o ştire care ar fi putut să fie în legătură cu ea. După ce a auzit relatarea ce-mi fusese făcută datorită bunăvoinţei Rosei Dartle, s-a dus pe mare pînă la Napoli. Toate călătoriile le făcea în condiţii foarte aspre ; căci avea mereu grijă să strîngă bani, ca să aibă Emily cînd o va regăsi. Şi în tot timpul acestor îndelungi peregrinări nu l-am auzit plîngîndu-se niciodată, niciodată nu l-am auzit spunînd c-ar fi ostenit sau că şi-ar fi pierdut nădejdea.

De cînd ne căsătorisem, Dora îl văzuse deseori, şi ajunsese să-l îndrăgească. Îl văd şi acum cum şedea lîngă sofa, cu bereta în mînă, în timp ce ochii albaştri ai scumpei mele soţii-copilîţe se ridicau cu sfială şi uimire spre chipul lui. Uneori, pe înserat, cînd venea să stea de vorbă cu mine, îl poftcam să fumeze o pipă în grădină, în timp ce ne plimbam în sus şi în jos cu paşi rari ; şi atunci îmi revenea nespus de vie imaginea căsuţei lui părăsite, precum şi amintirea acelui nimb paşnic de care era înconjurată în ochii mei copilăroşi în serile cînd focul ardea în sobe, iar vîntul gemea, bătînd căsuţa pe toate laturile.

Într-o seară mi-a povestit că, ieşind în ajun, după căderea nopţii, o găsise pe Martha aşteptîndu-l lîngă casă, şi dînsa îl rugase să nu părăsească cu nici un preţ Londra pînă ce nu va da iar ochii cu ea.

— V-a spus de ce ? l-am întrebat.

— I-am cerut să-mi spună, *mas'r* Davy, dar a fost scumpă la vorbă, ca totdeauna, şi îndată ce i-am făgăduit, a plecat.

— V-a spus cel puţin cînd o s-o mai puteţi vedea ? am stăruit.

— Nu, *mas'r* Davy, mi-a răspuns, petrecîndu-şi îngîndurat mîna peste faţă. I-am cerut şi asta ; dar nu mi-a spus nimic mai mult.

Cum de multă vreme mă feream să-l hrănesc cu nădejdi deşarte, n-am făcut nici un comentariu asupra acestei ştiri, afară doar că era de presupus că o va revedea curînd.

Celelalte gînduri stîrnite de această veste le-am păstrat pentru mine, căci erau anemice și nu prea optimiste.

Într-o după-amiază, două săptămîni mai tîrziu, mă plimbam singur prin grădină. Îmi aminesc bine după-amiaza aceea. Era ziua a doua din săptămîna de așteptare hotărîtă de *mister* Micawber. Plouase toată dimineața, și umezeala plutea în văzduh. Pe copaci frunzele atîrnau grele din pricina picăturilor de apă ; dar deși cerul rămăsese tot întunecat, ploaia încetase, și păsărelele, fericite, înălțau cîntecul lor vesel. Treptat, în timp ce mă plimbam prin grădină și pe măsură ce se întuneca, ciripitul amuțea ; și se instăpînise acea tăcere care uneori se lasă seara, la țară, cînd nu se mișcă nici cei mai plăpînzi copaci, și cînd nu se aud decît ararcori stropi de apă rostogolindu-se de pe rămurele.

Din grădină, unde mă plimbam de-a lungul spalierului îmbrăcat cu iederă, aflat lîngă căsuță, se vedea drumul care trecea prin fața porții. Cufundat în gînduri, mi-am îndreptat întîmplător privirea într-acolo și am văzut o siluetă într-o manta simplă. Stătea uitîndu-se fix la mine și îmi făcea semne.

— Martha ! am exclamat, îndreptîndu-mă spre ea.

— Puteți veni cu mine ? m-a întrebat în șoaptă, vorbind precipitat. Am fost de l-am căutat, dar nu l-am găsit. I-am lăsat pe masă o însemnare unde să vină. Mi-au zis că nu poate întîrzia prea mult. Am vești pentru el. Puteți veni imediat ?

Drept răspuns, am ieșit în grabă pe portiță. A făcut un gest grăbit, cerîndu-mi parcă să am răbdare și să nu vorbesc, și întorcîndu-se, a luat-o înapoi către Londra, de unde, judecînd după îmbrăcămintea ei, venise pe jos.

Am întrebat-o dacă într-acolo trebuia să mergem. După ce, cu un gest la fel de zorit ca mai înainte, mi-a făcut semn că da, am oprit o birjă goală, care tocmai trecea, și ne-am urcat în ea. Cînd am întrebat-o unde să ne ducă birjarul, mi-a răspuns : „La Golden Square ! Dar

iute !", apoi s-a ghemuit într-un colţ, şi-a ascuns faţa cu o mînă care tremura, şi cu cealaltă a repetat gestul de mai nainte, de parcă n-ar fi suferit să audă sunetul vocii omeneşti.

Tulburat şi ameţit de licăririle de nădejde învîrtejite cu presentimentele cele mai sumbre, m-am uitat la ea, gata să-i cer o lămurire. Dar cînd am văzut cît de mult ţinea să păstreze tăcerea, n-am mai spus nimic, cu atît mai mult cu cît şi eu simţeam aceeaşi nevoie. N-am schimbat o vorbă tot drumul. Uneori arunca o privire spre portieră, care parcă voia să spună că mergeam încet, deşi, de fapt, mergeam destul de iute ; încolo, nici nu s-a mişcat din poziţia iniţială.

Am coborît din trăsură la Golden Square şi l-am rugat pe birjar să aştepte, crezînd că poate vom mai avea nevoie. Dînsa m-a apucat de braţ şi m-a grăbit către una din numeroasele ulicioare întunecoase de prin locurile acelea, unde casele, cîndva arătoase, fuseseră locuite de cîte o singură familie, dar care de mult ajunseseră nişte biete magherniţe închiriate odaie cu odaie. Intrînd pe poarta deschisă a uneia dintre aceste clădiri, Martha mi-a lăsat braţul şi mi-a făcut semn s-o urmez pe scara principală, care era parcă un afluent al uliţei.

Casa mişuna de chiriaşi. În timp ce urcam scările, uşile încăperilor se deschideau şi locatarii scoteau capetele ; şi ne-am încrucişat cu fel de fel de oameni care coborau. Privind de jos, din stradă, înainte de a intra, văzusem femei şi copii care căscau gura pe la ferestre, printre ghivecele cu flori ; şi pare-se că le stîrnisem curiozitatea, căci mai ales ele erau acum cele care deschideau uşile, ca să ne vadă trecînd. Era o scară largă, lambrisată, cu o balustradă masivă din lemn de culoare închisă ; cornişele uşilor erau împodobite cu ghirlande de flori şi fructe sculptate în lemn ; iar în dreptul ferestrelor se aflau aşezate banchete largi. Dar toate aceste mărturii ale splendorii apuse erau roase de vreme şi murdare ; mucegaiul,

igrasia și timpul slăbiseră dușumeaua, care pe alocuri era putredă și gata să se prăbușească. Am băgat de seamă că fuseseră făcute unele încercări de a întări acest schelet șubrezit, cîrpindu-se pe ici, pe colo vechea lemnărie scumpă cu cherestea ordinară ; dar ieșise un lucru netrainic, cum e căsnicia unui nobil scăpătat cu o fată din popor, în care fiecare element al acestei înjghebări eteroclite trăgea în altă parte. Cîteva dintre ferestrele scării fuseseră acoperite sau complet astupate. Iar cele rămase abia dacă mai aveau vreun geam ; și prin cercevelele descleiate, prin care parcă pătrundea neîncetat un aer îmbîcsit, am văzut, prin alte ferestre tot fără geamuri, interiorul altor case, aflate în aceeași stare, și am privit în jos într-o curte infectă, folosită ca ladă de gunoi comună.

Am urcat pînă la ultimul etaj al casei. De două sau trei ori mi s-a părut că în lumina îndoielnică întrezăream silueta unei femei care urca înaintea noastră. Cînd am ajuns pe ultimul palier, de unde se ajungea la mansardă, am văzut-o foarte lămurit cum s-a oprit în fața unei uși. Apoi am văzut-o apăsînd clanța și intrînd.

— Ce-o mai fi asta ? ! a murmurat Martha. A intrat în odaia mea. N-o cunosc !

Dar eu o cunoșteam. Uluit, o recunoscusem : era *miss* Dartle.

I-am spus, în cîteva cuvinte, că era o cucoană pe care o cunoșteam ; dar nici n-am sfîrșit bine, că i-am auzit glasul în odaie, deși, de unde ne aflam, nu puteam desluși ce spunea. Cu un aer mirat, Martha a repetat gestul cunoscut și m-a condus în sus pe scară ; și apoi, printr-o ușiță dosnică, fără broască, pe care a deschis-o împingînd-o ușor, a intrat într-o cămăruță goală, cu tavanul oblic, abia mai mare decît un dulap. Între aceasta și odaia care spusese că era a ei se afla o ușiță de trecere, întredeschisă. Acolo ne-am oprit gîfîind, obosiți de urcat, și, ușurel, dînsa mi-a astupat gura cu mîna. De unde mă aflam, n-am putut vedea decît că odaia cealaltă era destul

de încăpătoare ; că în ea se afla un pat ; și că pe pereți atîrnau cîteva litografii ieftine, înfățișînd corăbii. Dar n-o puteam vedea nici pe *miss* Dartle, nici pe persoana căreia i se adresa. Desigur, nici Martha nu le vedea, căci eu mă aflam într-o poziție mai bună.

Cîteva clipe a domnit o tăcere de mormînt. Martha, ținînd o mînă pe buzele mele, a ridicat-o pe cealaltă în dreptul urechii.

— Puțin îmi pasă că nu-i acasă ! a zis arogantă *miss* Dartle. Nici n-o cunosc. Pe tine am venit să te văd.

— Pe mine ? i-a răspuns un glas stins.

Cînd l-am auzit, m-a trecut un fior. Căci era glasul bietei Emily !

— Da, i-a spus *miss* Dartle. Pe tine am venit să te văd. Ce ? Doar nu ți-o fi rușine să-ți arăți chipul de la care s-au tras atîtea ?

Ura crîncenă și înverșunată ce-i răsuna în glas, accentul rece, aspru, tăios și furia ei stăpînită m-au făcut s-o văd ca și cum ar fi stat în fața mea, în plină lumină. Îi vedeam ochii negri strălucitori și chipul istovit de patimă ; și îi vedeam cicatricea albă ce-i brăzda buzele și care acuma pesemne zvîcnea și fremăta.

— Am venit s-o văd pe iubita lui James Steerforth ; pe fata care a fugit cu el, ajungînd subiectul de pălăvrăgeală al drojdiei locului ei de baștină ; pe nerușinata, stricata și rafinata ibovnică a oamenilor de teapa lui James Steerforth ! Vreau să văd și eu cum arată o asemenea făptură.

S-au auzit niște zgomote de parcă nenorocita asupra căreia revărsase acest val de ocări ar fi dat să fugă spre ușă și ca și cum vorbitoarea i-ar fi tăiat calea. A urmat o clipă de tăcere.

Cînd *miss* Dartle a reînceput, a rostit cuvintele printre dinții încleștați și a bătut din picior.

— Stai aici, că de nu, te dau de gol față de toți vecinii și față de întreaga stradă ! Dacă ai să încerci să fugi

de *mine,* să știi c-am să te prind, de-ar fi să te iau de păr și de-ar fi să arunc cu pietre după tine !

Singurul răspuns care mi-a ajuns pînă la urechi a fost un freamăt înfricoșat. A urmat o tăcere. Nu știam ce să fac. Oricît aș fi vrut să pun capăt acestei scene, îmi dădeam seama că n-aveam nici un drept să mă amestec ; că singur *mister* Peggotty era îndrituit să intervină și s-o scape. „De ce nu vine odată ?" mă întrebam nerăbdător.

— Așa ! a urmat *miss* Dartle cu un rîs batjocoritor. În sfîrșit, am văzut-o ! Mare nătărău acela care s-a lăsat înșelat de aerul ăsta de mironosiță și de felul cum își ține capul înclinat !

— Vai, pentru numele lui Dumnezeu, cruțați-mă ! a strigat Emily. Oricine ați fi, cunoașteți jalnica mea poveste și, pentru numele lui Dumnezeu, cruțați-mă, de vreți să vă cruțe și pe dumneavoastră.

— Să mă cruțe și pe *mine* ? a răspuns ca turbată *miss* Dartle. Nu cumva îți închipui că am avea ceva comun *noi* două ?

— Doar că sîntem femei, i-a răspuns Emily, izbucnind în lacrimi.

— Și ăsta, a zis Rosa Dartle, e un motiv atît de puternic mai ales cînd e invocat de o ticăloasă ca tine, încît chiar dacă aș putea nutri pentru tine vreun alt simțămînt în afară de ură și dispreț, l-aș înăbuși. Sîntem femei ! Chiar au de ce să se mîndrească femeile cu una ca tine !

— Merit toate astea, a bolborosit Emily, dar e îngrozitor ! Gîndiți-vă, scumpă *lady*, cîte am îndurat, cît de jos am căzut ! Vai, vino, Martha, mai repede ! Vai, de-aș fi acasă !

Miss Dartle s-a așezat pe un scaun cu fața către ușă și și-a ațintit privirea spre dușumea, ca și cum Emily ar fi zăcut la picioarele ei. Aflîndu-se acum între mine și lampă, îi deslușeam buzele strînse și ochii ei cei cruzi îndreptați într-un singur punct, cu o sălbatică expresie de triumf.

— Ascultă ce-ți spun eu ! Păstrează-ți tertipurile astea viclene pentru nătărăii tăi. Îți închipui oare că pe *mine* mă poți mișca cu lacrimile tale ? Tot atît de puțin cît m-ai putea cîștiga cu zîmbetele tale. Nu ești decît o sclavă, o mercenară !

— Vai, fie-vă milă ! a strigat Emily. Arătați-mi o umbră de compătimire, căci altfel înnebunesc !

— N-ar fi o pedeapsă destul de grea pentru nelegiuirile tale ! i-a întors vorba Rosa Dartle. Îți dai măcar seama ce-ai făcut ? Te-ai gîndit vreodată ia casa pe care ai lăsat-o pustie ?

— Vai, nu-i zi sau noapte să nu mă gîndesc la ea ! a spus Emily plîngînd.

Și în clipa aceea am văzut-o, în genunchi, cu capul dat pe spate, cu fața palidă îndreptată în sus, cu mîinile pe care și le frîngea deznădăjduită întinse înainte și cu părul fluturîndu-i pe umeri.

— A trecut oare, a urmat ea, fie că eram trează, fie că dormeam, un singur minut fără s-o am în fața ochilor, așa cum a fost în ziua aceea blestemată cînd i-am întors spatele pentru totdeauna ? Vai, casa mea, casa mea ! Vai, dragă, dragă unchiule, dacă ai ști cît m-a făcut să sufăr dragostea ce mi-ai purtat-o după ce m-am abătut de la calea cea dreaptă, niciodată nu mi-ai fi arătat-o oricît de mult ai fi simțit-o ; te-ai fi mîniat pe mine, măcar o dată în viață, ca asta să-mi fie o mîngîiere ! N-am avut, nu, n-am avut parte de nici o mîngîiere pe lume, căci întotdeauna m-au iubit cu toții din toată inima !

A căzut apoi cu fața la pămînt, înaintea acelei întruchipări a trufiei care ședea înfiptă pe scaun, încercînd cu o sforțare smerită să-i atingă poalele rochiei.

Rosa Dartle o privea de sus, neînduplecată, ca o statuie de bronz. Strîngea buzele, ca și cum ar fi fost conștientă că trebuia să facă un efort deosebit spre a rezista ispitei de a călca în picioare frumoasa făptură ce-i stătea în față — nu scriu asta decît pentru că sînt sincer convins că așa

e. Am văzut-o cît se poate de bine, şi în căutătura ei parcă era încordată întreaga forţă a caracterului ei. Dar de ce oare nu mai venea odată *mister* Peggotty ? !

— Ticăloasă vanitate mai au şi viermii ăştia ! a scrîşnit dînsa după ce, izbutind să potolească mişcările sacadate ale pieptului, s-a simţit în stare să vorbească. Casa *ta !* Îţi închipui oare că m-am gîndit la ea măcar o singură clipă sau că presupun c-ai fi putut căşuna acelei cocioabe nenorocite vreun rău care să nu poată fi răscumpărat — şi încă din gros — cu bani ? Casa *ta* ? N-ai fost pentru ai tăi decît un obiect ca oricare altul, şi a fost cumpărată şi vîndută de ei ca oricare altă marfă !

— Vai, asta nu ! a strigat Emily. Puteţi spune despre mine orice poftiţi, dar nu mînjiţi mai mult decît am făcut-o eu, cu ruşinea şi păcatele mele, nişte oameni care-s tot atît de vrednici de cinste ca şi dumneavoastră ! Ca o *lady* ce sînteţi, chiar de nu vă e milă de mine, pe ei trebuie să-i respectaţi.

— Eu de altceva îţi vorbesc, i-a zis Rosa Dartle, nesocotind această rugăminte şi trăgîndu-şi rochia, ca să nu fie pîngărită de mîinile ei. Eu vorbesc de casa *lui* — de casa în care locuiesc ! Iată, a urmat ea întinzînd mîna cu un ris dispreţuitor şi uitîndu-se de sus la fata prăbuşită la picioarele ei, iată pricina dezbinării între o mamă, care-i o *lady,* şi fiul ei, care-i un *gentleman ;* pricina durerii ce domneşte în casa aceea unde n-ar fi fost primită nici să slugărească la bucătărie ; pricina atîtor mîhniri, frămîntări şi reproşuri — o spurcăciune culeasă de pe ţărmul mării, bună că să te joci cu ea un ceas şi după aceea s-o arunci înapoi de unde ai luat-o !

— Nu ! Nu ! a strigat Emily frîngîndu-şi mîinile. Am fost crescută pînă în ziua cînd mi-a ieşit în cale — zi blestemată, pe care mai bine ar fi fost să n-o apuc şi să nu mă fi văzut decît purtată spre mormîntul meu — am fost crescută la fel de bine ca dumneavoastră sau oricare altă *lady* şi eram menită să fiu nevasta unui om tot atît

de cumsecade ca aceia cu care v-aţi putea mărita dumneavoastră sau oricare altă *lady* din lume. Dacă locuiţi în casa lui şi-l cunoaşteţi, ştiţi, cred, ce înrîurire poate avea asupra unei fete slabe şi vanitoase ca mine. Nu caut să mă apăr, dar ştiu bine, cum bine ştie şi el, sau cum va şti cînd va sta să moară şi îl va mustra cugetul, că a făcut tot ce i-a stat în putere ca să mă amăgească şi că l-am crezut, am pus temei pe el şi l-am iubit !

Rosa Dartle a sărit de pe scaun ; s-a tras înapoi ; şi trăgîndu-se înapoi, a dat să-i repeadă un pumn, şi pe chipui-i întunecat şi schimonosit de furie era zugrăvită atîta răutate, încît am fost gata-gata să mă arunc între ele. Dar pumnul ei a nimerit în gol. În picioare, gîfîind, uitîndu-se la Emily cu o expresie de nemaipomenită scîrbă şi tremurînd toată de ciudă şi de furie, mi s-a părut că era o priveliştе cum nu mai văzusem vreodată şi cum nu-mi va mai fi dat să văd cîte zile voi trăi.

— *Tu* l-ai iubit ? *Tu* ? a răcnit cu pumnul strîns, fremătînd, parcă în căutarea unei arme cu care s-o înjunghie pe aceea care o ura.

Emily se retrăsese din cîmpul meu vizual. Şi nu i-a răspuns.

— Şi asta mi-o spui *mie*, cu buzele astea pîngărite ? a adăugat Rosa Dartle. De ce oare nu sînt bătute cu nuiaua făpturile de teapa ei ? Dacă aş putea, aş porunci ca fata asta să fie omorîtă în bătăi !

Şi nu mă îndoiesc că ar fi făcut-o. Nu i-aş fi dat pe mînă nici cleştele, nici roata atîta vreme cît avea privirea injectată de furie.

Încet, foarte încet, a pufnit în rîs şi a arătat-o cu mîna pe Emily, de parcă aceasta ar fi fost batjocura zeilor şi a oamenilor.

— *Ea*, şi să iubească ! Stîrvul ăsta ! Şi ar fi în stare să-mi spună că şi el a iubit-o ! Ha, ha. Ce mincinoşi mai sînt şi ăştia !

Ironia ei era mai rea decît mînia pe care o arăta pe față. Dintre astea două, aș fi preferat, fără nici o șovăire, s-o înfrunt pe cea din urmă. Dar niciodată n-o lăsa să-i scape din frîu mai mult de o clipă. Acum o ferecase la loc, și cît mai clocotea în sufletul ei, nu lăsa să se vadă în afară.

— Am venit aici, izvor neprihănit al dragostei — așa cum ți-am spus de la început — să văd cum arată una ca tine. Eram curioasă. Acum sînt mulțumită. Și am mai venit să-ți spun c-ai face bine să te întorci cît mai repede acasă și să te ascunzi printre oamenii aceia cumsecade, care te așteaptă și pe care banii tăi îi vor împăca. Și cînd s-or isprăvi, n-ai decît din nou să crezi, să pui temei și să iubești, mă-nțelegi ? Credeam că ești o jucărie stricată care și-a trăit traiul ; o bijuterie fără valoare, care și-a pierdut strălucirea și a fost aruncată la gunoi. Dar fiindcă am găsit că ești plăsmuită din aur adevărat, că ești o adevărată *lady*, o biată ființă nevinovată, amăgită și înșelată, dar cu inima plină de dragoste și de încredere — căci așa arăți, ceea ce se și potrivește cu povestea ta ! — mai vreau să-ți spun ceva. Ascultă-mă bine ; căci cum îți spun, așa voi face ! Mă auzi, zîno ? Ceea ce spun am să și fac.

O clipă, mînia a pus din nou stăpînire pe ea ; dar a trecut ca un spasm, lăsînd în urmă doar un surîs.

— Ascunde-te, a urmat ea, dacă nu acasă, altundeva. Într-un loc depărtat ; într-un trai obscur... sau poate, și mai bine, într-o moarte obscură. Mă mir că n-ai găsit încă mijlocul de a-ți potoli inima rănită. Am auzit că există uneori asemenea mijloace. Și cred că nu-s greu de găsit.

Emily i-a curmat vorba cu un hohot de plîns înăbușit. S-a oprit și l-a ascultat cum ai asculta o muzică.

— Poate că sînt o fire cam ciudată, a urmat Rosa Dartle, dar nu pot respira același aer pe care-l respiri tu. Găsesc că-i nesănătos. De aceea vreau să-l curăț ; vreau să-l purific de persoana ta. Dacă mîine te mai găsesc aici,

spun în gura mare pe scară povestea ta. Mi s-a zis că locuiesc femei cinstite în casa asta ; ar fi păcat să nu afle ce poamă se ascunde printre ele. Și dacă, plecînd de aici, îți cauți alt adăpost în orașul ăsta, pentru a exercita altă profesie decît adevărata ta profesie (pe care o poți exercita fără împotrivire din partea mea), o să-ți fac același serviciu de îndată ce o să aflu unde te-ai refugiat. Și cu ajutorul unui *gentleman* care nu demult a vrut să te ia de nevastă, sînt sigură că am să-ți pot face acest serviciu.

Oare n-avea să mai vină niciodată *mister* Peggoty ? Oare cît timp mai aveam să îndur asta ? Oare cît timp am să pot îndura ?

— Vai mie, vai mie ! a exclamat nefericita Emily, cu un glas care ar fi muiat, cred, și o inimă de cremene, dar zîmbetul Rosei Dartle era neschimbat. Ce, ce să mă fac ?

— Ce să faci ? i-a răspuns cealaltă. Să trăiești fericită cu gîndurile tale ! Să-ți petreci viața amintindu-ți de dragostea lui James Steerforth — a vrut să te mărite cu servitorul lui, nu-i așa ? — sau gîndindu-te cu recunoștință la omul atît de vrednic și de cumsecade care te-ar fi primit în dar din partea lui. Sau dacă aceste mărețe amintiri și conștiința propriilor tale virtuți și situația onorabilă pe care ți-ar fi asigurat-o în ochii lumii întregi nu-ți sînt de ajuns, mărită-te cu omul acela cumsecade și fii fericită că binevoiește să te ia de soție. Și dacă nici soluția asta nu te mulțumește, n-ai decît să mori ! Există destule ganguri și maidane cu gunoi pentru asemenea disperare și pentru asemenea moarte : alege-ți unul și ia-ți zborul spre ceruri !

Am auzit pași pe scară. I-am recunoscut, eram sigur ! Slavă Domnului, erau ai lui !

În timp ce rostise aceste din urmă cuvinte, *miss* Dartle se depărtase încet-încet de ușă, așa că acuma n-o mai vedeam.

— Dar ia aminte ! a adăugat ea, încet și apăsat, deschizînd ușa ca să plece. Sînt hotărîtă, fiindcă am motivele mele și fiindcă urăsc, sînt hotărîtă, dacă n-ai să piei

din fața mea, să te izgonesc de pretutindeni sau să-ți smulg masca asta drăgălașă ! Asta am avut să-ți spun ; și ceea ce spun am să și fac !

Pașii de pe scară s-au apropiat... s-au apropiat tot mai mult... s-au încrucișat cu ai ei, care coborau... apoi au năvălit în odaie !

— Unchiule !

Un țipăt sfîșietor a urmat acestui cuvînt. Am zăbovit o clipă, și apoi, uitîndu-mă în odaie, l-am văzut cum ținea în brațe trupul căzut în nesimțire. I-a privit fața cîteva secunde, s-a aplecat s-o sărute — vai, cu cîtă duioșie ! — apoi i-a acoperit-o cu o batistă.

— *Mas'r* Davy, mi-a zis cu glas scăzut și tremurat după ce i-a acoperit fața, mulțumesc lui Dumnezeu din ceruri că visul meu s-a înfăptuit ! Îi mulțumesc din toată inima că m-a adus pe căile sale pînă la fetița mea iubită.

Rostind aceste cuvinte, a luat-o în brațe și, strîngînd la piept fața-i acoperită, ce era întoarsă spre a lui, a purtat-o țeapănă, fără cunoștință, în jos, pe trepte.

CAPITOLUL

LI

ÎNCEPUTUL UNOR ŞI MAI LUNGI PEREGRINĂRI

A doua zi dimineaţă devreme, pe cînd mă plimbam prin grădină cu mătuşa (acum, că mai toată ziua o veghea pe scumpa mea Dora, nu prea avea decît rareori prilejul să facă alte plimbări), mi s-a spus *că mister* Peggotty dorea să-mi vorbească. M-am îndreptat spre poartă să-l întîmpin, dar l-am întîlnit la jumătatea drumului, căci intrase în grădină ; s-a descoperit, cum obişnuia totdeauna cînd o vedea pe mătuşa, căreia îi purta un deosebit respect. Îi povestisem mătuşii tot ce se petrecuse în ajun. Fără a rosti nici un cuvînt, mătuşa s-a apropiat de el, i-a strîns mîna cu o expresie cordială şi l-a bătut uşor pe braţ. Gestul a fost atît de grăitor, încît n-a mai fost nevoie să-i spună nici un cuvînt. Şi *mister* Peggotty a înţeles-o la fel de bine cum ar fi înţeles-o dacă i-ar fi înşirat o mie.

— Mă duc în casă, Trot, mi-a spus mătuşa, să văd de Blossom, care acuşi o să se trezească.

— Nădăjduiesc că nu din pricina mea plecaţi, *ma'am* ? i-a zis *mister* Peggotty. Dacă, în dimineaţa asta, n-am pierdut încă firul gîndurilor — voia să spună „şirul" — cred că din pricina mea plecaţi.

— Bunul meu prieten, ai ceva de vorbit cu Trot, i-a răspuns mătuşa, şi te vei simţi în voie dacă nu voi fi de faţă.

— Dacă-ngăduiţi, *ma'am*, i-a zis *mister* Peggotty, aş socoti c-ar fi mai bine să rămîneţi, afară numai dacă nu vă plictiseşte flecăreala mea.

— Așa socotești ? i-a spus mătușa, prietenoasă. Atunci rămîn cu plăcere !

L-a luat pe *mister* Peggotty la braț și l-a condus în chioșcul îmbrăcat în verdeață din fundul grădinii, unde s-a așezat pe o bancă, iar eu am luat loc lîngă dînsa. Era și un scaun pentru *mister* Peggotty, dar a preferat să stea în picioare, cu mîna rezemată pe măsuța rustică. În timpul cît a stat, uitîndu-se la șapca lui, pînă a începe să vorbească, am băgat de seamă, fără să vreau, cîtă forță și cîtă tărie de caracter erau exprimate în mîna lui și ce bine se potrivea aceasta cu fruntea lui cinstită și cu părul lui cărunt.

— Aseară am dus-o pe fetița mea iubită la mine, în odăița în care de mult o așteptam, pe care de mult o pregătisem pentru ea, a început *mister* Peggotty, ridicînd ochii spre noi. Au trecut cîteva ceasuri bune pîn-a fost în stare să mă recunoască ; și atunci a îngenunchiat la picioarele mele și mi-a spus totul de-a fir-a-păr, liniștit, cum se spune o rugăciune. Vă rog să mă credeți, cînd i-am auzit glasul, care altădată răsuna așa de vesel acasă, și cînd am văzut-o atîta de umilită, ca și cum ar fi stat în țărîna pe care Mîntuitorul nostru a scris cu mîna lui cea binecuvîntată, am simțit un junghi în inima-mi plină de recunoștință.

Și-a șters fața cu mîneca, fără a încerca să ascundă din ce pricină ; și apoi și-a dres glasul.

— Dar n-am simțit mult acest junghi ; căci o regăsisem. A fost de ajuns să mă gîndesc c-am regăsit-o, și mi-a trecut. Nu știu, zău, de ce vă spun astea. Adineauri n-aveam de gînd să pomenesc nici un cuvînt despre mine ; dar a venit de la sine și m-am trezit vorbind, fără să-mi dau seama.

— Ești un om plin de abnegație, i-a zis mătușa, și o să-ți afli răsplata.

Mister Peggotty, pe a cărui față frunzele își jucau umbrele lor, s-a înclinat foarte surprins către mătușa,

spre a-i mulţumi pentru buna părere ce o avea despre el ; şi apoi a reluat firul povestirii.

— După ce Em'ly a mea a fugit din casa unde fusese întemniţată de şarpele ăla blestemat, după com a auzit şi *mas'r* Davy — căci întîmplarea asta-i adevărată, pedepsi-l-ar DUMNEZEU ! — a urmat dînsul, cuprins pentru o clipă de o cumplită mînie, biata fată a rătăcit în plină noapte. Era o beznă adîncă, doar stelele scînteiau pe cer. Era ca nebună. A alergat pe plajă, crezînd c-o să găsească vechiul nostru barcaz ; şi ne-a strigat să ne întoarcem faţa de la ea, ca să n-o vedem trecînd. Şi şi-a auzit plînsetul în noapte, ca şi cum ar fi fost al altcuiva, şi i-au sîngerat tălpile pe pietrele şi pe stîncile ascuţite, dar n-a simţit nimica, de parc-ar fi fost şi ea de stîncă. Şi a tot alergat aşa, departe, şi vedea văpăi înaintea ochilor, şi îi tuna în urechi. Deodată — sau cel puţin aşa i s-a părut ei — s-a crăpat de ziuă, şi vremea era vîntoasă şi umedă, şi dînsa zăcea pe ţărm lîngă o grămadă de pietre, şi o femeie îi vorbea pe limba ţării aceleia şi o întreba ce nenorocire o lovise.

Vedea parcă aievea tot ceea ce istorisea. Şi în timp ce ne vorbea, lucrurile se desfăşurau înaintea ochilor lui atît de viu datorită intensităţii cu care le trăia, ni le zugrăvea mult mai clar decît le pot descrie eu. Acuma, cînd, după atîta amar de vreme, aştern pe hîrtie aceste amintiri, nici nu-mi vine a crede că n-am fost şi eu de faţă la aceste scene ; căci mi-au rămas întipărite în minte cu o veridicitate uluitoare.

— Cînd Em'ly şi-a ridicat ochii — care-i erau grei ca de plumb — şi a văzut-o mai bine pe femeia aceea, şi-a dat seama că era una dintre cele cu care deseori stătuse de vorbă pe plajă. Căci, deşi fugise (precum v-am spus) departe, în bezna nopţii, dînsa cunoştea bine ţinutul de-a lungul coastei, pe o distanţă de multe, multe mile, fiindcă-l străbătuse de nenumărate ori, fie pe jos, fie în trăsură, fie cu barca. Femeia aceea n-avea copii, fiind măritată

numai de puțină vreme : dar aștepta unul, foarte curînd. Fie ca rugăciunile mele să ajungă la cer, și copilul să-i aducă fericire, să-i fie un sprijin și să se poată mîndri cu el toată viața ! Fie ca s-o iubească și s-o respecte cînd o ajunge la adînci bătrînețe : să-i fie o mîngîiere în clipa din urmă ; un înger să-i fie aici pe pămînt și în vecii vecilor !

— Amin ! a îngînat mătușa.

— La început, cînd Em'ly stătea de vorbă cu copiii, femeia asta se arătase cam rușinoasă și tăcută, ne-a povestit *mister* Peggotty, și se ținuse deoparte, torcînd sau văzîndu-și de ce altă treabă avea. Dar Em'ly a zărit-o, s-a dus și a intrat în vorbă cu ea ; și cum femeia asta tînără iubea copiii, s-au împrietenit repede. Atît de bine, încît ori de cîte ori o vedea pe Em'ly trecînd pe acolo, îi dădea flori. Asta era aceea care acum o întreba ce nenorocire o lovise. Em'ly i-a povestit, și dînsa a luat-o la ea acasă. Chiar așa. A luat-o acasă, a adăugat *mister* Peggotty, acoperindu-și fața.

Gestul ei mărinimos îl emoționa cum nimic nu-l mai emoționase din noaptea cînd Emily fugise de acasă. Nici eu, nici mătușa n-am încercat să-l liniștim.

— După cum vă închipuiți, n-avea decît o biată căsuță, dar a găsit un locșor și pentru Em'ly, a urmat *mister* Peggotty. Bărbatul ei era plecat pe mare, și a ținut-o în ascuns și i-a rugat și pe vecini (nu erau prea mulți prin apropiere) să nu spună nimic. Em'ly a căzut rău bolnavă de fierbințeală și, ceea ce mi se pare foarte ciudat — pentru oamenii învățați poate n-o fi așa — a uitat cu desăvîrșire limba țării aceleia și n-a mai fost în stare s-o vorbească decît pe a ei, pe care nimeni n-o-nțelegea. Își amintește ca prin vis c-a zăcut acolo, vorbindu-le mereu pe limba ei și crezînd tot timpul că vechiul nostru barcaz se afla colea după limba aceea de pămînt în golf, și-i ruga și-i implora să trimită pe cineva să-i vestească pe ai ei că era pe patul de moarte și să-i

aducă dezlegare, fie și o singură vorbuliță. Și mai tot timpul i se făcea ba că blestematul de care am pomenit adineauri o pîndea pe sub fereastră ; ba că ăla care o adusese pe meleagurile acelea se afla în odaie... și atunci, deși își dădea seama că n-o putea înțelege, striga către tînăra și buna ei prietenă să n-o dea pe mîna lui, și tare se temea să nu se vadă tîrîtă cu de-a sila. Și tot vedea văpăi înaintea ochilor și tot îi tuna în urechi ; și pentru ea nu mai exista nici ieri, nici azi, nici mîine ; și i se învălmășeau în minte toate cîte le trăise, cum au fost sau cum ar fi putut să fie, împreună cu tot ce n-a fost și n-o să mai fie niciodată ; și nimic nu-i mai era limpede și nimic nu-i mai pria, dar cînta și rîdea în neștire ! Cît a ținut-o așa, nu știu ; după aceea a urmat un somn lung, și din somnul ăsta, pentru c-a trebuit de atîtea ori să se arate mai tare decît îi era firea, a căzut într-o stare de slăbiciune, ca un copil mic.

Aici s-a oprit, ca și cum ar fi vrut să scurteze groaza ce i-o trezea propria lui povestire. După ce a tăcut cîteva clipe, a urmat astfel :

— Era o după-amiază frumoasă, însorită, cînd s-a trezit ; și domnea asemenea liniște, că nu se auzea decît clipocitul mării aceleia albastre, fără flux, care-și izbea valurile de țărm. La început a crezut că se afla acasă și că era duminică dimineață ; dar frunzele viței-de-vie, care îmbrăcau fereastra și colinele din jur, nu se potriveau cu priveliștea de acasă, și și-a dat socoteala că se înșelase. Apoi, a intrat prietena ei care o veghea ; și atunci și-a dat seama că barcazul nu se afla după limba aceea de pămînt — în golf — ci departe, foarte departe ; și și-a adus aminte unde se afla și de ce ; și a izbucnit în plîns, la pieptul femeii aleia tinere și bune, la pieptul unde nădăjduiesc că astăzi stă pruncul ei și o veselește cu ochișorii lui frumoși !

Nu putea vorbi de această credincioasă prietenă a bietei Emily fără să-i dea lacrimile. Zadarnic încerca să le stăpînească. Şi cînd a dat s-o binecuvînteze, a început a plînge din nou.

— Asta a uşurat-o pe Em'ly a mea, a reluat el firul povestirii, după o explozie de emoţie la care n-am putut asista fără a fi şi eu foarte mişcat şi care şi pe mătuşa a făcut-o să plîngă din toată inima. Asta a uşurat-o pe Em'ly, şi a început să se mai întremeze. Dar fiindcă uitase cu desăvîrşire limba ţării, era nevoită să vorbească prin semne. Şi aşa a trecut vremea, şi zi de zi se simţea mai bine, se vindeca încet, dar sigur, şi învăţa numele lucrurilor obişnuite — nume pe care parcă nu le-ar mai fi auzit niciodată — pînă într-o seară, cînd a stat la fereastră, uitîndu-se la o fetiţă care se juca pe plajă. Şi deodată fetiţa a întins mîna către ea şi i-a zis ceva care cam aşa ar veni pe englezeşte : „Poftim o scoică, fată de pescar !", căci trebuie să ştiţi că la început copiii îi spuneau „frumoasă doamnă", cum e obiceiul prin părţile acelea, dar dînsa i-a învăţat să-i spună „fată de pescar". Fetiţa aia i-a zis aşa, deodată : „Poftim o scoică, fată de pescar !" şi Em'ly a priceput ; şi i-a răspuns, izbucnind în plîns ; şi aşa şi-a adus aminte totul. După ce s-a întremat, a urmat *mister* Peggotty după o scurtă pauză, Em'ly şi-a pus în gînd s-o părăsească pe tînăra aceea bună la suflet şi să se înapoieze în ţara ei. Între timp se-ntoarse acasă şi bărbatul femeii şi au îmbarcat-o pe o corabie cu destinaţia Livorno, care de acolo urma să plece în Franţa. Em'ly avea ceva bani, dar ei n-au vrut să ia mai nimic pentru toate cîte le făcuseră pentru ea. Cu toate că erau săraci, asta mă bucură ! Fapta lor se păstrează unde nu pătrund nici moliile, nici rugina şi unde nici hoţii nu pot intra ca s-o prade. Vă spun eu, *mas'r* Davy, fapta lor va dăinui mai mult decît toate comorile din lume !

În Franța, Em'ly a luat o slujbă la un han într-un port, să servească doamnele aflate în trecere pe acolo. Într-o bună zi s-a pomenit însă cu șarpele ăla — să nu care cumva să-mi pice în mînă, că nu știu ce i-aș face! Cum l-a zărit, cu toate că nici n-o văzuse, au cuprins-o neliniștea și spaima și a fugit dinaintea suflării lui. Și a ajuns în Anglia și a debarcat la Dover.

Cînd a-nceput să șovăie nu știu, a urmat *mister* Peggotty, da' tot timpul drumului spre Anglia a bătut-o gîndul să se întoarcă la căminul ei drag. Și de cum a ajuns în țară, într-acolo și-a îndreptat pașii. Dar teama că nu va afla iertare, teama că va fi de ocara lumii, teama că vreunul dintre noi s-o fi prăpădit din pricina ei și teama de multe alte lucruri au întors-o, aproape cu de-a sila, din drum: „Unchiule, unchiule, mi-a zis, dar a mai îngrozitoare dintre toate a fost temerea că nu voi fi vrednică să fac ceea ce inima-mi sfîșiată și sîngerîndă rîvnea să facă! M-am întors din drum, deși mă rugam din tot sufletul să ajung într-o noapte să mă tîrăsc pînă la pragul nostru, să-l sărut, să-mi lipesc de el fața păcătoasă și apoi în zori să fiu găsită moartă, acolo." S-a dus, a continuat *mister* Peggotty vorbind în șoaptă, s-a dus la Londra. Dînsa — care încă nu văzuse orașul niciodată — singură, fără o lețcaie, tînără și atît de frumoasă, s-a dus la Londra! Și com a ajuns atît de deznădăjduită în oraș, a găsit (cel puțin așa a crezut) o prietenă; o femeie cumsecade, care i-a vorbit despre cusătorie, și Em'ly doar cunoștea bine meseria, și i-a spus c-o să-i găsească de lucru berechet și-i va face rost de adăpost și i-a făgăduit că a doua zi o să pună pe cineva să-i strîngă pe ascuns știri despre mine și despre toți ai casei. Și cînd copila mea s-a aflat pe marginea unei prăpastii de care nici nu pot pomeni și la care nici nu vreau să mă gîndesc, a urmat *mister* Peggotty, vorbind din nou cu glas tare și vibrînd de recunoștință, Martha, credincioasă legămîntului ei, a scăpat-o!

Nu mi-am putut stăpîni un strigăt de bucurie.

— *Mas'r* Davy ! mi-a zis *mister* Peggotty strîngîndu-mi mîna în mîna lui vînjoasă, 'neavoastră aţi fost acela care mi-aţi vorbit mai întîi de ea. Vă mulţumesc, *sir !* S-a ţinut de vorbă. Datorită amarnicelor încercări prin care a trecut, a ştiut unde să stea de veghe şi ce să facă. Şi-a izbîndit. Şi Dumnezeu de sus i-a ajutat ! A venit degrabă, albă la faţă, şi a trezit-o din somn pe Em'ly. I-a zis : „Scoală din locul ăsta mai rău decît moartea şi vino cu mine !" Cei din casa aceea au dat s-o oprească, dar mai degrabă ar fi putut opri puhoaiele mării. „Nu v-apropiaţi de mine, le-a spus, că-s un strigoi care o cheamă pe fata asta din pragul mormîntului căscat în faţa ei !" I-a spus bietei Em'ly că m-a văzut, şi că o mai iubeam şi c-am iertat-o. A îmbrăcat-o în pripă. A luat-o de braţ, căci o părăsiseră puterile şi tremura toată. A rămas surdă la ameninţările lor. A trecut printre ei, cu copila mea, fără a se sinchisi de nimic ; şi-n puterea nopţii a scos-o teafără din acea întunecată văgăună a pierzaniei. Apoi a grijit-o pe Em'ly, a spus *mister* Peggotty, care-mi lăsase mîna dintr-a lui, pe care o dusese la pieptu-i ce zvîcnea ; a grijit-o pe Em'ly, care zăcea istovită, aiurînd din cînd în cînd, pînă a doua zi pe seară. Atunci s-a dus să mă caute mai întîi pe mine şi apoi pe 'mneavoastră, *mas'r* Davy. Nu i-a spus unde se duce, de teamă să nu se înspăimînte Em'ly şi să nu-i dea în gînd să se ascundă. Com de-a aflat afurisita aia că se află acolo, nu ştiu. Fie c-a văzut-o ăla de care am pomenit de atîtea ori, fie că (ceea ce-mi pare mai cu putinţă) o fi aflat de la femeia aceea, acuma puţin îmi pasă. Mi-am găsit nepoata ! Toată noaptea, a urmat, am stat de vorbă cu Em'ly. Nu mi-a spus prea multe (timpul fiind scurt), în cuvinte întretăiate de lacrimi ; în orice caz, mai puţine decît am putut citi pe faţa ei, care a crescut şi a deveni femeie sub acoperişul meu. Toată noaptea braţele-i au stat înlăn-

tuite în jurul gîtului meu, iar capul ei s-a odihnit aici ; şi acum ştim bine amîndoi că ne putem bizui unul pe altul, cît vom trăi.

După care a tăcut din nou ; mîna lui, ce sta rezemată pe masă, era atît de liniştită şi puternică, încît cu ea ar fi fost în stare să îmblînzească şi nişte lei.

— Cînd mi-a dat în gînd să fiu naşa surorii tale Betsey Trotwood, care pînă la urmă m-a dezamăgit, parcă mi s-a luminat viaţa, Trot, a zis mătuşa ; dar, afară de asta, nimic nu mi-ar fi făcut mai multă plăcere decît să fiu naşa copilului acelei tinere atît de bune la suflet !

Mister Peggotty a încuviinţat din cap, arătînd că împărtăşeşte sentimentele mătuşii, dar nu s-a aventurat să spună vreun cuvînt despre femeia căreia îi era adresat acest omagiu. Am rămas tăcuţi, adînciţi în gîndurile noastre (mătuşa mereu îşi ştergea ochii, ba izbucnind în plîns, ba rîzînd şi spunînd că era o proastă), pînă ce am luat cuvîntul :

— În privinţa viitorului ai luat vreo hotărîre, bunul meu prieten ? l-am întrebat pe *mister* Peggotty.

— Firește, *mas'r* Davy, mi-a răspuns. I-am şi împărtăşit-o lui Em'ly. Sînt multe ţări mari departe de aici. Vom merge să trăim peste mări.

— Vor să emigreze, mătuşico, am explicat eu cuvîntul lui.

— Da ! a confirmat *mister* Peggotty, cu un zîmbet plin de optimism. În Australia nimeni n-are să-i poată face vreo mustrare odorului meu. Acolo vom începe o viaţă nouă !

L-am întrebat dacă hotărîse cumva şi data plecării.

— Azi, în zori, am dat o raită prin docuri, *sir*, să culeg ştiri despre corăbiile care pleacă. E una care-şi va-nălţa pînzele peste vreo şase săptămîni sau în cel mult două luni — am văzut-o azi-dimineaţă — şi am fost şi pe bord. Cu ea o să plecăm.

— Singuri ?

— Da, *mas'r* Davy ! Soră-mea, ştiţi, e tare legată de 'neavoastră şi de cei din jurul 'neavoastră, şi-i atît de deprinsă cu ţinutul în care trăieşte, încît ar fi păcat să plece cu noi. Şi afară de asta, *mas'r* Davy, mai e cineva căruia îi poartă de grijă şi de care nu se cade să uităm.

— Bietul Ham ! am zis.

— Vedeţi, *ma'am*, a spus *mister* Peggotty, ca s-o lămurească pe mătuşa, soră-mea vede de gospodăria lui, şi el ţine la ea. Stă de vorbă cu ea, şi nimeni altcineva nu s-ar pricepe să-l facă să deschidă gura. Bietul băiat ! a adăugat *mister* Peggotty, clătinînd din cap. Nu se cade să luăm şi puţinul ce i-a rămas.

— Şi *missis* Gummidge ? l-am întrebat.

— *Missis* Gummidge mi-a dat mult de gîndit, mi-a răspuns *mister* Peggotty, cam tulburat, dar liniştindu-se pe măsură ce vorbea. Vedeţi 'neavoastră, cînd *missis* Gummidge îşi aduce aminte de bătrînul ei, nu-i tocmai plăcut pentru cei din jur. Vă spun numai 'neavoastră, *mas'r* Davy, şi 'neavoastră, *ma'am*, cînd missis Gummidge începe a văina — aşa se zice prin părţile noastre în loc de a se văicări — se prea poate ca unii care nu l-au cunoscut pe bătrînu s-o socotească puţin cam arţăgoasă. Eu, unul, *l-am* cunoscut pe bătrînu şi ştiu cît de vrednic era, aşa c-o înţeleg ; dar ceilalţi, vedeţi, 'neavoastră, n-o prea înţeleg, şi-i firesc să n-o înţeleagă.

Atît eu, cît şi mătuşa i-am dat dreptate.

— S-ar putea — nu spun că aşa va fi, dar s-ar putea — ca soră-mea să nu se împace totdeauna prea bine cu *missis* Gummidge, a urmat *mister* Peggotty. Aşa că m-am gîndit să nu le-o las pe cap pe *missis* Gummidge, ci să-i găsesc un ogeac, ca să se chivernisească singură. (În dialect, ogeac înseamnă gospodărie, iar a se chivernisi înseamnă a agonisi.) De aceea am de gînd ca, înainte de plecare, să-i asigur o pensie bunicică, aşa ca să nu ducă lipsă de nimic. E făptura a mai credincioasă de pe lume. Dar nu i se poate cere ca la vîrsta ei, orfană şi oropsită

cum se simte, mămuca să mai înfrunte strapaţurile unei călătorii pe mare şi ale traiului în mijlocul codrilor şi sălbăticiunilor într-o ţară necunoscută şi foarte depărtată. Asta am de gînd cu *ea*.

Nu uitase pe nimeni. Cîntărise drepturile şi năzuinţele fiecăruia, numai pe ale lui nu.

— Em'ly, a spus mai departe *mister* Peggotty, o să rămînă cu mine pînă ce vom porni în această călătorie. Biata fetiţă, are mare nevoie de linişte şi odihnă ! O să-şi coasă rochiile care-i fac de trebuinţă ; şi nădăjduiesc că atunci cînd o să trăiască lîngă unchiul ei cam din topor, dar care o iubeşte, încercările prin care a trecut vor începe să i se pară mai depărtate decît sînt.

Mătuşa a dat din cap, ca să confirme această speranţă, ceea ce lui *mister* Peggotty i-a făcut o deosebită plăcere.

— N-ar mai fi decît un lucru, *mas'r* Davy, a spus, ducînd mîna la buzunarul de la piept şi scoţînd cu un gest grav sulul cu care-l mai văzusem cîndva ; şi l-a desfăşurat pe masă. Îs banii aceia — hîrtia de cincizeci de lire şi cea de zece. Aş vrea să mai adaug şi banii cu care a plecat fata de la el. Am întrebat-o (fără să-i spun pentru ce) cîţi au fost şi-am făcut adunarea ; dar nu-s cine ştie ce învăţat. N-aţi vrea să fiţi atît de bun şi să vă uitaţi dacă-i dreaptă socoteala ?

Mi-a întins un petic de hîrtie, cerîndu-şi iertare că nu era cine ştie ce învăţat, şi m-a urmărit cu privirea tot timpul cît am făcut verificarea. Adunarea era exactă.

— Mulţumesc, *sir* ! mi-a zis, luîndu-şi înapoi hîrtiuţa. Înainte de plecare, banii ăştia, dacă n-aveţi nimic împotrivă, *mas'r* Davy, o să-i vîr într-un plic pe adresa lui, pe care o să-l vîr în alt plic, către maică-sa. Ei o să-i spun, în cîteva cuvinte, cum vă spun 'neavoastră acuma, ce-i cu banii ăştia ; şi c-am plecat, aşa că n-are cum să mi-i mai dea înapoi.

I-am spus că s-a gîndit bine şi că eram convins că aşa trebuia să facă dacă aşa îl îndeamnă inima.

— Ziceam că n-ar mai fi decît un singur lucru, a urmat el cu un zîmbet grav, după ce a înfăşurat la loc sulul şi l-a băgat în buzunar, dar îmi dau seama că erau două. Azi-dimineaţă, pe drum, am stat la îndoială de-ar fi nimerit să mă duc singur şi să-i povestesc lui Ham com, slava Domnului, s-a încheiat totul cu bine. Aşa că m-am oprit şi i-am scris o scrisoare, pe care am şi dat-o la poştă, istorisindu-i cum s-au petrecut lucrurile şi vestindu-l că mîine am să vin ca, rînduind ce mai am de rînduit pe acolo, să-mi uşurez inima şi să-mi iau rămas bun, poate pentru totdeauna, de la Yarmouth.

— Vrei să vin cu dumneata ? l-am întrebat, dîndu-mi seama că nu-şi spusese tot gîndul.

— Dac-aţi vrea să-mi faceţi această plăcere, *mas'r* Davy... Ham cred că s-ar bucura să vă vadă.

Micuţa Dora fiind bine dispusă şi îndemnîndu-mă stăruitor să-l însoţesc — cînd am discutat cu ea — i-am făgăduit să-l însoţesc, aşa cum dorea.

Şi astfel, a doua zi dimineaţă ne aflam amîndoi în diligenţa de Yarmouth şi străbăteam din nou vechiul drum.

Seara, cînd am trecut pe ulita binecunoscută — *mister* Peggotty, în ciuda împotrivirii mele, îmi ducea valiza — am aruncat o privire în prăvălia lui „Omer & Joram" şi l-am zărit pe vechiul meu prieten, *mister* Omer, care trăgea din lulea. Cum nu voiam să fiu de faţă la prima întîlnire dintre *mister* Peggotty, sora lui şi Ham, m-am folosit de acest pretext ca să rămîn în urmă.

— Ce mai faceţi, *mister* Omer ? Nu v-am mai văzut de atîta amar de vreme ! am spus, intrînd în prăvălie.

Ca să mă vadă mai bine, a îndepărtat cu mîna fumul ce ieşea din lulea şi îndată m-a recunoscut şi s-a arătat foarte bucuros.

— S-ar cădea să mă ridic, *sir*, ca să primesc cu toată cinstea un asemenea oaspete, mi-a zis, dar nu mă mai ţin picioarele şi nu mai merg decît pe rotiţe. Cu excepţia

picioarelor și a respirației, sînt însă, slavă Domnului, cît se poate de sănătos.

L-am felicitat că arăta atît de bine și se simțea atît de voios și am băgat de seamă, abia atunci, că fotoliul lui avea roți.

— E foarte ingenios, nu-i așa ? m-a întrebat el, prinzîndu-mi privirea și lustruind brațul fotoliului cu cotul. Lunecă precum un fulg și merge ca poștalionul. Ei, Doamne, cînd micuța Minnie — știți, nepoțica mea, fata lui Minnie — se opintește o dată cu slabele-i puteri și-i dă un brînci, gata am și pornit, cum nu se poate mai bine și mai plăcut ! Și să vă mai spun ceva, e un fotoliu strașnic, să tot stai în el și să tot tragi din lulea !

De cînd sînt n-am văzut om care să știe să vadă mai bine decît *mister* Omer latura plăcută a lucrurilor. Era atît de radios ca și cum și fotoliul lui, și astma, și ologeala n-ar fi fost altceva decît pîrghiile unei năstrușnice invenții, menite să sporească plăcerea fumătorilor de lulea.

— Vă rog să mă credeți, mi-a spus *mister* Omer, că din fotoliul ăsta văd mai multe decît am văzut vreodată înainte. V-ați minuna dacă v-aș spune cîți oameni vin în fiecare zi să stea de vorbă cu mine. Zău că v-ați minuna ! Și de cînd stau în fotoliul ăsta, găsesc în ziar de două ori mai multe știri ca înainte. Iar de citit, dragă Doamne, cîte nu citesc ! De aceea mă simt atît de bine, știți ? Ce m-aș fi făcut dacă mi-aș fi pierdut vederea ? Sau dacă aș fi asurzit, ce m-aș fi făcut ? Așa, nu-i mare procopseală că nu mă mai țin picioarele. Că ele, cînd le foloseam, mă făceau să-mi pierd răsuflarea. Și acum, dacă vreau să ies pe uliță sau să mă duc jos pe plajă, n-am decît să-l chem pe Dick, cel mai mic dintre ucenicii lui Joram, și gata am și pornit-o în propria mea trăsură, ca lordul-primar al Londrei ! A rîs cu atîta poftă, că mai-mai era să se înece. Ei, Doamne, a zis *mister* Omer, trăgînd din nou din lulea, omul trebuie să se deprindă și

cu binele, şi cu răul, şi pentru asta se cuvine să se pregătească cu gîndul cît trăieşte. Joram cîştigă bine. Cît se poate de bine !

— Mă bucur foarte mult, i-am zis.

— Ştiam c-o să vă bucuraţi. Joram şi cu Minnie sînt ca două turturele. Ce altceva mi-aş mai putea dori ? Ce contează picioarele, faţă de toate *astea ?*

Dispreţul suprem ce-l arăta propriilor sale picioare era una dintre cele mai plăcute ciudăţenii din cîte mi-a fost dat să văd.

— Şi va să zică, de cînd m-am apucat eu de citit, dumneavoastră v-aţi apucat de scris, nu-i aşa, *sir ?* m-a întrebat mister Omer, privindu-mă cu admiraţie. Ce carte frumoasă ! Ce expresii minunate ! Am citit-o cuvînt cu cuvînt ! Şi de adormit, nu m-a adormit deloc ! Dar deloc !

Ca să-mi arăt mulţumirea, am rîs, cu toate că trebuie să mărturisesc că această asociaţie de idei nu mi s-a părut lipsită de tîlc.

— Vă dau cuvîntul meu de cinste, *sir*, a urmat *mister* Omer, că atunci cînd pun opera dumneavoastră pe masă şi mă uit la ea — trei volume groase, unul lîngă altul, unu, două, trei — mă simt ca Punch, mîndru la gîndul că am avut cîndva cinstea să servesc familia dumneavoastră. Şi, dragă Doamne, multă vreme a mai trecut de atunci, nu-i aşa ? Colo, la Blunderstone. Copilaşul acela frumuşel, îngropat alături de cealaltă persoană. Şi dumneavoastră eraţi pe atunci tare mititel ! Doamne, Doamne !

Am schimbat vorba, pomenind de Emily. După ce i-am spus că n-am uitat cîtă atenţie i-a acordat şi cît de frumos s-a purtat cu ea totdeauna, i-am povestit, ştiind că-i va face plăcere, cum, cu ajutorul Marthei, fusese regăsită de unchiul ei. M-a ascultat cu luare-aminte, şi cînd am sfîrşit, mi-a zis, foarte mişcat :

— Tare mă bucur, *sir !* De multă vreme n-am mai primit o veste atît de bună ! Doamne, Doamne ! Şi acum ce au de gînd să facă pentru nenorocita de Martha ?

— Aţi atins o problemă care mă frămîntă încă de ieri, dar la care nu sînt încă în măsură să vă dau un răspuns, *mister* Omer. *Mister* Peggotty nu mi-a spus nimic, şi eu n-am îndrăznit să-l întreb. Sînt sigur că n-a uitat-o. El nu uită niciodată cînd e vorba de o faptă bună şi mărinimoasă.

— Pentru că ştiţi, mi-a zis *mister* Omer, reluînd firul gîndurilor sale, orice s-ar face pentru ea, aş vrea să contribui şi eu. Treceţi-mă şi pe mine cu cît credeţi de cuviinţă şi daţi-mi de ştire. Am ştiut întotdeauna că nu-i o fată rea şi sînt fericit că am avut dreptate. Şi Minnie o să fie tare mulţumită. Femeile astea tinere te mai contrazic uneori, în anumite privinţe — la fel era şi maică-sa — dar au inimă bună. Minnie a vorbit-o de rău pe Martha numai de ochii lumii. De ce a socotit că-i nevoie să facă aşa, n-am să mă apuc să vă povestesc. Dar, dragă Doamne, totul a fost numai de ochii lumii. Pe ascuns a ajutat-o cît a putut. Aşa că vă rog să fiţi atît de bun şi să mă treceţi şi pe mine cu cît credeţi de cuviinţă, nu-i aşa ? Şi scrieţi-mi cîteva rînduri ca să ştiu unde să trimit banii. Dragă Doamne, a zis *mister* Omer, cînd omul ajunge la vîrsta la care cele două capete ale vieţii aproape se întîlnesc, cînd, oricît de inimos ar fi, ajunge pentru a doua oară să fie plimbat cu căruciorul, trebuie să fie foarte fericit cînd i se iveşte prilejul să săvîrşească o faptă bună. Căci are nevoie de multe. Nu vorbesc numai de mine, a adăugat *mister* Omer, fiindcă aşa cum văd eu lucrurile, *sir*, ne apropiem cu toţii, orice vîrstă am avea, de piciorul dealului, căci timpul nu stă locului nici o singură clipă. De aceea să facem totdeauna numai bine şi să fim fericiţi. Asta e !

Şi-a scuturat scrumul din lulea, apoi a pus-o pe o policioară anume fixată pe spetează fotoliului.

— Mai e şi vărul lui Em'ly, băiatul care trebuia s-o ia de nevastă, a reluat *mister* Omer, frecîndu-şi încetişor

mîinile. Nu-i găsești perechea în tot Yarmouthul ! Vine uneori seara pe aici, să stea de vorbă cu mine sau să-mi citească, și petrecem împreună cîte un ceas. Asta-i o faptă bună, aș putea zice ! Viața lui e un lanț de binefaceri.

— Mă duc să-l văd chiar în astă-seară, i-am spus.

— Adevărat ? m-a întrebat *mister* Omer. Spuneți-i că sînt sănătos și că-i trimit multe salutări. Minnie și Joram s-au dus la bal. S-ar fi simțit și ei tot atît de mîndri ca și mine să vă vadă dacă ar fi fost acasă. Minnie nu prea iese, „din pricina tatii", cum zice ea. Dar astă-seară am jurat că dacă nu pleacă, mă bag în pat la șase seara. Așa că s-a dus la bal cu Jordan, a încheiat *mister* Omer, rîzînd cu atîta poftă de sucesul procedeului, că s-a cutremurat cu fotoliu cu tot.

I-am strîns mîna și i-am urat noapte bună.

— Mai stați o clipă, *sir !* mi-a zis *mister* Omer. Ați pierde cel mai frumos dintre toate spectacolele dacă ați pleca fără să-mi vedeți micul elefant. De cînd sînteți n-ați văzut așa ceva. Minnie !

De sus, de pe scară, un glăscior melodios i-a răspuns :

— Vin, bunicule !

Și o fetiță frumoasă, cu părul lung, bălai și buclat, a dat buzna în prăvălie.

— Asta-i micul meu elefant, mi-a zis *mister* Omer, alintînd fetița. De neam siamez, *sir*. Hai, micuțule elefant !

Micuțul elefant a deschis ușa salonașului, în care, acum în urmă, fusese amenajat dormitorul lui *mister* Omer, căci acesta numai cu greu ar fi putut fi dus sus pe scări ; apoi și-a proptit fruntea în speteaza fotoliului lui *mister* Omer, revărsîndu-și părul lung peste ea.

— Știți, *sir*, elefanții împing cu capul cînd dau de vreo piedică, mi-a spus *mister* Omer, făcîndu-mi cu ochiul. Hai, elefantule ! Una, două, trei !

La acest semnal, micuțul elefant, cu o îndemînare vrednică de mirare la o ființă atît de mică, a întors repede

fotoliul în care şedea *mister* Omer, şi dintr-o smucitură l-a dus în salonaş, fără să atingă tocul uşii ; şi *mister* Omer, cît se poate de încîntat de această ispravă, s-a întors şi mi-a aruncat o privire ca şi cum aceasta ar fi reprezentat încununarea strădaniilor sale de o viaţă întreagă.

După ce am dat o raită prin oraş, m-am îndreptat spre casa lui Ham, unde Peggotty se mutase definitiv ; propria ei casă o dăduse cu chirie aceluia care preluase întreprinderea lui *mister* Barks şi care îi plătise bani grei pentru vad, pentru cal şi pentru căruţă. Cred că şi acum mai trăgea la haraba acelaşi cal leneş pe care-l mînase şi *mister* Barkis.

I-am găsit în bucătăria foarte curată, împreună cu *missis* Gummidge, pe care *mister* Peggotty în persoană o adusese de la barcaz. Mă îndoiesc că altcineva ar fi izbutit s-o înduplece să-şi părăsească postul. Se vedea că *mister* Peggotty le povestise totul. Peggotty şi *missis* Gummidge îşi ţineau şorţurile la ochi, iar Ham tocmai ieşise „să dea o raită pe plajă". S-a întors curînd şi s-a bucurat mult văzîndu-mă ; şi nădăjduiesc că toţi erau mulţumiţi că venisem şi eu. Am discutat, cu oarecare însufleţire, cum *mister* Peggotty se va îmbogăţi în ţara cea nouă şi am anticipat minunile pe care ni le va zugrăvi în scrisorile sale. Numele lui Emily n-a fost pomenit niciodată ; dar de mai multe ori am vorbit de ea pe ocolite. Dintre toţi cei de faţă, Ham părea cel mai senin.

Dar cînd mi-a luminat drumul spre odăiţa unde pe o măsuţă mă aştepta cartea cu crocodili, Peggotty mi-a spus că Ham nu se schimbase de fel. Era convinsă (mi-a zis plîngînd) că inima-i era pe veci zdrobită ; cu toate că, îmbinînd vitejia cu blîndeţea, lucra mai spornic şi mai bine decît oricare alt marangoz din toate şantierele de prin partea locului. Cîteodată, seara, se mai întîmpla să-i vorbească despre viaţa de odinioară, din barcaz ; şi atunci

amintea de Emily, fetița. Dar niciodată nu pomenea de ea ca femeie.

Mi s-a părut c-am citit pe fața lui Ham dorința de a-mi vorbi între patru ochi. De aceea m-am hotărît ca în seara următoare, cînd urma să se întoarcă de la lucru, să-i aștin calea.

După ce am luat această hotărîre, am aținut. În noaptea aceea, pentru întîia oară după atîtea nopți, lumînarea n-a mai licărit la ferestruica barcazului, unde *mister* Peggotty a adormit în vechiul său hamac, iar vîntul cu glasul lui bine cunoscut i-a șoptit la ureche.

A doua zi și-a petrecut timpul cu vînzarea bărcii și a uneltelor sale pescărești, cu împachetarea și cu expedierea cu căruța la Londra a obiectelor casnice mărunte care socotea că i-ar putea fi de folos și cu împărțirea celorlalte, pe care cele mai multe, le-a lăsat lui *missis* Gummidge. Toată ziua *missis* Gummindge nu s-a clintit de lîngă el. Dorind din suflet să mai văd o dată vechea locuință înainte de a i se pune lacăt, m-am înțeles cu ei să vin seara acolo. Dar am potrivit lucrurile în așa fel încît să am timp să-l văd mai întîi pe Ham.

Știam unde lucra, așa că nu mi-a fost greu să-i ies în cale. L-am întîlnit pe plajă, într-un loc mai retras, pe unde știam că trebuia să treacă, și l-am însoțit, ca să-i dau prilejul să-mi vorbească, dacă dorea. Nu mă înșelasem însă. Am mers cîtva timp alături, cînd, deodată, fără să se uite la mine, m-a întrebat :

— Ați văzut-o, *mas'r* Davy ?

— O clipă doar, după ce căzuse în nesimțire, i-am răspuns cu glas scăzut.

Am mai mers puțin și apoi mi-a zis :

— *Mas'r* Davy, credeți c-o s-o mai vedeți ?

— S-ar putea să fie prea dureros pentru dînsa.

— M-am gîndit și eu la asta. Se prea poate, *sir,* se prea poate.

— Da, Ham, i-am zis eu încet, dacă ai vrea să-i scriu ceva în numele tău, în cazul cînd nu voi avea prilejul să-i vorbesc, dacă ai dori să-i transmit ceva anume, aş socoti că-i o datorie sfîntă să fac ce-mi vei cere.

— Nu mă îndoiesc. Vă mulţumesc, *sir*, din toată inima. Cred c-aş vrea să-i trimit ceva vorbă, fie în scris, fie prin viu grai.

— Ce anume ?

Am mai străbătut o bucată de drum în tăcere şi apoi mi-a zis :

— Nu c-aş fi iertat-o vreau să-i spun. Nu asta. Mai degrabă aş vrea s-o rog să mă ierte că m-am vîrît cu de-a sila în sufletul ei. Cîteodată mă gîndesc că de nu mi-ar fi făgăduit că-mi va fi soţie, dînsa, care avea încredere în mine, aşa, ca prieten, mi-ar fi povestit ce-i frămînta mintea şi mi-ar fi cerut sfatul şi aş fi putut s-o scap de primejdie.

I-am strîns mîna.

— Asta-i tot ?

— Ar mai fi ceva, dacă-mi daţi voie, *mas'r* Davy.

Am mers încă o bucată înainte de-a deschide gura. Întreruperile pe care mai jos le-am însemnat prin puncte de suspensie nu se datoresc emoţiei sau plînsului, ci doar străduinţei de a-şi aduna gîndurile şi a le exprima limpede.

— Mi-a fost dragă... şi mi-e dragă amintirea cernită de mîhnire şi totuşi să n-o facă să creadă despre mine c-aş fi fericit. Fericirea nu mi-aş găsi-o decît dac-aş uita-o... şi teamă mi-e că n-aş putea îndura să i se spună c-am uitat-o. Dar dacă dumneavoastră, *mas'r* Davy, care sînteţi atît de învăţat, aţi găsi să-i spuneţi ceva care s-o facă să creadă că nu sufăr prea mult, dar că tot o iubesc şi o plîng, ceva care s-o facă să creadă că nu mi-e silă de viaţă şi că totuşi nădăjduiesc s-o văd curată şi nepătată în lăcaşul unde cei răi nu-i mai tulbură pe ceilalţi, iar cei obosiţi îşi află odihna... ceva care să-i mîngîie conştiinţa cernită de mîhnire şi totuşi să n-o facă să creadă că m-aş mai putea însura vreodată sau c-ar mai putea fi cineva ceea ce a fost

ea pentru mine... v-aș cere să-i spuneți aceste lucruri... o dată cu rugăciunile pe care le ridic pentru dînsa... care mi-a fost atît de dragă.

Din nou i-am strîns mîna și i-am făgăduit că mă voi strădui să îndeplinesc cît mai bine această însărcinare.

— Vă mulțumesc, *sir*, mi-a spus Ham. Ați fost drăguț că mi-ați ieșit în întîmpinare. Ați fost drăguț că l-ați însoțit pe unchiul. Cu toate că mătușa o să se ducă la Londra înainte de plecarea lor și o să se ducă toți împreună, eu, unul, *mas'r* Davy, îmi dau prea bine seama că n-o să-i mai văd niciodată. Sînt sigur c-așa o să fie. Nu ne-o spunem, dar așa o să se întîmple, și poate-i mai bine să fie așa. Cînd o să-l vedeți ultima oară — în ultima clipă — n-ați vrea să-i mărturisiți recunoștința și dragostea orfanului, pentru care a fost întotdeauna mai mult decît un tată ?

I-am făgăduit că-i voi îndeplini întocmai și această dorință.

— Vă mulțumesc din nou, *sir* ! mi-a zis, strîngîndu-mi călduros mîna. Știu unde vă duceți. La revedere !

S-a depărtat, făcîndu-mi semn cu mîna, vrînd parcă să-mi explice că nu mai putea călca în vechea locuință. L-am urmărit cu privirea, cum pășea prin pustiul luminat de lună, și l-am văzut întorcîndu-și fața spre o geană de lumină argintie, care sclipea pe valuri, și l-am văzut mergînd așa mai departe, pînă ce s-a pierdut ca o umbră în depărtare.

Cînd m-am apropiat de vechiul barcaz, am găsit ușa deschisă, și intrînd, am văzut că locuința fusese golită de toată mobila, afară de unul din vechile cufere, pe care *missis* Gummidge, cu un coș pe genunchi, ședea și se uita la *mister* Peggotty. Cu cotul rezemat de plită, stătea cu privirea ațintită asupra jăraticului care se stingea pe grătar ; dar cînd m-a văzut intrînd, și-a înălțat plin de nădejde fruntea și m-a întîmpinat cu voie bună.

— Ați venit precum ați făgăduit, *mas'r* Davy, ca să vă luați rămas bun de la vechea casă ? A rămas cam pustie, nu-i așa ?

— Într-adevăr, nu ți-ai pierdut timpul, i-am spus.

— Păi, n-am trîndăvit, *sir*. *Missis* Gummidge a muncit ca o... nici nu știu să spun cum a muncit *missis* Gummidge, a zis *mister* Peggotty, uitîndu-se la ea, fără să poată găsi vreun termen de comparație destul de măgulitor.

Missis Gummidge, care ședea rezemată pe coșul ei, n-a zis nimic.

— Iată cuferașul pe care ședeați altă dată cu Em'ly, mi-a șoptit *mister* Peggotty. O să-l iau cu mine, în cele din urmă. Și aici e vechea 'neavoastră odăiță, vedeți *mas'r* Davy ? Cam posomorită în seara asta, ca și inimile noastre.

Într-adevăr, vîntul, deși nu prea puternic, avea un glas solemn și, gemînd jalnic, bătea în jurul locuinței pustii. Totul fusese strîns, pînă și oglinjoara cu ramă de scoici. Mi-am amintit de ochișorii albaștri care m-au fermecat atunci. Mi-am amintit de Steerforth ; și mi-a trecut prin minte un gînd năstrușnic și înspăimîntător, cum că s-ar afla pe aproape și că m-aș putea întîlni cu el la fiecare pas.

— O să treacă vreme multă, a spus *mister* Peggotty cu glas scăzut, pînă s-or găsi chiriași pentru barcazul ăsta. Oamenii din partea locului zic c-ar fi cu ghinion !

— Aparține cuiva de prin împrejurimi ? am întrebat.

— E al unui dulgher constructor de catarge din oraș, mi-a răspuns *mister* Peggotty. Mă duc să-i predau cheile încă-n astă-seară.

Ne-am uitat și în odăița de alături și apoi ne-am întors la *missis* Gummidge, care ședea pe cufăr. *Mister* Peggotty a pus sfeșnicul pe vatră și a rugat-o să se ridice ca să poată scoate cufărul din casă înainte de a stinge luminarea.

— Dan'l, i-a zis *missis* Gummidge, lăsînd deodată coșul și agățîndu-se de brațul lui. Dragă Dan'l, acum, cînd

ne despărțim de casa asta, trebuie să te rog să nu mă părăsești. Dan'l, să nu mă părăsești. O, nu, să nu faci una ca asta !

Luat pe neașteptate, *mister* Peggotty, buimac, de parcă atunci s-ar fi trezit din somn, s-a uitat cînd la mine, cînd la *missis* Gummidge.

— Nu, dragul meu Dan'l, să nu faci una ca asta ! a strigat *missis* Gummidge, înfierbîntîndu-se. Ia-mă cu tine, Dan'l, ia-mă cu tine și cu Em'ly ! O să fiu slujnica voastră, credincioasă și statornică. Dacă prin locurile unde vă duceți mai există robi, o să-ți fiu roabă și o să mă simt fericită, numai să nu mă lași aici, Dan'l, te rog din tot sufletul !

— Ei, Doamne, a zis *mister* Peggotty, clătinînd din cap, nu știi cît de lungă e călătoria și cît de grea e viața pe acolo !

— Ba știu, Dan'l ! Îmi închipui ! a strigat *missis* Gummidge. Dar ascultă ultimele cuvinte pe care ți le spun sub acoperișul ăsta : dacă nu mă iei cu tine, mă duc în casă și mor acolo. Știu să sap, Dan'l. Știu să muncesc. Pot să-ndur o viață grea. Sînt mai răbdătoare și mai bună decît îți închipui. Dan'l, încearcă numai, și o să vezi. De pensia pe care vrei să mi-o dai, Dan'l Peggotty, nu m-aș atinge nici dac-ar fi să mor de foame ; dar aș merge cu tine și cu Em'ly pînă la capătul pămîntului dacă m-ați lua cu voi ! Știu ce gîndești ; știu că mă socotești orfană și oropsită ; dar, dragă Doamne, m-am schimbat ! Nu degeaba am stat aici și am vegheat și am chibzuit la toate încercările prin care ai trecut. *Mas'r* Davy, puneți o vorbă pentru mine ! Îl cunosc și îi cunosc năravurile, o cunosc și pe Em'ly cu ale ei, și cunosc necazurile lor, și le-aș putea fi un sprijin uneori și aș putea munci pentru ei totdeauna. Dan'l, dragă Dan'l, ia-mă cu tine !

Şi *missis* Gummidge i-a luat mîna şi i-a sărutat-o, simplu, cu dragoste şi înflăcărare, într-o pornire de recunoştinţă şi devotament pe care el le merita pe deplin.

Am scos cufărul, am stins lumînarea, am încuiat uşa pe dinafară şi ne-am depărtat de vechiul barcaz, bine zăvorît, care a rămas ca o pată întunecată în noapte, sub cerul înnorat. A doua zi, pe imperiala poştalionului care ne ducea la Londra, *missis* Gummidge stătea cu coşul ei pe bancheta din fund, şi *missis* Gummidge era fericită.

CAPITOLUL

LII

ASIST LA O EXPLOZIE

Cînd nu ne mai despărţeau decît douăzeci şi patru de ore de ziua în chip atît de misterios hotărîtă de *mister* Micawber, mătuşa şi cu mine ne-am sfătuit cum să procedăm, căci mătuşa nu voia nicidecum s-o lase singură pe Dora. Vai ! Ce lesne o mai duceam acum pe Dora în sus şi în jos pe scări !

In ciuda cererii exprese formulate de *mister* Micawber, ca să vină şi mătuşa, înclinam să adoptăm soluţia ca dînsa să rămînă acasă, urmînd a fi reprezentată de *mister* Dick şi de mine. Chiar ne oprisem la această soluţie, cînd Dora a răsturnat totul, declarînd că niciodată nu-şi va ierta sieşi şi niciodată nu-l va ierta pe băiatul ei cel răutăcios dacă mătuşa va rămîne acasă, indiferent sub ce pretext.

— N-am să mai vorbesc cu matale, i-a spus Dora mătuşii, scuturîndu-şi buclele. Am să fiu rea şi am să-l pun pe Jip să te latre toată ziua. Dacă n-ai să pleci, n-am să mai am nici o îndoială că eşti o babă cicălitoare !

— Sst, Blossom ! i-a zis mătuşa, rîzînd. Ştii prea bine că nu te poţi lipsi de mine !

— Ba pot ! i-a răspuns Dora. Nu-mi eşti de nici un folos. Nu faci decît să alergi în sus şi în jos pe scări toată ziulica pentru mine. Niciodată nu stai să-mi povesteşti despre Doady cum era cînd a venit la dumneata cu ghetele rupte şi pline de praf, vai, bietul băieţaş ! Nu faci niciodată nimic care să-mi fie pe plac, nu-i aşa, mătuşico dragă ? Şi Dora s-a grăbit s-o sărute şi să adauge : Ba

faci ! Am glumit numai ! de teamă că nu cumva mătușa să creadă că vorbea serios. Dar ascultă-mă, mătușico, a urmat Dora, alintîndu-se, trebuie să te duci. O să te cicălesc pînă ai să-mi faci pe voie. Iar băiețașului meu urîcios, dacă nu te convinge să te duci cu el, am să-i fac viața *foarte* amară. Am să fiu *foarte* nesuferită, și Jip la fel ! Dacă n-ai să te duci, ca o femeie de treabă, în vecii vecilor are să-ți pară rău că nu te-ai dus ! Afară de asta, a urmat Dora, dîndu-și părul pe spate și uitîndu-se întrebător la mătușa și la mine, nu înțeleg de ce nu v-ați duce amîndoi. Nu sînt chiar atît de bolnavă. Sau mă înșel ?

— Ce vorbă mai e și asta ? ! a sărit mătușa.

— Ce-ți vine în gînd ? am exclamat eu.

— Da, știu că sînt o prostuță, care stă lungită în pat, a spus Dora, rotindu-și încet privirea de la unul la altul și ținîndu-și buzele frumoase, să ne sărute. Dar dacă-i așa, trebuie să plecați amîndoi, căci altfel n-am să vă cred ; și atunci încep să plîng !

Am citit pe fața mătușii că începe să cedeze, și Dora, cînd a văzut și ea acest lucru, s-a luminat.

— Cînd o să vă întoarceți, o să aveți atît de multe de povestit, că o să treacă cel puțin o săptămînă pînă ce o să le pricep pe toate ! a zis Dora. Pentru că *știu* dinainte că dacă o să fie vorba de afaceri, n-o să înțeleg prea ușor. Și nu încape îndoială că o să fie vorba de afaceri ! Și apoi, dacă o să fie nevoie, pe deasupra, să mai fac și ceva adunări, nu știu cît timp o să-mi ia ; și băiețașul meu cel răutăcios o să se uite tot timpul *foarte* jalnic la mine. Ne-am înțeles ! Plecați amîndoi, nu-i așa ? N-o să lipsiți decît o noapte, și Jip o să aibă grijă de mine cît timp n-o să fiți acasă. Doady o să mă ducă sus înainte de plecare și n-o să mai cobor pînă la înapoierea voastră ; și o să-i duceți lui Agnes o scrisoare din partea mea, în care am să-i trag un perdaf îngrozitor pentru că n-a venit niciodată pînă acuma să ne vadă !

Fără să ne mai consultăm în prealabil, am convenit să plecăm amîndoi, şi am fost de acord că Dora era o mică impostoare, care se prefăcea că-i bolnavă pentru că îi plăcea să fie alintată. A fost foarte încîntată şi foarte veselă ; şi chiar în scara aceea am plecat toţi patru — adică mătuşa, *mister* Dick, Traddles şi cu mine — spre Canterbury, cu diligenţa de Dover.

Abia pe la miezul nopţii am nimerit, cu chiu, cu vai, la hotelul unde *mister* Micawber ne ceruse să-l aşteptăm, şi am găsit o scrisoare din partea lui, prin care ne înştiinţa că avea să se prezinte a doua zi dimineaţă, la orele nouă şi jumătate precis. După aceea, foarte înfrigurati, ne-am dus să ne culcăm în camerele noastre, la acea oră tîrzie, parcurgînd nesfîrşite coridoare înguste, care miroseau ca şi cum ar fi fost ţinute veacuri întregi într-o soluţie de ciorbă şi scursori de grajd.

Dimineaţa, foarte devreme, am dat o raită pe vechile ulite liniştite care-mi erau atît de dragi şi m-am plimbat la umbra venerabilelor biserici şi portaluri. Ciorile se roteau în jurul turnurilor catedralei, iar siluetele acestor turnuri, care dominau pînă departe ţinutul acela bogat, udat de ape zburdalnice, se decupa pe cerul însorit de ca şi cum nimic pe lume n-ar fi supus schimbării. Şi, totuşi, jalnicul dangăt al clopotelor evoca schimbări pretutindeni ; îmi evoca vîrsta lor şi tinereţea frumoasei mele Dora ; şi atîţia oameni veşnic tineri care au trăit, au iubit şi au murit, în vreme ce sunetul prelung al clopotelor făcea să vibreze armura roasă de rugină a Prinţului Negru [1] şi în vreme ce evenimentele care au zguduit lumea s-au mistuit în văzduh, cum se şterg cercurile pe faţa apei.

Din colţul străzii m-am uitat la vechea casă, dar nu m-am apropiat, de teamă că de m-ar vedea cineva, aş putea

[1] *Edward, principe de Wales* (1330—1376), poreclit Prinţul Negru, pesemne pentru că purta o armură neagră ; a luat parte la aşa-numitul Război de o sută de ani dintre Anglia şi Franţa şi este înmormîntat în catedrala din Canterbury.

aduce, fără voie, prejudicii planului pe care venisem să-l sprijinim. Soarele matinal poleia acoperișul țuguiat și ferestrele cu vitralii ; și parcă mi-a pătruns în suflet ceva din liniștea care domnea odinioară în acea clădire.

Am mai hoinărit vreun ceas sau două pe drumurile de țară și apoi m-am înapoiat pe strada principală, care între timp se dezmeticise. Printre cei care trebăluiau prin prăvălii, l-am zărit și pe vechiul meu vrăjmaș, măcelarul, care acum purta cizme, avea un copil și dugheană proprie. Își legăna copilul și părea un cetățean inofensiv.

Cînd ne-am așezat în jurul mesei ca să luăm gustarea de dimineață, începusem să fim neliniștiți și nerăbdători. Cu cît se apropia ora nouă și jumătate, cu atît creștea impacienta cu care-l așteptam pe *mister* Micawber. În cele din urmă nu ne-am mai dat nici măcar osteneala să ne prefacem că ne-ar interesa dejunul, la care, cu excepția lui *mister* Dick, ne așezasem de formă din capul locului ; mătușa a pornit a se plimba în sus și în jos prin sufragerie, Traddles s-a așezat pe sofa, prefăcîndu-se că citește ziarul, cu ochii în tavan, iar eu mă uitam pe fereastră, ca să pot anunța neîntîrziat apariția lui *mister* Micawber. N-am avut însă mult de așteptat, căci la prima bătaie a orologiului, care vestea ora nouă și jumătate, s-a ivit în capul străzii.

— Iată, vine, am zis eu, dar nu-i în ținută solemnă de birou !

Mătușa și-a legat panglicile bonetei cu care venise la masă și și-a pus șalul, parcă spre a fi gata să facă față oricărei situații care ar necesita dîrzenie și hotărîre. Traddles, cu un gest energic, și-a încheiat nasturii redingotei. *Mister* Dick, tulburat de aceste pregătiri extraordinare, a simțit nevoia să-i imite și și-a tras cît a putut mai tare pălăria pe urechi, dar o clipă mai tîrziu și-a scos-o, ca să-l salute pe *mister* Micawber.

— *Gentlemen, madam*, ne-a salutat *mister* Micawber, bună dimineața ! Apoi adresîndu-se lui *mister* Dick, care-i

scutura violent mîna : Scumpe *sir*, sînteţi prea bun cu mine !

— Aţi luat micul dejun ? l-a întrebat *mister* Dick. N-aţi vrea un cotlet ?

— Pentru nimic în lume, scumpe *sir !* a exclamat *mister* Micawber, tăindu-i calea către sonerie. De mult nu mai ştiu ce-i pofta de mîncare, *mister* Dixon.

Mister Dixon a fost atît de încîntat de acest nou nume şi a socotit că era atît de drăguţ din partea lui *mister* Micawber că i-l dăduse, încît s-a apucat din nou să-i scuture mîna, rîzînd ca un copil.

— Dick ! i-a zis mătuşa. la seama !

Roşind, *mister* Dick s-a potolit.

— Şi acum, *sir*, i s-a adresat mătuşa lui *mister* Micawber, trăgîndu-şi mănuşile, sîntem gata pentru Vezuviu sau pentru orice altceva de îndată ce *veţi* binevoi.

— Vă asigur, *madam*, că veţi fi în curînd martoră la o erupţie ! i-a răspuns *mister* Micawber. Îmi daţi voie, sper, *mister* Traddles, să menţionez că am ţinut legătura cu dumneavoastră ?

— Fără îndoială, aşa stau lucrurile, Copperfield, mi-a zis Traddles, către care mă întorsesem mirat. *Mister* Micawber m-a consultat cu privire la ceea ce are de gînd să facă ; şi l-am sfătuit cum m-am priceput mai bine.

— Dacă nu mă înşel, *mister* Traddles, a insistat *mister* Micawber, destăinuirea ce am de gînd să fac prezintă importanţă.

— O deosebită importanţă ! a adeverit Traddles.

— Poate că în aceste împrejurări, a zis *mister* Micawber, îmi veţi face cinstea de a vă supune pentru moment îndrumărilor unuia care, deşi nu-i decît un copil părăsit şi rătăcitor pe aceste tărîmuri, este totuşi un semen al dumneavoastră, în ciuda faptului că şi-a pierdut înfăţişarea dintîi datorită greşelilor sale personale şi forţei rezultate din acumularea unui întreg concurs de împrejurări.

— Avem deplină încredere în dumneavoastră, *mister* Micawber, şi vom face aşa cum doriţi.

— *Mister* Copperfield, mi-a răspuns *mister* Micawber, în împrejurarea de faţă încrederea dumitale nu este prost plasată. V-aş cere îngăduinţa să plec cu cinci minute, după ceas, înaintea domniilor-voastre, pentru ca apoi să-i pot întîmpina pe toţi cei de faţă în birourile firmei „Wickfield & Heep", al cărei salariat sînt, unde veţi veni sub pretextul că doriţi s-o vedeţi pe *miss* Wickfield.

Atît eu, cît şi mătuşa ne-am uitat la Traddles, care a încuviinţat din cap.

— Deocamdată, nu mai am nimic de adăugat, a zis *mister* Micawber.

Şi asupra acestor cuvinte s-a înclinat, salutîndu-ne pe toţi, spre marea mea mirare, s-a făcut nevăzut, foarte palid şi cu un aer cît se poate de distant.

Cînd m-am uitat întrebător la Traddles, acesta s-a mulţumit să zîmbească şi să clatine din cap (cu părul drept în sus) ; neavînd ce face, am scos ceasul şi am numărat cele cinci minute. Mătuşa, ţinîndu-şi ceasul în mînă, a făcut la fel. Cînd s-a împlinit vremea, Traddles i-a dat braţul şi am ieşit cu toţii şi, fără a scoate o vorbă tot drumul, ne-am îndreptat spre venerabila casă.

L-am găsit pe *mister* Micawber la pupitrul lui, în biroul aflat în turnuleţ, la parter, scriind de zor sau prefăcîndu-se că scrie. Îşi înfipsese rigla cea lungă în vestă, dar nu izbutise s-o ascundă cu totul, o porţiune lungă de un picior şi ceva ieşind afară, ca un fel de jabou original.

Întrucît mi s-a părut că toată lumea aştepta ca eu să-i vorbesc, i-am zis :

— Ce mai faceţi, *mister* Micawber ?

— Sper că sînteţi bine, sănătos, *mister* Copperfield, mi-a răspuns *mister* Micawber cu un aer foarte grav.

— *Miss* Wickfield e acasă ? l-am întrebat.

— *Mister* Wickfield e bolnav, în pat, suferă de febră reumatică, *sir*, mi-a întors el, dar *miss* Wickfield nu mă

îndoiesc că va fi foarte fericită să primească niște vechi prieteni. Poftiți, *sir*.

Ne-a condus în sufragerie, prima încăpere în care intrasem cîndva în această casă, și, deschizînd larg ușa fostului birou al lui *mister* Wickfield, a anunțat cu glas sonor :

— *Miss* Trotwood, *mister* David Copperfield, *mister* Thomas Traddles și mister Dixon !

Pe Uriah Heep nu-l mai văzusem din ziua cînd il pălmuisem. Era evident surprins de vizita noastră : cu atît mai mult cît ne mira și pe noi. Nu s-a încruntat, pentru că n-avea sprîncene vrednice de acest nume ; dar fruntea i s-a încrețit atît de tare, încît aproape că i s-au închis ochii, în timp ce graba cu care și-a dus la bărbie mîna-i respingătoare trăda oarecare neliniște sau surpriză. Asta n-a ținut decît o clipită, în momentul cînd am intrat în birou și l-am văzut peste umărul mătușii. După aceea a devenit la fel de lingușitor și de umil ca de obicei.

— Asta-i într-adevăr o plăcere neașteptată ! a exclamat. Să-mi văd toți prietenii din Londra adunați laolaltă este o nesperată sărbătoare ! Nădăjduiesc, *mister* Copperfield, că sînteți bine, sănătos, și, dacă mă pot exprima astfel, cu toată umilința, vă purtați tot atît de prietenos cu prietenii dumneavoastră ca întotdeauna, nu-i așa ? Sper că și *missis* Copperfield merge spre bine. Vă rog să mă credeți că mi-a părut foarte rău cînd de curînd am aflat că e bolnavă.

Mi-a fost rușine să-l las să-mi stringă mîna, dar n-am avut încotro.

— S-au schimbat lucrurile in biroul ăsta, *miss* Trotwood. Nu mai sînt ca pe vremea cînd nu eram decît un copist umil și nensemnat și vă păzeam ponejul afară ; s-au schimbat, nu-i așa ? a zis Uriah, cu zîmbetul cel mai dezgustător cu putință. Dar *eu* nu m-am schimbat, *miss* Trotwood.

— Ce să vă spun, *sir*, i-a răspuns mătușa, la drept vorbind, cred că n-ați dezmințit defel promisiunile făcute încă din tinerețe ; dacă asta vă face plăcere.

— Vă mulțumesc, *miss* Trotwood, a zis Uriah, contorsionîndu-se cum îi era obiceiul, pentru buna părere ce-o aveți despre mine ! Micawber, vezi să li se dea de știre lui Agnes — și mamei. Mama o să fie încîntată cînd o să vadă ce oaspeți i-au sosit, a adăugat Uriah, oferindu-ne scaune.

— Nu sînteți ocupat, *mister* Heep ? l-a întrebat Traddles, a cărui privire întîlnise din întîmplare căutătura vicleană a ochilor roșii, care ne scrutau și ne ocoleau în același timp.

— Nu, *mister* Traddles, a răspuns Uriah, reluîndu-și locul de la birou și punîndu-și mîinile ciolănoase, cu palmele lipite, între genunchii la fel de ciolănoși. Nu chiar atît de ocupat cît aș dori. Dar știți, avocații, rechinii și lipitorile nu se satură cu una, cu două ! Dar eu și Micawber abia mai prididim cu treaba, fiindcă *mister* Wickfield aproape că nu mai e în stare să facă nimic. Dar e, desigur, o datorie și o plăcere să muncesc pentru *el*. Cred că nu l-ați cunoscut mai îndeaproape pe *mister* Wickfield, nu-i așa, *mister* Traddles ? Cred că pînă acum nu am avut cinstea să vă întîlnesc decît o singură dată.

— Nu, nu l-am cunoscut mai îndeaproape pe *mister* Wickfield, i-a răspuns Traddles, căci altfel de mult v-aș fi făcut o vizită, *mister* Heep.

Era ceva în tonul cu care a dat acest răspuns care l-a făcut pe Uriah să se mai uite o dată la Traddles, cu un aer sumbru și bănuitor. Dar văzîndu-i chipul blajin, purtarea simplă și părul țepos, și-a alungat suspiciunile și, cu o smucitură a trupului și mai ales a gîtului, i-a spus :

— Îmi pare rău, *mister* Traddles. L-ați fi admirat tot atît de mult ca și mine. Iar micile lui păcate v-ar fi făcut să-l îndrăgiți încă și mai mult. Dar dacă vreți să auziți cuvintele frumoase despre asociatul meu, puteți să vă

adresați lui Copperfield. Familia asociatului meu e unul dintre subiectele lui preferate. Dacă nu l-ați auzit încă niciodată, meritâ...

Intrarea lui Agnes, condusă de *mister* Micawber, m-a împiedicat să resping aceste laude (dacă mi-aș fi dat osteneala s-o fac). Agnes mi s-a părut mai puțin stăpînă pe ea ca de obicei ; și pe chipul ei se vedeau limpede semne de îngrijorare și oboseală. Dar acestea nu făceau decît să confere o strălucire în plus cordialității ei grave și frumuseții ei calme.

L-am văzut pe Uriah cum o urmărea, în timp ce ea ne ura bun sosit ; și mi-a venit în minte imaginea pocită a unui geniu rău și răzvrătit care pîndește un geniu bun. Între timp, *mister* Micawber și Traddles și-au făcut semne pe furiș ; iar Traddles a ieșit din odaie, fără ca nimeni, în afară de mine, să bage de seamă.

— Micawber, poți pleca ! a zis Uriah.

Mister Micawber, cu mîna pe rigla din piept, stătea țeapăn în fața ușii, cu privirea în mod neîndoielnic ațintită asupra unuia dintre semenii lui care îi era patron.

— Ce aștepți ? l-a întrebat Uriah. Micawber ! N-ai auzit că ți-am spus să pleci ?

— Ba da ! i-a răspuns *mister* Micawber, fără a se clinti.

— Atunci, de ce aștepți ? a stăruit Uriah.

— Pentru că... într-un cuvînt, pentru că așa vreau ! a izbucnit *mister* Micawber.

Obrajii lui Uriah s-au decolorat, și o paloare bolnăvicioasă ici, colo ușor pigmentată de pete roșii i s-a așternut pe față. S-a uitat lung la *mister* Micawber, cu o expresie încordată și respirînd adînc precipitat.

— Precum știe toată lumea, ești un biet risipitor, i-a zis Uriah, silindu-se să zîmbească, și teamă mi-e c-am să fiu nevoit să mă descotorosesc de tine. Șterge-o ! Stau eu de vorbă cu tine îndată !

— Dacă există pe lumea asta vreun tîlhar cu care am stat prea mult de vorbă, numele acelui ticălos e... HEEP ! a zis *mister* Micawber, izbucnind subit, cu cea mai mare vehemenţă.

Uriah s-a tras înapoi, ca lovit sau înjunghiat. Apoi, după ce şi-a rotit încet privirea asupra noastră, cu căutătura cea mai haină şi cea mai întunecată de care era capabil, a zis cu glas ceva mai scăzut :

— Aha ! E un complot la mijloc ! V-aţi vorbit să vă întîlniţi aici ! Va să zică, ai conspirat cu copistul meu, Copperfield ? Ia seama ! N-o să-ţi meargă treaba asta ! Noi ne înţelegem unul pe altul. Nu ne putem suferi. De cînd ai călcat întîia oară pragul acestei case, te-ai arătat un căţelandru cam fudul ; şi mă pizmuieşti pentru că m-am ridicat, nu-i aşa ? Degeaba complotezi împotriva mea ; îţi arăt eu ţie ! Micawber, cară-te ! Stau eu de vorbă cu tine îndată !

— *Mister* Micawber, am intervenit eu, constat schimbări neaşteptate la individul ăsta, nu numai faptul cu totul extraordinar că măcar într-o privinţă a spus adevărul ; şi asta mă face să fiu convins că se simte încolţit. Dă-i lecţia care i se cuvine !

— Ce oameni cumsecade sînteţi, nu-i aşa ? a zis Uriah, cu acelaşi glas scăzut şi ştergîndu-şi de pe frunte, cu mîna-i lungă, descărnată, năduşeala cleioasă ce-l năpădise. Să-l cumpăraţi pe copistul meu, care-i o lepădătură — asta cum ai fost şi tu, Copperfield, pînă nu s-a milostivit cineva de tine — ca să mă defăimeze cu minciuni ? *Miss* Trotwood, aţi face mai bine să puneţi capăt acestor uneltiri ; că de nu, o să-i fac soţului dumneavoastră o bucată care n-o să vă facă plăcere ! Nu degeaba îţi cunosc eu, ca avocat, povestea, băbuţo ! *Mis* Wickfield, dacă ai un pic de dragoste pentru tatăl dumitale, nu te alătura acestei bande ! Dacă o veţi face, îl distrug. Acum poftiţi ! Vă am în gheare pe cîţiva ! Gîndiţi-vă bine înainte de a dezlănţui primejdia ! Şi tu, Micawber, gîndeşte-te bine,

dacă nu vrei să fii zdrobit ! Te sfătuiesc s-o ştergi, nebunule, cît mai e timp, că pe urmă stăm noi de vorbă ! Dar unde-i mama ? a exclamat deodată, alarmat, dîndu-şi seama că Traddles dispăruse şi trăgînd cordonul soneriei. Frumoase lucruri vă permiteţi să faceţi în casă străină.

— *Missis* Heep e aici, *sir*, l-a liniştit Traddles, care tocmai se întorsese cu preavrednica mamă a acelui preavrednic fecior. Mi-am permis să mă prezint singur mamei dumneavoastră.

— Dar cine sînteţi dumneavoastră ca să vă prezentaţi singur ? s-a răstit Uriah. Şi, de fapt, ce căutaţi aici ?

— Sînt împuternicitul şi prietenul lui *mister* Wickfield, *sir*, i-a răspuns Traddles pe un ton oficial, foarte calm. Şi am în buzunar o procură prin care sînt autorizat să-l reprezint în orice materie.

— Măgarul bătrîn, a băut pînă şi-a pierdut minţile, i-a replicat Uriah, cu o căutătură mai haină ca înainte, şi procura i-a fost smulsă prin fraudă !

— Ştiu şi eu că i s-a smuls ceva prin fraudă, şi lucrul ăsta îl ştiţi şi dumneavoastră, *mister* Heep, i-a răspuns Traddles liniştit. Dacă vreţi, o să-l rugăm pe *mister* Micawber să ne lămurească în această privinţă.

— Ury... a început *missis* Heep, cu un gest îngrijorat.

— Ţine-ţi gura, mamă ! i-a tăiat el vorba. Cu cît ai să vorbeşti mai puţin, cu atît o să fie mai bine.

— Dar, Ury dragă...

— Nu vrei să-ţi ţii gura, mamă, şi să laşi lucrurile pe seama mea ?

Cu toate că ştiam de mult că slugărnicia lui era prefăcută şi că vorbele îi erau deşarte şi viclene, nu-mi dădusem seama cît putea fi de ipocrit pînă în clipa cînd şi-a lepădat masca. Graba cu care a lăsat-o să-i cadă, cînd a înţeles că nu-i mai folosea la nimic ; răutatea, insolenţa şi ura pe care le dădea în vileag ; privirea chiorîşă cu care-şi manifesta, chiar în clipa aceea, bucuria pentru răul ce-l căşunase — fiind în acelaşi timp deznădăjduit

şi neştiind cum să ne înfunde — m-au uimit la început, deşi era în perfectă armonie cu experienţa mea, care-l cunoşteam de atîta vreme şi care nutream împotriva lui o atît de puternică aversiune.

Nici nu mai pomenesc aici de privirea pe care mi-a aruncat-o cînd s-a uitat pe rînd la noi toţi ; căci am ştiut dintotdeauna că mă ura şi mi-am amintit de urmele pe care mîna mea i le lăsase pe obraz. Dar cînd ochii i s-au oprit asupra lui Agnes şi l-am văzut cum turba simţind că-i scăpa din mînă şi cum ieşeau la iveală odioasele patimi, acum dezamăgite, care-l făcuseră să năzuiască la mîna unei femei ale cărei virtuţi nu era în stare nici să le stimeze, nici să le preţuiască, m-am înfiorat, gîndindu-mă că ar fi fost cu putinţă ca ea să trăiască, măcar un ceas, alături de un asemenea om.

După ce şi-a frecat cîtva timp maxilarul de jos şi ne-a privit printre degetele sale dezgustătoare, mi s-a adresat din nou, pe un ton pe jumătate plîngăreţ, pe jumătate injurios :

— Tu, Copperfield, care te mîndreşti atîta cu cinstea ta şi cu alte fleacuri de acelaşi soi, crezi oare că-i cinstit din partea ta să dai tîrcoale casei mele şi să mă spionezi prin mijlocirea copistului meu ? Dacă aş fi făcut *eu* una ca asta, n-ar fi fost de mirare, căci eu nu mă dau drept *gentleman* ca tine (cu toate că niciodată n-am bătut drumurile aşa cum, după spusele lui *mister* Micawber, le-ai bătut tu). Dar să faci *tu* una ca asta ? ! Şi nici nu te temi să faci asemenea lucruri ? Nu te gîndeşti deloc la ce ţi-aş putea face ca să mă răzbun ? Că ai putea să fii tras la răspundere pentru complot şi aşa mai departe ? Prea bine ! O să vedem noi ! Dumneavoastră, *mister*, cum vă cheamă, voiaţi să puneţi o întrebare lui Micawber. Iată-l aici ! De ce nu-l faceţi să vorbească ? Şi-a învăţat bine lecţia, după cîte văd.

Dîndu-şi seama că vorbele lui n-au tulburat pe nimeni, s-a aşezat pe marginea biroului său, ţinîndu-şi mîinile în

buzunare, şi. încrucişîndu-şi picioarele strîmbe, a aşteptat îmbufnat să vadă ce va urma.

Mister Micawber, pe care pînă atunci numai cu mare greutate îl putusem stăpîni şi care in repetate rînduri intervenise, şuierînd prima silabă a cuvîntului til-har, fără a o mai rosti şi pe a doua, s-a repezit, a tras rigla din piept (în chip de armă defensivă, pesemne) şi a scos din buzunar un document format *in-folio*, împăturit ca o scrisoare. L-a desfăcut cu un gest impunător şi, după ce a aruncat asupra conţinutului o privire care exprima parcă admiraţie pentru stilul lucrării, a început să citească precum urmează :

— „Scumpă *miss* Trotwood, *gentlemen*"...

— Doamne iartă-l ! a exclamat mătuşa. Ar fi în stare să scrie scrisori cu nemiluita, chiar de ar şti că va plăti cu capul !

Mister Micawber n-a auzit-o şi a citit mai departe :

— „Venind înaintea dumneavoastră pentru a denunţa pe cel mai mare ticălos din cîţi au existat vreodată — şi aici *mister* Micawber, fără a-şi ridica privirea, a îndreptat rigla în direcţia lui Heep, folosind-o ca pe un baston magic — nu cer îngăduinţă în ce mă priveşte. Încă din leagăn am fost victima lipsurilor băneşti, cărora nu le-am putut face faţă, şi totdeauna am rămas bătaia de joc şi jucăria unor împrejurări înjositoare. Mîrşăvia, Nevoia, Deznădejdea şi Nebunia, toate împreună sau fiecare în parte, m-au însoţit de-a lungul întregii mele cariere."

Plăcerea cu care *mister* Micawber se înfăţişa pe sine ca o victimă a acestor înjositoare calamităţi nu-şi avea pereche decît în emfaza cu care-şi citea scrisoarea şi în prinosul de admiraţie ce i-l aducea dînd din cap după fiecare frază care i se părea deosebit de izbutită.

— „Mîrşăvia, Nevoia, Deznădejdea, Josnicia şi Nebunia, coalizate, m-au împins să intru în cancelaria — sau, cum i-ar spune vecinii noştri, galii, în Biroul — Firmei,

care nominal își exercită activitatea sub emblema «Wickfield & Heep», dar care în realitate e condusă numai de HEEP singur, HEEP și numai HEEP este resortul principal al acestei afaceri. HEEP și numai HEEP este un falsificator și un escroc !"

Auzind aceste cuvinte, Uriah s-a înverșunat și s-a repezit s-apuce scrisoarea, gata s-o rupă în bucățele. Dar *mister* Micawber, cu o agerime miraculoasă, sau numai printr-o întîmplare norocoasă, l-a izbit cu rigla peste degetele întinse și i-a scos din acțiune mîna dreaptă. Mîna îi atîrna ca ruptă de la încheietură. Lovitura răsunase de parcă ar fi izbit în lemn.

— Luate-ar dracu să te ia ! a exclamat Uriah, zvîrcolindu-se, de astă dată de durere. O să ți-o plătesc eu !...

— Mai apropie-te și tu o dată de mine, tu... tu... tu... HEEP, mișelule, a șuierat *mister* Micawber, c-am să-ți zdrobesc căpățîna, de-o ai ca toți oamenii ! Vino, vino, hai !

Niciodată n-am văzut scenă mai caraghioasă — am apreciat-o pe loc ca atare : *mister* Micawber făcea figuri de scrimă cu rigla și striga : „Vino, hai !", în timp ce Traddles și cu mine îl înghesuiam într-un colț, de unde de fiecare dată reușea să iasă.

Bombănind, adversarul lui, după ce și-a frecat cîtva timp locul unde fusese rănit, și-a scos încetișor batista și și-a bandajat mîna ; apoi, ținînd-o, cu cealaltă mînă, s-a așezat la loc pe biroul său, privind posomorît în pămînt.

Mister Micawber, după ce s-a mai potolit, a reluat lectura scrisorii :

— „Remunerația care m-a determinat să intru în slujba lui... HEEP (ori de cîte ori rostea acest nume, se oprea puțin și apoi îl pronunța cu o energie uimitoare) n-a fost stabilită de la început, în afară de pomana de douăzeci și doi de șilingi și șase *pence* pe săptămînă. Restul urma să fie fixat în raport cu valoarea muncii mele profesionale ; cu alte cuvinte, mai plastice, în funcție de

josnicia de care voi da dovadă, de setea mea de cîştig, de sărăcia familiei mele, de afinităţile morale — sau mai degrabă imorale — între mine şi ...HEEP ! Mai e oare nevoie să spun că, în scurtă vreme, m-am văzut constrîns să-i cer avansuri pecuniare lui... HEEP, ca s-o pot ţine pe *missis* Micawber, împreună cu nefericita noastră familie, care creşte mereu ? Mai e oare nevoie să spun că această situaţie a fost dinainte prevăzută de acest... HEEP ? Că avansurile în chestiune mi-au fost acordate contra unor înscrisuri şi a altor recunoaşteri similare, intrate în practica judiciară a acestei ţări ? Şi că astfel am fost prins în mreaja anume ţesută pentru a mă prinde ?"

Pe *mister* Micawber talentul său epistolar desfăşurat în descrierea acestei situaţii nefericite îl încînta în aşa măsură, încît ai fi zis că uitase cu totul îngrijorarea şi durerea pe care trista realitate ar fi trebuit să i le pricinuiască. Ne-a citit mai departe :

— „Şi apoi... HEEP a început să mă onoreze exact cu atîta încredere cîtă era necesară pentru ca să-şi poată învîrti afacerile necurate. Şi atunci a început — dacă mi-e îngăduit să folosesc limbajul lui Shakespeare — să-mi tot fulgere şi să-mi plouă. [1] Mi-am dat seama că mi se cerea mereu să-mi dau concursul la falsificarea unor acte şi la mistificarea unei persoane pe care o voi pomeni sub numele de *mister W.* Acest *mister W.* era păcălit, ţinut în necunoştinţă de cauză, înşelat în fel şi chip ; şi totuşi, tot timpul, banditul de... HEEP afişa o nemărginită recunoştinţă şi o nemărginită prietenie pentru acest *gentleman*, pe care necontenit îl trăgea pe sfoară. Asta era destul de josnic ; dar precum observă înţeleptul prinţ al Danemarcei, în cuvinte ce au acea valabilitate universală prin care se distinge ilustrul ornament al erei elizabethane, «rău-e-aici, mai răul pe curînd» [2]."

[1] Parafrazare a cuvintelor vrăjitoarei din *Macbeth* (Actul I, scena 3).

[2] *Hamlet*, Actul III, scena 4.

Mister Micawber s-a arătat atît de entuziasmat de felul fericit cum încheiase cu acest citat, încît, sub pretext că pierduse şirul, a citit fraza încă o dată, spre desfătarea lui şi a noastră.

— „Nu am de gînd, a urmat, citind mai departe, să înşir în mod amănunţit, în cadrul epistolei de faţă, diferitele nereguli, de mică însemnătate, folosite în dauna persoanei pe care am desemnat-o sub numele de *mister W.* (cu toate că lista este gata întocmită), nereguli la care am achiesat tacit. După ce a încetat conflictul ce s-a dat în sufletul meu între a mai primi sau a nu mai primi leafa, între a avea sau a nu avea pîinea cea de toate zilele, între fiinţă şi nefiinţă, singura ţintă pe care am urmărit-o a fost ca, folosindu-mă de posibilităţile mele, să descopăr şi să dau în vileag principalele potlogării săvîrşite în dauna şi în paguba acestui *gentleman* de către HEEP ! Îndemnat de imboldul mut dinlăuntru şi de un imbold nu mai puţin emoţionant şi convingător dinafară — la care mă voi referi pe scurt sub numele de *miss W.* — am întreprins o muncă de cercetare nu uşoară, care, potrivit informaţiilor de care dispun şi după ştiinţa şi convingerea mea, s-a desfăşurat în secret de-a lungul unei perioade care a depăşit douăsprezece luni calendaristice."

A citit această parte a scrisorii de parcă ar fi fost vorba de o rezoluţie a Parlamentului, şi ai fi zis că sunetul solemn şi majestuos al acestor cuvinte l-ar fi înviorat.

— „Învinuirile pe care i le aduc lui... HEEP, a urmat el, îndreptîndu-şi privirea spre acesta şi ţinînd rigla la îndemînă, sînt următoarele"...

Cred că l-am ascultat cu toţii ţinîndu-ne răsuflarea. În orice caz, sînt sigur că Uriah şi-a ţinut-o pe a sa.

— „Întîia învinuire, a zis *mister* Micawber. Cînd, din motive pe care nu e nici necesar, nici oportun să le amintesc, memoria şi facultăţile lui *mister W.* pentru activitatea profesională au început a se tulbura şi a slăbi...

HEEP a încurcat și a complicat dinadins procedura tuturor tranzacțiilor firmei. Ori de cîte ori *mister W.* se afla într-o stare datorită căreia era mai puțin calificat să se ocupe de treburi... HEEP totdeauna îl silea s-o facă. În asemenea condiții obținea ca *mister W.* să-și pună semnătura pe acte de mare importanță, pe care i le înfățișa drept acte lipsite de importanță. L-a determinat astfel pe *mister W.* să-l împuternicească să ridice un depozit de 12,614 lire, doi șilingi și nouă *pence*, ce-i fusese încredințat cu titlu de fideicomis, și să-l întrebuințeze pentru acoperirea unor speze și unor pierderi fictive ale firmei, care fie că fuseseră de mult plătite, fie că nici nu existaseră vreodată. A dat acestei operații aparența că ar fi fost întreprinsă cu bună-știință și cu intenții necinstite din inițiativa lui *mister W.* și că ar fi fost săvîrșită chiar de *mister W.*; și de atunci s-a folosit în mod repetat de această operație ca să-l chinuiască și să-l șantajeze."

— Vei fi obligat să și dovedești toate acestea, Copperfield! a exclamat Uriah, dînd din cap amenințător. Le vine vremea la toate!

— Întrebați-l pe... HEEP... *mister* Traddles, cine a locuit în casa lui după ce dînsul s-a mutat! a sărit *mister* Micawber, întrerupîndu-și lectura. N-ați vrea să binevoiți a-l întreba?

— Nebunul ăsta în persoană... care și acuma tot acolo locuiește, a răspuns Uriah, disprețuitor.

— Întrebați-l pe... HEEP dacă pe vremea cînd a locuit în casa aceea a ținut vreodată un carnet cu însemnări; n-ați vrea să binevoiți a-l întreba?

Am băgat de seamă că, involuntar, mîna ciolănoasă cu care Heep își scărpina bărbia înlemnise bruse.

— S-au întrebați-l dacă n-a pus vreodată pe foc, acolo, un asemenea carnet. Dacă răspunde: „Da", și dacă vrea cumva să afle ce s-a întîmplat cu cenușa lui, spuneți-i să se adreseze lui Wilkins Micawber, și îi va fi dat să audă unele lucruri care n-o să-i fie deloc pe plac.

Gestul triumfător cu care *mister* Micawber a rostit aceste cuvinte a făcut o puternică impresie asupra mamei lui Uriah, care a izbucnit, foarte alarmată :

— Ury, Ury ! Fii umil şi caută să cazi la învoială, dragul meu !

— Mamă ! s-a răstit Uriah la ea. Nu vrei să-ţi ţii gura ? Eşti speriată şi nu mai ştii ce vorbeşti. Umil ! a repetat el, privindu-mă cu un rînjet. Umil cum am fost, pe cîţiva dintre ei am izbutit eu să-i umilesc, nu glumă.

Mister Micawber, după ce şi-a proptit distins bărbia în plastron, a continuat lectura operei sale :

— „A doua învinuire. În repetate rînduri... HEEP, potrivit informaţiilor de care dispun şi după ştiinţa şi convingerea mea..."

— Dar *asta* nu este suficient ! a mormăit Uriah, uşurat. Mamă, ţine-ţi gura !

— Ne vom strădui neîntîrziat să administrăm anumite dovezi care să FIE suficiente, peremptorii, *sir*, i-a răspuns *mister* Micawber.

— „A doua învinuire. În repetate rînduri... HEEP, potrivit informaţiilor de care dispun şi după ştiinţa şi convingerea mea, a plastografiat în mod sistematic, pe diferite hîrtii, registre şi documente, semnătura lui *mister* W. ; şi îndeosebi a făcut acest lucru într-un caz pe care-l pot dovedi. Anume, cu alte cuvinte, în felul următor"...

Din nou *mister* Micawber a fost încîntat de această solemnă acumulare de cuvinte, care, oricît de caraghios se manifesta în cazul lui, trebuie să spun că nu este nicidecum un păcat specific numai lui. Am avut, în cursul vieţii mele, prilejul să-l observ la foarte mulţi oameni. Mi se pare chiar că ar fi un fel de regulă generală. De pildă, cînd depun jurăminte în faţa justiţiei, martorii se delectează parcă atunci cînd reuşesc să înşire cîteva cuvinte sonore, care exprimă una şi aceeaşi idee : spun, de pildă, că detestă din toată inima, urăsc şi se leapădă, sau altele asemenea ; şi vechile blesteme şi afurisenii sînt

construite după aceleaşi principii. Vorbim de tirania cuvintelor, dar ne place, la rîndul nostru, să le tiranizăm şi noi ; sîntem tare dornici să avem la dispoziţie o mare rezervă de cuvinte de prisos, pe care să le putem întrebuinţa la ocazii deosebite ; socotim că fac impresie şi sună frumos. După cum nu ne prea sinchisim, cu ocazia procesiunilor sărbătoreşti, de sensul ce-l au livrelele purtate de lachei, mulţumindu-ne să fie cît mai multe şi frumoase, tot astfel nu acordăm decît o importanţă secundară sensului sau necesităţii cuvintelor noastre atunci cînd alaiul lor este mare. Şi aşa cum unii oameni au intrat în bucluc pentru că prea s-au fălit cu livrelele lacheilor, sau aşa cum sclavii, cînd sînt prea numeroşi, se ridică împotriva stăpînilor, cred că aş putea să dau numele unei naţiuni care a avut numeroase neplăceri şi care de aci înainte va avea încă şi mai multe din pricină că întreţinea o prea mare escortă de cuvinte.

Mister Micawber a citit mai departe, lingîndu-şi buzele :

— „Anume, cu alte cuvinte, în felul următor : Văzînd că *mister W.* este bolnav şi socotind probabil că moartea acestuia ar putea duce la anumite descoperiri şi la slăbirea înrîuririi pe care el... HEEP, o exercită asupra familiei W. — afară numai dacă ar fi reuşit să folosească pe ascuns dragostea pe care fiica o nutrea pentru tatăl ei spre a opri efectuarea oricăror cercetări în privinţa afacerilor firmei — subsemnatul, Wilkins Micawber, presupun că numitul... HEEP... a socotit că ar fi indicat să posede un înscris semnat de *mister W.* pentru mai sus pomenita sumă de 12.614 lire, doi şilingi, şi nouă *pence,* plus dobînda respectivă, prin care să se recurgă în mod expres că aceşti bani ar fi fost împrumutaţi de... HEEP lui *mister W.* spre a-i salva onoarea ; cu toate că în realitate niciodată nu-i avansase această sumă şi că ea fusese de mult acoperită. Semnăturile de pe acest înscris, despre care se pretinde că ar fi fost eliberat de *mister W.* şi

atestat de Wilkins Micawber, sînt plastografii săvîrşite de ...HEEP. Am în posesia mea cîteva semnături de ale lui *mister* W. contrafăcute de mîna lui HEEP în carnetul acestuia, dintre care unele pîrlite de foc, dar foarte citeţe. Eu, unul, nicicînd n-am atestat un asemenea document. Şi originalul acestui document se află în posesia mea."

Tresărind, Uriah Heep a scos din buzunar o legătură de chei şi a deschis un anumit sertar ; apoi, brusc, luîndu-şi mîna, s-a întors spre noi, fără a se uita în sertar.

— „Şi originalul acestui document se află în posesia mea, a citit din nou *mister* Micawber, rotindu-şi privirile de parcă ar fi rostit o predică, sau, mai exact, s-a aflat în posesia mea pînă azi-dimineaţă, devreme, cînd am scris rîndurile de faţă, dar de atunci l-am înmînat lui *mister* Traddles."

— Aşa e, a adeverit Traddles.

— Ur, Ury, a strigat maică-sa, fii umil şi caută să cazi la învoială ! *Gentlemen*-i, ştiu că fiul meu, dacă îi veţi da răgaz să se gîndească, se va arăta umil. *Mister* Copperfield, sînt sigură că dumneavoastră ştiţi, *sir*, că el întotdeauna a fost foarte umil.

Era ciudat să constaţi că mama mai folosea vechiul şiretlic după ce fiul renunţase la el, considerîndu-l inutil.

— Mamă, a zis el, muşcîndu-şi nervos batista cu care-şi învelise mîna, mai bine ai lua o armă încărcată şi m-ai împuşca.

— Dar te iubesc, Ury ! a strigat *missis* Heep. (Şi n-am nici o îndoială că într-adevăr îl iubea ; şi oricît de ciudat ar părea, n-am nici o îndoială că dînsul o iubea pe ea, căci alcătuiau o pereche foarte potrivită.) Nu pot răbda s-aud cum îi stîrneşte împotriva ta pe aceşti *gentlemen*-i şi te pui în şi mai mare primejdie. I-am zis de la început *gentleman*-ului care a venit sus şi mi-a spus că a ieşit la iveală totul că garantez c-ai să fii umil şi că vei da înapoi totul. Vedeţi cît de umilă sînt eu, *gentlemeni*-i ? Nu luaţi seama la el !

— Mamă, nu-ți dai seama că-i și Copperfield de față ! i-a întors el supărat, arătînd cu degetul descărnat către mine, asupra căruia se revărsa toată dușmănia lui, căci mă credea inițiatorul descoperirii (iar eu n-am căutat să-i schimb părerea). E și Copperfield de față, care bucuros ți-ar fi dat o sută de lire ca să-i spui numai pe jumătate din tot ce ai pălăvrăgit.

— N-am încotro, Ury ! a strigat maică-sa. Nu rabd să văd cum te vîri în primejdie numai pentru că te ții țanțoș. Mai bine fii umil, cum ai fost totdeauna.

După ce a stat cîtva timp mușcîndu-și batista, Uriah m-a interpelat furibund :

— Ce mai ai de spus ? Dacă mai e ceva, dă-i drumul ! Ce te uiți la mine ?

Mister Micawber a reluat lectura scrisorii, bucuros să continue a juca un rol care-i plăcea foarte mult :

— „A treia învinuire. Și ultima. Sînt acum în măsură să dovedesc, cu registrele false ținute de... HEEP, cu însemnările reale făcute de... HEEP, începînd cu carnetul parțial distrus (care a fost ininteligibil pentru mine atunci cînd, cu prilejul mutării noastre în noua locuință, a fost descoperit întîmplător de *missis* Micawber în lada sau recipientul destinat a primi cenușa ce se produce în căminul nostru), sînt în măsură să dovedesc că, ani de zile, slăbiciunile, păcatele și chiar virtuțile nefericitului *mister* W., dragostea părintească și simțul onoarei au fost exploatate și puse în slujba scopurilor lui mîrșave de către... HEEP. Că ani de-a rîndul *mister* W. a fost în fel și chip înșelat și jefuit pentru înavuțirea zgîrcitului, lacomului și perfidului... HEEP ! Că, în afară de cîștig, principala țintă urmărită de... HEEP a fost să-i pună la cheremul său pe *mister* W. și pe *miss* W. (despre gîndurile sale ascunse cu privire la aceasta din urmă mă abțin de a vorbi). Că ultima lui ispravă săvîrșită abia cu cîteva luni în urmă a fost să-l silească pe *mister* W. să semneze un act prin care îi ceda partea sa de asociat în firmă și chiar un act de

vînzare a mobilei din casă, în schimbul unei pensii care trebuia să-i fie punctual și regulat plătită de... HEEP... an de an, în patru rate, în prima zi a fiecărui trimestru. Că toate aceste mreje țesute de el începînd cu dările de seamă trucate și alarmante cu privire la starea succesiunii date în custodia lui *mister* W. într-un moment cînd *mister* W. se aventurase într-o serie de speculații imprudente și nesocotite și cînd se prea poate să nu fi dispus de sumele de bani de care răspundea moralmente și legalmente, continuînd cu împrumuturile fictive, cu dobînzi uzurare, acordate lui *mister* W. de către... HEEP... din bani extorcați sau deturnați prin fraudă de... HEEP... de la *mister* W. însuși în legătură cu acele speculații sau în alt fel, și apoi un șir nesfîrșit de șicane, lipsite de orice scrupul — s-au înmulțit treptat, pînă ce nefericitul *mister* W. a fost complet zăpăcit. Considerîndu-se ruinat și crezînd că și-a pierdut și situația, și cinstea, și orice nădejde, singurul reazem al lui *mister* W. a rămas monstrul cu veșmînt de om — *mister* Micawber a subliniat cu plăcere această formulă inedită — care, făcîndu-se indispensabil, a sfîrșit prin a-l distruge. Îmi iau sarcina să dovedesc toate acestea. Și poate mult mai mult !"

I-am șoptit ceva lui Agnes, care se afla lîngă mine și plîngea de bucurie și de durere ; în clipa aceea s-a produs un freamăt printre noi, ca și cum *mister* Micawber ar fi isprăvit. Dar zicînd cu deosebită gravitate : „Vă rog să mă iertați", a atacat, pe jumătate deprimat, pe jumătate în extaz, perorația scrisorii sale :

— „Voi încheia acum. Nu-mi mai rămîne decît să aduc dovezi în sprijinul acestor învinuiri și apoi, împreună cu nenorocita mea familie, să dispar de pe meleagurile acestea, unde sîntem o povară. Lucrul acesta se va întîmpla în curînd. Este de presupus că cel dintîi va pieri de inaniție copilașul, el fiind cel mai plăpînd dintre noi toți ; și că cei doi gemeni îl vor urma. Fie ce-o fi ! În ce mă

privește, sînt zdruncinat în urma pelerinajului meu la Canterbury ; peste puțin, închisoarea pentru datorii, lipsurile și altele vor face restul. Sînt încredințat că osteneala și riscurile acestei cercetări — ale cărei rezultate, chiar și cele mai mărunte, au fost strînse, încetul cu încetul, în ciuda unor îndatoriri profesionale istovitoare, măcinat de temeri, și cînd se crapă de ziuă, și pe înserat, cînd se lasă roua, și în bezna nopții, și sub privirea scrutătoare a unuia pe care ar fi de prisos să-l numesc demon — îmbinate cu lupta purtată împotriva sărăciei moștenite, spre a duce cercetarea la bun sfîrșit, acum după ce a fost încheiată, vor fi aidoma unor picături de apă bine mirositoare pe rugul meu funerar. Nu cer mai mult. Cred că se poate spune cu drept cuvînt despre mine, ca despre acel viteaz și minunat erou al luptelor navale cu care nu mă încumet să mă asemuiesc, că ceea ce am făcut am făcut, nesocotind interesele egoiste și mercenare,

Pentru Anglia, pentru Patrie, pentru frumusețe [1],

rămînînd întotdeauna al dumneavoastră etc., etc.,

WILKINS MICAWBER"

Foarte emoționat, dar încîntat, *mister* Micawber și-a împăturit la loc scrisoarea și, cu o plecăciune, i-a întins-o mătușii, ca pe un document ce i-ar face plăcere ca ea să-l păstreze.

După cum observasem încă de mult, cu prilejul primei mele vizite, în odaia aceea se afla o casă de fier. Cheia era în broască. Subit, în mintea lui Uriah s-a ivit o bănuială ; și aruncîndu-i o privire lui *mister* Micawber, s-a îndreptat spre casa de fier și a deschis-o cu zgomot. Era goală.

— Unde-s registrele ? a strigat el cu o căutătură înfricoșătoare. Un hoț a furat registrele !

Mister Micawber s-a lovit singur cu rigla.

---

[1] Vers din cîntecul *The Death of Nelson (Moartea lui Nelson)* de John Braham (1774—1856).

— *Eu* le-am luat, după ce, ca de obicei, azi-dimineaţă, dar ceva mai devreme, mi-ai dat cheia şi am deschis-o.

— Nu vă neliniştiţi, a intervenit Traddles. Au ajuns în posesia mea. Le voi păstra pe baza împuternicirii de care v-am vorbit.

— Va să zică, tăinuiţi lucruri de furat ? a strigat Uriah.

— În astfel de împrejurări, da ! i-a replicat Traddles.

Vă închipuiţi cît de uluit am fost cînd am văzut-o pe mătuşa, care pînă atunci ascultase liniştită şi cu luare-aminte, repezindu-se deodată la Uriah Heep şi înşfăcîndu-l cu amîndouă mîinile de guler !

— Ştii ce doresc să-mi dai ? a întrebat mătuşa.

— O cămaşă de forţă, i-a răspuns el.

— Nu ! Averea ! i-a zis mătuşa. Apoi a urmat : Agnes, draga mea, cît timp am crezut că averea mi-a fost risipită de tatăl dumitale, n-am suflat o vorbă — nici măcar lui Trot — căci lui i-o încredinţasem spre fructificare. Acuma însă ştiu că individul ăsta poartă răspunderea şi înţeleg s-o revendic ! Trot, vino şi sileşte-l să mi-o dea !

Nu ştiu dacă mătuşa credea în clipa aceea că Uriah îi păstra averea în cravata de la gît ; în orice caz, după felul cum tărgea de ea, aşa se putea bănui. M-am grăbit să-i despart şi s-o încredinţez că vom avea grijă cu toţii să-l silim să restituie tot ce-şi însuşise pe nedrept. Această asigurare şi cîteva clipe de chibzuire au potolit-o ; dar nu părea deloc tulburată de ceea ce făcuse (deşi boneta îi era cam şifonată) şi s-a aşezat la loc, foarte liniştită.

De cîteva minute, *missis* Heep îl tot îndemna pe fiul ei să fie „umil", şi se tîra în genunchi în faţa noastră, făcîndu-ne, pe rînd, promisiuni dintre cele mai fanteziste. Feciorul ei a tras-o să se aşeze în fotoliul lui ; şi stînd îmbufnat lîngă ea, a luat-o binişor de braţ şi, aruncîndu-mi o privire fioroasă, m-a întrebat :

— Ce-mi ceri să fac ?

— O să vă spun eu ce aveţi de făcut, i-a răspuns Traddles.

— Ce, Copperfield ăsta n-are limbă să vorbească ? a bombănit Uriah. Aș da orice dacă mi-ați spune, fără să mă mințiți, că i-a tăiat-o cineva !

— Uriah al meu o să fie umil ! a strigat maică-sa. Nu luați seama la ce spune, *sir*.

— Iată ce ai de făcut, i-a zis Traddles. Mai întîi trebuie să-mi predai îndată, pe loc, actul de cesiune care a fost amintit.

— Să presupunem că nu l-aș avea ! l-a întrerupt Uriah.

— Ba îl ai, i-a spus Traddles, așa că n-are nici un rost să facem o asemenea presupunere.

Mărturisesc că atunci am prețuit pentru întîia oară cum se cuvine mintea pătrunzătoare, bunul-simț practic și răbdarea vechiului meu conșcolar.

— În al doilea rînd, a urmat Traddles, trebuie să te pregătești să dai înapoi și să compensezi pînă la ultimul *farthig* tot ceea ce, în lăcomia dumitale, ai apucat. Toate registrele și hîrtiile firmei trebuie să rămînă în mîinile noastre ; de asemenea, toate registrele și hîrtiile dumitale personale ; precum și toate conturile și hîrtiile de valoare. Într-un cuvînt, tot ce se află aici.

— Trebuie ? Nu văd de ce ! a protestat Uriah. Trebuie să-mi dați timp să mă mai gîndesc !

— Prea bine, i-a răspuns Traddles. Dar între timp, pînă vei satisface toate cerințele noastre, vom reține toate acestea ; și te rugăm... pe scurt, te constrîngem să stai în odaia dumitale și să nu comunici cu nimeni.

— Nici prin gînd nu-mi trece ! a izbucnit Uriah, blestemînd.

— Ca loc de detențiuni, închisoarea „Maidstone" prezintă mai multă siguranță, i-a răspuns Traddles. Și cu toate că judecății i-ar trebui mai mult timp ca să ne facă dreptate, și se prea poate că nu ar fi în stare să ne despăgubești dumneata, nu încape îndoială că are să te pedepsească. Asta o știi la fel de bine ca mine ! Copperfield, n-ai

vrea să te repezi pînă la Guildhall, să chemi reprezentanţii autorităţilor ?

În clipa aceea, *missis* Heep a izbucnît din nou, şi căzînd în genunchi în faţa lui Agnes, a implorat-o să intervină în favoarea lor, protestînd că băiatul ei era foarte umil şi recunoscînd că totul era adevărat şi spunînd că dacă nu va face el ceea ce-i cerem noi, atunci va face ea, şi chiar mai mult încă ; era înnebunită de spaimă şi de grijă pentru băiatul ei iubit. A ne pune întrebarea ce-ar fi putut întreprinde Uriah dacă ar fi avut măcar o picătură de curaj, ar fi la fel de absurd ca a ne pune întrebarea ce ar face o potaie dacă ar avea inima unui tigru. Şi era laş din creştet pînă în tălpi, şi în această împrejurare, mai mult ca în orice alt moment al lamentabilei sale existenţe, şi-a arătat firea mîrşavă, prin îmbufnare şi arţag.

— Stai ! a mîrîit el către mine şi şi-a şters cu mîna năduşeala de pe faţă. Mamă, nu te mai văicări ! Bine ! Să le dăm actul ! Du-te şi adu-l !

— Vă rog, *mister* Dick, a spus Traddles, n-aţi vrea să-i daţi o mînă de ajutor ?

Mîndru de misiunea încredinţată, şi înţelegînd importanţa ei, *mister* Dick a însoţit-o aşa cum un ciine ciobănesc ar însoţi o oaie. Dar *missis* Heep nu i-a dat mult de furcă, întorcîndu-se în grabă nu numai cu actul cu pricina, ci şi cu caseta unde era păstrat, în care am găsit un carnet de depuneri la bancă şi alte hîrtii care mai tîrziu ne-au fost de folos.

— Bine ! a zis Traddles, după ce toate acestea i-au fost predate. Acuma, *mister* Heep, te poţi retrage să chibzuieşti. Dar ţine seama de ceea ce-ţi declar în numele tuturor celor de faţă : nu-ţi rămîne să faci decît un singur lucru, şi anume ce ţi-am arătat ; şi asta trebuie s-o faci fără întîrziere !

Cu mîna la bărbie, fără a-şi ridica ochii din pămînt, Uriah a străbătut odaia, şi oprindu-se în uşă, a spus :

— Copperfield, întotdeauna te-am urît. Niciodată n-ai fost altceva decît un parvenit și totdeauna mi-ai fost vrăjmaș.

— Ți-am mai spus, pare-mi-se, o dată că prin lăcomia și perfidia ta te-ai ridicat împotriva lumii întregi, i-am răspuns eu. N-ar strica să te gîndești că, de cînd există pe lume lăcomia și perfidia, niciodată n-au știut să se oprească la timp și să nu depășească măsura. E un lucru sigur ca moartea.

— Sau o fi cumva la fel de sigur cum sigure erau poveștile ce ni le băgau în cap la școală (la școala la care am învățat să fiu atît de umil), unde, de la nouă la unsprezece, ni se zicea că munca-i un blestem, iar de la unsprezece la unu, că e o binecuvîntare și o bucurie și o onoare și mai știu eu ce, nu-i așa ? m-a întrebat rînjind. Predicile tale sînt la fel de cunoscute ca ale celor de la școală. Cum adică, umilința nu-i de folos ? Cred că fără umilință n-aș fi izbutit să-l joc pe onorabilul meu asociat... Iar *ție,* Micawber, nemernic bătrîn, ți-o plătesc eu !

Arătîndu-i un suprem dispreț, atît lui, cît și degetului cu care îl amenința, *mister* Micawber și-a umflat pieptul, pentru ca apoi, după ce Uriah a ieșit pe ușă, să se întoarcă spre mine și să mă pîndească și să mă pofticască să „fiu martor la restabilirea vechii încrederi reciproce dintre el și *missis* Micawber". După care i-a invitat pe toți cei de față să vină și să asiste la acest mișcător spectacol.

— Vălul care se strecurase între *missis* Micawber și mine de atîta vreme a fost înlăturat acum, a spus *mister* Micawber, iar copiii mei pot relua contactul pe picior de egalitate cu autorul lor.

Cum îi eram foarte recunoscători cu toții și cu toții am fi vrut să-i arătăm acest lucru, în măsura în care fierberea și zăpăceala noastră ar fi îngăduit-o, am fi mers bucuroși, dar Agnes trebuia neapărat să se întoarcă la căpătîiul tatălui ei, care ar fi fost incapabil să suporte mai mult decît o rază de nădejde, iar unul dintre noi

trebuia să rămînă să-l păzească pe Uriah. Traddles a rămas să îndeplinească această misiune, urmînd să fie, în scurt timp, schimbat de *mister* Dick ; iar *mister* Dick, mătuşa şi cu mine am mers la locuinţa lui *mister* Micawber. Cînd mi-am luat la revedere de la scumpa mea Agnes, căreia îi datoram atît de multe, şi cînd m-am gîndit de la ce fusese poate salvată în dimineaţa aceea — în ciuda hotărîrii ei — am mulţumit cu evlavie că mi-a fost dat în copilărie să îndur toate acele lipsuri, datorită cărora ajunsesem să-l cunosc pe *mister* Micawber.

Locuinţa lui nu se afla prea departe, şi cum uşa de la stradă dădea de-a dreptul în salonaş, cînd a deschis-o precipitat, precum îi era obiceiul, ne-am pomenit dintr-o dată în sînul familiei. Strigînd : „Emma ! Viaţa mea !", *mister* Micawber s-a aruncat în braţele iubitei sale soţii, *missis* Micawber, care, dînd un ţipăt, l-a strîns la pieptul ei pe *mister* Micawber. *Miss* Micawber, care îl legăna pe micuţul nevinovat de care pomenise *missis* Micawber în ultima ei scrisoare, s-a arătat foarte mişcată. Micuţul nevinovat a început a da din picioare. Gemenii şi-au manifestat bucuria prin cîteva demonstraţii nu tocmai potrivite, dar nevinovate. *Mister* Micawber, care părea înăcrit de dezamăgiri prea timpurii şi care căpătase o înfăţişare cam morocănoasă, s-a lăsat prins de simţăminte mai frumoase şi a izbucnit în plîns.

— Emma ! a zis *mister* Micawber. Norii care-mi întunecau conştiinţa s-au risipit. Încrederea reciprocă ce ne-a unit atîta vreme e restabilită şi nu va mai fi tulburată niciodată. Şi acum, a strigat *mister* Micawber, lăcrimînd, fie binevenită mizeria, fie binevenită lipsa de adăpost, fie binevenite foamea, zdrenţele, furtuna şi cerşetoria ! Încrederea reciprocă ne va susţine pînă la capăt !

Rostind aceste cuvinte, *mister* Micawber a aşezat-o pe *missis* Micawber într-un fotoliu şi s-a apucat să-i îmbrăţişeze pe rînd pe toţi membrii familiei, continuînd să salute o sumedenie de negre perspective, care, după cît

mi-am putut da seama, în ochii lor nu erau cîtuşi de puţin binevenite, şi îndemnîndu-i pe toţi să iasă pe ulicele Canterburyului şi să cînte în cor, pentru că alt mijloc de a-şi agonisi existenţa nu le mai rămăsese.

Dar întrucît, din cauza emoţiei puternice, *missis* Micawber leşinase, primul lucru care trebuia făcut, înainte de a cînta în cor, era să fie readusă în simţiri. Acest lucru l-a făcut mătuşa, împreună cu *mister* Micawber ; după care, mătuşa i-a fost prezentată lui *missis* Micawber şi apoi *missis* Micawber m-a recunoscut şi pe mine.

— Te rog să mă ierţi, dragă *mister* Copperfield, mi-a spus biata *missis* Micawber întinzîndu-mi mîna, dar sînt cam slabă din fire, şi înlăturarea neînţelegerilor care se iviseră în ultima vreme între *mister* Micawber şi mine m-a copleşit.

— Aştia-s toţi copiii dumneavoastră, *mar'am* ? a întrebat-o mătuşa.

— Pentru moment n-am mai mulţi, i-a răspuns *missis* Micawber.

— Doamne, iartă-mă, dar nu asta am vrut să spun, *ma'am !* a protestat mătuşa. Voiam să ştiu dacă toţi sînt ai dumneavoastră.

— *Madam,* a intervenit *mister* Micawber, nici unul în plus, nici unul în minus.

— Dar acest tînăr *gentleman* pentru ce carieră a fost pregătit ? a întrebat gînditoare mătuşa.

— Cînd ne-am stabilit aici, a spus *mister* Micawber, am nutrit speranţa că Wilkins va intra în sînul bisericii ; sau poate, ca să mă exprim mai precis, în corul ei. Dar nu s-a ivit nici un loc vacant de tenor în venerabilul edificiu, care face, pe drept cuvînt, faima acestui oraş ; aşa că a luat obiceiul... să se producă prin cîrciumi în loc să cînte în lăcaşurile sfinte.

— Dar are cele mai bune intenţii, a completat cu duioşie *missis* Micawber.

— M-aș încumeta să spun, iubito, că are chiar intenții foarte bune, a adăugat *mister* Micawber, numai că pînă acum nu l-am văzut să și le înfăptuiască în nici o direcție.

Master Micawber a redevenit posomorît și a întrebat, cam înciudat, ce putea să facă ? Era oare el de vină că nu s-a născut dulgher, vopsitor de trăsuri și că s-a născut pasăre cîntătoare ? Putea oare să se ducă unde poftea să-și deschidă o farmacie ? Sau să dea buzna la sesiunea curții cu juri și să se proclame avocat ? Sau să dea năvală la Operă și să smulgă succesul cu de-a sila ? Ce să facă dacă așa fusese crescut și n-avusese parte de nici o pregătire ?

Mătușa a chibzuit cîtva timp și apoi a spus :

— *Mister* Micawber, mă mir că pînă acum nu ți-a dat prin gînd să emigrezi.

— *Madam*, i-a răspuns *mister* Micawber, acesta a fost visul tinereții mele și năzuința zadarnică a anilor de maturitate.

Eu unul sînt însă deplin încredințat că niciodată nici că-i trecuse prin minte această idee.

— Nu mai spune ! a exclamat mătușa, aruncîndu-mi o privire. Ce-ar fi dacă dumneavoastră, *mister* și *missis* Micawber, ați emigra acum, împreună cu familia dumneavoastră ?

— N-avem capital, *madam*, n-avem capital, și-a dat cu părerea *mister* Micawber, deprimat.

— Asta-i principala, aș putea spune chiar singura greutate, dragă *mister* Copperfield, a încuviințat soția lui.

— Capital ? a exclamat mătușa. Dar ne faceți un mare serviciu — aș putea zice că ne-ați făcut un mare serviciu, căci nu încape îndoială că vom salva multe de la foc — și oare cum v-am putea răsplăti, măcar în parte, altfel decît procurîndu-vă capitalul necesar ?

— Nu, cu titlu de donație nu pot să primesc nimic, a spus *mister* Micawber, plin de avînt și însuflețire. Totuși, dacă mi s-ar putea avansa suma necesară, să zicem

cu cinci la sută pe an, pe baza garanției mele personale, asigurată, să zicem, cu polițe avînd scadențe peste douăsprezece, optsprezece și douăzeci și patru de luni, ca să avem un răgaz pînă se va produce o întorsătură...

— Dacă se poate ? Mai e vorbă ? ! Sigur că se poate, și trebuie să se poată în ce condiții veți dori, i-a răspuns mătușa. Nu depinde decît de dumneavoastră. Dar gîndiți-vă bine amîndoi. David cunoaște pe cineva care pleacă în curînd în Australia. Dacă vă hotărîți să plecați, de ce să nu călătoriți împreună, pe aceeași corabie ? V-ați putea ajuta unii pe alții. Gîndiți-vă bine, *mister* și *missis* Micawber. Nu vă pripiți și cumpăniți bine lucrurile.

— Aș vrea, scumpă *ma'am*, să pun numai o singură întrebare, a spus *missis* Micawber. Clima e sănătoasă, nu-i așa ?

— Cea mai bună din lume ! i-a răspuns mătușa.

— Perfect ! a declarat *missis* Micawber. Atunci se pune altă problemă. Condițiile din țara aceea *sînt* oare de așa natură încît un om înzestrat cu însușiri ca acelea ale lui *mister* Micawber să aibă șanse rezonabile de a se ridica pe scara socială ? Nu vreau să spun deocamdată că ar mai năzui să ajungă guvernator sau ceva de felul acesta ; dar va avea oare acolo un teren prielnic destul de larg pentru ca talentele lui să se dezvolte și să se desfășoare ?

— Nici că se poate găsi teren mai prielnic pentru un om disciplinat și sîrguincios, a asigurat-o mătușa.

— Pentru un om disclipinat și sîrguincios, a repetat *missis* Micawber, judecînd situația cu deosebită luciditate. Chiar așa. Atunci este evident că pentru *mister* Micawber Australia reprezintă un cîmp de activitate ideal.

— Sînt convins, a zis *mister* Micawber, că în actualele împrejurări e singura țară potrivită pentru mine și familia mea ; și că pe acest pămînt îmi va surîde norocul și voi găsi ceva excepțional. Nici nu e prea departe comparativ vorbind ; și, cu toate că trebuie să ținem seama și de

binevoitoarea dumneavoastră propunere, vă asigur că totul se rezumă la o simplă formalitate.

Niciodată nu voi uita cum într-o clipită a devenit cel mai optimist dintre oameni, privindu-şi cu încredere soarta ; nici cum *missis* Micawber pe loc a început să peroreze despre deprinderile cangurilor ! Şi oare îmi voi putea aminti vreodată de ulița aceea din Canterbury, într-o zi de târg, fără a-l revedea cum a mers alături de noi la întoarcere, cu aerul unui călător aflat în treacăt pe acele meleaguri, şi cum măsura din ochi vitele întîlnite în cale, cu privirea unui fermier australian ? !

CAPITOLUL

LIII

O NOUĂ PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Trebuie din nou să mă opresc. O, soţia mea copiliţă, din mulţimea care mi se perinda în amintire se desprinde o figură paşnică şi senină, care, în neprihănita-i dragoste şi în copilăreasca-i frumuseţe, îmi spune : „Opreşte-te şi te gîndeşte la mine, întoarce-ţi privirea către micuţa Blossom, care cade ofilită la pămînt".

Mă opresc. Şi tot restul păleşte şi piere. Sînt din nou cu Dora, în căsuţa noastră. Nu mai ştiu de cînd zace bolnava. Într-atîta m-am deprins cu starea asta, încît nu mai pot ţine socoteala timpului. De fapt, nu e mult în săptămîni şi în luni : dar în fiinţa şi conştiinţa mea apare ca un lung, foarte lung interval de jale.

Au încetat să-mi mai spună : „Mai aşteptaţi cîteva zile". S-a strecurat în mine teama că nu va mai veni niciodată ziua cînd o voi vedea pe soţia mea copiliţă zburdînd, în bătaia soarelui, cu bunul ei prieten Jip.

Parcă deodată Jip a îmbătrînit foarte tare. Se prea poate că tînjeşte după nu ştiu ce anume însuşire a stăpînei lui, care-l înviora şi-l întinerea ; e apatic, vederea i-a slăbit, abia îl mai ţin picioarele, şi mătuşii îi pare rău că n-o mai latră şi că, dimpotrivă — cînd dînsa stă şi o veghează pe Dora — el se tîrăşte pînă la marginea patului şi îi linge blajin mîna.

Culcată, Dora ne zîmbeşte şi e frumoasă şi nu aruncă nici o vorbă necugetată şi nu se plînge. Ne zice că sîntem foarte buni cu ea ; că ştie că dragul ei băiat, atît de gri-

juliu, se oboseşte peste măsură : că mătuşa nu mai ştie ce-i somnul şi totuşi e tot timpul bună, atentă şi neobosită. Uneori, cele două micuţe doamne, ca două păsărele, vin s-o vadă, şi atunci vorbim despre nunta noastră şi despre acele vremuri fericite.

Ce pace şi ce tihnă ciudată se aşterne peste viaţa mea, şi peste toată viaţa dinăuntrul şi dinafara casei cînd stau în semiobscuritate în odaia liniştită şi bine rînduită, cu ochii albaştri ai soţiei mele copiliţe îndreptaţi asupra-mi şi cu degetele-i delicate strîngîndu-mi mîna ! Nenumărate ceasuri am petrecut astfel ; dar dintre toate, trei momente mi-au rămas mai puternic întipărite în minte.

E dimineaţă ; Dora, gătită de mîna mătuşii, îmi arată cum părul-i frumos se încăpăţînează să facă inele pe pernă şi cît e de lung şi de strălucitor şi-mi spune că îi place să-l poarte nu prea strîns în plasa ce-o are pe cap.

— N-o spun din vanitate, mucalitule, îmi zice Dora, văzîndu-mă că zîmbesc, ci pentru că altădată îl găseai atît de frumos şi pentru că atunci cînd am început să mă gîndesc la tine mereu mă uitam în oglindă şi mă întrebam dacă nu ţi-ar face plăcere să-ţi dau o şuviţă. Vai, ce caraghios ai fost, Doady, cînd ţi-am dat una !

— Asta s-a întîmplat în ziua cînd ai pictat florile pe care ţi le adusesem, Dora, şi cînd ţi-am spus că eram îndrăgostit de tine !

— Da ! Dar *ţie* n-am vrut să-ţi mărturisesc *atunci* c-am plîns de bucurie cu florile în braţe, pentru că mi-am dat seama că mă iubeai cu adevărat ! Cînd am să fiu din nou în stare să zburd ca altădată, n-ai vrea să mergem împreună, Doady, să revedem locurile acelea unde ne-am purtat ca doi prostuţi ? Şi să străbatem iară vechile alei ? Şi să nu-l uităm nici pe bietul papa ?

— Da, aşa vom face şi vom mai apuca zile fericite. Grăbeşte-te numai, iubito, şi fă-te sănătoasă !

— O, de făcuț sănătoasă mă fac eu curînd ! Mă simț mult mai bine, nici nu știi !

E seară ; stau pe același scaun, în dreptul aceluiași pat, și am în față același chip care privește către mine. Am stat tăcuți amîndoi cîtva timp, și dînsa zîmbește. Nu-mi mai duc povara ușurică în sus și în jos pe scări, zace în pat toată ziua.

— Doady !

— Dora dragă !

— N-ai să-mi iei în nume de rău rugămintea pe care am să ți-o fac, după cele ce mi-ai spus de curînd despre starea sănătății lui *mister* Wickfield ? Vreau s-o văd pe Agnes. Vreau s-o văd neapărat.

— Am să-i scriu, draga mea.

— Zău ?

— Fără întîrziere.

— Ce bun și drăguț ești ! Doady, dă-mi voie să mă reazem pe brațul tău. Crede-mă, dragă, nu e o toană. Nu-i un capriciu copilăresc. Țin s-o văd neapărat !

— Nu mă îndoiesc. O să fie de ajuns să-i trimitem vorbă, și sigur o să vină.

— Te simți tare singur acum acolo jos ? îmi șoptește Dora, cuprinzîndu-mă cu brațul în jurul gîtului.

— Oare m-aș putea simți altfel, iubito, cînd văd fotoliul tău gol ?

— Fotoliul meu gol...

Se strînge mai tare de mine, o clipă, în tăcere. Apoi, ridicîndu-și privirea cu un zîmbet duios, întreabă :

— Într-adevăr, îmi duci dorul, Doady ? Așa aiurită și prostuță cum sînt ?

— Mai există oare pe lume, iubito, vreo ființă căreia să-i duc dorul ?

— Vai, dragule ! Sînt atît de bucuroasă, și totuși atît de mîhnită !

Se lipește mai tare de mine și mă înlănțuiește cu amîndouă brațele. Rîde și plînge, apoi se potolește, se simte fericită.

— Foarte fericită ! îmi zice. Scrie-i lui Agnes că o iubesc și că țin mult, tare mult s-o văd ; și că nu-mi mai doresc altceva nimic.

— În afară de dorința de a te face sănătoasă, Dora.

— Vai, Doady ! Uneori mă gîndesc — știi că eu totdeauna am fost cam prostuță ! — că asta nu se va întîmpla niciodată.

— Nu vorbi așa, Dora ! Nu-ți închipui asemenea lucruri, iubito !

— Nu mi-aș închipui eu, dacă aș putea, Doady ! Dar sînt foarte fericită, cu toate că dragul meu băiețaș se simte atît de singur în fața fotoliului gol al micuței sale neveste !

E noapte ; și sînt tot cu ea. Agnes a venit ; a fost în mijlocul nostru toată ziua și toată după-amiaza. Ea, mătușa și cu mine am stat cu Dora de dimineață. N-am vorbit prea mult, dar Dora a fost cît se poate de veselă și de mulțumită. Sîntem singuri acuma.

Oare știu acuma că soția-mi copiliță mă va părăsi curînd ? Așa mi-au spus : ce mi-au spus nu era nicidecum o noutate pentru gîndurile mele ; dar sînt departe de a fi convins că-i adevărat. Nu-mi vine a crede. Astăzi m-am ascuns de cîteva ori ca să plîng. Mi-am amintit de Acela care a vărsat lacrimi stînd el între morți și între vii. Am meditat asupra acestui episod înălțător și pătruns de duioșie. Am căutat să fiu resemnat, să găsesc o mîngîiere ; și sper să fi izbutit, chiar dacă nu pe deplin ; nu pot să mă împac cu gîndul că sfîrșitul irevocabil se apropie. Țin mîna ei într-a mea, țin inima ei într-a mea, simt că dragostea ce mi-o poartă este vie, puternică. Și nu pot alunga umbra șovăitoare a unei palide nădejdi că va fi cruțată.

— Vreau să-ți vorbesc, Doady. Vreau să-ți spun ceva la care m-am gîndit deseori în ultimul timp. N-ai să te superi ? și întrebarea ei e însoțită de o privire blîndă.

— Să mă supăr, iubito ?

— Pentru că nu știu ce o să crezi sau ce ai crezut, poate, uneori. Poate că te-ai gîndit și tu adesea la același lucru. Doady, iubitule, cred c-am fost prea tînără.

Îmi las capul pe pernă lîngă al ei, și dînsa se uită în ochii mei și-mi vorbește încetișor. Pe măsură ce-o ascult, îmi dau seama, cu o strîngere de inimă, că vorbește de sine ca și cum n-ar mai fi.

— Cred, dragul meu, c-am fost prea tînără. Nu numai în ce privește anii, dar și în ce privește experiența, preocupările și toate celelalte. Eram o biată prostuță ! Cred c-ar fi fost mai bine dacă ne-am fi iubit numai așa, ca un băiețaș și o fetiță, și apoi am fi dat totuul uitării. Am început să cred că nu eram vrednică de soție.

Încerc să-mi stăpînesc lacrimile și să-i răspund :

— O, Dora, iubito, tot atît de vrednică pe cît eram eu vrednic de soț !

— Nu știu, îmi zice, scuturîndu-și buclele ca altădată. Se poate ! Dar dacă eu aș fi fost mai vrednică pentru căsnicie, te-aș fi făcut și pe tine mai vrednic. Afară de asta, tu ești foarte deștept, ceea ce eu niciodată n-am fost.

— Am fost foarte fericiți, scumpa mea Dora.

— Am fost foarte, foarte fericită. Dar cu anii, dragul meu băiețaș s-ar fi plictisit de soția-i copilită. Din ce în ce ar fi devenit o tovarășă de viață mai puțin potrivită, și dînsul și-ar fi dat seama din ce în ce mai mult de ce-i lipsește în casă. Și dînsa n-ar fi fost în stare să facă față. E mai bine așa.

— Vai, Dora, iubita mea, iubito, nu mai vorbi astfel. Fiecare cuvînt e ca o mustrare !

— Nu, nici măcar o silabă ! îmi răspunde și mă sărută. Vai, dragul meu, niciodată n-ai greșit ca să-ți fac vreo mustrare și te-am iubit mult prea mult ca să-ți fi spus vreodată, în serios, un cuvînt de reproș... e singurul meu merit, în afară de acela c-am fost drăguță, sau că tu m-ai găsit așa. E pustiu jos, Doady ?

— Tare ! Tare pustiu !...
— Nu plînge. Fotoliul meu e acolo ?
— La locul lui.
— Vai, cum plînge bietul meu băieţaş...! Sst, sst ! Acum fă-mi o promisiune ! Vreau să vorbesc cu Agnes. Cînd cobori, spune-i şi roag-o să vină sus, la mine ; şi cît o să stau de vorbă cu ea, să nu laşi pe nimeni să intre, nici măcar pe mătuşa ! Vreau să vorbesc cu Agnes între patru ochi. Vreau să vorbesc cu Agnes singură de tot !

Îi făgăduiesc c-am să cobor imediat ; dar fiind foarte mîhnit, n-o pot părăsi.

— Ţi-am spus că-i mai bine aşa... îmi şopteşte, strîngîndu-mă în braţe. Vai, Doady, după cîţiva ani n-ai fi putut s-o mai iubeşti pe soţia-ţi copiliţă ca acum ; şi după alţi cîţiva ani atîta te-ar fi obosit şi atîta te-ar fi dezamăgit, încît n-ai mai fi iubit-o nici pe jumătate ! Ştiu c-am fost prea tînără şi prea prostuţă. E mult mai bine aşa...

Cînd intru în salonul de jos, o găsesc pe Agnes şi îi dau de veste. Se face nevăzută şi mă lasă singur cu Jip.

Pagoda lui chinezească e lîngă cămin, şi el stă tolănit înăuntru, pe culcuşul de flanelă, şi încearcă, gemînd, să adoarmă. Strălucitoare, luna luminează din înaltul cerului. Privesc afară, în noapte, şi lacrimile-mi curg şiroaie, şi inima-mi neascultătoare e pusă la grea, grea încercare.

Mă aşez lîngă cămin şi-mi amintesc cu mută remuşcare toate acele gînduri tainice pe care le-am nutrit de cînd m-am căsătorit. Îmi amintesc fel de fel de mofturi care s-au întîmplat între mine şi Dora şi îmi dau seama că, într-adevăr, viaţa nu este altceva decît suma tuturor acestor mofturi. Din noianul amintirilor, în faţa ochilor mei se ridică imaginea fetiţei mele dragi, aşa cum era cînd am văzut-o întîia oară, transfigurată de iubirea mea juvenilă şi de a ei, învestită cu toate vrăjile pe care i le poate conferi o asemenea iubire. Ar fi fost oare mai bine să ne fi iubit ca un băieţaş şi o fetiţă, apoi să dăm totul uitării ? Inimă neascultătoare, răspunde !

Nu știu cum trece timpul ; în cele din urmă, buna prietenă a soțici mele copiliță mă cheamă. Mai neliniștit decît l-am văzut vreodată, Jip se tîrăște afară din cușca lui, se uită la mine, se îndreaptă spre ușă și plînge, vrînd să meargă sus.

— Nu acum, Jip ! Nu acum !

Se întoarce foarte încet lîngă mine, îmi linge mîna și ridică ochii tulburi către mine.

— Vai, Jip ! Poate că n-ai s-o mai vezi niciodată !

Se culcă la picioarele mele, se întinde de parcă ar vrea să doarmă și, cu un urlet jalnic, își dă sfîrșitul.

— Vai, Agnes ! Uită-te, uită-te aici !

...Fața ei înfiorată de jale și compătimire, șiroaiele de lacrimi, îndemnul mut ce-mi adresează cu mîna-i solemn ridicată către cer !

— Agnes ?

S-a sfîrșit. Întunericul mi se așterne pe ochi și o clipă totul îmi piere din amintire.

CAPITOLUL

LIV

TRANZACȚIILE LUI *MISTER* MICAWBER

Nu e timpul potrivit să vorbesc despre starea mea sufletească sub povara mîhnirii ce mă apăsa. Ajunsesem să cred că pentru mine viitorul era închis, că energia și destinul meu erau consumate, că nu voi găsi refugiu nicăieri decît în mormînt. Am ajuns, așadar, la această credință, însă asta nu s-a întîmplat chiar din clipa cînd am fost lovit. Ea s-a copt în mintea mea treptat. Dacă întîmplările pe care le voi povesti mai departe nu s-ar fi precipitat în jurul meu, mai întîi înăbușindu-mi jalea, apoi sporindu-mi-o, poate (cu toate că nu mi se pare probabil) aș fi căzut încă de la început în această stare. Așa cum s-au petrecut lucrurile, a trecut un răstimp înainte de a-mi da seama de toată întinderea nenorocirii mele ; un răstimp în care mi-am închipuit chiar dacă durerile cele mai crîncene fuseseră depășite ; în care puteam afla o mîngîiere amintindu-mi ceea ce a fost mai frumos și mai neprihănit în duioasa poveste încheiată pentru totdeauna.

Nici azi nu știu prea bine nici cînd s-a sugerat întîia oară că ar trebui să plec în străinătate, nici cum de am ajuns să fim cu toții de acord că ar fi nimerit să caut să-mi restabilesc echilibrul sufletesc schimbînd decorul și călătorind. Spiritul lui Agnes a avut o înrîurire atît de mare asupra tuturor gîndurilor, cuvintelor, și faptelor noastre în acea perioadă de adîncă jale, încît cred că tot ei i se datorește și această idee. Influența ei se exercita însă cu atîta discreție, încît nu știu nimic mai mult.

Atunci am început să cred cu adevărat că apropierea pe care de mult o făceam între ea și vitraliile din biserică nu era decît un semn profetic despre ceea ce dînsa avea să reprezinte pentru mine în nenorocirea ce avea să se abată asupra mea cînd s-o împlinì vremea. În tot zbuciumul acela, din clipa de neuitat cînd am văzut-o în fața mea cu mîna ridicată, a fost ca o prezență sacră în casa-mi pustie. Cînd îngerul morții a pogorît în casa mea — așa mi-au spus cînd am fost în stare să ascult asemenea amănunte — soția-mi copilită a adormit la pieptul ei, cu zîmbetul pe buze. Și cînd mi-am venit în simțire, am perceput mai întîi lacrimile ei izvorîte dintr-o profundă compătimire, cuvintele ei de mîngîiere și îmbărbătare, chipu-i blînd plecat parcă de pe alte tărîmuri mai pure și vecine cu cerul asupra inimii mele neascultătoare, alinîndu-i durerea.

Dar să-mi urmez povestirea.

Urma să plec peste mare. Acest lucru parcă fusese hotărît de noi toți de la bun început. Acum, că pămîntul acoperise tot ce era pieritor din fătura răposatei mele soții, nu mai așteptam decît ceea ce *mister* Micawber numea „definitiva pulverizare a lui Heep" și plecarea emigranților.

La cererea lui Traddles, care s-a dovedit un prieten cît se poate de sincer și devotat în marea mea nenorocire, mătușa, Agnes și cu mine, potrivit înțelegerii, ne-am întors la Canterbury și am descins de-a dreptul la locuința lui Micawber ; căci de cînd avusese loc întîlnirea ce prilejuise explozia, prietenul meu lucra fără încetare acolo și în cancelaria lui *mister* Wickfield. Cînd m-a văzut intrînd în haine negre, biata *missis* Micawber a fost foarte afectată. Avea o inimă bună, pe care încercările prin care trecuse de-a lungul anilor nu o schimbaseră.

— Ei, ia spune-ți-mi, *mister*, și *missis* Micawber, i-a întrebat mătușa îndată ce ne-am așezat, v-ați mai gîndit la propunerea cu privire la emigrare pe care v-am făcut-o ?

— Nu cred, *madam,* i-a răspuns *mister* Micawber, c-aș putea exprima mai bine concluzia la care *missis* Micawber și cu mine, umilul dumneavoastră servitor, precum și copiii noștri am ajuns, cu toții laolaltă și fiecare în parte, decît folosind cuvintele unui ilustru poet și spunînd : „Luntrea ne așteaptă la țărm, și Corabia stă gata pe mare“ [1].

— Prea bine, i-a zis mătușa. Prevăd că această înțeleaptă hotărîre va da multe roade bune.

— Ne faceți o cinste deosebită, i-a întors el. Apoi, după ce a aruncat o ochire asupra unei însemnări, a urmat : În privința ajutorului pecuniar care ne va îngădui să lansăm fragila noastră barcă pe oceanul aventurilor, am cumpănit din nou asupra unui punct important ; și îndrăznesc să vă propun ca scadențele poliței ce le voi da — nu mai e nevoie s-o spun, anulînd timbre de valoarea prevăzută de diferitele legi votate de Parlament cu privire la actele de acest fel — să fie fixate la peste optsprezece, douăzeci și patru și treizeci de luni. În propunerea ce v-am supus inițial ele urmau să fie fixate respectiv peste douăsprezece, optsprezece și douăzeci și patru de luni ; mă tem însă că aceste scadențe nu lasă destul răgaz pentru ca să producă o întorsătură... suficient de... însemnată. S-ar putea întîmpla ca pînă la primul soroc să nu fi realizat o recoltă prea bună, și *mister* Micawber și-a rotit privirea prin odaie de parcă ar fi reprezentat un domeniu de cîteva sute de acri de pămînt supus unei culturi intensive ; sau s-ar putea întîmpla să nu fi reușit să strîngem recolta. După cîte am auzit, uneori e destul de greu să găsești brațe de muncă în acea parte a posesiunilor noastre coloniale unde ne este scris să ducem lupta cu pămîntul roditor.

— Fixați-le cum doriți, *sir,* i-a zis mătușa.

— *Madam,* i-a răspuns el, atît eu cît și *missis* Micawber sîntem nespus de mișcați de înțelegerea și mărinimia

[1] Primele două versuri ale unui mic poem închinat de Byron poetului irlandez *Thomas Moore* (1779—1852).

prietenilor și protectorilor noștri. Aș dori să mă țin de cuvînt și să fiu punctual, ca un om foarte serios. Fiind acum pe punctul de a întoarce foaia și gata să ne dăm cu un pas înapoi, pentru a ne lua avîntul necesar unui salt de o amplitudine cu totul neobișnuită, socot că-i esențial — pentru respectul ce mi-l datorez mie însumi fără a mai pune la socoteală c-aș dori să-i ofer o pildă fiului meu — ca aceste amănunte să fie stabilite ca de la bărbat la bărbat.

Nu știu dacă *mister* Micawber a acordat vreo importanță formulei finale și nici dacă cineva i-a acordat sau îi acordă vreodată cîtuși de puțină importanță, dar ai fi zis că ținea în mod deosebit la ea și, tușind ușor, a repetat: „...ca de la bărbat la bărbat".

— Propun, a urmat *mister* Micawber, să vă dau cambii — niște instrumente de plată obișnuite în lumea comercială, inventate, cred, de evrei, care, de la invenția asta a lor încoace, pare-mi-se că le-au folosit al naibii de mult — pentru că pot fi negociate. Dar dacă ați prefera o trată sau vreo altă garanție, sînt gata să vă semnez orice. Ca de la bărbat la bărbat.

Mătușa i-a răspuns că, atunci cînd ambele părți sînt dispuse să accepte orice soluție, rezolvarea acestei probleme nu poate prezenta nici o dificultate. *Mister* Micawber s-a raliat la părerea ei.

— În ce privește pregătirile ce le face familia ca să înfrunte destinul căruia acum sîntem ferm hotărîți să ne dedicăm, a declarat cu oarecare mîndrie *mister* Micawber, dați-mi voie să vă spun ceea ce urmează. Fiica mai mare se duce în fiecare dimineață, la orele cinci, la o întreprindere din vecinătate, ca să-și însușească tehnica — dacă tehnică poate fi numită — mulgerii vacilor. Copiilor mai mici le-am impus să urmărească îndeaproape, în măsura în care îngăduie împrejurările, deprinderile porcilor și ale păsărilor, crescuți în cartierele mai sărace ale orașului, și în două rînduri pînă acum erau să fie călcați de diferite vehicule în timp ce executau acest consemn. În cursul săptămînii

din urmă, personal mi-am concentrat atenţia asupra artei panificaţiei ; iar fiul meu Wilkins, înarmat cu un baston, a ieşit la cîmp şi a păscut vitele ori de cîte ori neciopliţii tocmiţi să facă această treabă i-au îngăduit să le dea un ajutor dezinteresat în această direcţie, ceea ce, îmi pare rău s-o spun, pentru bunul renume al firii omeneşti, nu s-a întîmplat prea des, întrucît de cele mai multe ori a fost întîmpinat cu înjurături şi îndemnat să-şi vadă de drum.

— Foarte, foarte bine, i-a spus mătuşa, ca să-l încurajeze. Nu mă îndoiesc că şi *missis* Micawber a fost foarte activă.

— *Madam*, i-a răspuns *missis* Micawber, cu aerul ei de om practic, trebuie să mărturisesc că nu m-am ocupat în mod susţinut cu probleme în legătură directă cu creşterea animalelor sau cu cultura solului, deşi îmi dau bine seama că amîndouă aceste îndeletniciri îmi vor solicita atenţia cînd vom ajunge pe acele ţărmuri străine. Scurtele clipe pe care am fost în măsură să le smulg îndatoririlor mele casnice le-am consacrat unei corespondenţe intense cu familia mea. Căci mi se pare, dragă *mister* Copperfield — a urmat *missis* Micawber, care, indiferent cui s-ar fi adresat la început, totdeauna sfîrşea prin a se îndrepta către mine (datorită unei vechi obişnuinţe, presupun) că a venit vremea cînd trecutul trebuie dat uitării, cînd familia mea trebuie să-i întindă mîna lui *mister* Micawber, iar *mister* Micawber, ar trebui şi el să întindă mîna familiei mele ; vremea cînd leul se cuvine să se culce alături de miel, iar familia mea să se împace cu *mister* Micawber.

I-am spus că eram în totul de părerea ei.

— Cel puţin, dragă *mister* Copperfield, în această lumină văd *eu* problema, a urmat *missis* Micawber. Pe vremea cînd trăiam acasă cu tăticu şi cu mămica, tăticu, ori de cîte ori, în micul nostru cerc, se ivea o controversă asupra unei chestiuni, obişnuia să întrebe : „În ce lumină vede Emmna problema ?“ Ştiu că tăticu era din cale-afară

de părtinitor ; cu toate astea, în privința răcelii excesive care a domnit întotdeauna între *mister* Micawber și familia mea, incontestabil că am putut să-mi fac o părere fie ca și greșită.

— Fără îndoială. Firește că v-ați făcut o părere, *madam*, a zis mătușa.

— Întocmai, a încuviințat *missis* Micawber. Se poate să trag concluzii greșite ; se prea poate ; dar impresia mea personală este că prăpastia căscată între familia mea și *mister* Micawber își are obîrșia în temerea familiei mele că *mister* Micawber i-ar putea cere un ajutor pecuniar. Nu pot să nu bănuiesc, a urmat *missis* Micawber, cu un aer de profundă sagacitate, că unii membri ai familiei mele s-au temut ca nu cumva *mister* Micawber să le ceară numele. Nu vreau să spun spre a fi atribuit copiilor noștri la botez, ci spre a fi înscrise pe niște polițe și negociate pe piața financiară.

Aerul isteț cu care *missis* Micawber ne-a dezvăluit această descoperire, ca și cum nimeni înaintea ei nu s-ar fi gîndit la asta, a mirat-o pe mătușa care i-a spus cam răspicat :

— Ce să spun, *ma'am*, la urma urmelor, poate aveți dreptate !

— *Mister* Micawber fiind acum pe cale să scuture cătușele dificultăților pecuniare cărora le-a fost rob atîta amar de vreme, a spus *missis* Micawber, și să înceapă o carieră nouă într-o țară care să-i ofere un cîmp destul de larg pentru a-și desfășura talentele — ceea ce, după părerea mea, cît se poate de important, căci talentele lui *mister* Micawber cer în special spațiu — pare-mi-se că familia mea ar trebui să folosească acest prilej și să facă primul pas. Ceea ce aș dori să văd ar fi o întîlnire între familia mea și *mister* Micawber, în cadrul unei mese festive date pe socoteala familiei mele ; o masă la care unul dintre membrii marcanți ai familiei mele să ridice paharul pentru sănătatea și prosperitatea lui *mister* Mi-

cawber și unde *mister* Micawber să aibă posibilitatea să-și expună părerile.

— Draga mea, interveni *mister* Micawber cam pornit, ar fi mai bine să se precizeze, de pe acum, că dacă am să-mi expun părerile în fața lor, se prea poate că le vor socoti jignitoare ; fiindcă familia ta, luată în ansamblu, e alcătuită numai din snobi insolenți, toți membrii familiei fiind de fapt niște autentici mojici.

— Nu, l-a contrazis *missis* Micawber, clătinînd din cap. Niciodată nu i-ai înțeles și nici ei niciodată nu te-au înțeles pe tine, Micawber.

Mister Micawber a tușit.

— Nici ei niciodată nu te-au înțeles, Micawber ! i-a zis soția. Poate că nici nu sînt în stare. Dacă-i așa, păgubiții sînt ei ! Nu pot decît să-i plîng pentru această pierdere.

— Îmi pare cît se poate de rău, dragă Emma, a declarat *mister* Micawber potolit, că mi-au scăpat anumite expresii, care ar putea fi socotite, măcar și de departe, prea tari. Tot ce vreau să spun este că pot pleca în străinătăți și fără ca familia ta să binevoiască a face vreun gest, într-un cuvînt, și fără ca să mă onoreze la despărțire, și că la urma urmelor, prefer să părăsesc Anglia cu avîntul pe care-l am decît s-aștept să mi-l accelereze ei. Cu toate acestea, draga mea, dacă vor binevoi să răspundă scrisorilor tale — ceea ce, pe baza experienței noastre comune, mi se pare foarte puțin probabil — departe de mine gîndul de a mă pune de-a curmezișul dorințelor tale.

După ce în felul acesta problema a fost soluționată în mod amiabil, *mister* Micawber i-a oferit soției sale brațul și, aruncînd o privire asupra maldărelor de registre și de documente ce zăceau pe birou în fața lui Traddles, ne-a spus că ne vor lăsa singuri ; ceea ce au și făcut, cu un aer ceremonios.

— Dragă Copperfield, mi-a zis Traddles după plecarea lor, lăsîndu-se pe speteaza scaunului şi privindu-mă cu o afecţiune şi o compătimire din pricina cărora i se roşiseră ochii, iar părul i se zburlise în toate direcţiile, nici nu-ţi mai cer iertare că te tulbur cu treburi, pentru că ştiu că le porţi un deosebit interes şi că s-ar putea să te mai abată de la gîndurile tale. Spune, dragă băiete, nu eşti prea obosit, sper ?

— Mă simt ca de obicei, i-am zis după o scurtă pauză. Întîi şi întîi se cuvine să ne gîndim la mătuşa. Ştii bine cît a avut de suferit.

— Firește, firește ! a încuviinţat Traddles. Cine ar putea uita ? !

— Şi ceea ce ştii încă nu-i tot, am adăugat. În ultimele două săptămîni a mai avut alte necazuri ; şi aproape în fiecare zi s-a dus în oraş. De mai multe ori s-a întîmplat să plece dis-de-dimineaţă şi să nu se întoarcă pînă seara. Aseară, deşi ştia c-avea în faţă o călătorie, nu s-a înapoiat decît pe la miezul nopţii. Cunoşti altruismul ei. Nu vrea să-mi spună ce supărare are.

Mătuşa, palidă şi cu faţa brăzdată de riduri adînci, m-a ascultat nemişcată pînă la capăt ; apoi cîteva lacrimi i s-au rostogolit pe obraji şi şi-a pus mîna peste mîna mea.

— Nimic, Tort, nimic. S-a isprăvit. Ai să afli tu cîndva despre ce a fost vorba. Şi acum, Agnes dragă, hai să rezolvăm ce avem de rezolvat.

— Spre a-i face dreptate lui *mister* Micawber, a început Traddles, mă simt obligat să spun că deşi se pare că niciodată n-a reuşit să lucreze cu folos în interesul său propriu, s-a dovedit neobosit cînd a fost vorba să muncească pentru alţii. De cînd sînt n-am văzut un om ca el. Dacă toată viaţa ar fi lucrat aşa, acum ar avea virtual două sute de ani. Ardoarea permanentă, avîntul şi frenezia cu care s-a cufundat zi şi noapte în registre şi acte, ca să nu mai vorbesc de nenumăratele scrisori pe care mi le-a expediat de aici, de la el de acasă, la locuinţa lui *mister*

Wickfield, și pe care, uneori mi le întindea chiar peste masă, cînd ședeam în fața lui, deși mult mai simplu ar fi fost să-mi vorbească, totul mi se pare extraordinar.

— Scrisori ! a strigat mătușa mea. Cred că și-n vis scrie scrisori !

— *Mister* Dick a făcut și el adevărate minuni ! a urmat Traddles. De îndată ce n-a mai fost necesar să-l supravegheze pe Uriah Heep, pe care l-a păzit fără a-l slăbi nici o singură clipă, și-a închinat toate puterile lui *mister* Wickfield. Și într-adevăr, rîvna lui de a ne ajuta în cercetările întreprinse și serviciile reale pe care ni le-a făcut copiind acte, scoțînd extrase, transportînd încoace și încolo piesele de care aveam nevoie au constituit un puternic imbold pentru noi.

— Dick e un om cu totul remarcabil, a exclamat mătușa, întotdeauna am spus-o ! Tu știi asta, Trot !

— Sînt fericit, *miss* Wickfield, a reluat Traddles foarte delicat și în același timp foarte serios, că vă pot aduce la cunoștință că în lipsa dumneavoastră starea lui *mister* Wickfield s-a îmbunătățit simțitor. Scăpat de coșmarul care l-a apăsat atîta vreme și de groaznicele temeri care l-au obsedat, a devenit alt om. Uneori i-a revenit chiar și facultatea de a-și concentra atenția și memoria asupra anumitor probleme de birou și a fost în măsură să ne dea un prețios ajutor în elucidarea unor chestiuni pe care, fără el, ne-ar fi fost foarte greu, dacă nu imposibil, să le descurcăm. Dar de fapt trebuie să prezint o dare de seamă despre rezultatele la care am ajuns, ceea ce n-o să ia mult timp, nu să trăncănesc despre toate lucrurile îmbucurătoare pe care le-am constatat, căci altfel n-am să mai sfîrșesc niciodată.

Judecînd după naturalețea și simplitatea lui fermecătoare, era lesne de înțeles că ne relata aceste detalii mai ales ca să ne trezească interesul și ca s-o facă pe Agnes să asculte cu mai multă încredere ce vrea să spună în legătură cu tatăl ei ; cu toate acestea, nu era mai puțin drăguț.

— Acum daţi-mi voie, a zis Traddles răsfoind hîrtiile de pe masă. După ce am făcut inventarul activului şi după ce am limpezit, în primul rînd, mulţimea treburilor încurcate prin natura lor, şi în al doilea rînd, mulţimea celor complicate şi măsluite cu bună-ştiinţă, am ajuns la concluzia că *mister* Wickfield poate proceda la lichidarea firmei sale şi a gestiunii sale fidei-comisare fără nici un deficit şi fără a aduce nimănui nici un prejudiciu.

— O, slavă Domnului ! a exclamat Agnes, uşurată.

— Dar, a urmat Traddles, soldul ce va rămîne pentru subzistenţă — şi cînd spun asta, am în vedere că şi casa, va fi vîndută — va fi atît de mic, nu va depăşi probabil cîteva sute de lire, încît cred, *miss* Wickfield, că ar trebui să chibzuim dacă n-ar fi cu putinţă ca *mister* Wickfield să păstreze administraţia averii de care s-a ocupat atîta vreme. Ştiţi, prietenii l-ar putea povăţui, acum e liber. Dumneavoastră, *miss* Wickfield... Copperfield... eu...

— M-am gîndit la asta, Trotwood, a întîmpinat Agnes, uitîndu-se la mine, şi cred că nu se cade şi nu trebuie să facem acest lucru, nici chiar dacă recomandaţia ne este făcută de un prieten căruia îi sînt atît de recunoscătoare şi căruia îi datorez atît de mult.

— Vreau să precizez că n-am făcut o recomandaţie. Mi s-a părut nimerit să prezint o sugestie. Atît, şi nimic mai mult.

— Mă bucur să vă aud spunînd acest lucru, i-a răspuns Agnes cu fermitate, căci mă face să sper, să am aproape certitudinea că sîntem de aceeaşi părere. Dragă *mister* Traddles şi dragă Trodwood, ce aş mai putea să-mi doresc de vreme ce papa va ieşi cu onoarea nepătată ? ! Întotdeauna am năzuit să-l văd scăpat din plasa în care era prins şi să-i pot reda cel puţin o părticică din dragostea şi grija cu care m-a înconjurat şi să-i închin viaţa mea. Mulţi ani de-a rîndul aceasta mi-a fost nădejdea supremă. Următoarea fericire pentru mine ar fi fost să pot

lua asupra mea răspunderea viitorului care ne așteaptă, cea dintîi fericire după ce l-am văzut scăpat de toate fideicomisele și răspunderile lui.

— Dar te-ai gîndit oare cum ai putea face acest lucru, Agnes ?

— Deseori ! Nu mi-e teamă, dragă Trotwood. Sînt sigură că voi reuși. Sînt atîția oameni pe aici care mă cunosc și au o părere bună despre mine, încît nu mă îndoiesc de reușită. Ai încredere în mine. N-avem nevoi prea mari. Dacă am să închiriez casa părintească și o să deschid o școală, am să devin și eu utilă și am să mă simt fericită.

Fervoarea calmă a vocii ei plăcute mi-a trezit în amintire, cu atîta putere, mai întîi, imaginea acelei case vechi și dragi, și apoi a căminului meu singuratic, încît mi-am simțit inima prea grea ca să mai pot vorbi. Cîtva timp Traddles s-a prefăcut că se uită la hîrtii.

— Trecem la *miss* Tratwood, a spus Traddles. Problema banilor dumneavoastră.

— Da, *sir*, a suspinat mătușa. În această privință n-am de spus decît că dacă s-au pierdut, am să suport pierderea ; iar dacă nu, am să fiu foarte fericită să-i recapăt.

— La început pare-mi-se c-au fost opt mii de lire în obligații de stat, a spus Traddles.

— Întocmai ! a confirmat mătușa.

— Dar n-am găsit decît cinci, i-a zis Traddles, foarte nedumerit.

— ...cinci mii, l-a întrebat foarte liniștită mătușa, sau cinci lire ?

— Cinci mii de lire, a precizat Traddles.

— Asta-i tot ce am avut, l-a lămurit mătușa. Trei am vîndut eu singură. Una ca să plătesc pentru admiterea ta, dragă Trot, la „Doctors' Commons" ; celelalte două le păstrez la mine. Cînd am pierdut restul, m-am gîndit că-i mai bine să nu pomenesc nimic de această sumă și s-o țin pentru zile negre. Am vrut să văd cum vei ieși din încercarea asta, Trot ; și ai ieșit în mod strălucit... ai dat do-

vadă de stăruinţă, încredere în tine şi spirit de jertfă ! La fel şi Dick ! Nu-mi spuneţi nimic, căci îmi sînt nervii cam zdruncinaţi !

Văzînd-o cum şedea dreaptă, cu braţele încrucişate, nimeni n-ar fi bănuit acest lucru, căci avea o stăpînire de sine admirabilă.

— Dacă-i aşa, a izbucnit Traddles radios, sînt încîntat să vă pot spune c-am recuperat toţi banii !

— Nimeni să nu mă felicite ! a exclamat mătuşa. Cum aşa, *sir* ?

— Aţi crezut că *mister* Wickfield şi-a însuşit banii ? a întrebat-o Traddles.

— Da, firește c-am crezut, a răspuns mătuşa, şi de aceea n-a fost greu să mi se pună căluşul în gură. Agnes, te rog, nici o vorbă !

— Într-adevăr, a zis Traddles, pe baza procurii ce i-aţi dat-o, obligaţiile au fost vîndute ; dar nu-i nevoie să vă mai spun nici de cine şi nici cu a cui semnătură. După aceea, pungaşul acela i-a afirmat lui mister Wickfield — şi i-a demonstrat cu tot felul de cifre — că folosise banii (potrivit dispoziţiunilor primite, a zis ticălosul) ca să cocoloşească alte lipsuri şi nereguli. Ulterior, *mister* Wickfield, fiind foarte slab şi aflîndu-se la cheremul lui, v-a plătit în mai multe rînduri bani în contul dobînzilor asupra unui capitol care ştia că nu mai există, făcîndu-se astfel din nefericire complice la această fraudă.

— Dar în cele din urmă a luat asupră-şi toată vina, a adăugat mătuşa, şi mi-a trimis o scrisoare prin care se acuza de hoţii şi de potlogării nemaipomenite. După care, într-o bună dimineaţă, devreme, i-am făcut o vizită, i-am cerut o lumînare şi am ars scrisoarea, zicîndu-i că dacă întrevede vreo posibilitate să repare cîndva greşeala ce-o săvîrşise faţă de mine şi faţă de el însuşi, s-o repare, iar de nu, să nu mai lăţească vorba, de dragul fiicei sale... Să nu-mi spună nimeni nici un cuvînt, că plec !

Am tăcut cu toţii, iar Agnes şi-a ascuns faţa în mîini.

— Așadar, scumpe prietene, a spus mătușa după o scurtă pauză, ai izbutit să-l silești să dea banii înapoi ?

— De fapt, a răspuns Traddles, *mister* Micawber l-a încolțit atît de bine și tot timpul a avut la îndemînă alte argumente ori de cîte ori se întîmpla ca unul să dea greș, încît n-a mai putut să scape din gheara noastră. Și lucru cu totul remarcabil, sînt încredințat că ceea ce l-a făcut să pună mîna pe acești bani a fost nu atît lăcomia lui de bani, cît ura pe care i-o purta lui Copperfield. Mi-a mărturisit-o deschis. Mi-a zis c-ar fi cheltuit bucuros încă pe atîta numai să-l zăticnească sau să-i facă rău lui Copperfield.

— Ha ! a zis mătușa, încruntîndu-se și uitîndu-se la Agnes. Și ce s-a întîmplat cu el ?

— Nu știu. A plecat de aici cu maică-sa, care tot timpul s-a văicărit, s-a rugat și a mărturisit totul. Au plecat la Londra cu una dintre diligențele de noapte, și nu mai știu nimic despre el, în afară de faptul că ura pe care mi-a arătat-o la despărțire a fost de-a dreptul temerară. Socotea că-mi datorează și mie tot atîta cît și lui *mister* Micawber, ceea ce consider (cum i-am și spus) că e o cinste pentru mine.

— Ce crezi, Traddles, a mai rămas cu ceva bani ? l-am întrebat.

— Vai, Doamne, da, așa cred ! mi-a răspuns Traddles, întărind din cap, cu un aer grav. Cred că într-un fel sau altul o fi băgat destui bani în buzunar. Dar așa cum ai putut observa și tu, Copperfield, pe individul ăsta banii au l-au ferit niciodată de păcat. E un ipocrit înrăit, și orice face, tot pe căi piezișe face. E singura compensație pentru constrîngerile pe care și le impune. Pentru că tot timpul se tîrăște, urmărind scopuri mărunte, orice obstacol întîlnește i se pare mai mare decît este în realitate ; și de aceea urăște și suspectează pe oricine îi iese în cale, fie și cu cele mai nevinovate intenții. De aceea căile piezișe pe care umblă sînt sortite să devină tot mai piezișe, pentru cele mai ne-

însemnate motive sau chiar fără nici un motiv. E suficient să ne gîndim la isprăvile ce le-a făcut aici ca să ne dăm seama de acest lucru, a încheiat Traddles.

— E de o josnicie monstruoasă ! şi-a dat cu părerea mătuşa.

— În această privinţă n-aş putea să mă pronunţ, a declarat gînditor Traddles. Mulţi oameni pot fi foarte josnici dacă-şi dau silinţa.

— Să vorbim acum despre *mister* Micawber, a propus mătuşa.

— Da, aşa-i, a zis Traddles, bucuros. Mă simt dator să-i aduc încă o dată cele mai mari laude lui *mister* Micawber. Dacă dînsul n-ar fi muncit vreme atît de îndelungată, cu atîta răbdare şi stăruinţă, n-am fi putut nădăjdui să ajungem vreodată la un rezultat cît de cît însemnat. Şi dacă ne gîndim la ce i-ar fi plătit Uriah Heep ca să tacă, nu se poate să nu ajungem la concluzia că *mister* Micawber a făcut ce a făcut numai de dragul dreptăţii.

— Şi eu cred la fel, am întărit eu.

— Ei, şi ce aţi zice să-i dăm ? a întrebat mătuşa.

— O, înainte de a trece la asta, a spus Traddles puţin cam încurcat, cînd am încheiat înţelegerea ilegală care a pus capăt acestei afaceri atît de încurcate — căci înţelegerea e perfect ilegală de la început pînă la sfîrşit — am găsit cu cale să omit, nefiind în stare să mă ocup de toate, două puncte. Chitanţele şi celelalte înscrisuri date de *mister* Micawber pentru avansurile primite...

— Bine ! Acelea vor trebui plătite ! a spus mătuşa.

— Da, dar nu ştiu nici unde se află, nici cînd va porni executarea, a spus Traddles, căscînd ochii, şi mi-e teamă că, pînă la plecarea sa, *mister* Micawber va fi mereu în primejdie de a fi arestat şi de a-şi vedea lucrurile sechestrate.

— Dacă-i așa, trebuie deci să avem mereu grijă să fie pus imediat în libertate și să-i scoatem lucrurile de sub sechestru, a zis mătușa. La cît se cifrează toate astea ?

— *Mister* Micawber a înregistrat într-un catastif toate aceste tranzacții — căci așa le spune el, tranzacții —, a explicat Traddles zîmbind, și totalul lor reprezintă o sută lire și cinci șilingi.

— Cît să-i dăm, inclusiv această sumă ? a întrebat mătușa. O să ne înțelegem noi, Agnes dragă, cum să împărțim asta după aceea. Cît să-i dăm ? Cinci sute de lire ?

În această privință am obiectat îndată și Traddles și eu. Amîndoi am recomandat să i se dea o sumă mică în numerar și să se plătească datoriile către Uriah pe măsură ce vor fi urmărite, fără a i se spune lui *mister* Micawber. Am propus să se acopere pentru întreaga familie cheltuielile de echipare și spezele de călătorie și să li se dea o sută de lire ; de asemenea, am sugerat ca înțelegerea pentru restituirea acestor bani, înfățișată de *mister* Micawber, să fie semnată în mod solemn, căci i-ar prinde bine să se știe obligat. Am adăugat apoi că n-ar strica să-i spun și lui *mister* Peggotty, pe care știam că se putea pune temei, cîte ceva despre firea și trecutul lui *mister* Micawber ; și să i se încredințeze lui *mister* Peggotty dreptul de a-i avansa, după aprecierea lui, încă o sută de lire. De asemenea, am propus ca, spre a stîrni interesul lui *mister* Micawber pentru *mister* Peggotty, să-i povestesc în mod cu totul confidențial ceea ce se va putea destăinui sau ceea ce voi socoti util din necazurile lui *mister* Peggotty și să-i îndemn să se ajute unul pe altul, spre folosul amîndurora. Toți au primit foarte călduros aceste vederi ; și trebuie să spun că scurt timp după aceea și respectivii le-au și înfăptuit, înțelegîndu-se de minune.

Văzînd că Traddles se uita iar îngrijorat la mătușa, i-am amintit de cel de-al doilea și ultim punct de care pomenise.

— Mă veţi ierta, Copperfield, mătuşa ta şi cu tine, dacă am să ating un subiect dureros, a spus Traddles şovăind, dar mă tem că n-am încotro, căci cred că e absolut necesar să-mi amintesc. În ziua de pomină, cînd *mister* Micawber l-a demascat, Uriah Heep a făcut o aluzie ameninţătoare cu privire la soţul... mătuşii tale.

Păstrîndu-şi aceeaşi ţinută ţeapănă şi aceeaşi linişte aparentă, mătuşa a adeverit, dînd din cap.

— Nu era cumva numai o obrăznicie aruncată în vînt ? a întrebat Traddles.

— Nu, i-a răspuns mătuşa.

— Iertaţi-mă, dar există o asemenea persoană, şi se află aceasta într-adevăr la discreţia lui ? a întrebat Traddles.

— Da, bunul meu prieten, a confirmat mătuşa.

Făcînd feţe-feţe, Traddles ne-a explicat că n-a fost în măsură să discute acest subiect ; că, prin urmare, problema asta, la fel ca şi aceea a datoriilor lui *mister* Micawber, a rămas în afara înţelegerii încheiate ; că acum nu mai avem nici o putere asupra lui Uriah Heep ; şi că acesta va fi în stare să ne facă orice rău cu putinţă tuturor, sau oricăruia dintre noi.

Mătuşa a rămas liniştită, pînă ce din nou pe obraji i s-au prelins cîteva lacrimi.

— Ai dreptate, a zis. Bine ai făcut că ai amintit de lucrul acesta.

— N-am putea... eu... sau Copperfield... să facem ceva ? a întrebat, sfios, Traddles.

— Nimic, i-a răspuns mătuşa. Vă mulţumesc foarte mult. Trot, dragul meu, nu-i decît o ameninţare deşartă ! Să-i chemăm acum pe *mister* şi *missis* Micawber. Şi de asta nimeni să nu mai vorbească !

Şi rostind aceste cuvinte, şi-a netezit rochia şi, ţinîndu-se dreaptă, cum îi era obiceiul, a privit spre uşă.

— Ei bine, *missis* şi *mister* Micawber, le-a spus mătuşa cînd au intrat. Am discutat problema emigrării dumnea-

voastră şi vă cerem scuze că v-am făcut să aşteptaţi atît de mult ; am să vă spun acum care sînt propunerile noastre.

După care le-a explicat aceste propuneri, spre nemărginita satisfacţie a întregii familii — fiind de faţă şi toţi copiii — şi a trezit cu atîta violenţă vechea deprindere a lui *mister* Micawber de a fi punctual în faza de contractare a oricărui credit pe bază de cambii, încît n-a putut fi oprit să nu se repeadă imediat, în culmea fericirii, să cumpere timbrele necesare. Dar fericirea i-a fost brusc curmată, căci peste cinci minute s-a întors, escortat de un agent al *sheriff*[1]ului, şi, vărsînd şiroaie de lacrimi, ne-a înştiinţat că totul era pierdut. Fiind însă pregătiţi pentru această eventualitate, care, firește, îşi avea originea într-o urmărire pornită de Uriah Heep, noi am plătit banii îndată ; aşa că peste alte cinci minute, *mister* Micawber, aşezat la masă, anula timbrele cu un aer de încîntare, cum numai această îndeletnicire, cu totul plăcută lui, ca şi prepararea *punch*-ului, reuşea să aducă pe faţa lui strălucitoare. Să-l fi văzut cum anula timbrele cu zelul unui artist, atingîndu-le ca pe nişte tablouri, privindu-le dintr-o parte, cum îşi însemna în carneţele scadenţele şi sumele şi cum contempla poliţele completate, cu o adîncă înţelegere a nepreţuitei lor valori, era un adevărat spectacol !

— Acum, dacă-mi îngăduiţi să vă dau un sfat, i-a spus mătuşa după ce îl urmărise în tăcere, cel mai bun lucru ar fi să vă lepădaţi o dată pentru totdeauna de această îndeletnicire.

— Am de gînd, a răspuns *mister* Micawber, ca pe pagina încă virgină a viitorului să fac acest legămînt. *Missis* Micawber îl va atesta. Sînt încredinţat, a urmat *mister* Micawber, că fiul meu Wilkins nu va uita acest lucru niciodată şi că mai degrabă îşi va băga mîna în foc decît

[1] În Anglia, funcţionar administrativ însărcinat cu executarea legilor şi a creanţelor.

să se atingă de șerpii care i-au otrăvit viața nefericitului său părinte !

Foarte afectat și preschimbîndu-se pe loc într-o imagine a deznădejdii, *mister* Micawber a aruncat asupra șerpilor o privire îngrozită (din care admirații de adineauri încă nu dispăruse cu totul), i-a împăturit și i-a băgat în buzunar.

Cu aceasta, ședința din seara aceea a luat sfîrșit. Eram mîhniți și istoviți, iar a doua zi dimineață, mătușa și cu mine trebuia să ne întoarcem la Londra. Ne-am înțeles ca Micawberii să ne urmeze după ce-și vor fi vîndut lucrurile unui negustor de vechituri ; ca afacerile lui *mister* Wickfield să fie lichidate cît mai repede cu putință, sub supravegherea lui Traddles, și ca pînă la încheierea acestor operații, Agnes să vină și ea la Londra. Noaptea am petrecut-o în vechea casă a lui *mister* Wickfield, care, de cînd se descotorosise de familia Heep, părea ca izbăvită de o molimă ; și ca un biet naufragiat întors acasă, am dormit în odăița mea de altă dată.

A doua zi ne-am înapoiat la Londra și ne-am instalat în căsuța mătușii, nu în a mea ; și stînd noi amîndoi ca odinioară, înainte de a merge la culcare, mătușa mi-a zis :

— Trot, vrei într-adevăr să știi ce supărare am avut în ultima vreme ?

— Desigur, mătușico. Acum, mai mult ca oricînd, nu vreau să ai supărări sau griji pe care să nu le împarți cu mine.

— Ai avut tu destule supărări, băiete, mi-a spus afectuos mătușa, și fără micile *mele* necazuri. Și alt motiv ca să-ți ascund ceva nu aș putea să am.

— Știu prea bine. Dar acuma spune-mi.

— Ai vrea mîine dimineață să facem împreună un mic drum cu trăsura ?

— Desigur.

— Mîine la 9, mi-a zis. Atunci am să-ți spun totul, dragul meu.

La ceasurile 9 ne-am suit într-o trăsură și am pornit spre Londra. Am mers o mulțime, pînă ce am ajuns în dreptul unuia dintre marile spitale. În fața clădirii aștepta un dric simplu. Vizitiul a recunoscut-o pe mătușa și, la un semn al ei, a pornit încet, urmat de noi.

— Ai priceput acum, Trot ? mi-a zis mătușa. A murit !

— A murit în spital ?

— Da.

Ședea nemișcată lîngă mine ; dar din nou am băgat de seamă că pe obraji i se prelingeau cîteva lacrimi.

— A mai fost o dată aici, mai înainte, a adăugat mătușa după o clipă. Era suferind de multă vreme — în anii din urmă era un om zdruncinat, distrus. Cînd a aflat că starea lui era gravă, a trimis după mine. De astă dată îi pare rău. Foarte rău.

— Și, precum știu, te-ai dus, mătușico.

— M-am dus. Și după aceea am mai fost să-l văd și am stat mult cu el.

— A murit în ajunul plecării noastre la Canterbury ?

Mătușa a dat din cap.

— Acuma nu-i mai poate face nimeni nici un rău. Amenințarea aceea era deșartă !

Am ieșit afară din oraș, îndreptîndu-ne spre cimitirul din Hornsey.

— Mai bine aici decît ca un vagabond pe străzi, a spus mătușa cînd am ajuns. Aici s-a născut.

Am coborît ; am urmat sicriul sărăcăcios pînă într-un colț de care îmi aduc bine aminte, unde s-a citit prohodul după care a fost dat țărînii.

— Treizeci și șase de ani se împlinesc azi, dragul meu, de cînd m-am căsătorit, mi-a zis mătușa în timp ce ne înapoiam spre trăsură. Doamne, iartă-ne pe toți !

Fără a scoate nici un cuvînt, ne-am urcat în trăsură ; și multă vreme a stat tăcută lîngă mine, ținîndu-mă de mînă. În cele din urmă au podidit-o lacrimile și mi-a zis :

— Era un bărbat chipeş cînd l-am luat, Trot... Şi, Doamne, cît s-a schimbat !

N-a ţinut-o mult. După ce şi-a uşurat inima plîngînd, s-a liniştit şi şi-a recăpătat chiar voia bună. Nervii îi erau cam şubrezîţi, mi-a spus, căci altfel s-ar fi stăpînit. Doamne, iartă-ne pe toţi !

Şi astfel ne-am întors cu trăsura la căsuţa ei din Highgate, unde am găsit următorul răvaş, sosit cu poşta de dimineaţă, din partea lui *mister* Micawber.

Canterbury,
Vineri

Scumpă doamnă, dragă Copperfield,

Frumoasa ţară a făgăduinţei, care nu demult s-a ivit la orizont, e din nou învăluită în neguri de nepătruns şi a pierit pentru totdeauna din faţa ochilor unui nenorocit *a cărui soartă este pecetluită !*

Un nou mandat a fost emis (de înaltul tribunal King's Bench din Westminster) într-un nou dosar HEEP v.[1] *MICAWBER, iar pîrîtul a căzut pradă* sheriff-*ului competent în acest district.*

A bătut al luptei ceas !
EDWARD[2] n-a făcut popas,
Mîndra oaste-i la un pas —
LANŢURI ŞI OSÎNDĂ ![3]

Din nou întemniţat, mă îndrept spre un grabnic sfîrşit (dincolo de o anumită limită, la care simt că am ajuns, chinurile minţii devin insuportabile), căci s-a apropiat

[1] Abreviere pentru latinescul *versus* = contra.

[2] Este vorba de Edward al II-lea, rege al Angliei (1307—1327), care a încercat să-i subjuge pe scoţieni, dar a fost înfrînt de Robert Bruce la Bannockburn în 1314.

[3] Versuri din *Scots, Wha Hae (Marşul lui Robert Bruce spre Bannockburn)* de Robert Burns.

funia de par. Fiţi binecuvîntaţi, fiţi bincuvîntaţi ! Şi poate cîndva, un călător, vizitînd din curiozitate şi, nădăjduiesc, cu o anumită simpatie locurile unde sînt închişi datornicii din acest oraş, va cădea pe gînduri cînd va deslueşi, pe ziduri zgîriate cu un cui ruginit,

Obscurele iniţiale

W. M.

P.-S. Redeschid prezenta spre a adăuga că prietenul nostru comun, mister *Thomas Traddles (care nu ne-a părăsit încă şi arată cît se poate de bine), a plătit şi datoria şi cheltuielile în numele atît de nobilei* miss *Trotwood, şi că atît eu, cît şi familia sîntem în culmea fericirii pămînteşti.*

CAPITOLUL

LV

FURTUNA

Mă apropii acum de un episod din viața mea atît de viu încă, atît de înfricoșător și atît de strîns legat prin nenumărate fire, dintre cele mai variate, de tot ce l-a precedat în aceste pagini, încît, de la începutul acestei istorisiri, pe măsură ce înaintam l-am văzut crescînd mereu, mai mare și mai mare, ca pe un turn înalt în mijlocul cîmpiei și aruncîndu-și umbra fatidică pînă și asupra măruntelor întîmplări ale copilăriei mele.

Ani de-a rîndul, după ce s-a consumat, adesea l-am retrăit în vis. În asemenea măsură m-a zdruncinat puternica impresie ce mi-a lăsat-o, încît în tăcerea nopții mi se părea că furia lui continuă să bîntuie cu turbare odaia-mi liniștită. Se întîmplă uneori și în ziua de azi să mi se arate în vis, însă la intervale mai lungi și imprevizibile. Și nu cunosc asociație mai irezistibilă decît aceea dintre o furtună puternică sau cea mai vagă aluzie la un țărm bătut de valuri și episodul cu pricina. Voi încerca să aștern pe hîrtie întîmplările așa cum le văd, simplu și clar. Nu le evoc, ci le văd aievea ; căci se desfășoară din nou sub ochii mei.

Apropiindu-se ziua cînd urma să plece corabia cu emigranți, buna mea dădacă a venit la Londra (cînd ne-am văzut întîia oară a fost aproape zdrobită de durere auzind ce nenorocire mă lovise). Eram mai tot timpul cu dînsa, cu fratele ei și cu Micawberii (care acum se întîlneau foarte des), pe Emily însă n-o vedeam de fel.

Într-o seară, cînd nu mai rămăsese decît puţină vreme pînă la ridicarea ancorei, stăteam singur cu Peggotty şi cu fratele ei. Am discutat mai ales despre Ham. Peggotty ne-a povestit cu cîtă duioşie îşi luase rămas bun de la ea înaintea plecării ei la Londra şi de cîtă bărbăţie şi calm dăduse dovadă. Mai ales în ultima vreme, cînd, după părerea ei, fusese mai greu încercat decît oricînd. Toate acestea alcătuiau pentru o fiinţă afectuoasă ca Peggotty un subiect despre care putea vorbi fără a osteni vreodată, iar însufleţirea cu care noi urmăream ceea ce avea de povestit dînsa, care se aflase în preajma lui atîta vreme, era aceeaşi cu a ei în timp ce depăna firul celor petrecute.

Între timp, mătuşa şi cu mine renunţasem la cele două căsuţe din Highgate ; eu fiindcă aveam de gînd să plec în străinătate, iar mătuşa fiindcă voia să se mute înapoi în căsuţa ei de la Dover. Temporar luasem cu chirie o locuinţă în Covent Garden. Întorcîndu-mă pe jos spre casă în seara cînd am dus această conversaţie şi gîndindu-mă la cele ce discutasem cu Ham cu prilejul ultimei vizite la Yarmouth, am început să mă îndoiesc c-ar fi bine să predau scrisoarea pentru Emily în clipa cînd îmi voi lua bun rămas de la unchiul ei pe bordul corăbiei, socotind că ar fi mai înţelept să-i scriu chiar acum. Am chibzuit că, poate, după ce va primi scrisoarea, va dori să-i trimită prin mine cîteva cuvinte de mîngîiere nefericitului ei fost logodnic. Era datoria mea să-i ofer această posibilitate.

De aceea, înainte de a mă duce la culcare, m-am aşezat în odaia mea şi i-am scris. I-am spus că l-am văzut şi că mi-a cerut să-i comunic cele amintite de mine la locul cuvenit în aceste pagini. Am repetat întocmai mesajul lui. Nu era nevoie să adaug nimic, nici chiar dacă aş fi avut dreptul s-o fac. Devotamentul, dragostea oglindite în el n-aveau nevoie să fie împodobite nici de mine, nici de nimeni altul. Am lăsat scrisoarea afară, ca să fie expediată a doua zi de dimineaţă, împreună cu cîteva rîn-

duri adresate lui *mister* Peggotty, prin care-l rugam să i-o înmîneze ; şi m-am culcat în revărsatul zorilor.

Eram mult mai obosit decît îmi dădeam seama ; şi neputînd adormi decît după ce soarele se înălţase pe cer, am zăcut în pat, fără a mă odihni, pînă tîrziu a doua zi. M-a trezit prezenţa mătuşii, care stătea în tăcere lîngă patul meu. Am simţit-o în somn, aşa cum cred că toţi simţim asemenea lucruri.

— Trot dragă, mi-a zis cînd am deschis ochii, nu mă puteam hotărî să te trezesc. A venit *mister* Peggotty ; să-l poftesc sus ?

I-am spus „da", şi o clipă mai tîrziu şi-a făcut apariţia.

— *Mas'r* Davy, mi-a zis după ce mi-a strîns mîinile, i-am înmînat lui Em'ly scrisoarea, şi dînsa, *sir*, a scris rîndurile astea ; şi m-a rugat să vă cer să le citiţi, şi dacă nu găsiţi nimic rău în ele, s-aveţi grijă să-i ajungă.

— Dumneata le-ai citit ? am întrebat.

A dat din cap, îndurerat. Am deschis plicul şi am citit cele ce urmează :

Am primit veştile trimise. Vai, ce-aş putea să-ţi scriu spre a-ţi mulţumi pentru bunătatea şi binefăcătoarea grijă arătate ? !

Am pus cuvintele tale la inimă. Şi acolo le voi păstra pînă oi muri. Sînt ca nişte ghimpi ascuţiţi, dar îmi aduc atîta mîngîiere ! Citindu-le, m-am rugat, vai cît de fierbinte m-am rugat ! Cînd văd ce om eşti şi ce om e unchiul, îmi dau seama cum trebuie să fie Dumnezeu şi mă încumet să plîng la picioarele lui.

Adio pentru totdeauna. Acuma, scumpul meu, prietenul meu, îmi iau rămas bun de la tine pe lumea asta. Pe altă lume, de voi fi iertată, s-ar putea să mă trezesc copil şi să vin spre tine. Mii de mulţumiri şi binecuvîntări. Rămîi cu bine, pentru totdeauna.

La aceste rînduri udate cu lacrimi se mărginea scrisoarea.

— Pot să-i spun lui Em'ly că n-aţi găsit nimic rău şi că o să fiţi atît de bun s-aveţi grijă să-i ajungă ? m-a întrebat *mister* Peggotty după ce am citit-o.

— Nu încape vorbă, i-am zis, dar cred...

— Da, *mas'r* Davy ?

— Cred c-am să mă duc chiar eu pînă la Yarmouth, am urmat. Am timp să mă duc şi să mă întorc înainte de plecarea corăbiei. Mereu mă gîndesc la el şi la singurătatea lui ; a-i înmîna lui acuma răvaşul acesta scris de mîna ei şi a-ţi da dumitale putinţa să-i spui în clipa plecării că l-a primit, ar fi o mîngîiere pentru amîndoi. I-am făgăduit solemn, dragului şi scumpului meu prieten, că voi aduce la îndeplinire însărcinarea ce mi-a dat, şi nu înţeleg să precupeţesc nimic pentru a o duce la bun sfîrşit. Drumul e un fleac pentru mine. N-am astîmpăr, şi călătoria îmi va prii. Am să plec astă-seară chiar.

Deşi a încercat, cu mult zel, să mă abată de la această hotărîre, mi-am dat seama că era de o părere cu mine ; şi asta, dacă aş mai fi simţit nevoia să mă întărească cineva în intenţiile mele, ar fi fost mai mult decît de ajuns. La rugămintea mea, s-a dus pînă la staţia diligenţelor şi mi-a rezervat locul de pe capră. Seara am pornit-o cu poştalionul pe şoseaua pe care o străbătusem de atîtea ori în atîtea şi atîtea împrejurări.

— Nu vi se pare că cerul e cu totul neobişnuit ? l-am întrebat pe vizitiu la primul popas, după ce am ieşit din Londra. Nu-mi amintesc să fi văzut vreodată un cer ca ăsta.

— Nici eu... n-am mai pomenit cer ca ăsta, mi-a răspuns. Semn de furtună, *sir*. Cred c-o să fie prăpăd pe mare, şi asta curînd.

Era o sumbră învolburare — întreruptă ici-colo de nişte pete de culoarea fumului ce iese din lemnele ude — alcătuită din nori ce zburau înghesuiţi unii peste alţii în

grămezi dintre cele mai stranii, închipuind în văzduh înălțimi care depășeau depărtarea dintre noi și cele mai adînci hăuri ale pămîntului, înălțimi de la care luna bezmetică părea să se azvîrle, ca și cum, în mijlocul înfiorătoarei tulburări a legilor naturii, s-ar fi rătăcit și ar fi fost cuprinsă de spaime. Toată ziua bătuse vîntul ; și acuma se înteţea, urlînd nemaipomenit de tare. După un ceas, devenise și mai puternic ; cerul era încă și mai înnorat, și vîntul sufla straşnic.

Dar pe măsură ce se apropia noaptea, norii s-au îndesit și au acoperit tot cerul, care acum era foarte întunecat, iar vîntul a început a bate tot mai aprig. A continuat să-și sporească viteza pînă ce caii abia-l mai puteau înfrunta. În mai multe rînduri, în bezna nopții (era pe la sfîrșitul lui septembrie, cînd nopțile nu sînt scurte), caii înaintași se întorceau în loc sau se opreau brusc ; și nu o dată am avut motive serioase de a ne teme că diligența va fi răsturnată de vînt. Rafale iuți de ploaie, ca niște averse de oțel, au premers furtunii ; și de fiece dată cînd găseam adăpost sub copaci sau lîngă vreun zid ce bara calea vîntului, opream bucuroși, pur și simplu pentru că era cu neputință să continuăm bătălia.

Cînd s-a crăpat de ziuă, a pornit a sufla tot mai aprig. Apucasem eu la Yarmouth o vreme cînd marinarii ziceau că vîntul bubuia precum tunurile mari, dar ceva asemănător sau cît de cît apropiat nu pomenisem niciodată. Am ajuns la Ipswich [1] foarte tîrziu, deoarece, după primele zece mile de drum, nu înaintasem decît opintindu-ne și luptînd la fiecare pas ; și în piața orașului am găsit un pîlc de oameni care se sculaseră din pat în puterea nopții, de teamă ca nu cumva să se prăbușească hornurile peste ei. Cîțiva dintre aceștia, apropiindu-se de curtea hanului, în timp ce se schimbau caii, ne-au povestit că foi grele de plumb fuseseră smulse de pe turnul

[1] Oraș situat cam la jumătatea distanței dintre Londra și Yarmouth și la 18 km de litoral.

înalt al unei biserici şi azvîrlite pe o uliţă învecinată, împiedicînd trecerea. Alţii ne-au istorisit că ţăranii veniţi de prin satele megieşe văzuseră copaci uriaşi smulşi din rădăcini şi clăi întregi de fîn împrăştiate peste drumuri şi peste ogoare. Şi furtuna nu slăbea deloc ; dimpotrivă, vîntul bătea şi mai tare.

Pe măsură ce, luptînd din greu, ne apropiam de mare, dincotro sufla vîntul către uscat, puterea lui devenea tot mai înfricoşătoare. Cu mult înainte de a se întrezări marea, i-am simţit pe buze spuma şi ne-a întîmpinat o burniţă sărată. Apele mării se revărsaseră, acoperind pe distanţe de mile şi mile smîrcurile din jurul Yarmouthului ; şi fiecare pînză de apă şi fiecare băltoacă se zbătea amarnic de mal, mici brizanţi spărgîndu-se cu furie în calea noastră. Cînd am dat cu ochii de mare, valurile ce se ridicau în răstimpuri la orizont deasupra genunii clocotitoare păreau crîmpeie dintr-o priveliştе cu tunuri şi clădiri de pe un alt tărîm. Şi cînd, în cele din urmă, am ajuns în oraş, oamenii cu părul răvăşit au ieşit în prag, minunîndu-se că diligenţa răzbise pînă acolo pe o noapte ca aceea.

Am tras la vechiul han şi apoi m-am dus să văd marea, împleticindu-mă pe uliţa plină de nisip şi alge şi împroşcată cu spumă, temîndu-mă să nu-mi cadă în cap vreo ţiglă sau vreo cărămidă şi ţinîndu-mă, în colţurile mai expuse, de trecătorii ce-mi ieşeau în cale. Cînd m-am apropiat de plajă, am dat ochi nu numai cu toţi pescarii, ci cu aproape jumătate din locuitorii oraşului care, adăpostiţi pe după case, aşteptau ; din cînd în cînd, cîte unii înfruntau urgia, ca să arunce o privire spre larg, şi cînd încercau să se întoarcă, umblînd în zigzag, erau luaţi pe sus de vînt.

Alăturîndu-mă acestor grupuri, am dat peste femei care-şi boceau soţii plecaţi pe mare la pescuit de heringi sau stridii, avînd temei să creadă că pieriseră înainte ca să poată ajunge în siguranţă. În mulţime se aflau pescari

bătrîni, cu părul sur, care clătinau din cap, privind cînd la ape, cînd la cer, şi mormăiau între ei ; armatori foarte consternaţi şi neliniştiţi ; copii ce se înghesuiau unii într-alţii, uitîndu-se întrebători la oamenii mai vîrstnici ; chiar şi vajnici marinari, care din locuri ferite, febrili şi încordaţi, scrutau marea cu ocheanele ca şi cum ar fi pîndit mişcările unui inamic.

Marea furioasă — cînd în mijlocul haosului aceluia al vîntului orbitor, al firelor de nisip şi al pietrelor ce zburau în toate părţile şi în mijlocul acelor zgomote înfricoşătoare, găseam o clipă de răgaz s-o privesc — mă uluia. Talazuri cît zidul se apropiau rostogolindu-se, şi după ce creşteau la nesfîrşit, se prăvăleau, spărgîndu-se de ţărm, de parcă ar fi vrut să înghită oraşul. Resacul [1] se năpustea spre larg, mugind răguşit, şi parcă deschidea hrube adînci sub mal, urmărind să surpe pămîntul. Valuri cu coama albă năvăleau tunînd şi se spulberau înainte de a ajunge la ţintă — fiecare strop al lor păstrîndu-şi parcă întregi furia şi forţa iniţială — se precipitau să alcătuiască noi monştri. Dealurile ondulate se prefăceau în căi adînci, iar văile ondulate (deasupra cărora zbura uneori singuratică pasărea furtunii) se înălţau, devenind dealuri ; masele de apă zgîlţîiau ţărmul cu un zgomot infernal ; formele abia închegate se avîntau clocotitoare, căutînd să-şi schimbe înfăţişarea şi locul, alungind alte forme şi mînîndu-le înainte ; ţărmul cel închipuit de la orizont, cu turnurile şi clădirile sale, se ridica şi se prăbuşea ; iar grămezile de nori întunecaţi, care coborîseră foarte jos, goneau deasupra creştetelor celor de faţă ; şi mi se părea că sub ochii mei se produc prăpădul şi prăbuşirea întregii firi.

Negăsindu-l pe Ham printre cei atraşi de această furtună de pomină — pentru că şi în ziua de azi mai e socotită cea mai năprasnică din cîte s-au abătut asupra

[1] Resac : întoarcerea violentă a unui val după ce s-a lovit de un obstacol.

acelor locuri — am pornit spre locuința lui. Era zăvorîtă ; și cînd, după ce am bătut la ușă, nu mi-a răspuns nimeni, m-am dus, apucînd pe uliţe dosnice și drumuri ferite, la șantierul unde lucra. Aici am aflat că plecase la Lowestoft, să efectuze niște reparații la care era nevoie de prioceperea lui, și că avea să se înapoieze a doua zi de dimineață, devreme.

M-am întors la han ; și pînă m-am spălat și m-am schimbat și am încercat să dorm, s-a făcut ceasul 5 după amiază. Nu trecuseră nici cinci minute de cînd coborîsem în cafenea și mă așezasem lîngă cămin, cînd chelnerul care venise să aţîţe focul, vrînd să intre în vorbă cu mine, mi-a spus că două corăbii, încărcate cu cărbuni, se scufundaseră, cu întregul echipaj, la cîteva mile depărtare și că și alte cîteva vase fuseseră văzute luptînd cu furtuna în apropierea radei și făcînd sforțări deznădăjduite de a se ţine departe de ţărm. „Milostivească-se Domnul de ele și de toți bieții marinari, a adăugat chelnerul, dacă o fi să mai avem încă o noapte asemenea celei trecute !“

Eram foarte deprimat ; mă simţeam tare singur ; și absența lui Ham mă neliniștea peste măsură. Evenimentele din urmă mă tulburaseră adînc, deși nu-mi dădeam seama cît de adînc, și mă zăpăcise vîntul năprasnic pe care-l înfruntasem atîta vreme. Gîndurile și amintirile mi-erau atît de învălmășite, încît nu mai aveam reprezentări clare despre timp și spațiu. De pildă, dacă aș fi ieșit în oraș, nu m-aș fi mirat, cred, să întîlnesc un cunoscut de care știam că trebuie să fie la Londra. În privința asta, dacă mă pot exprima astfel, conștiința mea manifesta o ciudată confuzie. Și totuși erau prezente toate reminiscențele pe care le trezeau, firește, locurile acelea ; și acestea erau deosebit de vii și limpezi.

Fiind în această stare de spirit, s-a făcut pe loc, în mod involuntar, o legătură între tragicele veşti împărtășite de chelner și îngrijorarea pricinuită de absența lui

Ham. Mi s-a strecurat în suflet temerea că Ham s-ar putea să se înapoieze de la Lawestoft pe mare şi că s-ar putea îneca. Temerile mele au crescut în aşa măsură, încît, înainte de a lua masa, m-am hotărît să mă mai duc o dată la şantier şi să-l întreb pe patronul lui dacă i se părea cît de cît probabil ca Ham să încerce să se întoarcă pe mare. Fiind decis, în cazul cînd mi-ar da cel mai slab temei pentru o asemenea presupunere, să plec la Lowestoft, pentru a-l opri, înapoindu-ne împreună pe uscat.

Am spus în grabă ce să mi se pregătească pentru cină şi iar am dat fuga la şantier. Am ajuns la timp, căci proprietarul, cu o lanternă în mînă, tocmai zăvora poarta. A rîs cînd i-am pus întrebarea şi mi-a zis că nu aveam de ce să mă tem, fiindcă nici un om în toate minţile şi nici chiar un smintit n-ar ieşi pe mare pe asemenea furtună, şi cu atît mai puţin Ham Peggotty, care era născut marinar.

Pătruns de acest adevăr de care-mi dădusem şi eu atît de bine seama dinainte, încît, sincer spun, mi-a fost ruşine să fac demersul pe care, neputîndu-mă stăpîni, totuşi îl făcusem, m-am întors la han. Cu toate că părea de necrezut, am avut impresia că intensitatea furtunii era în creştere. Urletele şi mugetele vîntului, pîrîitul şi scîrţîitul uşilor şi ferestrelor, vîjîitul hornurilor, impresia că se clătina chiar casa în care mă adăposteam, bubuitul năprasnic al mării erau mai înfricoşătoare decît dimineaţa. Pe deasupra, acum se lăsase şi o beznă de nepătruns ; o beznă care, adăugată furtunii, stîrnea noi temeri, unele întemeiate, altele născocite.

N-am putut mînca. Nu-mi găseam astîmpăr şi nu eram în stare să mă concentrez. Nu ştiu ce din mine, răspunzînd furtunii de afară, îmi răscolea adîncurile memoriei şi le răvăşea. Şi totuşi, în vîrtejul gîndurilor care goneau nebuneşte, luîndu-se la întrecere cu marea tur-

bată, furtuna şi îngrijorarea mea în privinţa lui Ham rămîneau mereu pe primul plan.

Aproape că nu m-am atins de mîncare, în schimb am încercat să mă înviorez cu un pahar, două de vin. Zadarnic. Fără a înceta nici o clipă să-mi dau seama de urgia de afară şi de locul în care mă aflam, am căzut într-o stare de somnolenţă lîngă cămin. Dar amîndouă aceste puncte de reper au fost puse în umbră de o spaimă nouă, imposibil de definit ; şi cînd m-am trezit — sau mai degrabă cînd m-am dezmeticit din letargia care mă pironise pe scaun — tremuram tot, cuprins de o spaimă fără obiect şi de neînţeles.

M-am plimbat încoace şi încolo, am încercat să citesc cîte ceva dintr-un vechi dicţionar geografic, am ascultat zgomotele înfricoşătoare ce se auzeau de afară ; am privit chipurile, scenele şi formele ce se înfiripau în văpăile focului. În cele din urmă, tic-tacul monoton al imperturbabilei pendule din perete m-a iritat în aşa hal, încît m-am hotărît să mă duc la culcare.

Firește că, pe o noapte ca aceea, mi-a mai venit inima la loc cînd am auzit că dintre slugile hanului cîteva se înţeleseseră să stea de strajă pînă în zori. M-am culcat peste măsură de obosit şi năuc ; dar de îndată ce m-am întins pe pat, toate aceste senzaţii au dispărut ca prin minune şi am rămas pe deplin treaz, cu toate simţurile încordate.

Ceasuri întregi am zăcut, ascultînd vîntul şi marea, închipuindu-mi ba că aud strigăte dinspre larg, ba că aud bubuituri de tun, ba zgomote produse de prăbuşirea unor case în oraş. De cîteva ori m-am sculat de m-am uitat afară, dar n-am văzut nimic altceva decît, reflectate de geamuri, pîlpîirile slabe ale lumînării, pe care o lăsasem aprinsă, sau propriul meu chip, ce mă privea din beznă cu o căutătură rătăcită.

În cele din urmă, neliniştea mea devenind insuportabilă, m-am îmbrăcat în mare grabă şi am coborît. În

bucătăria încăpătoare, unde am întrezărit bucăţi întregi de slănină şi funii de ceapă atîrnate de grinzi, i-am găsit pe cei ce rămăseseră de veghe adunaţi laolaltă, şezînd în poziţii diferite în jurul unei mese care dinadins fusese trasă de lîngă hornul cel mare şi mutată în dreptul uşii. O fetişcană drăguţă, care-şi astupase urechile cu şorţul şi-şi ţinea privirile aţintite asupra uşii, a dat un ţipăt cînd m-a văzut, crezînd că eram un strigoi ; dar ceilalţi, avînd mai mult sînge rece, s-au bucurat că li se mai adăuga cineva. Unul dintre ei, referindu-se la cele discutate pînă atunci, m-a întrebat de credeam că sufletele marinarilor de pe corăbiile încărcate cu cărbuni, care se scufundaseră, vor fi rătăcind prin furtună.

Am stat cu ei vreo două ceasuri, cred. Într-un rînd am deschis poarta curţii şi am aruncat o privire pe uliţa pustie. Nisip, alge şi stropi de spumă zburau prin văzduh ; şi n-am izbutit să închid la loc poarta şi s-o proptesc împotriva vîntului decît după ce am cerut ajutor.

Cînd într-un tîrziu, m-am întors în odaia-mi singuratică, am găsit-o cufundată în beznă ; dar eram obosit acuma, şi îndată ce m-am culcat, am căzut — ca din vîrful unui turn în fundul unei prăpăstii — într-un somn adînc. Am impresia că multă vreme, deşi visam că mă aflam altundeva şi că luam parte la tot felul de peripeţii, se făcea că vîntul sufla neîncetat. În cele din urmă am pierdut şi această ultimă legătură cu realitatea şi am visat că mă aflam, împreună cu doi prieteni scumpi — cine erau aceşti doi prieteni nu ştiu —, la asediul unui oraş, în mijlocul unei puternice canonade.

Bubuitul tunurilor fiind asurzitor şi neîntrerupt, n-am putut auzi ceva ce ţineam foarte mult să aud, şi pînă la urmă, făcînd o sforţare mai mare, m-am trezit. Era ziua-n amiaza mare — trebuie să fi fost ceasurile 8 sau 9 ; în locul bateriilor mugea furtuna şi cineva bătea şi striga la uşă.

— Ce s-a întîmplat ? am întrebat.

— O corabie care se scufundă ! Aici, aproape !

Am sărit din pat şi am întrebat de ce vas era vorba.

— Un *schooner* [1] din Spania sau din Portugalia, cu o încărcătură de fructe şi de vin. Grăbiţi-vă, *sir*, dacă vreţi să-l vedeţi ! Pe plajă, oamenii spun c-are să se sfărîme dintr-o clipă în alta.

Glasul s-a depărtat, strigînd pe scări, iar eu m-am îmbrăcat cît de repede am putut şi am dat buzna pe uliţe.

Am văzut un mare număr de oameni, care toţi alergau în aceeaşi direcţie, către plajă. Am alergat şi eu într-acolo, întrecîndu-i pe unii, şi foarte curînd m-am trezit în faţa mării furioase.

Între timp, vîntul se potolise puţin, nu mai mult decît ar fi scăzut canonada din vis dacă din sutele de tunuri care bubuiau ar fi amuţit vreo jumătate de duzină. Dar marea, răscolită de furtuna care bîntuise toată noaptea, părea mult mai înspăimîntătoare decît o văzusem în ajun. Părea *umflată* sub toate aspectele ; şi înălţimea la care se ridicau brizanţii, săltînd care de care mai sus, prăvălindu-se unii peste alţii şi rostogolindu-se pe plajă în şiruri nesfîrşite, era cu adevărat înfricoşătoare.

Atîta am fost de buimăcit de zgomotul asurzitor făcut de vînt şi de valuri, de forfota mulţimii şi de zăpăceala de nedescris, de efortul supraomenesc de a mă ţine în picioare, în pofida furtunii, încît, cînd m-am uitat în larg, să văd şi eu corabia ce se scufunda, n-am văzut altceva decît coamele înspumate ale talazurilor. Un pescar îmbrăcat sumar, care stătea lîngă mine, mi-a arătat cu braţul gol către stînga (pe braţ avea un tatuaj reprezentînd o săgeată aţintită în aceeaşi direcţie). Şi atunci, o, Doamne-Dumnezeule mare, deodată am văzut-o foarte aproape.

Unul dintre catarge se frînsese la vreo şase sau opt picioare deasupra punţii şi atîrna peste bord într-un văl-

[1] Corabie de mărime mijlocie, cu două catarge.

măşag de vele, de straiuri, sarturi şi scote ; şi în timp ce *schooner*-ul se zbătea pradă tangajului şi ruliului — fără nici o clipă de răgaz şi cu neînchipuită violenţă — această masă de sfărîmături izbea în bordaj de parcă ar fi vrut să-l spargă. Cei de pe corabie tocmai făceau sforţări să taie şi să se descotorosească de această parte a epavei, căci atunci cînd, prinsă de curent, corabia s-a întors cu bordul spre noi, am văzut limpede echipajul lucrînd cu topoare, în special un bărbat vînjos, cu păr lung, inelat, care se distingea de ceilalţi. Dar în clipa aceea, de pe ţărm, peste urletele vîntului şi mugetul mării, s-a înălţat un ţipăt sfîşietor ; năpustindu-se peste epava ce juca pe valuri, un talaz uriaş a măturat oameni, ghiuri, vergi, scînduri, parapet, o sumedenie de asemenea jucării, în abisul clocotitor.

Al doilea catarg, în jurul căruia fluturau zdrenţele unei vele sfîşiate de o puzderie de parîme rupte şi încîlcite, mai rezista. Acelaşi pescar mi-a spus acum la ureche, cu glas răguşit, că *schooner*-ul, după ce se izbise de fund o dată, se redresase şi acum se izbea de el a doua oară. A adăugat, cred, că foarte probabil vasul avea să se rupă în două de la mijloc, şi, firesc, am împărtăşit această părere, căci tangajul şi ruliul erau atîta de cumplite, încît nici un lucru făcut de mînă omenească nu le-ar fi putut rezista vreme îndelungată. În timp ce-mi vorbea, pe plajă a izbucnit un nou strigăt de jale ; epava se ridicase din adînc, cu patru oameni agăţaţi de grementul catargului rămas în picioare ; şi între ei, în frunte, se afla bărbatul vînjos, cu păr lung, inelat.

Pe bord era un clopot ; şi clopotul bătea, în timp ce nava se zvîrcolea de pe o parte pe alta şi se avînta ca o făptură furbată de deznădejde, fie lăsîndu-ne să-i vedem puntea în toată întinderea ei, cînd se culca pe o coastă cu faţa către ţărm, fie arătîndu-şi numai chila, cînd cu un salt bezmetic apuca spre larg ; şi dangătul, care vestea sfîrşitul acelor nenorociţi, ajungea pînă la noi purtat de

vînt. Din nou nava a dispărut, acoperită de valuri, și din nou a ieșit la suprafață. Doi oameni fuseseră înghițiți de mare. Pe țărm încordarea a crescut. Bărbații gemeau, frîngîndu-și mîinile ; femeile țipau și-și întorceau privirile. Unii alergau înnebuniți în sus și în jos pe plajă, strigînd după ajutor, cu toate că era cu neputință să fie ajutați. M-am pomenit și eu în rîndul acestora, rugîndu-mă cu înfocare de cîțiva pescari pe care îi cunoșteam să nu-i lase să piară sub ochii noștri pe cei doi nenorociți.

Gesticulînd cu înfierbîntare, tocmai izbutiseră să-mi explice — cum, nu știu, pentru că puținul ce-l puteam auzi nu eram în stare să-l înțeleg — că mai-nainte cu o oră, un echipaj îndrăzneț se străduise să iasă cu barca de salvare, dar că totul fusese zadarnic, și că întrucît nimeni nu era smintit să încerce a duce înot un odgon spre a stabili o legătură între epavă și țărm, nu mai era nimic de făcut ; cînd, deodată, am băgat de seamă că mulțimea adunată pe plajă a căzut pradă unei noi emoții și că se da în lături, și l-am văzut pe Ham croindu-și drum spre țărm.

Am alergat în întîmpinarea lui — pe cît îmi aduc aminte — ca să-mi reînnoiesc cererea de ajutor. Dar, deși năucit de spectacolul acela nemaivăzut și înfiorător, hotărîrea ce se citea pe fața lui și privirea care o arunca spre larg — aceeași privire pe care o avusese și în dimineața aceea după ce fugise Emily și pe care n-o putusem uita — m-au trezit și m-au făcut să-mi dau seama de primejdie. L-am apucat cu amîndouă brațele și i-am implorat pe oamenii cu care tocmai vorbisem să nu-i dea ascultare, să nu se facă vinovați de o crimă, să nu-l lase să se depărteze de țărm !

Un nou țipăt de groază a izbucnit pe plajă ; uitîndu-mă la epavă, am văzut cum vela, sfîșiată, după ce, lovindu-l de mai multe ori crîncen, l-a doborît pe omul

aflat la baza catargului, s-a înfășurat triumfătoare în jurul bărbatului vînjos, rămas singur pe catarg.

După această scenă și împotriva hotărîrii lui Ham, împietrit în deznădejdea lui, deprins să-i domine pe cei mai mulți dintre cei de față, mi-am dat seama că vorbesc în vînt.

— *Mas'r* Davy, mi-a spus strîngîndu-mi voios amîndouă mîinile, de mi s-or fi sfîrșit zilele, s-au sfîrșit, și pace ! Iar de nu, am s-aștept ! Dumnezeu să vă binecuvînteze și să-i binecuvînteze pe toți ! Prieteni, fiți gata ! Am pornit.

Am fost îndepărtat, nu fără menajamente, și imobilizat într-un loc unde oamenii mi-au spus, ceea ce abia am înțeles, că dînsul era hotărît să încerce, cu sau fără ajutor, și că stînd prea aproape, aș stînjeni măsurile de siguranță, tulburîndu-i pe aceia în sarcina cărora cădeau. Nu știu nici ce le-am răspuns, nici ce mi-au replicat ; dar am văzut forfotă pe plajă și oameni alergînd cu niște saule ce le desfășurau de pe un cabestan ce se afla mai încolo și pătrunzînd în mijlocul pîlcului de oameni care-l ascundeau de vederea mea. Apoi l-am văzut singur, în bluză și pantaloni marinărești : cu o saulă în mînă sau înfășurată la încheietură și cu o alta în jurul taliei, și cîțiva oameni, dintre cei mai destoinici, aflați la oarecare distanță, apucînd un capăt al saulei pe care dînsul o întindea la picioarele sale pe țărm.

Așa nepriceput cum eram, mi-am dat seama că epava stătea să se rupă. Am văzut cum se despica în două și am înțeles că acum viața celui care se ținea de catarg atîrna de un fir de păr. Totuși, nu se lăsa. Purta pe cap o beretă roșie, ciudată — nu ca beretele marinărești, ci de o culoare mai caldă ; și în timp ce ultimele cîteva scînduri care-l despărțeau de pieire crăpau, săltînd și zvîcnind, iar clopotul suna prevestitor pentru mort, l-am văzut cu toții cum o flutura în aer. Și cînd l-am văzut repetînd gestul, am crezut c-am să-mi pierd mințile, fi-

indcă mi-a trezit o veche amintire despre un prieten care mi-a fost drag cîndva.

Singur, urmărit de toţi în tăcere şi cu răsuflarea tălată şi avînd în faţă furtuna, Ham a scrutat marea, pînă ce în momentul cînd întoarcerea calului care se izbise de ţărm a produs un resac uriaş, le-a aruncat o privire celor care ţineau saula cu care era legat, şi în aceeaşi clipă s-a aruncat în apă, începînd lupta cu vîltoarea ; ba se înălţa cu dealurile, ba se prăbuşea cu văile, acoperit de spume ; apoi curentul a început să-l tîrască înapoi către uscat. Atunci s-au apucat să-l tragă de zor.

Era rănit. De unde stăteam, am văzut că faţa-i era însîngerată ; dar lui nici că-i păsa. Mi s-a părut că le-a dat în grabă instrucţiuni celor din jur să-l lase mai slobod — sau cel puţin aşa am presupus eu, judecînd după gesturile lui — şi s-a avîntat din nou.

De astă dată a înaintat către epavă ba înălţîndu-se cu dealurile, ba prăbuşindu-se cu văile, acoperit de spuma clocotitoare, tîrît cînd înspre ţărm, cînd înspre epavă, luptînd din greu, vitejeşte. Depărtarea era o nimica toată, dar trebuia să lupte pe viaţă şi pe moarte cu marea şi cu vîntul. În cele din urmă s-a apropiat. A ajuns atît de aproape, încît nu mai avea de făcut decît o singură mişcare energică şi s-ar fi putut agăţa de ea... în clipa aceea un munte de apă verde, care se năpustea către ţărm, venind dindărătul epavei, a făcut un salt fantastic peste ea, şi epava a dispărut.

Alergînd către locul unde-l trăgeau la mal, am văzut jucînd pe ape cîteva aşchii de lemn ca şi cum nu s-ar fi spart decît o balercuţă. Pe feţele tuturor se citea consternarea. L-au tras pînă la picioarele mele — în nesimţire — fără viaţă. L-au transportat în casa mea mai apropiată ; şi cum, de astă dată, nu m-a mai împiedicat nimeni, am rămas lîngă el, ajutîndu-le în timp ce încercau toate mijloacele pentru a-l readuce la viaţă ; fusese

însă lovit mortal de valul acela uriaș, și inima-i mărinimoasă încetase pentru totdeauna să mai bată.

Cînd, după ce s-a făcut tot ce era cu putință și a pierit orice nădejde, am dat să mă așez lîngă pat, ca să-l veghez, un pescar care mă cunoștea de pe vremea cînd și eu și Emily eram copii m-a chemat în șoaptă la ușă.

— *Sir*, mi-a zis, în timp ce lacrimile îi curgeau pe fața bătută de vînt, care, ca și buzele-i tremurînde, era palidă, cenușie, vă rog să veniți puțin cu mine.

În căutătura lui am regăsit vechea amintire de curînd trezită. Cutremurat, l-am întrebat, rezemîndu-mă de brațul ce mi-l oferise ca să mă susțină :

— Au scos cumva valurile vreun cadavru la mal ?

Mi-a zis :

— Da.

— Al unui cunoscut ?

Nu mi-a răspuns.

Dar m-a condus pe țărm. Și pe porțiunea unde cîndva Emily și cu mine, doi copii, obișnuiam să culegem scoici — pe porțiunea unde zăceau împrăștiate de vînt rămășițele vechiului barcaz sfărîmat de furtună noaptea trecută, în mijlocul ruinelor căminului pe care-l necinstise — l-am văzut, zăcînd cu capul pe braț, așa cum adesea îl văzusem dormind la școală.

CAPITOLUL

LVI

RANA NOUĂ ŞI CEA VECHE

Nu era nevoie, o, Steerforth, să-mi spui, cînd am vorbit ultima oară, în ceasul care, pentru nimic în lume, n-aş fi crezut că va fi al despărţirii noastre pentru eternitate, nu era nevoie să-mi spui : „Adu-ţi aminte de părţile mele bune !" Aşa făcusem întotdeauna ; şi oare aş fi putut face altfel acum, în faţa acestei privelişti ?

Au adus o targă, pe care l-au aşezat şi l-au acoperit cu un prapur. L-au ridicat şi l-au purtat către casele din apropiere. Toţi cei care duceau targa îl cunoşteau, ieşiseră cu el în larg, în văzuseră vesel şi cutezător. Au trecut cu el prin larma năprasnică — un pîlc tăcut în mijlocul tumultului ; şi l-au dus către căsuţa în care Moartea deja intrase.

Dar cînd au lăsat jos targa în prag, s-au uitat unul la altul, apoi la mine şi şi-au vorbit în şoaptă. Ştiam de ce. Li se părea c-ar fi nepotrivit să-l aşeze în liniştea aceleiaşi încăperi.

Am mers mai departe şi ne-am lăsat povara la han. Îndată ce mi-am putut aduna gîndurile, am trimis să-l cheme pe Joram şi l-am rugat să găsească un vehicul care să-l transporte la Londra chiar în noaptea aceea. Ştiam că această sarcină precum şi neplăcuta datorie de a o pregăti pe maică-sa să-l primească nu le puteam îndeplini decît eu ; şi doream să le îndeplinesc în chipul cel mai conştiincios cu putinţă.

Am hotărît să călătoresc noaptea, pentru ca plecarea mea din oraș să stîrnească mai puțină curiozitate. Dar deși, cînd am ieșit cu careta din curte, urmat de ceea ce aveam în pază, era aproape miezul nopții, am găsit o mulțime de oameni care așteptau. Din loc în loc, în oraș și chiar o bucată de drum afară pe șosea. am mai văzut și alți oameni așteptînd ; în cele din urmă, însă, am rămas singur cu noaptea posomorîtă, cu priveliștea pustie și cu cenușa prieteniei din prima tinerețe.

Am ajuns la Highgate pe la prînz, pe o frumoasă zi de toamnă, cînd pămîntul răspîndea mireasma frunzelor căzute, iar prin frunzișul galben, roșu, cafeniu, destul de bogat, care mai înveșmînta copacii, lucea soarele. Ultima milă am străbătut-o pe jos, gîndindu-mă la ceea ce aveam de făcut ; vehiculul, care mă însoțise tot timpul nopții, îl lăsasem în urmă, să aștepte dispoziția de a continua drumul.

Cînd am ajuns, am găsit casa neschimbată. Jaluzelele erau trase, nici un semn de viață în trista curte pavată cu piatră, unde aceeași alee acoperită ducea spre ușa de mult nefolosită. Vîntul încetase aproape cu totul și nu se simțea nici o adiere.

La început n-am avut curajul să sun la poartă ; și după ce am sunat, mi s-a părut că sunetul clopoțelului vestea esența mesajului ce-l aduceam. Slujnica cea mică a ieșit cu cheia în mînă ; și uitîndu-se foarte grav la mine, în timp ce deschidea poarta, mi-a spus :

— Vă rog să mă iertați, *sir*. Sînteți cumva bolnav ?

— Am trecut prin multe încercări și sînt ostenit.

— S-a întîmplat ceva, *sir* ?... *Mister* James ?...

— Ssst ! i-am zis. Da, s-a întîmplat ceva și trebuie să-i dau de știre lui *missis* Steerforth. E acasă ?

Mi-a răspuns, îngrijorată, că stăpîna ieșea foarte rar chiar și cu trăsura ; că stătea mai mult în odaia ei ; că nu primea pe nimeni, dar că pe mine mă va primi. Stă-

pînă se afla sus, mi-a zis, și *miss* Dartle era cu ea. Ce să-i spună din partea mea ?

După ce i-am atras atenția să-și țină firea și să se mărginească să predea cartea mea de vizită spunîndu-i că așteptam, am luat loc în salon (unde ajunseserăm între timp), pînă la întoarcerea ei. Nu mai avea aerul îmbietor de altădată, și jaluzelele erau pe jumătate trase. Harpa nu mai fusese atinsă de multă, multă vreme. Portretul care-l reprezenta ca băiat atîrna la locul lui. Scrinul în care maică-sa îi păstra scrisorile se afla la locul lui. M-am întrebat dacă le mai recitea vreodată ; dacă le va mai reciti vreodată !

Domnea o asemenea liniște, încît am auzit pașii ușori ai slujnicei pe scară. Cînd s-a întors, mi-a spus că *missis* Steerforth, fiind bolnavă, nu putea coborî, dar că m-ar primi bucuroasă dacă aș binevoi să poftesc în odaia ei. Peste cîteva secunde mă aflam în fața ei.

Era în odaia lui ; nu în a ei. Mi-am dat seama, firește, că se mutase acolo ca să-i păstreze mai bine amintirea ; și că din același motiv lăsase neatinse numeroasele mărturii ale vechilor lui îndeletniciri și distracții, de care era înconjurată. De cum am intrat, mi-a spus, însă, cu glas stins, că se mutase aici pentru că odaia ei era nepotrivită cu infirmitatea de care suferea ; dar ținuta-i mîndră înlătura orice îndoială.

Lîngă jilțul ei stătea, ca de obicei, Rosa Dartle. Din prima clipă cînd ochii ei negri s-au oprit asupra mea, am înțeles că ghicise că aduceam vești proaste. Pe loc, cicatricea a devenit vizibilă. S-a dat cu un pas înapoi, pentru ca *missis* Steerforth să nu-i poată vedea fața, și m-a cercetat cu privirea aceea pătrunzătoare care nu șovăia și nu tresărea niciodată.

— Îmi pare rău să văd că sînteți în doliu, *sir*, mi-a spus *missis* Steerforth.

— Am rămas văduv, din nefericire, i-am zis.

— Sînteţi încă prea tînăr pentru o pierdere atît de grea, mi-a răspuns. Sînt foarte îndurerată. Sînt foarte îndurerată. Sper că Timpul are să vă aline durerile.

— Sper că Timpul, i-am zis privind-o în ochi, ne va alina tuturor durerile. Trebuie, stimată *missis* Steerforth, să fim pătrunşi cu toţii de această credinţă în ceasul de grea încercare.

Tonul meu grav şi lacrimile ce-mi umeziseră ochii au alarmat-o. Brusc, gîndurile ei parcă s-au oprit şi şi-au schimbat cursul.

Am încercat să-mi controlez glasul şi să-i rostesc numele încet, dar a tremurat. Dînsa l-a repetat în şoaptă de două sau trei ori. Apoi, silindu-se să-şi păstreze calmul, m-a întrebat :

— Fiul meu e bolnav ?

— Foarte bolnav.

— L-aţi văzut ?

— Da.

— V-aţi împăcat ?

Nu-i puteam spune nici da, nici nu. Şi-a întors uşor capul către locul unde adineauri se mai aflase Rosa Dartle, şi în clipa aceea, din vîrful buzelor, i-am spus Rosei : „A murit !“

Ca s-o împiedic pe *missis* Steerforth să se uite la Rosa Dartle şi să citească limpede pe faţa ei ceea ce încă nu era pregătită să afle, m-am grăbit să-i întîmpin privirea : dar am apucat să văd că Rosa Dartle şi-a ridicat braţele spre cer, cu vehemenţa groazei şi a deznădejdii, şi apoi şi-a acoperit faţa cu mîinile.

Frumoasa *missis* Steerforth — care semăna atît de mult, o, atît de mult cu fiul ei — s-a uitat la mine cu o privire fixă şi şi-a dus mîna la frunte. Am rugat-o să fie calmă şi să se pregătească pentru vestea pe care trebuia să i-o dau ; ar fi trebuit mai degrabă s-o implor să plîngă, căci stătea ca o stană de piatră.

— Ultima oară cînd am fost aici, am bolborosit, *miss* Dartle mi-a spus că vîntura mările. Acum două nopți a fost o furtună groaznică pe mare. Dacă, așa cum mi s-a spus, în noaptea aceea s-a aflat într-adevăr pe mare, în apropierea unei coaste primejdioase, și dacă vasul care a fost văzut era chiar vasul care...

— Rosa... ! a șoptit *missis* Steerforth. Apropie-te !

S-a apropiat, dar fără nici o umbră de compătimire și fără nici un menajament. Cînd privirea i s-a încrucișat cu aceea a mamei lui Steerforth, ochii îi străluceau ca două văpăi și a izbucnit într-un rîs înfiorător.

— Ei, smintito, asta-ți satisface mîndria ? *Acum* greșeala ce a săvîrșit-o față de tine... a ispășit-o cu viața lui ! M-auzi ? Cu viața lui !

Missis Steerforth, lăsîndu-se țeapănă pe speteaza jilțului, s-a holbat la ea gemînd, fără nici un cuvînt.

— Vai ! a strigat Rosa Dartle, bătîndu-se pătimaș cu pumnii în piept. Ia te uită la mine ! Geme și suspină și te uită la mine ! Uită-te-aici ! și rostind aceste cuvinte, s-a lovit peste cicatrice. Asta-i isprava fiului tău, care acum e mort !

Gemetele pe care din cînd în cînd le scotea mama lui m-au mișcat pînă în adîncul inimii. Erau mereu aceleași. Mereu nearticulate, înăbușite, urmate de o neputincioasă clătinare a capului, fără să i se citească însă vreo schimbare pe față. Țîșnind mereu din gura-i crispată printre dinții ei strînși, sa și cum fălcile i-ar fi fost încleștate și fața încremenită de durere.

— Îți mai aduci aminte cînd a făcut isprava asta ? a urmat *miss* Dartle. Îți mai aduci aminte cînd, pentru că ți-a moștenit firea și i-ai încurajat trufia și pornirile, a făcut isprava asta și m-a desfigurat pe viață ? Poftim, uită-te la mine, voi purta pînă la moarte semnul intensei sale antipatii, și jelește și suspină că l-ai crescut așa !

— *Miss* Dartle, am implorat-o, pentru numele lui Dumnezeu...

— *Vreau* să vorbesc ! m-a repezit, fulgerîndu-mă cu o privire. Dumneata să taci ! Uită-te la mine, îţi spun, mamă trufaşă a unui fiu trufaş şi făţarnic ! Jeleşte acum pentru creşterea pe care i-ai dat-o, jeleşte pentru că l-ai stricat, geme pentru că l-ai pierdut, jeleşte pentru că l-am pierdut şi eu !

Şi-a încleştat pumnul, şi întreaga-i făptură, mititică, ofilită, a început să tremure, ca şi cum patima ar fi ucis-o cu încetul.

— TU să te plîngi de încăpăţînarea lui ! a izbucnit. TU să te simţi jignită de firea lui orgolioasă ! TU, care de cînd ai încărunţit, ai opus acestor două cusururi însuşirile din care se trag şi pe care i le-ai dat de la naştere ! TU, care din leagăn l-ai crescut să fie ceea ce a fost şi ai stropşit ceea ce ar fi trebuit să fie ! Eşti răsplătită *acum* pentru atîţia ani de trudă ?

— Vai, *miss* Dartle, ruşine ! Ce cruzime !

— Ţi-am mai spus că *vreau* să-i vorbesc ! mi-a răspuns răstit. Şi nici o putere din lume n-are să mă oprească s-o fac atît cît sînt aici ! Am tăcut atîţia ani şi să nu vorbesc acum ? L-am iubit mai mult decît l-ai iubit tu vreodată ! a urmat, întorcîndu-se întărîtată către *missis* Steerforth. L-aş fi putut iubi fără a-i cere nimic în schimb ! De i-aş fi fost soţie, pentru un singur cuvînt de dragoste într-un an, i-aş fi satisfăcut toate gusturile şi toate capriciile, ca o sclavă. Da, i-aş fi fost ca o sclavă. Cine o ştie mai bine decît mine ? Ai fost pretenţioasă, mîndră, cicălitoare, egoistă. Eu l-aş fi înconjurat cu o dragoste generoasă, devotată şi aş fi călcat în picioare meschinele tale văicăreli !

Văpăi îi ieşeau din ochi şi bătea cu piciorul, ca şi cum într-adevăr le-ar fi călcat.

— Uită-te-aici ! a urmat ea, lovindu-se din nou peste cicatrice cu o mînă necruțătoare. Cînd a fost în stare să-și dea seama de ce a făcut, s-a căit ! Știam să-i cînt, și să-i vorbesc, și să-i arăt căldura pe care o simțeam pentru tot ce făcea, și să-mi însușesc cu multă osteneală cunoștințele ce-l interesau mai mult ; și-l atrăgeam. Cînd era sincer și cinstit, *mă* iubea. Da, mă iubea ! De cîte ori, după ce te expedia cu un cuvînt disprețuitor, nu m-a strîns cu dragoste la pieptul lui !

În furia-i oarbă — căci oarbă era — a rostit aceste cuvinte cu o mîndrie șfichiuitoare, și totuși însuflețită de o amintire în care a răbufnit pentru o clipă focul mocnit al unor sentimente mai duioase.

— Am ajuns o biată păpușă în mîinile lui — trebuia să mă aștept la asta, dar m-a vrăjit cu felul lui copilăros de a-mi face curte — am ajuns o jucărie pentru clipele de zăbavă, pe care putea s-o lase și s-o ia cînd voia, după toanele lui. Cînd obosea, mă simțeam și eu obosită. Și cînd s-a plictisit de mine, n-am încercat să-l recuceresc, așa cum n-aș fi acceptat niciodată să mă ia de soție silit de alții. Ne-am despărțit fără o vorbă. Poate că ai băgat de seamă și te-ai bucurat. De atunci n-am mai fost pentru voi doi decît o mobilă veche ; v-ați purtat cu mine ca și cum n-aș fi avut nici urechi, nici ochi, nici sentimente, nici amintiri. Jelești acum ? Poți să jelești pentru ce ai făcut din el ; nu pentru dragostea pe care i-ai purtat-o ! Ți-am mai spus c-a fost o vreme cînd l-am iubit mult, mai mult decît l-ai iubit tu vreodată !

Înfrunta cu ochii ei scînteietori, plini de mînie, privirea fixă și chipul crispat al lui *missis* Steerforth, și cînd gemetele s-au repetat, a rămas la fel de neînduplecată ca în fața unui tablou.

— *Miss* Dartle, i-am spus, dacă vă e inima atît de împietrită încît nu mai simțiți nimic în fața durerii unei mame...

— Dar pentru durerea mea oare cine simte ceva ? mi-a răspuns tăios. A cules ce a semănat. Las-o să geamă văzînd rodul ce l-a cules !

— Dar dacă greşelile lui... am început eu.

— Greşeli ? a strigat izbucnind în lacrimi pătimaşe. Cine îndrăzneşte să-l calomnieze ? Inima lui preţuia mai mult decît milioanele de prieteni pînă la care se cobora !

— Nimeni nu l-a putut iubi mai mult decît mine, nimeni nu-i poate purta o amintire mai pioasă, i-am răspuns. Voiam să vă spun că dacă nu vă e milă de mama lui, sau dacă greşelile lui... faţă de care aţi fost aspră...

— Asta-i o minciună ! a strigat ea, smulgîndu-şi părul cel negru. Eu una l-am iubit !

— ...dacă, într-un ceas ca acesta, nu-i puteţi uita greşelile, am urmat, uitaţi-vă la fiinţa asta ca şi cum aţi vedea-o pentru întîia oară şi daţi-i o mînă de ajutor !

Tot timpul, *missis* Steerforth a rămas neschimbată, inalterabilă ; neclintită, ţeapănă, cu privirea fixă ; scoţînd din cînd în cînd un geamăt surd, cu aceeaşi clătinare deznădăjduită a capului ; dar fără a da nici un alt semn de viaţă. Subit, *miss* Dartle s-a aruncat în genunchi la picioarele ei şi a început să-i desfacă rochia.

— Afurisit să fii ! mi-a zis, uitîndu-se la mine cu o expresie de mînie şi de durere în privire. A fost un ceas rău cînd ai pus piciorul în casa asta ! Afurisit să fii ! Pleacă !

După ce am ieşit din odaie, m-am întors precipitat să sun, ca să chem slugile. *Miss* Dartle, stînd mai departe în genunchi, o strîngea în braţe pe fiinţa împietrită, şi plîngea amarnic, sărutînd-o, strigînd-o şi legănînd-o la piept ca pe un copil, încercînd prin orice mijloc să-i trezească la viaţă simţurile amorţite. Nemaifiindu-mi frică s-o las singură cu ea, am părăsit odaia ; am dat de ştire întregului personal şi am plecat.

Ceva mai tîrziu m-am întors și l-am depus în odaia mamei sale. Dînsa, mi s-a spus, era în aceeași stare ; *miss* Dartle n-o părăsea nici o clipă ; fuseseră chemați doctori și se încercaseră fel de fel de leacuri ; dar dînsa stătea ca o stană de piatră, scoțînd numai, din cînd în cînd, un geamăt surd. Am străbătut casa cernită și am acoperit ferestrele. Ferestrele din odaia unde zăcea el le-am lăsat la urmă. I-am luat mîna ca de plumb și am dus-o la inimă ; și lumea întreagă mi s-a părut **moarte și tăcere, întreruptă** numai de gemetele mamei sale.

CAPITOLUL

LVII

EMIGRANȚII

Înainte de a mă lăsa pradă emoțiilor pricinuite de aceste nenorociri, mai aveam un lucru de făcut. Trebuia să ascund față de cei care plecau tot ce se întîmplase și să-i las să pornească în lunga lor călătorie fără să știe nimic. Și pentru aceasta n-aveam timp de pierdut.

Chiar în seara aceea l-am luat deoparte pe *mister* Micawber și i-am destăinuit totul, încredințîndu-i misiunea să vegheze ca *mister* Peggotty să nu afle de recenta tragedie. Plin de zel, a luat asupra sa această sarcină și s-a angajat să dosească orice ziar prin care, în lipsa unor asemenea măsuri de prevedere, știrea ar putea să-i parvină.

— N-are să ajungă pînă la el, *sir*, decît peste cadavrul meu ! mi-a zis *mister* Micawber, lovindu-se cu pumnul în piept.

Trebuie să spun că, în dorința de a se adapta cerințelor noii sale situații, mister Micawber luase un aer de aventurier îndrăzneț, nu cu desăvîrșire lipsit de principii, dar neînfricat și dinamic. Ai fi putut crede că era un fiu al pădurilor sălbatice, de mult deprins să trăiască în afara hotarelor lumii civilizate, care se pregătea să se înapoieze pe meleagurile de baștină.

Printre altele, își cumpărase un costum de pînză impermeabilă și o pălărie de pai cu calota foarte joasă, impregnată cu smoală. În această ținută, cu o lunetă sub braț, aruncînd cîte o privire spre cer, ca să se încredin-

ţeze dacă nu cumva se vesteşte vreme rea, avea o înfăţişare de lup-de-mare chiar alături de *mister* Peggotty. Întreaga lui familie era, ca să spun aşa, gata de luptă, *Missis* Micawber purta o bonetă foarte simplă, strînsă şi legată sub bărbie ; şi era înfofolită (cum mă înfofolise mătuşa în ziua cînd m-a primit în casa ei) într-un şal strașnic înnodat la spate în dreptul taliei. *Miss* Micawber era echipată în acelaşi fel, gata să înfrunte orice vreme ; şi nu purta nimic de prisos. *Master* Micawber, într-un tricou Guernsey [1] şi pantaloni largi, marinăreşti, dintr-o stofă nemaivăzut de păroasă, era aproape de nerecunoscut, iar copiii cei mici, împachetaţi cu grijă, în materiale impermeabile, arătau ca nişte cîrnaţi. Atît *mister* Micawber, cît şi fiul său mai mare, cu mînecile puţin suflecate, păreau oricînd gata să dea o mînă de ajutor la orice treabă, „să iasă la atac" sau să strige : „Hei-rup !"

Traddles şi cu mine aşa i-am găsit pe înserate, adunaţi pe treptele de lemn ale debarcaderului cunoscut pe atunci sub numele de Hungerford Stairs, privind cum se depărta barca în care fusese încărcată o parte din avutul lor. Îi povestisem lui Traddles cumplita nenorocire, şi acesta s-a arătat puternic zguduit ; nu încăpea îndoială că va şti să păstreze secretul şi venise cu mine să mă ajute să-mi fac această ultimă datorie. Cu acest prilej l-am luat deoparte pe *mister* Micawber şi am obţinut de la el promisiunea amintită.

Familia Micawber trăsese la un han mic, murdar şi dărăpănat, care pe vremea aceea se afla chiar lîngă Hungerford Stairs, şi ale cărui încăperi cu balcoane de lemn ieşite în afară dădeau spre fluviu. În calitatea lor de emigranţi, membrii familiei stîrneau oarecare interes în vecinătate, şi în jurul lor se strînseseră atîţia curioşi, încît am fost bucuroşi să ne retragem în odaia lor. Era una din camerele acelea cu balcon de lemn de la etaj sub care

[1] Tricou de lînă groasă, albastră, purtat de marinarii englezi ; numit astfel după insula Guernsey din Canalul Mînecii.

se ridicau apele fluxului. Le-am găsit acolo și pe mătușa și pe Agnes, care coseau niște cuverturi destinate copiilor. Peggotty, tăcută, cu vechea ei cutie de lucru, cu iardul și cu mucul de lumînare, care înfruntaseră atîtea vicisitudini, le dădea și ea o mînă de ajutor.

Mi-a venit destul de greu să răspund la întrebările ce mi le-a pus ; dar încă și mai greu mi-a venit să-i spun la ureche lui *mister* Peggotty, cînd a fost adus la *mister* Micawber, că predasem scrisoarea și că totul era în regulă. Mi-am făcut însă datoria față de amîndoi și i-am făcut fericiți. Dacă mi se putea citi pe față ce aveam în suflet, desigur că nenorocirile de care fusesem încercat în ultima vreme constituiau o explicație suficientă.

— Și, mă rog, *mister* Micawber, cînd ridică corabia ancora ? a întrebat mătușa.

Mister Micawber, socotind necesară o pregătire treptată, ca s-o menajeze pe mătușa-mea sau pe *missis* Micawber, a răspuns că avea să ridice ancora mai curînd decît își închipuise ieri.

— Presupun că echipajul bărcii v-a adus această știre, nu-i așa ?

— Chiar așa e, *ma'am*.

— Da ? i-a zis mătușa. Așadar, ridică ancora...

— Am fost înștiințat că mîine dimineață înainte de ora 7 trebuie să ne aflăm neapărat pe bord.

— Zău ! a exclamat mătușa cam iute. Ce părere aveți, *mister* Peggotty, este cu putință ?

— Da, *ma'am*. O dată cu refluxul, corabia o să coboare spre mare. Poimîine după-masă, dac-or să vină la Gravesend și-or să urce la bord, *mas'r* Davy și soră-mea o să-și poată lua rămas bun de la noi pentru ultima oară.

— Chiar așa o să facem ! am zis.

— Pînă atunci și pînă vom porni în larg, a declarat *mister* Micawber, făcîndu-mi semn cu ochiul, *mister* Peggotty și cu mine vom sta tot timpul împreună de strajă, ca să veghem asupra lucrurilor și avutului nostru. Emma,

lubito, a adăugat *mister* Micawber, dregîndu-şi glasul cu un aer solemn, prietenul meu, *mister* Thomas Traddles, are bunăvoinţa să-mi ceară, la ureche, favoarea de a i se îngădui să comande ingredientele necesare pentru prepararea unei modeste cantităţi din acea băutură care, în mintea noastră, e strîns legată de *roastbeef*-ul din bătrîna Anglie. Mă refer... într-un cuvînt, la *punch*. În împrejurări obişnuite, m-aş simţi obligat să le rog pe *miss* Trotwood şi *miss* Wickfield să ne ierte, dar...

— În ceea ce mă priveşte, a intervenit mătuşa, pot să vă asigur, *mister* Micawber, c-am să beau cu cea mai mare plăcere în sănătatea şi pentru succesúl dumneavoastră !

— Şi eu la fel ! a adăugat Agnes zîmbind.

Mister Micawber a coborît imediat în local, unde părea să se simtă ca la el acasă ; şi peste puţin s-o întors cu un ibric aburind. Am băgat de seamă că instrumentul cu care cojise lămîile era propriul lui briceag şi că acesta măsura — cum se cuvine să măsoare briceagul oricărui colonist încercat — aproape un picior ; şi că şi-l ştergea, nu fără oarecare ostentaţie, de mîneca hainei. Am constatat apoi că *missis* Micawber şi cei doi membri mai vîrstnici ai familiei erau şi ei înarmaţi cu instrumente similare, şi că fiecare dintre copii purta legată la brîu o lingură de lemn. De asemenea, *mister* Micawber, vrînd să-şi călească soţia, fiica şi fiul mai mare în vederea greutăţilor vieţii pe corabie şi în junglă, în loc să folosească pahare de vin, ceea ce lesne ar fi putut face, căci erau berechet în odaie, le-a servit *punch*-ul în nişte căni ordinare de cositor, şi niciodată nu l-am văzut mai fericit decît atunci cînd şi-a băut porţia de *punch* din cana proprie şi pe care la sfîrşit a băgat-o în buzunar.

— Ne luăm rămas bun de la luxul pe care ni-l oferă scumpa noastră patrie, a declarat *mister* Micawber, încîntat de acest sacrificiu. Locuitorii codrilor nu pot, firește, beneficia de rafinamentele ţării celor liberi !

În clipa aceea a intrat un rîndaș, să anunțe că *mister* Micawber era așteptat jos.

— Am o presimțire, a spus *missis* Micawber, lăsînd din mînă cana de cositor, că-i un membru al familiei mele.

— Dacă-i așa, draga mea, a zis *mister* Micawber, pornit și pătimaș ca totdeauna cînd era vorba de acest subiect, dat fiind că acel membru al familiei tale — oricine ar fi el, bărbat sau femeie — *ne*-a lăsat să-l așteptăm destul de mult, pot și eu acum să-l las să aștepte după bunul *meu* plac.

— Micawber, i-a spus cu glas scăzut soția sa, într-un moment ca acesta...

— Nu se cuvine „orice păcat mărunt să-l iei în seamă“ [1], a zis *mister* Micawber, ridicîndu-se de pe scaun. Emma, mustrarea e îndreptățită.

— În pagubă a fost familia mea, Micawber, nu a ta, i-a replicat dînsa. Dacă, în sfîrșit, au ajuns să-și dea seama de tot ce au pierdut datorită purtării lor și doresc să ne întindă o mînă prietenească, să n-o respingem !

— Fie, draga mea ! s-a învoit el.

— Dacă nu de dragul lor, de al meu, Micawber ! a stăruit soția.

— Emma, dacă așa înțelegi să pui problema într-un moment ca acesta, nu mai am nimic de spus, i-a răspuns. Nici acum nu-ți pot însă făgădui că voi sări de gîtul familiei tale ; dar să fii încredințată că acel membru al familiei tale care așteaptă jos nu va fi răsplătit cu răceală pentru un gest pornit din inimă.

Mister Micawber a coborît și a lipsit un răstimp, în care *missis* Micawber n-a putut alunga cu totul temerea că s-ar fi putut produce un schimb de cuvinte între el și respectivul membru al familiei ei. În cele din urmă, același rîndaș a venit din nou și mi-a înmînat un bilețel scris cu creionul, împodobit ca un document judiciar, cu inscripția : „Heep *v.* Micawber“. Am aflat din cuprinsul

[1] Citat din *Iuliu Cezar* de Shakespeare, Actul IV, scena 3.

acestuia că *mister* Micawber, fiind din nou arestat pentru datorii, era în culmea disperării şi că mă ruga să-i trimit, prin aducătorul biletului, briceagul şi cana lui de $^1/_2$ *quarter,* deoarece s-ar putea să-i fie de trebuinţă la închisoare în zilele puţine la număr ce le mai avea de trăit. De asemenea, îmi mai cerea, ca un ultim gest de prietenie, să-i plasez familia la casa de muncă a parohiei şi să uit că l-aş fi cunoscut vreodată.

Ca răspuns la acest bilet, îndată am coborît cu rîndaşul, ca să plătesc banii în cauză, şi l-am găsit pe *mister* Micawber într-un colţ, aruncînd priviri întunecate portărelului care-l înhăţase. După ce l-am scăpat, *mister* Micawber m-a îmbrăţişat cu cea mai mare căldură ; şi-a însemnat suma în carnet, şi, după cîte îmi amintesc, a făcut mare caz de o jumătate de *penny* pe care-o scăpasem din vedere cînd am făcut adunarea.

Acest carnet atît de preţios i-a amintit de o altă operaţie. Cînd ne-am întors sus, în odaie (unde, ca să se scuze, a spus că întîrziase din pricina unor împrejurări independente de voinţa lui), a scos din carnet o coală mare de hîrtie, împăturită cu grijă, acoperită cu interminabile coloane de cifre scrise citeţ şi frumos aliniate. N-am aruncat decît o ochire asupra lor, dar am impresia că asemenea adunări n-am văzut niciodată într-un caiet de aritmetică la şcoală. Era, pare-se, socoteala dobînzilor compuse cuvenite pe diferite perioade de timp la ceea ce numea „un capital de patruzeci şi una de lire, zece şilingi şi unsprezece şi jumătate *pence*". După ce şi-a revăzut cu atenţie calculele şi după ce a cîntărit mijloacele ce-i stăteau la dispoziţie, a ajuns la concluzia că trebuie să se oprească asupra cifrei care reprezenta capitalul amintit, plus dobînda compusă cuvenită pe doi ani — mai exact pe cincisprezece luni calendaristice şi paisprezece zile, socotite din ziua aceea. Şi pentru această sumă pe loc i-a înmînat lui Traddles, cu multe mulţumiri, o obligaţie scrisă foarte

curat, de mînă, de a acoperi întreaga sa datorie (ca de la bărbat la bărbat).

— Totuşi, am o presimţire, a spus *missis* Micawber, clătinînd din cap îngîndurată, că familia mea va veni pe bord înainte de plecarea noastră.

Mister Micawber avea, se vedea bine, alte presimţiri în această privinţă, dar le-a pus în cana lui personală şi le-a dat de duşcă.

— Dacă, pe drum, vi se oferă vreun prilej, să trimiteţi scrisori în ţară, a spus mătuşa, trebuie neapărat să ne scrieţi, *missis* Micawber.

— Scumpă *miss* Trotwood, i-a răspuns, nu pot decît să mă simt fericită că e cineva care aşteaptă veşti din partea noastră. Vă voi scrie, fără îndoială. Sînt încredinţată că şi *mister* Copperfield, ca un vechi şi intim prieten, n-are nimic împotrivă să primească din cînd în cînd veşti de la aceea care l-a cunoscut înainte de venirea pe lume a gemenilor.

I-am spus că voi fi bucuros să primesc ştiri ori de cîte ori va avea ocazia să-mi scrie.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, ocazii vor fi destule ! a intervenit *mister* Micawber. În zilele noastre, pe ocean mişună corăbiile ; şi e cu neputinţă să nu întîlnim numeroase corăbii pe drum. De fapt, nu-i decît o simplă transbordare, o simplă transbordare, a spus *mister* Micawber, jucîndu-se cu lornionul. Distanţa nu-i decît o născocire a închipuirii.

Mă gîndesc acum cît de ciudat, dar cît de caracteristic era pentru *mister* Micawber faptul că atunci cînd la Londra s-a mutat la Canterbury a vorbit ca şi cum s-ar fi mutat la capătul pămîntului ; şi că atunci cînd a părăsit Anglia, pentru a emigra în Australia, a vorbit ca şi cum ar fi făcut doar o mică excursie peste Canalul Mînecii.

— În cursul călătoriei, a spus *mister* Micawber, îmi voi da osteneala să-i mai distrez din cînd în cînd cu cîte o poveste ; şi trag nădejde că în sala de mese, în jurul

focului, glasul fiului meu Wilkins are să fie ascultat cu plăcere. Şi *missis* Micawber, după ce nu va mai suferi de rău de mare — sper că expresia nu este necuviincioasă — îndrăznesc să cred că le va cînta *Micuţul Tafflin*. Sînt convins că adesea vom zări tăindu-ne calea delfini şi marsuini la prova, şi că tot timpul vom avea multe lucruri interesante de văzut atît la babord, cît şi la tribord. Într-un cuvînt, a încheiat *mister* Micawber, cu obişnuitul lui aer distins, e foarte probabil că vom găsi atîtea lucruri interesante în văzduh şi pe mare, încît, atunci cînd gabierul, de veghe în vîrful arborelui mare, va striga : „Pămînt !", vom fi cît se poate de miraţi.

Şi rostind aceste cuvinte, şi-a golit cana de cositor cu un gest elegant, ca şi cum ar fi şi ajuns la capătul călătoriei şi ar fi absolvit cu succes un examen greu, în faţa celor mai înalte autorităţi navale.

— Nădejdea *mea*, scumpe *mister* Copperfield, mi-a declarat *missis* Micawber, este că va veni ziua cînd, datorită anumitor ramuri ale familiei noastre, vom ajunge să trăim din nou în patrie. Nu te încrunta, Micawber ! Nu mă refer la familia mea, ci la copiii copiilor noştri. Oricît de înalt să fie copacul, a urmat *missis* Micawber, clătinînd din cap, frunzele cad tot pe pămînt ; şi cînd spiţa noastră va dobîndi faimă şi avere, mărturisesc deschis că aş dori ca averea ei să se reverse în sipetele Britaniei !

— Draga mea, a zis *mister* Micawber, Britania să se descurce singură. Trebuie să mărturisesc că niciodată n-a făcut nimic de seamă pentru mine şi că nu ard de dorinţa de a întreprinde ceva în acest sens.

— Aici greşeşti, Micawber ! i-a ripostat *missis* Micawber. Pleci în ţara asta depărtată spre a întări, nu spre a slăbi legăturile dintre tine şi Albion.

— Îţi repet, iubito, a declarat *mister* Micawber, că legăturile despre care vorbim nu mi-au creat nici o obligaţie personală, aşa că nu prea mă interesează întărirea lor.

— Micawber, i-a zis *missis* Micawber, nici aici n-ai dreptate. Nu-ţi cunoşti posibilităţile, Micawber. Şi legăturile dintre tine şi Albion, în pasul pe care te găteşti să-l faci acum, tocmai de ele vor fi întărite.

Mister Micawber şedea în fotoliu, cu sprîncenele ridicate ; stătea în cumpănă dacă să aprobe sau să respingă părerile exprimate de *missis* Micawber, fiind însă foarte măgulit de anticipările pe care le cuprindeau.

— Dragă *mister* Copperfield, a urmat *missis* Micawber, aş dori ca *mister* Micawber să fie conştient de situaţia sa. Mi se pare cît se poate de important ca *mister* Micawber să-şi dea seama de situaţia sa chiar din clipa îmbarcării. Mă cunoşti de mult, scumpe *mister* Copperfield, şi eşti în măsură să ştii că nu am o fire entuziastă ca aceea a lui *mister* Micawber. Am o fire, ca să zic aşa, eminamente practică. Ştiu că pornim într-o lungă călătorie. Ştiu că ea comportă multe lipsuri şi multe neplăceri. Nu pot trece cu vederea aceste fapte. Dar în acelaşi timp ştiu de ce este capabil *mister* Micawber. Cunosc forţele latente ale lui *mister* Micawber, şi de aceea socotesc că e esenţial ca *mister* Micawber să-şi dea seama de situaţia sa.

— Iubito, a intervenit *mister* Micawber, ai să-mi îngădui poate să spun că mi-e aproape cu neputinţă să-mi *dau* seama de situaţia mea în clipa de faţă.

— Nu cred, Micawber ! i-a ripostat ea. Nu-i chiar aşa. Scumpe *mister* Copperfield, *mister* Micawber nu este un caz obişnuit. *Mister* Micawber pleacă într-o ţară depărtată anume ca, pentru întîia oară în viaţa lui, să fie pe deplin înţeles şi preţuit. Vreau ca *mister* Micawber să se aşeze la prova corăbiei şi să strige : „Am venit să cuceresc această ţară ! Aveţi onoruri ? Aveţi bogăţii ? Aveţi funcţii gras plătite ? Aduceţi-le încoace ! sînt ale mele !“

Mister Micawber, care şi-a rotit privirea asupra noastră, părea convins că exista un sîmbure de adevăr în toate astea.

— Vreau, și sper să nu fiu greșit înțeleasă, a spus *missis* Micawber pe tonul ei retoric, ca *mister* Micawber să devină cezarul propriului său destin. Asta, scumpe *mister* Copperfield, este, mi se pare, poziția pe care s-ar cuveni să se situeze. Din prima clipă a acestei călătorii, *mister* Micawber trebuie să se urce la prova corăbiei și să proclame : „Destule tărăgăneli ; destule dezamăgiri ; destule lipsuri ! Toate acestea s-au întîmplat în patria veche. Asta-i patria cea nouă ! Reparați nedreptatea. Aduceți despăgubirile !"

Mister Micawber și-a încrucișat brațele cu atîta hotărîre, încît ai fi zis că luase loc de pe acum la prova corăbiei.

— Și procedînd astfel, a zis *missis* Micawber, adică dîndu-și seama de situația sa, n-am oare dreptate să spun că *mister* Micawber nu-și va slăbi, ci, dimpotrivă, își va întări legătura cu Britanic ? Mi se poate spune oare că apariția unei importante personalități publice în cealaltă emisferă nu va exercita nici o înrîurire în patria-mumă ? Sînt eu atît de proastă încît să-mi închipui că, atunci cînd va mînui bagheta magică a talentului și a puterii în Australia, *mister* Micawber nu va însemna nimic în Anglia ? Nu sînt decît o femeie ; dar dacă aș fi atît de absurd de proastă, aș fi nevrednică de tăticul meu și de mine.

Convingerea de care era pătrunsă *missis* Micawber că argumentele ei sînt peremptorii au conferit tonului ei o elevație morală pe care pînă atunci nu o înregistrasem încă niciodată.

— Iată de ce doresc atît de mult ca într-un viitor nu prea îndepărtat să putem trăi iarăși pe meleagurile natale, a spus *missis* Micawber. Se prea poate că *mister* Micawber va înscrie o nouă pagină în istorie — nu-mi pot ascunde credința că acest lucru îmi pare foarte probabil — și atunci *mister* Micawber va trebui să fie reprezentat în țara care i-a dat viață, dar *nu* i-a dat slujbă !

— Iubito, a zis *mister* Micawber, e imposibil să nu fiu mișcat de dragostea pe care mi-o arăți ! Sînt întotdeauna gata să mă bizui pe bunul tău simț. Ce-o fi o fi ! Ferească cerul ca tocmai eu să precupețesc patriei măcar o părticică din avuțiile ce vor fi strînse de urmașii noștri !

— Foarte frumos, a spus mătușa, făcîndu-i semn lui *mister* Peggotty, și cu drag închin paharul în cinstea dumneavoastră a tuturor și vă doresc să aveți parte numai de fericire și de izbîndă.

Mister Peggotty i-a lăsat jos pe cei doi copii pe care-i legănase pe genunchi și s-a alăturat lui *mister* și *missis* Micawber cînd au băut și ei în sănătatea noastră ; și cînd l-am văzut strîngîndu-le călduros mîna Micawberilor, ca unor camarazi, cînd am văzut că fața-i arsă de soare e luminată de un zîmbet, mi-am dat seama că oriunde se va duce își va croi drum, va cîștiga nume bun și va fi iubit.

Pînă și copiii au fost poftiți să-și vîre lingurile de lemn în cana lui *mister* Micawber și să bea în sănătatea noastră. După care, mătușa și Agnes s-au ridicat și și-au luat rămas bun de la emigranții noștri. Scena despărțirii a fost dureroasă. Toți plîngeau ; copiii s-au agățat de fusta lui Agnes pînă în ultima clipă ; cînd am plecat, am lăsat-o pe biata *missis* Micawber foarte deprimată, plîngînd și suspinînd, în fața unei palide lumînări, datorită căreia, privită de afară, de pe fluviu, odăița arăta, pesemne, ca un far sărăcăcios:

Dimineața, a doua zi, m-am dus să văd dacă au plecat. Porniseră în zori, la 5, cu barca. Mi-am dat seama cu acest prilej ce gol lăsa în suflet asemenea despărțiri, căci deși nu-i văzusem decît o singură dată, și nu mai departe decît în ajun, în hanul acela prăpădit și pe treptele de lemn ale debarcaderului, acuma, că nu mai erau, locurile mi-au părut triste și părăsite.

În după-amiaza zilei următoare am plecat împreună cu iubita mea dădacă la Gravesend. Am găsit corabia an-

corată în mijlocul fluviului, înconjurată de o sumedenie de bărci ; bătea un vînt prielnic ; şi pavilionul care semnalizează plecarea flutura în vîrful catargului. Îndată am tocmit o barcă şi ne-am îndreptat spre corabie ; şi după ce ne-am croit drum prin învălmăşeala ce domnea în jurul ei, ne-am suit la bord.

Mister Peggotty ne aştepta pe punte. M-a informat că *mister* Micawber fusese din nou arestat (pentru ultima oară), la reclamaţia lui Heep, şi că, potrivit rugăminţii ce-i făcusem, plătise creanţa ; pe loc i-am înapoiat banii. După aceea ne-a condus jos, pe puntea intermediară, şi acolo temerile mele ca nu cumva *mister* Peggotty să fi auzit ceva despre cele întîmplate au fost risipite de *mister* Micawber, care, ieşind din semiobscuritate, l-a luat de braţ cu un aer prietenos şi ocrotitor, iar mie mi-a spus că, de alaltăieri seară, nu se despărţiseră aproape nici o clipă.

Pentru mine tabloul era atît de nou şi locul atît de strîmt şi întunecat, încît la început n-am putut desluşi nimic ; dar treptat, pe măsură ce ochii mei s-au obişnuit cu obscuritatea, contururile s-au luminat şi am avut impresia că am în faţă o pînză de van Ostade [1]. În spaţiile cuprinse între pontiluri, pereţi verticali, inele de arimare şi priciuri destinate emigranţilor, în mijlocul lăzilor, al boccelelor, al butoaielor şi al grămezilor de bagaje — luminate ici-colo de lanternele care se legănau, iar pe alocuri de lumina palidă ce se strecura de-a lungul trombelor de aer sau prin spiraiuri — se înghesuiau grupuri de oameni, unii legînd prietenii noi, alţii luîndu-şi rămas bun, vorbind, rîzînd, plîngînd, bînd sau mîncînd ; unii şi luaseră în posesie colţişorul ce le aparţinea, îşi rînduiseră micile lor gospodării şi îşi aşezaseră copii pe scăunaşe sau pe fotolii în miniatură ; alţii, disperaţi, pentru că nu găsiseră

[1] Este vorba de pictorul olandez *Adrian van Ostade* (1610—1684).

încă un loc unde să se aciueze, rătăceau buimaci de colo-colo. Toate vîrstele păreau să fie înghesuite laolaltă în strîmtoarea punții intermediare — de la pruncii născuți abia de o săptămînă două, pînă la moși și babe gîrbove, care nu păreau să mai aibă de trăit decît vreo săptămînă, două ; de la plugarii care cărau pe bocancii lor calupuri de pămînt englezesc, pînă la fierarii a căror piele era impregnată cu eșantioane de fum și de funingine de la locurile de baștină.

Cînd am privit în jur, mi s-a părut că în dreptul unui hublou deslușesc, alături de unul dintre copiii lui Micawber, silueta unei femei care aducea cu Emily ; atenția îmi fusese atrasă într-acolo de o altă persoană, care chiar în clipa aceea se despărțise de ea după ce o sărutase ; o persoană care, depărtîndu-se calmă prin învălmășeala aceea, mi-a amintit... de Agnes ! Dar, datorită forfotei și babiloniei ce domneau acolo și tulburării gîndurilor mele, am pierdut-o din vedere ; și m-am pomenit deodată că trecuse vremea și că toți vizitatorii fuseseră poftiți să părăsească vasul ; că, așezată pe un cufăr lîngă mine, dădaca mea plîngea ; și că *missis* Gummidge, ajutată de o femeie mai tînără, îmbrăcată în negru, așeza bagajele lui *mister* Peggotty.

— Mai aveți a-mi spune ceva acum, în ultima clipă, *mas'r* Davy ? m-a întrebat *mister* Peggotty. Cumva am uitat de ceva de care ar trebui să vorbim înainte de a ne despărți ?

— De un singur lucru, i-am spus. De Martha !

A atins-o ușor pe umăr pe femeia cea tînără de care tocmai am amintit, și iată că Martha era în fața mea.

— Dumnezeu să te binecuvînteze, că tare ești bun ! am exclamat. O iei cu dumneata !

Dînsa mi-a răspuns în locul lui, izbucnind în plîns. N-am fost în stare să rostesc nici un cuvînt, doar i-am

strîns mîna. Şi dacă vreodată am iubit şi am cinstit un om pe lumea asta, acela pe care l-am iubit şi l-am cinstit mai mult, în adîncul inimii mele, el a fost.

Vizitatorii părăseau în grabă corabia. Aveam în faţă încercarea cea mai grea. I-am împărtăşit ceea ce sufletul nobil care plecase dintre noi mă însărcinase să-i spun în clipa despărţirii. Şi asta l-a mişcat profund. Dar cînd m-a rugat să transmit încredinţări de dragoste şi păreri de rău aceluia ale cărui urechi erau surde de-a pururi, m-a răscolit cumplit.

Sosise clipa despărţirii. L-am îmbrăţişat, am luat-o la braţ pe dădaca mea, care vărsa lacrimi amare, şi am pornit în grabă. Pe punte mi-am luat rămas bun de la biata *missis* Micawber, care tocmai îşi căuta îngrijorată familia ; ultimele cuvinte pe care mi le-a spus au fost că niciodată nu-l va părăsi pe *mister* Micawber.

Am coborît în barcă şi ne-am oprit la o oarecare distanţă, să vedem corabia pornind la drum. Era un amurg calm, strălucitor. Corabia se afla între noi şi lumina roşiatică ; fiecare strai, fiecare vergă se profila pe fondul aprins de văpaia asfinţitului. Niciodată n-am văzut o privelişte atît de frumoasă, atît de tristă şi în acelaşi timp atît de însufleţitoare ca acea mîndră corabie, nemişcată pe apa cu reflexe sîngerii, şi toată suflarea de pe bord îngrămădită pe punte, în tăcere, cu capul descoperit.

Tăcerea n-a ţinut decît o clipă. Cînd pînzele s-au înălţat în bătaia vîntului şi corabia a început să se depărteze, trei urale puternice au izbucnit deodată din toate bărcile aflate în apropiere, la care cei de pe bord au răspuns cu alte urale, pe care ecoul e-a repetat. Inima mi-a zvîcnit mai tare cînd am auzit aceste urale şi cînd am văzut fluturîndu-se pălăriile şi batistele... şi apoi am zărit-o !

Apoi am zărit-o lîngă unchiul ei, tremurînd, rezemată de umărul lui. Dînsul arăta cu mîna spre noi ; şi atunci

ne-a văzut și mi-a făcut un ultim semn de rămas bun. Vai, frumoasă și tristă Emily, bizuie-te pe el, cu toată încrederea inimii tale sfîșiate, căci și el s-a bizuit pe tine, cu toată forța marii lui iubiri !

Scăldați în lumina trandafirie, deoparte, sus, pe punte, unul lîngă altul, ea rezemîndu-se de el, în timp ce el o susținea, s-au depărtat solemn. Cînd ne-am apropiat de țărm, noaptea se lăsase peste dealurile din Kent... și se lăsase adîncă peste mine.

CAPITOLUL

LVIII

O LUNGĂ ABSENȚĂ

Asupra mea coborîse o noapte lungă și întunecată, bîntuită de strigoii multor speranțe risipite, multor amintiri scumpe, multor greșeli și multor zadarnice amărăciuni și păreri de rău.

Am părăsit Anglia ; fără a-mi da seama nici chiar atunci cît eram de zguduit. I-am lăsat pe toți cei dragi și am plecat ; credeam că suportasem lovitura și că aparținea trecutului. Așa cum pe cîmpul de luptă un ostaș lovit de moarte nici nu bagă de seamă c-a fost atins, la fel și eu, cînd am fost lăsat singur cu inima-mi neînfrînată, nu mi-am dat seama de gravitatea rănii.

Am ajuns s-o cunosc nu dintr-o dată, ci încetul cu încetul, pas cu pas. Ceas de ceas, sentimentul de deznădejde cu care am luat drumul străinătății devenea mai adînc, mai copleșitor. La început n-am încercat decît o apăsătoare senzație de gol și de jale, în care nu izbuteam să deslușesc aproape nimic altceva. Treptat, pe nesimțite, din ea s-a înfiripat nemîngîiată conștiința a tot ce pierdusem — dragoste, prietenie, poftă de viață ; conștiința a tot ce se năruise... întîiul meu elan de încredere, întîia mea afecțiune, întreg eșafodajul de visuri ale vieții mele ; conștiința a tot ce-mi rămăsese — un pustiu acoperit de ruine, care mă înconjura din toate părțile și se întindea neîntrerupt pînă în zarea întunecată.

Chiar dacă părerile mele de rău vor fi fost egoiste, eu, unul, nu știam că erau. O jeleam pe soția-mi copiliță

atît de timpuriu răpită lumii ei înfloritoare. Îl jeleam pe prietenul care cîştigase dragostea şi admiraţia multora, aşa cum mai demult cîştigase dragostea şi admiraţia mea. Îl jeleam pe acela a cărui inimă zdrobită îşi aflase odihna în marea bîntuită de furtună ; precum îi jeleam şi pe supravieţuitorii rătăcitori ai acelui modest cămin unde, în copilărie, auzisem întîia oară cum şuieră vîntul în noapte.

Covîrşit de atîtea necazuri, am căzut într-o melancolie din care am ajuns să cred în cele din urmă că nu mă voi mai ridica niciodată. Rătăceam din loc în loc, ducînd pretutindeni cu mine această povară. Îi simţeam toată greutatea acuma ; mă încovoiam sub apăsarea ei şi-mi spuneam în sinea mea că nu va putea fi uşurată niciodată.

Cînd descurajarea mea a ajuns la culme, am crezut c-am să mor.

Mi se părea uneori c-aş vrea să mor în patrie ; şi efectiv mă întorceam din drum ca să ajung cît mai repede acasă. Alteori mergeam mereu mai departe, din oraş în oraş, căutînd ceva şi încercînd să mă descotorosesc de nu ştiu ce.

Mi-e cu neputinţă să zugrăvesc una cîte una toate fazele istovitoarei crize sufleteşti prin care am trecut. Există vise ce nu pot fi descrise decît în mod vag şi imperfect ; ori de cîte ori mă străduiesc să-mi întorc privirea spre această perioadă a vieţii mele, am impresia că evoc un asemenea vis. Mă văd străbătînd ca un somnambul oraşe străine, palate, catedrale, temple, privind picturi, vizitînd castele, morminte, uliţe bizare — vechi monumente ale istoriei şi ale imaginaţiei ; trec prin faţa lor, ducînd pretutindeni dureroasa mea povară, şi aproape că nu-mi dau seama cum toate acestea parcă pier din faţa ochilor mei. Noaptea ce a coborît peste inima-mi neînfrînată era insensibilă şi indiferentă la toate cele, afară doar de părerile de rău care mă măcinau. Dar fie-mi îngăduit ca din această noapte şi din această lungă şi cumplit de tristă visare

să-mi înalţ privirile — cum, slavă Domnului, am izbutit să fac în cele din urmă ! — către zor, către lumină

Luni de-a rîndul am călătorit cu mintea învăluită de acest nor întunecat. Nelămuritele pricini de a nu dori să mă întorc acasă — pe care, atunci, zadarnic căutam să le limpezesc — mă purtau tot mai departe în pribegia mea. Uneori n-aveam astîmpăr şi mă mutam dintr-un loc într-altul, fără să mă opresc nicăieri ; alteori zăboveam vreme îndelungată în aceeaşi localitate. Nicăieri nu găseam o ţintă, un îndemn care să mă reţină.

Eram în Elveţia. Venisem din Italia, peste una din marile trecători ale Alpilor, şi de cînd mă aflam acolo, însoţit de o călăuză, băteam potecile munţilor. Se prea poate că măreţia acelor singurătăţi mă ungea la inimă, dar nu-mi dădeam seama de acest lucru. Găseam sublime şi vrednice de admiraţie acele înălţimi şi prăpastii ameţitoare, cascadele ce duruiau fără încetare şi pustietăţile acoperite de zăpadă şi gheaţă ; dar pentru moment ele nu-mi sugeraseră altceva nimic.

Într-o seară, înainte de asfinţit, am ajuns într-o vale unde urma să poposesc. Coborînd pe cărarea ce şerpuia pe coasta muntelui de unde o văzusem scînteind departe la picioarele mele, mi se pare că am simţit trezindu-se în mine emoţia de mult uitată pe care o stîrnesc frumuseţea şi liniştea şi înrîurirea binefăcătoare a păcii ce domnea peste vale. Îmi aduc aminte că într-un rînd m-am oprit în loc pătruns de o melancolie care nu era nici apăsătoare, nici tocmai sumbră. Îmi aduc aminte chiar că am întrevăzut nădejdea unei îndreptări înlăuntrul meu.

Cînd am ajuns în vale, luminile asfinţitului străluceau pe crestele înveşmîntate în zăpadă de care era împrejmuită ca de o cunună de nori încremeniţi pentru veşnicie. Picioarele muntelui, în care erau săpate cheile ce adăposteau cătunul, erau acoperite de pajişti de un verde-cald ; iar

dîncolo de acest brîu de vegetație delicată se ridicau păduri întunecate de brad, care abăteau din drum viforul și stăvileau avalanșele. Mai sus se ridicau șiruri-șiruri de muchii dantelate, stînci cenușii, rîuri de gheață strălucitoare și insulițe verzi înierbate, care, toate, se amestecau și se pierdeau în zăpada crestelor. Ici-colo, la poalele muntelui se zăreau, ca niște puncte, fiecare punct reprezentînd o gospodărie, căsuțe de lemn singuratice, care, în perspectiva uriașelor înălțimi, păreau atît de mici, încît ai fi zis că nici ca jucării nu puteau sluji. La fel părea și cătunul strîns în fundul văii, cu podul de lemn aruncat peste pîrîul ce se rostogolea printre stînci prăvălite și sfărîmate și se depărta clocotitor printre copaci. În aerul liniștit răsuna de departe un cîntec — glasuri de păstori ; dar cum de-a curmezișul pantei luneca un nor incandescent, aș fi putut crede că de acolo venea cîntecul și că nu era o muzică pămîntească. Și deodată, în această liniște adîncă, am auzit glasul Firii ; și m-a îmbiat să-mi odihnesc în iarbă capul obosit și să plîng, cum încă niciodată de la moartea Dorei nu plînsesem.

Numai cu cîteva minute mai înainte îmi fusese înmînat un pachet de scrisori care mă așteptau și ieșisem să le citesc la marginea satului, în timp ce gazda îmi pregătea cina. Alte pachete se rătăciseră, așa că de multă vreme nu mai primisem nici o știre. Și de cînd plecasem din țară, n-avusesem curajul sau răbdarea să scriu nici o scrisoare, în afară de cîteva rînduri, ici și colo, ca să dau de veste că eram sănătos și că am ajuns în cutare loc.

Țineam pachetul în mînă. L-am deschis și am recunoscut scrisul lui Agnes.

Era mulțumită, întrucît se simțea utilă și făcea progrese, așa cum nădăjduise. Asta era tot ce-mi scria despre ea. Restul se referea la mine.

Nu-mi dădea sfaturi ; nu-mi amintea de vreo datorie : îmi spunea doar, cu obișnuita ei căldură, cîtă încredere avea în mine. Era convinsă (așa-mi spunea) că un caracter ca al meu avea să izbutească să întoarcă răul spre bine. Era convinsă că încercarea și durerea aveau să-l stimuleze și să-l călească. Era sigură că, datorită suferințelor îndurate, voi năzui, în orice voi face, mai sus și cu mai multă fermitate. Dînsa, care se bucurase atît de mult de faima ce o dobîndisem și spera s-o vadă sporind, era convinsă că voi lucra mai departe. Era convinsă că pe mine durerea nu mă putea slăbi, că ea se va preface în forță. Că așa cum greutățile copilăriei mă ajutaseră să ajung ceea ce eram, nenorocirile și mai mari prin care trecusem îmi vor da imboldul să mă depășesc pe mine însumi ; și că întrucît trăsesem învățătură de pe urma lor, aveam să împărtășesc experiența mea altora. Se ruga lui Dumnezeu, care chemase la el pe odorul meu nevinovat, să mă ocrotească ; și mă asigura că dragostea ei de soră nu va slăbi niciodată și că oriunde m-aș duce va fi mereu alături de mine ; că era mîndră de ceea ce realizasem pînă acum, dar și mai mîndră încă de ceea ce aveam să fac de aci înainte !

Am pus scrisoarea în buzunarul de la piept și m-am gîndit cum fusesem cu un ceas înainte ! Cînd am auzit glasurile acelea pierzîndu-se în depărtare și cînd am văzut că norul acela incandescent începea să se întunece și că toate culorile din vale pălesc, și că zăpada de aur de pe vîrfuri se contopește cu cerul palid al înserării, dar totuși am simțit că noaptea ce-mi învăluia mintea se destrămă și că toate umbrele ei se risipesc, n-am mai avut cuvinte pentru dragostea ce i-o purtam ei, și de atunci mi-a fost mai dragă decît îmi fusese vreodată.

Am recitit rîndurile ei de multe ori. I-am scris înainte de a mă culca. I-am spus că tocmai simțisem mare nevoie de ajutorul ei ; că fără ea nu eram și niciodată nu fusesem

ce-şi închipuia dînsa ; dar că pentru mine dînsa constituia un îndemn şi că voi încerca să-i întrupez visul.

Într-adevăr am încercat. Peste trei luni avea să se împlinească un an de cînd începuse calvarul meu. Mi-am propus să nu iau nici o hotărîre pînă nu vor fi trecut aceste trei luni, dar totuşi să încerc. Tot acest răstimp l-am petrecut în valea aceea şi prin împrejurimile ei.

După trecerea celor trei luni, am luat hotărîrea să mai rămîn cîtăva vreme departe de ţară ; să mă stabilesc pentru moment în Elveţia, care, în amintirea acelei seri, începuse să-mi fie dragă ; să reiau condeiul şi să încep să lucrez.

Am urmat supus calea arătată de Agnes ; m-am întors către Natură, către care nimeni niciodată nu se întoarce în zadar ; şi mi-am deschis inima faţă de frămîntările omeneşti, pe care le ignorasem în ultimul timp. Şi după nu multă vreme am avut în valea aceea aproape tot atîţia prieteni cîţi aveam şi la Yarmouth ; şi cînd, în pragul iernii, am părăsît-o, ducîndu-mă la Geneva, şi apoi primăvara, cînd m-am întors, salutările lor cordiale, deşi nu erau exprimate în cuvinte englezeşti, îmi sunau familiar în ureche.

Am lucrat din zori şi pînă în noapte, cu răbdare şi din greu. Am scris o povestire cu subiect luat din propria mea experienţă şi i-am trimis-o lui Traddles, care a reuşit să asigure publicarea ei în condiţii foarte avantajoase ; şi prin călătorii pe care-i întîlneam întîmplător mi-a ajuns la ureche ştirea că faima mea era în creştere. După ce m-am odihnit şi am zăbovit puţin, din nou m-am aşternut pe scris cu entuziasmul de altădată, atacînd o temă care m-a pasionat. Pe măsură ce înaintam, m-am simţit din ce în ce mai prins de această operă şi m-am silit din răsputeri s-o duc la bun sfîrşit. Era a treia carte pe care o pregăteam. Ajunsesem cam pe la jumătatea ei, cînd, în cursul

unei perioade de repaos, am început să mă gîndesc la întoarcere.

Deşi studiam şi lucram cu răbdare, mă deprinsesem de multă vreme să fac mişcare în aer liber. Sănătatea mea, serios zdruncinată în momentul cînd plecasem din Anglia, era complet refăcută. Văzusem multe. Vizitasem numeroase ţări şi cred că-mi îmbogăţisem bagajul de cunoştinţe.

Cred c-am amintit tot ce era necesar să spun în legătură cu această lungă absenţă din ţară — afară doar de un lucru. Nu l-am lăsat deoparte cu intenţia de a-l tăinui ; căci, după cum am mai zis, cartea de faţă nu face decît să consemnezze în scris amintirile mele. Dinadins am păstrat relatarea evoluţiei sentimentelor celor mai intime pentru la urmă. Am să vorbesc despre aceasta acum.

Nu pot pătrunde atît de adînc în tainele inimii mele încît să-mi dau seama cînd anume am început să cred că de mult aş fi putut concentra asupra lui Agnes speranţele cele mai luminoase pe care le nutrea. Nu pot spune în ce moment al acestei crize a mijit în inima mea gîndul că, în anii zănatici ai adolescenţei, dădusem cu piciorul comorii care era dragostea ei. S-ar putea, cred, să fi auzit şoapte nedesluşite ale acestui gînd încă îndepărtat în durerosul sentiment că pierdusem ceva sau că-mi lipsea ceva ce nu voi dobîndi niciodată, pe care-l încercasem mai demult. Dar nu încape îndoială că, sub haina mustrării de conştiinţă şi a părerii de rău, această idee s-a ivit în mintea mea cînd am rămas singur şi nemîngîiat.

Dacă, în perioada aceea, aş fi fost împreună cu ea, datorită slăbiciunii şi dezolării, poate că i-aş fi mărturisit acest lucru. O temere vagă în acest sens am încercat întîia oară cînd am luat hotărîrea să mai rămîn departe de ţară. N-aş fi putut suporta să pierd cîtuşi de puţin din dragostea ei de soră, dar dacă i-aş fi mărturisit, s-ar fi creat între noi o sfială cum nu existase pînă atunci niciodată.

Nu puteam uita că sentimentul cu care mă privea decurgea din purtarea, din atitudinea ce adoptasem liber şi nesilit de nimeni. Că dacă mă iubise cîndva într-alt fel — şi uneori îmi vine a crede că fusese o vreme cînd se prea poate să mă fi iubit cu adevărat — eu, unul, nu o luasem în seamă. Acuma, faptul că, pe vremea cînd eram copii, o socotisem mult deasupra gusturilor mele exaltate nu mai avea nici o importanţă. Altcuiva îi dăruisem toată duioşia şi toată pasiunea de care eram capabil ; nu procedasem aşa cum aş fi putut proceda ; iar dacă Agnes ajunsese să reprezinte ceea ce reprezenta în ochii mei, asta se datora atît atitudinii mele, cît şi nobleţei ei sufleteşti.

La începutul acelei schimbări ce s-a petrecut treptat în mine, cînd am încercat să-mi înţeleg mai bine gîndurile şi să devin un om mai vrednic, am întrezărit că după o perioadă nedefinită de încercare s-ar putea să vină o zi cînd îmi va fi îngăduit să sper că mi-am răscumpărat greşelile trecutului şi că voi avea fericirea s-o iau de soţie. Cu timpul, însă, această palidă nădejde s-a depărtat şi s-a risipit. Dacă într-adevăr mă iubise vreodată, se cuvenea s-o respect ca pe o sfîntă, cînd îmi aduceam aminte de destăinuirile ce-i făcusem, de faptul că-mi cunoştea nestatornicia inimii şi cînd îmi dădeam seama că trebuise să-şi calce pe suflet ca să se poarte ca o prietenă şi ca o soră şi ce biruinţă dobîndise asupra ei însăşi. Iar dacă nu mă iubise niciodată, puteam oare nădăjdui că mă va iubi acum ?

Fusesem totdeauna conştient de slăbiciunea mea în comparaţie cu statornicia şi fermitatea ei ; iar acum îmi dădeam seama de ea tot mai limpede. Orice voi fi însemnat pentru ea sau ea pentru mine, acum nu mai eram vrednic de dînsa, chiar dacă altădată voi fi fost. Trecuse timpul. L-am lăsat să-mi scape şi, aşa cum meritam, o pierdusem.

Este adevărat că aceste gînduri care se băteau cap în cap mă chinuiau şi-mi umpleau inima de remuşcări şi de amărăciune, nu este însă mai puţin adevărat că eram susţinut de sentimentul că aş avea datoria de onoare să alung chiar şi din gîndurile mele posibilitatea ca acuma, cînd speranţele mele păliseră, să revin la fiinţa dragă de la care, fluşturatic, îmi întorsesem privirea atunci cînd ele erau în floare, şi acest sentiment constituia punctul de pornire al tuturor reflecţiilor ce făceam în privinţa ei. Acum nici nu mai încercam să ascund de mine însumi faptul că eram îndrăgostit de ea, că-i eram devotat ; aveam însă convingerea că era prea tîrziu şi că nu se cădea ca vechea prietenie dintre noi să fie tulburată.

Adesea meditasem îndelung asupra cuvintelor Dorei despre ce s-ar fi întîmplat dacă am mai fi avut de trăit cîţiva ani împreună. Ajunsesem să-mi dau seama că de multe ori, prin urmările pe care le au, anumite năzuinţe rămase neînfăptuite ajung să reprezinte pentru noi realităţi la fel de concrete ca cele înfăptuite. Anii de care vorbise Dora se împliniseră acuma şi aveau să slujească îndreptării mele ; şi chiar de ne-am fi despărţit de la prima izbucnire zvăpăiată, ei tot ar fi ajuns realităţi, doar ceva mai tîrziu poate. Aşadar, m-am străduit să prefac ceea ce s-ar fi putut înfiripa între Agnes şi mine într-un imbold de a deveni mai puţin egoist, mai hotărît, mai conştient de cusururile şi de greşelile mele. Şi astfel, cugetînd la ceea ce ar fi putut să fie, am ajuns la convingerea că nu va fi niciodată.

Cu şovăirile şi nedumeririle inerente, acestea au fost nisipurile mişcătoare ale sufletului meu din clipa cînd am plecat pînă în clipa cînd, trei ani mai tîrziu, m-am întors în patrie. Trecuseră trei ani de cînd vasul cu emigranţi înălţase pînzele ; şi iată că tot într-un amurg, în acelaşi loc,

mă aflam pe puntea corăbiei care mă aducea înapoi în țară și priveam apele cu reflexe trandafirii, în care văzusem oglindindu-se imaginea acelui vas.

Trei ani. Multă vreme dacă îi ai înainte, dar o nimica toată după ce au trecut. Mi-era drag pământul patriei și dragă-mi era și Agnes, dar nu era a mea, și n-avea să fie a mea niciodată. Ar fi putut să fie, dar acum asta era de domeniul trecutului !

CAPITOLUL

LIX

ÎNTOARCEREA

Am debarcat la Londra într-o seară friguroasă de toamnă. Era întuneric, ploua, și într-un minut am văzut atîta ceață și noroi cît nu văzusem într-un an întreg. Ca să găsesc o caretă, am fost nevoit să merg pe jos de la Custom House [1] pînă la Monument ; și cu toate că fațadele, care priveau jgheaburile și rigolele în care gîlgîia apa, îmi erau vechi cunoștințe, mi-a fost cu neputință să nu recunosc că erau niște cunoștințe foarte murdare.

Am băgat de seamă adesea — și presupun că toată lumea a băgat de seamă — că atunci cînd cineva părăsește meleagurile unde era obișnuit să trăiască crede că plecarea lui va fi un semnal pentru numeroase schimbări. Uitîndu-mă pe portiera caretei, am observat că o veche clădire din Fish Street Hill, care de peste un veac nu fusese atinsă de mîna zugravilor, a zidarilor sau a dulgherilor, fusese dărîmată în lipsa mea ; și că o uliță din apropiere, de mult vestită ca un focar de infecție, era în curs de a fi canalizată și lărgită ; aproape că m-aș fi așteptat să găsesc că și catedrala Sf. Paul îmbătrînise.

Mă așteptam să aflu că se petrecuseră schimbări și în viața prietenilor. Mătușa de mult se mutase înapoi la Dover, iar Traddles, chiar din primul semestru următor

[1] Casa Vămilor, sediul administrației vamale britanice, unde se efectuează și controlul călătorilor debarcați în portul Londrei.

plecării mele, începuse să dobîndească clienți și procese. Avea un birou la Gray's Inn [1], și în ultimele sale scrisori îmi adusese la cunoștință că spera să se căsătorească foarte curînd cu cea mai drăguță fată din lume.

Mă așteptau abia în preajma Crăciunului ; și nici nu visau că m-aș putea întoarce atît de devreme. Dinadins îi amăgisem, ca să am plăcerea de a le face o surpriză. Totuși, sucit fiind, eram cam îmbufnat, pentru că nu venise nimeni să-mi ureze bun venit și pentru că singur și tăcut, în trăsura care hodorogea pe caldarîm, străbăteam străzile cufundate în ceață.

Binecunoscutele magazine, cu vitrinele lor plăcut luminate, mi-au mai schimbat gîndurile, așa că atunci cînd am descins la cafeneaua din Gray's Inn, mă simțeam bine dispus. În primul moment mi-am amintit de vremea cînd trăsesem la „Crucea de aur" și de schimbările petrecute de atunci încoace ; dar asta era firesc.

— Știți cumva unde locuiește *mister* Traddles ? l-am întrebat pe chelner în timp ce mă încălzeam în fața căminului din cafenea.

— La Holborn Court, *sir*. Numărul doi.

— Dacă nu mă înșel, *mister* Traddles se bucură, printre juriști, de o reputație din ce în ce mai bună, nu-i așa ?

— Se prea poate, *sir*, mi-a răspuns chelnerul, dar personal n-am cunoștință.

Chelnerul meu, un om pirpiriu, între două vîrste, a chemat într-ajutor un alt chelner cu mai multă autoritate — un bărbat mai vîrstnic, impozant, cu o cută de grăsime sub bărbie, care purta pantaloni bufanți și ciorapi negri — și acesta, ridicîndu-se de la locul său, din celălalt capăt al

[1] Numele uneia dintre cele patru mari organizații profesionale ale juriștilor englezi și în același timp numele complexului de clădiri grupate în preajma sediului ei, în care se află birourile membrilor.

cafenelei — unde ședea într-un fel de strană, flancat de o casă de bani, de un anuar, de o listă a membrilor asociației și de alte hîrțoage și hîrtii — s-a apropiat.

— *Mister* Traddles, a zis chelnerul pirpiriu, Holborn Court, numărul doi.

Chelnerul cel impozant i-a făcut semn să plece și s-a întors către mine cu un aer grav.

— Întrebam dacă *mister* Traddles din Holborn Court, numărul doi, nu se bucură, printre juriști, de o reputație din ce în ce mai bună, i-am spus.

— Niciodată n-am auzit de el, mi-a răspuns chelnerul cel impozant cu o voce caldă de bas.

Am simțit compătimire pentru bietul Traddles.

— E tînăr, nu-i așa ? m-a întrebat chelnerul cel impozant, aținîndu-și sever privirea asupra mea. De cînd lucrează la Gray's Inn ?

— De vreo trei ani, i-am răspuns.

Chelnerul, care presupun că ocupa strana aceea de vreo patruzeci de ani, găsind că nu era cazul să se mai ocupe de un subiect atît de neînsemnat, m-a întrebat ce doream să comand.

Atunci mi-am dat seama că mă aflam din nou în Anglia, și mi-a părut foarte rău pentru Traddles. Se părea că n-are nici o perspectivă. Am comandat supus o porție de pește și un *beef-steak* și am rămas în fața căminului, reflectînd că era sortit să nu iasă din anonimat.

Urmărindu-l pe chelnerul cel impozant cum se depărta, m-am gîndit fără să vreau că grădina în care cu încetul ajunsese să se dezvolte această floare era un loc cam neprielnic. Avea ceva impunător, ceva țeapăn, învechit, solemn, venerabil. M-am uitat jur împrejur prin cafeneaua a cărei podea era presărată cu nisip, întocmai ca pe vremea cînd chelnerul debutase ca picol, dacă fusese picol vreodată, ceea ce nu părea deloc probabil ; m-am uitat

la mesele lucii, care-mi oglindeau chipul în adîncimile transparente ale mahonului ; la candelabrele ireproşabile dichisite şi lustruite ; şi la bogatele draperii verzi, cu galerii de alamă, care despărţeau boxele ; şi la cele două focuri mari de cărbune, care ardeau vesel ; la şirurile de garafe pîntecoase, mîndre parcă la gîndul că jos, în beci, se aflau butoaie pline cu vin scump de Porto ; şi mi s-a părut că atît Anglia, cît şi citadela justiţiei britanice erau tare greu de luat cu asalt. M-am dus sus în camera mea, să mă schimb, căci hainele-mi erau ude ; şi mărimea acestei odăi, de modă veche, cu lambriuri (îmi aduc aminte că se afla chiar deasupra porţii boltite prin care se intra la Gray's Inn) şi imensitatea tihnită a patului cu baldachin, sprijinit pe patru stîlpi, precum şi severitatea neînduplecată a scrinului, toate parcă priveau posomorîte şi încruntate destinul lui Traddles sau al oricărui alt tînăr îndrăzneţ. Am coborît apoi să iau cina ; şi totul, de la începeala serviciului pînă la liniştea ce domnea în local — era aproape gol, fiindcă vacanţa cea mare nu se sfîrşise încă — părea să demonstreze cu elocinţă că Traddles era cutezător şi că nu avea decît slabe şanse să-şi facă o situaţie înainte de zece-douăzeci de ani.

Cît fusesem plecat, asemenea lucruri nu văzusem nicăieri, şi acuma toate speranţele mele în privinţa lui Traddles se spulberaseră. Chelnerul cel impozant se săturase de mine. Nu s-a mai apropiat de masa mea ; s-a dus să se ocupe de un bătrîn *gentleman,* cu jambiere lungi, căruia i-a pus în faţă un clondir de Porto special, care venise parcă singur şi de bunăvoie din pivniţă, deoarece nu-l comandase. Celălalt chelner m-a informat în şoaptă că *gentleman*-ul cel bătrîn, un specialist în transferuri imobiliare, retras din afaceri, locuia în Gray's Inn Square şi avea o avere considerabilă, pe care se zicea c-ar avea de gînd s-o lase moştenire fiicei spălătoresei sale ; şi că mergea vestea c-ar avea închis în biroul lui un serviciu de

masă de argint ce se oxidase de cînd nu mai fusese folosit și din care nici unui muritor nu-i fusese dat să vadă mai mult decît o lingură și o furculiță. După ce am auzit și asta, am socotit că Traddles era pierdut ; și mi-am întărit convingerea că pentru el nu există speranță nici de leac.

Arzînd de nerăbdare să-mi revăd vechiul prieten, am mîncat repede, ceea ce desigur n-a făcut o bună impresie asupra oberchelnerului, și am ieșit în grabă pe ușa din dos. Am ajuns îndată la Holborn Court, numărul doi, și văzînd la ușă o firmă care arăta că *mister* Traddles locuia la ultimul etaj, am pornit în sus pe trepte. Era o scară veche, prăpădită, slab luminată la fiecare palier de cîte un opaiț, al cărui fitil pîlpîia sub un glob de sticlă murdară.

În timp ce urcam, poticnindu-mă, mi s-a părut că aud rîsete voioase ; nu rîsetele vreunui avocat sau secretar de avocat, ci rîsetele a două sau trei fete vesele. Dînd să mă opresc ca să ascult, am nimerit cu piciorul într-o gaură — căci onorabila asociație Gray's Inn neglijase să înlocuiască o scîndură putredă — și am căzut, făcînd oarecare zgomot, iar cînd m-am ridicat, nu se mai auzea nimic.

Mi-am continuat drumul orbecăind cu grijă, și cînd am găsit ușa pe care stătea scris „Mr. TRADDLES" și am băgat de seamă că era deschisă, inima a început să-mi bată foarte tare. Am ciocănit. A urmat un mare du-te-vino, dar n-a venit nimeni. Am ciocănit din nou.

Un băiețaș isteț, care părea să îndeplinească și funcția de curier și aceea de secretar, s-a ivit la ușă gîfîind și s-a uitat la mine sfidîndu-mă parcă să fac dovada că într-adevăr ar gîfîi.

— E acasă *mister* Traddles ? l-am întrebat.

— Da, *sir*, dar e ocupat.

— Vreau să-i vorbesc.

După ce m-a cercetat o clipă, băiețașul cel isteț s-a hotărît să-mi dea drumul înăuntru ; și deschizînd mai

larg ușa, m-a condus într-o mică anticameră, din care am trecut într-o odăiță, unde m-am trezit față în față cu vechiul meu prieten, care (gîlgîind și el) ședea la o masă, aplecat asupra unor hîrtii.

— Doamne, Dumnezeule ! Copperfield ! a izbucnit Traddles cînd și-a ridicat privirea, și s-a năpustit în brațele mele, iar eu l-am strîns la piept.

— Cum îți mai merge, dragă Traddles ?

— Bine, dragul meu, dragul meu Copperfield, nu am a-ți da decît veşti bune !

Plîngeam amîndoi, de bucurie.

— Măi, băiete dragă ! a urmat Traddles, răvășindu-și părul de surescitare, ceea ce, de fapt, era cu totul de prisos. Scumpul meu Copperfield, prietenul meu pierdut de atîta amar de vreme, fii binevenit, cît mă bucur să te revăd ! Vai ce ars de soare mai ești ! Ce bucuros sînt că te văd ! Îți spun, iubitul meu Copperfield, pe cuvîntul meu de cinste și pe viața mea, că niciodată, niciodată n-am fost atît de fericit !

Nici eu nu aveam cuvinte ca să-mi exprim emoția. Și în primul moment nici n-am fost în stare să vorbesc.

— Măi, băiete dragă ! a repetat Traddles. Și ai ajuns atît de celebru ! Gloriosul meu Copperfield ! Doamne, Dumnezeule, *cînd* ai venit, de *unde* ai venit, ce-ai mai făcut ?

Fără a se opri nici o clipă ca să primească răspuns la întrebările lui, Traddles, care mă așezase într-un fotoliu lîngă cămin, cu o mînă ațița de zor focul, iar cu cealaltă trăgea de fularul meu, pe care în zăpăceala lui îl luase drept palton. Fără a lăsa cleștele din mînă, m-a îmbrățișat din nou și l-am îmbrățișat și eu ; și amîndoi, rîzînd și ștergîndu-ne lacrimile, ne-am așezat lîngă cămin și ne-am strîns din nou mîna.

— Cînd mă gîndesc, dragul meu, mi-a zis Traddles, că erai pesemne în drum spre casă şi că totuşi n-ai apucat să iei parte la ceremonie !

— Care ceremonie, dragă Traddles ?

— Doamne, Dumnezeule ! a sărit Traddles, holbînd ochii, cum avea obiceiul. N-ai primit ultima mea scrisoare ?

— Dacă în ea era vorba de vreo ceremonie, desigur că nu.

— Păi, dragă Copperfield, mi-a zis Traddles, zburlindu-şi părul cu amîndouă mîinile şi apoi punîndu-le pe genunchii mei, află că m-am însurat !

— Te-ai însurat ! am exclamat bucuros.

— Da, slavă Domnului ! a spus Traddles. Cu Sophy... Ne-a cununat pastorul Horace... în Devonshire... Şi, o să-ţi spun, dînsa e colo, la fereastră, după perdea. Uite-o !

Spre uimirea mea, în clipa aceea, cea mai drăguţă fată din lume a ieşit din ascunzătoare, rîzînd şi cu faţa îmbujorată. Şi cred că o nevastă mai veselă, mai drăguţă, mai fericită şi mai radioasă nici că s-a văzut de cînd lumea (ceea ce, de altfel, i-am şi spus pe loc). Am sărutat-o, ca un vechi prieten, şi le-am urat din toată inima multă fericire.

— Dragă Doamne ! a strigat Traddles. Ce minunată revedere ! Dar teribil te-ai mai bronzat, Copperfield ! Vai, Doamne, ce fericiţi sînt !

— Şi eu, am zis.

— Şi eu, zău, sînt fericită ! a protestat Sophy, rîzînd şi roşindu-se.

— Sîntem toţi cît se poate de fericiţi ! a zis Traddles. Chiar şi fetele sînt fericite. Vai, Doamne, am uitat cu desăvîrşire.

— Ce-ai uitat ? l-am întrebat.

— Fetele, mi-a zis Traddles, surorile nevestei. Stau la noi. Au venit să vadă Londra. De fapt, știi, în clipa cînd... dar spune, Copperfield, tu ai fost acela care s-a poticnit pe scară ?

— Da, eu, i-am răspuns rîzînd.

— Ei bine, cînd te-ai poticnit pe scară, tocmai mă jucam cu ele. Ne jucam anume de-a baba-oarba. Dar cum asemenea jocuri nu prea sînt la locul lor la Westminster Hall [1] și cum, dacă le-ar fi văzut un client, nu prea i-ar fi făcut impresie bună, cînd au auzit zgomotul, au șters-o. Și acum sînt sigur că trag cu urechea, a adăugat Traddles, uitîndu-se la ușa care dădea în cealaltă odaie.

— Îmi pare rău, i-am spus rîzînd, c-am pricinuit o asemenea panică.

— Pe cuvîntul meu, mi-a răspuns Traddles încîntat, n-ai fi zis așa dacă le-ai fi văzut cum, după ce ai bătut la ușă, au luat-o la goană și apoi s-au întors fuga să-și adune de pe jos piepteniĭ ce-i pierduseră, și apoi din nou s-au împrăștiat, ca turbate. Iubito, vrei să te duci să le chemi ?

Sophy a ieșit repede și am auzit cum a fost întîmpinată cu hohote de rîs în odaia alăturată.

— Ce muzică plăcută, nu-i așa, dragă Copperfield ? mi-a zis Traddles. Îți crește inima s-o auzi. Parcă înveselește zidurile astea bătrîne. Pentru un biet burlac, care toată viața a trăit singur, e o adevărată încîntare, crede-mă ! E minunat ! Sărmanele, au suferit o pierdere grea prin plecarea scumpei mele Sophy — care, te asigur, Copperfield, este și a fost întotdeauna cea mai drăguță fată din lume ! — și n-am cuvinte să-ți spun cît sînt de

[1] Aripă a vechiului palat regal Westminster (construit în 1399), singura ce s-a păstrat pînă în zilele noastre ; pînă în 1882 a servit ca palat de justiție, adăpostind principalele instanțe de judecată ale Londrei și ale Angliei.

fericit cînd le văd atît de voioase ! E fermecător, Copperfield, să trăiești în mijlocul unor fete tinere ! Nu prea se potrivește cu rigorile profesiei, dar e fermecător !

Băgînd de seamă că se fîstîcise, am ghicit că în inima lui simțitoare se ivise temerea că spusele lui ar fi putut să mă întristeze, și atunci l-am aprobat cu atîta căldură, încît am reușit să-l liniștesc și să-i fac plăcere.

— Trebuie să-ți spun, însă, dragă Copperfield, a urmat amicul meu, că felul cum ne-am instalat e compromițător din punct de vedere profesional. Chiar și faptul că Sophy stă aici e compromițător. Dar altă locuință n-avem. Am pornit în larg într-o luntre ușurică, dar sîntem gata să înfruntăm orice greutăți. Sophy e o gospodină extraordinară ! Ai să rămîi cu gura căscată cînd am să-ți arăt cum a găsit culcuș pentru fiecare fată. Nici eu nu știu cum s-a descurcat !

— Au venit multe dintre surori aici la tine ? am întrebat.

— Cea mai mare, mi-a răspuns Traddles cu glas scăzut și pe un ton confidențial, Caroline, zisă și Frumoasa. Apoi Sarah, știi, aia despre care ți-am povestit că are ceva la șira spinării. Acum e mult, mult mai bine ! Și cele două surori mai mici, pe care le-a crescut Sophy. Și Louisa.

— Ce vorbești ? ! am exclamat.

— Da ! a urmat Traddles. Tot apartamentul — adică biroul — se compune din trei odăi ; dar Sophy a aranjat lucrurile admirabil și au unde dormi fiecare cît se poate de comod. Trei în camera asta, mi-a arătat Traddles. Două în cealaltă.

N-am putut să mă stăpînesc și am privit în jur, să văd ce mai rămăsese pentru *mister* și *missis* Traddles. Traddles mi-a ghicit gîndul.

— Păi, cum ți-am spus, sîntem gata să înfruntăm orice primejdie, așa că săptămîna trecută ne-am înjghebat

un culcuș aici, pe podea, mi-a explicat Traddles. Mai avem o odăiță la mansardă — o odăiță foarte drăguță cînd te obișnuiești — pe care Sophy a tapetat-o singură ca să-mi facă o surpriză ; acolo locuim deocamdată. E o încăpere fermecătoare, are ceva foarte boem. De sus ai o priveliște minunată ! .

— În sfîrșit, iată-te însurat și fericit, dragă Traddles ! i-am spus. Nici nu știi cît mă bucur !

— Îți mulțumesc, dragă Copperfield ! mi-a răspuns Traddles, strîngîndu-mi iar mîna. Sînt cît se poate de fericit ! Iată, aici e și vechea ta cunoștință, a urmat el, arătîndu-mi cu un aer triumfător vasul de flori și postamentul lui, și colo e măsuța cu placa de marmoră ! Și, precum vezi, toată mobila este simplă și practică. Cît privește argintăria, dragă Doamne, n-avem nici măcar o linguriță.

— O să-ți cumperi din ce vei agonisi, nu-i așa ? i-am zis rîzînd.

— Chiar așa, o să-mi cumpăr din ce voi agonisi, a încuviințat Traddles. Avem noi, firește, lingurițe cu care să ne amestecăm ceaiul. Dar sînt de aliaj Britannia [1].

— Cu atît mai frumoasă o să-ți pară argintăria cînd ai s-o cumperi, i-am spus.

— Asta ziceam și noi ! a exclamat Traddles. După care, cu glas scăzut și pe un ton confidențial, a adăugat : Vezi, dragă Copperfield, după ce am depus concluziile în procesul lui DOE *dem.* [2] JIPES *versus* WIGZELL, care mi-a fost de mult folos în cariera mea, m-am dus la Devonshire și, între patru ochi, am avut o convorbire foarte serioasă cu reverendul Horace. Am stăruit asupra faptului că Sophy, care, te asigur, Copperfield, e cea mai drăguță fată dim lume...

---

[1] Aliaj de cositor și antimoniu, care imită argintul.
[2] Abreviere pentru *demander* — reclamant.

— Sînt încredințat că e ! l-am liniștit eu.

— Și într-adevăr este ! a urmat Traddles. Dar mi-e teamă că m-am cam depărtat de subiect. Îți spuneam de reverendul Horace ?

— Îmi spuneai c-ai stăruit asupra faptului...

— Așa e ! Asupra faptului că Sophy și cu mine sîntem de multă vreme logodiți și că Sophy, cu voia părinților ei, ar fi foarte bucuroasă să mă ia... într-un cuvînt, a zis Traddles, cu vechiul lui zîmbet deschis, să mă ia așa cum sînt, cu tacîmuri Britannia. Prea bine. Atunci i-am propus reverendului Horace — care este un preot excelent și ar merita să ajungă episcop, sau cel puțin să ducă o viață îndestulată, fără a mai fi silit să strîngă cureaua — i-am propus, zic, să mă căsătoresc cu Sophy în clipa cînd voi reuși să agonisesc două sute cincizeci de lire pe an și voi avea temei să cred că în anul următor am să realizez tot atîta, dacă nu mai mult, și cînd voi fi în stare să mobilez decent o căsuță ca asta. Mi-am permis să-i arăt că amîndoi am avut destulă răbdare timp de atîția ani ; împrejurarea că Sophy este atît de necesară acasă, i-am zis, n-ar trebui să-i facă pe părinții ei să nu o lase să-și facă un rost în viață. Mă înțelegi ?

— Firește, n-ar trebui, i-am zis.

— Sînt fericit, Copperfield, că ești de această părere, a urmat Traddles, pentru că, fără să-i aduc vreo învinuire reverendului Horace, sînt de părere că uneori părinții și frații și alte rude se arată cam egoiști în asemenea împrejurări. Ce să-ți mai spun ! I-am arătat de asemenea că doream din toată inima să fiu de folos întregii familii, și dacă voi ajunge să-mi fac o situație și i s-ar întîmpla ceva, vreau să spun reverendului Horace...

— Înțeleg.

— ...sau prea scumpei sale soții... voi fi fericit să iau asupra mea datoriile părintești în privința fetelor. Mi-a

dat un răspuns admirabil, cît se poate de măgulitor, şi mi-a dat cuvîntul că va obţine el consimţămîntul scumpei *missis* Crewler. Au avut însă mult de furcă cu ea. I s-a ridicat de la picioare la piept, şi apoi la cap...

— Ce i s-a ridicat ? l-am întrebat.

— Durerea, mi-a răspuns Traddles, cu un aer foarte serios. Ciuda. Cum ţi-am mai spus şi altă dată, e o femeie superioară, dar are mîinile şi picioarele paralizate. De cîte ori are vreo supărare, o dor picioarele ; dar atunci durerea i s-a ridicat la piept şi apoi la cap şi i-a cuprins întreg organismul, ceea ce ne-a alarmat. Totuşi, mulţumită îngrijirii neobosite şi dragostei cu care a fost înconjurată, şi-a revenit, şi ieri s-au împlinit şase săptămîni de cînd ne-am căsătorit. Nu-ţi închipui, Copperfield, ce monstru mi s-a părut că sînt, atunci cînd am văzut toată familia plîngînd şi leşinînd ba unul, ba altul. *Missis* Crewler nici n-a vrut să mă vadă înainte de plecare — nu putea încă să mă ierte că i-am răpit fata — dar are inimă bună, şi între timp m-a iertat. Nu mai departe decît azi dimineaţă am primit din partea ei o scrisoare minunată.

— Într-un cuvînt, i-am spus, eşti fericit, dragă prietene, cum meriţi să fii.

— Vai ! Spui asta numai pentru că ţii la mine ! a rîs Traddles. Dar, de fapt, să ştii că sînt de invidiat. Muncesc din răsputeri şi nu mă mai satur studiind culegerile de jurisprudenţă. Zi de zi mă scol la cinci, dar nu-mi pasă. În timpul zilei nu las fetele să se arate deloc, în schimb, seara petrecem împreună. Şi te rog să mă crezi că-mi pare rău că ne părăsesc marţi, adică în ajun de Michaelmas [1]. Dar iată-le, au venit ! mi-a spus Traddles tare, renunţînd la tonul confidenţial. Îmi daţi voie, *mister* Copperfield,

[1] Praznicul Sfîntului Mihail, înscris în calendarul englezesc la 29 septembrie ; potrivit tradiţiei, marchează începutul celui de al treilea trimestru al activităţii instanţelor judiciare superioare din Anglia.

miss Crewler... *miss* Sarah... *miss* Louisa... Margaret şi Lucy !

Erau ca un buchet de trandafiri ; radiau prospeţime şi sănătate. Toate erau foarte drăguţe, iar *miss* Caroline era foarte frumoasă ; dar căutătura luminoasă a Sophyei avea ceva senin, ceva duios şi cald care mi s-a părut mai de preţ decît frumuseţea şi care m-a încredinţat că prietenul meu făcuse o bună alegere. Am luat loc cu toţii în jurul căminului, în timp ce băieţaşul cel isteţ, despre care mi-am dat seama că adineauri îşi scosese sufletul zorindu-se să pună hîrtiile şi dosarele pe masă, acuma s-a apucat să le strîngă şi să pregătească serviciul de ceai. După care, s-a retras şi, trîntind uşa de afară, s-a dus la culcare. *Missis* Traddles, a cărei privire caldă, odihnitoare, strălucea de plăcere, după ce a servit ceaiul, s-a aşezat într-un colţ lîngă foc şi s-a apucat să prăjească piinea tăiată felii.

Şi în acelaşi timp mi-a povestit că se văzuse cu Agnes. În călătorie de nuntă, „Tom" o dusese în Kent, şi cu acest prilej o vizitase şi pe mătuşa mea ; atît mătuşa, cît şi Agnes erau bine sănătoase şi nu vorbiseră decît despre mine. Tot timpul cît fusesem în străinătate, „Tom" mereu se gîndise la mine. Invoca numele lui la fiecare pas. Nu încăpea îndoială că „Tom" era idolul vieţii ei ; şi că de pe acest piedestal n-avea să-l clatine nimic niciodată ; şi că orice s-ar întîmpla, dînsa avea să se încreadă de-a pururi în cuvîntul lui şi îl va cinsti din toată inima.

M-a amuzat foarte mult respectul pe care atît ea, cît şi Traddles, îl arătau „Frumuseţii". Nu ştiu dacă l-am găsit foarte la locul lui, dar mi s-a părut înduioşător şi caracteristic. Dacă vreodată Traddles a regretat că nu avea încă linguriţele pe care urma să le cumpere, atunci nu mă îndoiesc că a regretat în clipa cînd i-a servit ceaiul „Frumuseţii". Iar dacă blînda şi modesta lui soţie se va fi fălit faţă de cineva vreodată, convins sînt că n-a făcut-o pentru

alt motiv decît că era sora „Frumuseţii." Era vădit că micile semne de răsfăţ şi toanele pe care le manifesta erau considerate de Traddles şi de soţia lui că reprezentau apanajul ei natural şi dreptul ei din naştere. Şi nici dacă dînsa s-ar fi născut regină, iar ei, nişte biete albine lucrătoare, n-ar fi putut fi mai împăcaţi şi mulţumiţi decît erau cu soarta lor.

Uitarea de sine de care dădeau dovadă m-a încîntat. În ochii mei, felul cum se mîndreau cu aceste fete şi cum le făceau toate gusturile a constituit o mărturie cît se poate de îmbucurătoare a vrednicici lor. În seara aceea, într-un singur ceas, Traddles a fost mîngîiat nu o dată, ci de zece, douăsprezece ori, de una sau alta dintre cumnatele sale, cu epitetul de „iubitule" ; şi s-a văzut rugat ba să ia, ba să care ceva, ba să dea jos, ba să ridice, ba să caute, ba să le aducă ceva. Afară de asta, fără concursul lui Sophy, nu făceau nici cel mai mic lucru. Dacă vreunei i se desfăcea părul, nimeni afară de Sophy nu era în stare să i-l prindă la loc. Dacă vreuna nu ţinea minte o anumită melodie, nimeni afară de Sophy nu era în stare s-o fredoneze corect. Dacă vreuna voia să-şi aducă aminte numele unei localităţi din Devonshire, numai Sophy trebuia să-l ştie. Dacă vreuna avea chef să scrie acasă, singura căreia i se putea încredinţa sarcina de a redacta scrisoarea dimineaţa, înainte de micul dejun, tot Sophy era. Dacă se întîmpla ca vreuna să se încurce la tricotat, nimeni alt decît Sophy putea s-o descurce. Erau stăpînele necontestate ale casei, iar Sophy şi Traddles le serveau. Cîţi copii va fi crescut Sophy la viaţa ei, nu ştiu ; dar mi se pare că ştia pe de rost toate cîntecele de leagăn ce s-au cîntat vreodată în limba engleză ; şi era în stare să execute, unele după altele, cu o voce cristalină, zeci de asemenea cîntece (fiecare dintre surori dorind altă melodie, şi Frumuseţea rostindu-se, în general, în ultimă instanţă), ceea ce mă uluia. În ciuda acestor pretenţii, toate surorile, fără

nici o excepție, se arătau foarte atente și respectuoase atît față de Sophy, cît și față de Traddles. Iar cînd am plecat împreună cu Traddles, care a ținut să mă petreacă pînă la cafeneaua „Gray's Inn", am plecat cu convingerea că de cînd eram pe lume, încă niciodată nu-mi fusese dat să văd un cap cu o chică mai rebelă sau orice cap în genere asupra căruia să se abată o asemenea rafală de sărutări.

A fost o seară de care mi-am amintit cu plăcere chiar și după ce, ajungînd la destinație, i-am urat noapte bună lui Traddles și ne-am despărțit. Nici dacă aș fi văzut înflorind o mie de trandafiri în cămărușele acelea situate la ultimul etaj al unei clădiri din jerpelitul Gray's Inn, tot nu le-ar fi putut lumina și înfrumuseța mai mult. Prezența acelor fete din Devonshire în mijlocul clasoarelor și a birourilor severe ale avocaților ; faptul că luasem ceai și mîncasem pîine prăjită și ascultasem cîntece de leagăn, în ambianța posomorîtă creată de nisiperniță, pergamente, șnururi roșii, bastonașe de ceară colbuite, sticle de cerneală, topuri de hîrtie velină și de concept, colecții de jurisprudență, citații, mandate, acțiuni și note de speze mi se părea de domeniul fanteziei așa cum de domeniul fanteziei mi s-ar fi părut dacă aș fi visat că slăvita familie a sultanului ar fi fost înscrisă pe lista avocaților și ar fi adus cu ea la Gray's Inn Hall pasărea vorbitoare, copacul care cîntă și apa de aur. În orice caz, am băgat de seamă că mă despărțisem de Traddles și că mă întorsesem la cafenea fără a mai avea temeri în privința viitorului său. Și am început să cred că, în ciuda părerii contrarii a tuturor oberchelnerilor din Anglia, avea să răzbească.

După ce mi-am tras un scaun în dreptul căminului din cafenea, ca să mă gîndesc mai pe îndelete la Traddles, treptat am încetat să mai meditez asupra fericirii lui și m-am apucat să schițez planuri de viitor, privind jăraticul,

şi pe măsură ce acesta se făcea scrum şi se stingea, m-am întors cu gîndul la marile supărări şi pierderi pe care le încercasem în viaţă. De trei ani, de cînd părăsisem Anglia, nu mai văzusem foc de cărbuni, cu toate că nu o dată urmărisem cîte un foc de buşteni prefăcîndu-se în cenuşă albă ca promoroaca ce se cernea peste grămada de scrum din vatră, în care imaginaţia mea copleşită de amărăciune vedea rămăşiţele nădejdilor defuncte.

Eram în stare acum să meditez asupra trecutului cu seriozitate, fără amărăciune ; şi să privesc viitorul cu îndrăzneală. Casă în adevăratul sens al cuvîntului, nu mai aveam. Pe aceea în sufletul căreia aş fi putut stîrni o dragoste mai adîncă o învăţasem să se poarte cu mine ca o soră. Dar într-o bună zi avea să se mărite şi se vor ivi noi pretendenţi la solicitudinea ei ; şi astfel, nu va afla niciodată iubirea ce se înfiripase în inima mea. Era drept să plătesc pentru elanurile mele pripite. Culegeam ceea ce semănasem.

Tocmai meditam că de aş fi izbutit să-mi strunesc inima cu adevărat şi de aş fi fost în stare să mă stăpînesc şi să-mi asum cu seninătate în căminul ei rolul pe care dînsa cu seninătate îl deţinuse în al meu... cînd deodată mi-am dat seama că privirea-mi se oprise asupra unei arătări care, legată fiind de amintirile mele mai vechi, ar fi putut să răsară din pîlpîirile jăraticului.

Mărunţelul *mister* Chillip, doctorul, care, chiar în capitolul întîi al acestei povestiri, mi-a făcut servicii pentru care i-am rămas îndatorat, şedea în penumbră, în colţul opus, şi citea un ziar. Era destul de înaintat în vîrstă, dar, fiind blajin şi liniştit din fire, era atît de puţin schimbat, încît mi s-a părut că arăta la fel ca în seara cînd luase loc în salonaşul casei noastre, aşteptînd venirea mea pe lume.

Mister Chillip se mutase de la Blunderstone de vreo şase sau şapte ani şi de atunci nu-l mai văzusem. Şedea

foarte liniştit şi citea ziarul, cu capul puţin aplecat, şi cu un pahar de vin de Xeres încălzit alături. Avea un aer atît de politicos şi atît de afabil, încît ai fi zis că tocmai cerea iertare ziarului că se încumeta să-l citească.

M-am dus la el şi i-am spus :

— Ce mai faceţi, *mister* Chillip ?

A fost foarte tulburat că din senin se vedea interpelat de un necunoscut şi mi-a răspuns domol, cum îi era obiceiul :

— Vă mulţumesc, *sir*, sînteţi foarte amabil. Vă mulţumesc, *sir*. Sper că sînteţi sănătos şi *dumneavoastră*.

— Nu vă mai amintiţi de mine ? l-am întrebat.

— Drept să vă spun, *sir*, mi-a răspuns *mister* Chillip, zîmbind sfios şi clătinînd din cap, în timp ce mă cerceta cu privirea, am impresia că mi-e cunoscut ceva în înfăţişarea dumneavoastră, *sir*, dar numele dumneavoastră nu mi-l pot aminti.

— Şi totuşi l-aţi cunoscut mult înainte de a-l fi aflat eu.

— Adevărat, *sir* ? Nu cumva am avut cinstea de a fi fost în exerciţiul profesiei în clipa cînd...

— Da.

— Ei, Doamne ! a exclamat *mister* Chillip. Fără îndoială însă că de atunci v-aţi schimbat mult ?

— Foarte probabil, i-am răspuns.

— Atunci, *sir*, vă rog să mă iertaţi, dar am să vă cer să-mi spuneţi cum vă cheamă.

Cînd mi-a auzit numele, a fost sincer emoţionat. Mi-a scuturat mîna, ceea ce pentru el însemna un act deosebit de violent, căci de obicei se mărginea să întindă vîrful degetelor la un ţol, doi, de şold şi se arăta foarte indispus dacă i le apuca cineva. Chiar şi data asta, imediat ce şi-a putut desprinde mîna din strînsoare, a băgat-o în buzunarul vestonului, uşurat parcă la gîndul că scăpase nevătămată.

— Ei, Doamne, *sir !* a exclamat *mister* Chillip, înclinînd puţin capul şi fixîndu-mă. Va să zică dumneavoastră sînteţi *mister* Copperfield ? Vă rog să mă credeţi, *sir,* că v-aş fi recunoscut dacă mi-aş fi permis să mă uit mai îndeaproape la dumneavoastră. Semănaţi, *sir,* foarte bine cu răposatul tatăl dumneavoastră.

— N-am avut fericirea să-mi văd tatăl.

— Foarte adevărat, *sir,* a zis *mister* Chillip, căutînd să mă consoleze. Şi foarte regretabil din toate punctele de vedere ! Să nu credeţi, *sir,* că faima dumneavoastră n-a ajuns pînă în părţile noastre, a adăugat *mister* Chillip, iarăşi clătinînd uşor din cap. Bănuiesc că trebuie să fie mare fierbere aici, a urmat *mister* Chillip, bătîndu-se cu arătătorul pe frunte. Îmi închipui că-i o muncă obositoare, *sir !*

— Unde locuiţi acum ? l-am întrebat, luînd loc lîngă el.

— La cîteva mile de Bury St. Edmund's, *sir,* unde *missis* Chillip a intrat în posesia unei mici proprietăţi lăsate prin testament de tatăl ei. Mi-am cumpărat un cabinet acolo şi sînt sigur că vă face plăcere să aflaţi că-mi merge bine. Fiica mea a crescut, a ajuns o fetişcană înaltă şi voinică, *sir,* a zis *mister* Chillip, clătinînd iarăşi din cap. Nu mai departe decît săptămîna trecută, maică-sa, ca să-i lungească rochiile, a fost nevoită să dea drumul la două tivuri. Vedeţi, *sir,* trece vremea !

Făcînd această reflecţie, *mister* Chillip şi-a dus la buze paharul gol, aşa că i-am propus să i-l umplu şi să-mi îngăduie să beau şi eu la masa lui.

— Vedeţi, *sir,* mi-a răspuns cu glas domol, nu-s deprins să beau mai mult ; dar nu-mi pot refuza plăcerea de a sta de vorbă cu dumneavoastră. Ca ieri am avut, pare-mi-se, cinstea de a vă îngriji de pojar. Şi v-aţi vindecat straşnic de iute, *sir !*

I-am mulțumit pentru acest compliment și am comandat încă o sticlă de vin de Xeres încălzit, care ne-a fost adusă imediat.

— Mă destrăbălez peste măsură, a declarat *mister* Chillip, agitînd paharul, dar în asemenea ocazii rare nu pot rezista ! Nu v-ați făcut un cămin, *sir* ?

Am clătinat din cap.

— Am auzit c-ați suferit o pierdere dureroasă acum cîtva timp. Am aflat de la sora tatălui dumneavoastră vitreg. O fire foarte hotărîtă, *sir*, nu-i așa ?

— Așa-i, i-am spus, destul de hotărîtă. Unde ați văzut-o, *mister* Chillip ?

— Nu știați, *sir*, mi-a răspuns *mister* Chillip, cu zîmbetul cel mai blajin din lume, că tatăl dumneavoastră vitreg mi-e din nou vecin ?

— Nu.

— Mi-e vecin, *sir*. S-a căsătorit cu o tînără din partea locului, care are o moșioară frumușică, biata fată... Dar spuneți-mi, *sir*, vă convine munca asta cerebrală ? Nu găsiți că-i prea obositoare ? m-a întrebat *mister* Chillip, privindu-mă admirativ, lăsînd capul într-o parte ca un măcăleandru.

Am ocolit răspunsul și am adus iar vorba despre familia Murdstone.

— Am aflat că dînsul s-a recăsătorit. Sînteți cumva medicul familiei ? l-am întrebat.

— Nu tocmai. M-au chemat însă din cînd în cînd, mi-a răspuns. Se constată o deosebită localizare frenologică a fermității de caracter la *mister* Murdstone și la sora lui, *sir*.

Drept răspuns, i-am aruncat o privire atît de grăitoare, încît, încurajat de ea și de vinul de Xeres, *mister* Chillip a scuturat de cîteva ori din cap și, îngîndurat, a exclamat :

— Ei, Doamne ! Aduceri-aminte din vremurile de demult, *mister* Copperfield !

— Și fratele și sora și-au păstrat vechile năravuri ?

— Ştiţi, *sir*, mi-a răspuns *mister* Chillip, medicul, deoarece pătrunde în intimitatea atîtor familii, nu s-ar cuveni să aibă ochi şi urechi decît pentru ceea ce îl priveşte ca profesionist. Totuşi, trebuie să vă spun, *sir*, că sînt foarte severi, atît în ce priveşte lumea asta, cît şi cea de apoi.

— În lumea de apoi sper că n-au să aibă nimic de spus ! i-am replicat. Dar ce mai învîrtesc pe lumea asta ?

Mister Chillip a clătinat din cap, a agitat puţin paharul şi a început să soarbă din el.

— Era o femeie foarte drăguţă, *sir* ! mi-a zis cu un glas plîngăreţ.

— Actuala *missis* Murdstone ?

— Da, e o femeie cu adevărat drăguţă şi cît se poate de amabilă ! *Missis* Chillip este de părere că de cînd s-a măritat nu mai e acelaşi om şi că a căzut într-o melancolie vecină cu nebunia. Şi, credeţi-mă, *sir*, femeile sînt foarte pătrunzătoare, a conchis sfios *mister* Chillip.

— Presupun că i-au pus piciorul pe grumaz şi-au silit-o să se dea după tiparul lor cel josnic. Dumnezeu s-o aibă în pază ! S-a zis cu ea.

— Vedeţi, *sir*, la început au fost certuri cumplite, vă asigur, dar acum a ajuns ca o umbră. Să nu mi-o luaţi în nume de rău, *sir*, dacă am să vă destăinuiesc că, de cînd i-a venit sora în ajutor, au reuşit s-o împingă în pragul imbecilităţii.

I-am spus că nu-mi venea greu să-l cred.

— Vorbind între patru ochi, *sir*, a urmat *mister* Chillip, după ce, ca să prindă curaj, a mai sorbit puţin vin, n-am să şovăi să vă declar că de aici s-a tras şi moartea maică-sii, că tirania, amărăciunile şi mîhnirea au imbecilizat-o pe actuala *missis* Murdstone. Înainte de căsătorie fusese o tînără plină de viaţă, *sir*, dar asprimea şi arţagul lor au prăpădit-o. Acum se poartă cu ea mai degrabă ca nişte temniceri decît ca un soţ şi o cumnată. Chiar acestea

sînt cuvintele pe care mi le-a spus *missis* Chillip săptămîna trecută. Şi vă asigur, *sir,* că femeile sînt foarte pătrunzătoare. Iar *missis* Chillip este şi ea foarte pătrunzătoare !

— Şi *mister* Murdstone continuă să afirme, cu aerul lui sumbru, că ar fi (mi-e ruşine să folosesc cuvîntul în legătură cu el) credincios ?

— Dumneavoastră anticipaţi, *sir,* mi-a răspuns *mister* Chillip, ale cărui pleoape se roşiseră din pricina cantităţii neobişnuite de stimulent pe care-şi îngăduise s-o absoarbă, anticipaţi una dintre cele mai impresionante observaţii făcute de *missis* Chillip. Pe mine unul, a urmat el cît se poate de domol, *missis* Chillip m-a electrizat cînd mi-a spus că *mister* Murdstone ridică propria sa imagine la rang de model şi o numeşte „natura divină". Am rămas atît de uluit cînd am auzit-o pe *missis* Chillip spunînd acest lucru, încît de m-ar fi atins cineva chiar şi cu o pană de gîscă, aş fi căzut de-a berbeleacul. Trebuie să recunoaşteţi, *sir,* că femeile sînt foarte pătrunzătoare.

— Au intuiţie, am încuviinţat, spre încîntarea lui.

— Sînt foarte fericit că împărtăşiţi părerea mea. Vă rog să mă credeţi că numai foarte rar îndrăznesc să emit păreri în chestiuni extramedicale. Uneori, *mister* Murdstone ţine şi cuvîntări în public, şi se zice — sau, mai precis, *missis* Chillip zice — că cu cît se dovedeşte un tiran mai sinistru, cu atît predică un crez mai crud, mai crîncen.

— Cred că *missis* Chillip are perfectă dreptate.

— *Missis* Chillip merge atît de departe, a urmat, prinzînd curaj, acest omuleţ de o blîndeţe fără pereche, încît spune că ceea ce în mod greşit dînşii numesc religia lor nu este altceva decît o supapă pentru veninul şi aroganţa lor. Şi trebuie să vă spun, *sir,* a încheiat el, înclinînd încet capul într-o parte, că nu găsesc nimic în *Noul Testament* care să-i justifice sau să-i scuze pe *mister* şi *missis* Murdstone.

— Nici eu n-am găsit !

— Trebuie să spun, *sir,* că nimeni nu-i prea poate suferi ; şi cum dînşii îi sortesc stricăciunii pe toţi cei care nu-i pot suferi, vedem o mulţime de stricăciuni prin părţile noastre ! Totuşi, *sir,* precum spune *missis* Chillip, sînt în permanenţă pedepsiţi ; căci sînt închişi în ei înşişi şi îşi mănîncă inima, şi inima lor este o mîncare foarte proastă. Dar acum, *sir,* să vorbim despre creierul dumneavoastră, dacă-mi veţi îngădui să reiau acest subiect. Oare nu-l surmenaţi prea mult, *sir* ?

Creierul lui *mister* Chillip fiind cam surescitat de vinul lui Xeres, nu mi-a fost deloc greu să-l abat de la acest subiect şi să-i îndrept atenţia asupra treburilor sale personale, despre care, foarte vorbăreţ, m-a întreţinut timp de o jumătate de ceas ; dîndu-mi a înţelege, între altele, că se afla la cafeneaua din Gray's Inn pentru că venise să depună în calitate de expert în faţa Comisiei pentru alienaţi cu privire la starea unui pacient care se cam scrîntise din pricina beţiei.

— Şi vă rog să mă credeţi, *sir,* că sînt foarte nervos în asemenea ocazii ! mi-a zis el. Nu suport să fiu sîcîit, *sir.* Mă scoate din sărite. Ştiţi, cumva, *mister* Copperfield, că după noaptea cînd aţi venit pe lume, mi-a trebuit cîtăva vreme ca să-mi revin în urma întîlnirii cu acea înfricoşătoare *lady* ?

I-am spus că a doua zi în zori urma să mă duc s-o văd pe mătuşa, adică pe balaurul care-l înspăimîntase în noaptea aceea ; şi i-am spus că era o femeie minunată, cu o inimă de aur, fapt de care cu siguranţă că s-ar încredinţa dacă ar avea prilejul s-o cunoască mai bine. Dar numai la gîndul că ar putea s-o mai întîlnească vreodată, s-a îngrozit. Cu un zîmbet şters, nesigur, a bolborosit :

— Chiar aşa o fi, *sir* ? Adevărat ?

Şi aproape imediat după aceea a cerut să i se aducă o lumînare, şi s-a dus la culcare, de parcă numai în camera

lui s-ar fi aflat în siguranță. De împleticit, din pricina vinului de Xeres, nu s-a împleticit, dar presupun că pulsul lui moale și liniștit va fi crescut cu vreo două-trei bătăi pe minut, ceea ce nu i se mai întîmplase pesemne din noaptea de pomină, cînd mătușa, în dezamăgirea ei, dăduse să-l plesnească în obraz cu boneta.

Pe la miezul nopții, fiind obosit, m-am dus și eu să mă culc ; a doua zi am călătorit cu diligența spre Dover ; am dat buzna în vechiul salon al mătușii, pe care am găsit-o la ceai (purta acum ochelari) ; și am fost primit cu brațele deschise și cu lacrimi de bucurie, atît de ea, cît și de *mister* Dick și de scumpa mea Peggotty, care îndeplinea funcția de menajeră. Mătușa a făcut mare haz cînd, așternîndu-ne la vorbă, i-am povestit de întîlnirea cu *mister* Chillip și de amintirea plină de groază ce i-o păstrase ; și atît dînsa, cît și Peggotty mi-au istorisit cîte și mai cîte despre cel de al doilea soț al bietei maică-mea și despre „ucigașa aia de soră-sa", căreia cred că mătușa pentru nimic în lume nu i-ar fi rosti numele sau nu i-ar fi spus altfel.

CAPITOLUL

LX

AGNES

Cînd am rămas singuri, mătușa și cu mine am stat la taifas pînă tîrziu noaptea. Cum de la emigranții noștri nu veneau decît scrisori optimiste, pline de speranțe ; cum *mister* Micawber trimisese în mai multe rînduri mici sume în contul „obligațiilor pecuniare" pe care le tratase, după uzanțele comerciale, ca de la bărbat la bărbat ; cum Janet, care îndată ce se înapoiase mătușa la Dover, reintrase în serviciu, pentru ca în cele din urmă să aducă la îndeplinire legămîntul de a renunța la cele lumești cununîndu-se cu un cîrciumar înfloritor ; și cum, în cele din urmă, mătușa consfințise cu pecetea *ei* acest pas hotărîtor ajutînd și sprijinind mireasa și cinstind nunta cu prezența ei ; i-a tă cîteva dintre subiectele, mai mult sau mai puțin cunoscute din scrisorile primite, despre care ne-am întreținut. Ca de obicei, *mister* Dick n-a fost dat uitării. Mătușa mi-a spus că muncea fără preget, copiind tot ce-i cădea sub mînă, și că grație acestei îndeletniciri reușea să-l țină pe regele Carol I la o distanță respectabilă ; că faptul că-l vedea liber și fericit, în loc să tînjească, țintuit într-o captivitate monotonă, constituia una dintre cele mai mari bucurii și satisfacții ale vieții ei și că în afară de dînsa nimeni nu era în stare să-l prețuiască cum se cuvenea (ceea ce reprezenta o nouă concluzie generală).

— Și la Canterbury cînd ai de gînd să te duci, Trot ? m-a întrebat mătușa, mîngîindu-mă pe mînă, în timp ce ședeam amîndoi în fața căminului, ca altădată.

— Mîine dimineaţă, mătuşico ; închiriez un cal şi mă duc ; afară doar dacă ai vrea să mă însoţeşti ?

— Nu ! mi-a spus mătuşa cu tonul ei brusc, răspicat. Eu, una, stau acasă.

I-am zis atunci că mă voi duce călare. Şi am adăugat că de n-aş fi venit anume pentru dumneaei, n-aş fi trecut prin Canterbury fără să mă opresc.

I-a făcut plăcere dar mi-a răspuns :

— Lasă, Trot ; oasele *mele* bătrîne ar fi putut ele s-aştepte pînă mîine !

Şi cum stăteam dus pe gînduri, cu privirea aţintită asupra focului, din nou m-a mîngîiat pe mînă.

Eram îngîndurat fiindcă era cu neputinţă să mă aflu din nou aici, atît de aproape de Agnes, fără ca să renască părerile de rău de care fusesem muncit atît de multă vreme. Se prea poate să fi fost păreri de rău atenuate, care mă făcuseră să înţeleg ceea ce nu înţelesesem cînd aveam toată tinereţea înainte, dar erau totuşi păreri de rău. Şi mi s-a părut că o aud pe mătuşa spunîndu-mi din nou ca odinioară : „O, Trot, orb, orb, orb“, şi de astă dată am înţeles-o mai bine...

Am rămas tăcuţi cîteva minute. Cînd mi-am ridicat privirea, am văzut că mă privea cu luare-aminte. Poate că-mi citise gîndurile, căci mi se păreau uşor de citit acum, cînd nu mai erau nici pe departe atît de imprevizibile ca odinioară.

— Tatăl ei a albit de tot, mi-a spus mătuşa, dar s-a îndreptat în toate privinţele... este alt om. Acuma nu mai măsoară toate interesele, bucuriile şi necazurile omeneşti cu bietul lui etalon. Crede-mă, băieţaş, că toate astea, pentru ca să le poţi măsura în felul acesta, trebuie mai întîi să se îngusteze şi să devină foarte meschine.

— Adevărat că trebuie, am zis.

— Iar dînsa, a urmat mătușa, e tot atît de bună, tot atît de frumoasă, tot atît de serioasă și de dezinteresată ca totdeauna. De-aș cunoaște laude mai mari decît acestea, Trott, n-aș pregeta să i le aduc.

Nu existau însă laude mai mari pentru dînsa ; nici mustrări mai usturătoare pentru mine. Vai, cum de rătăcisem în halul ăsta !

— De le va învăța și pe fetele pe care le are în grijă să fie ca dînsa, a zis mătușa cu ochii înlăcrimați, Dumnezeu știe că nu-și va fi trăit viața în zadar ! Va fi fost de folos și mulțumită, cum ne-a zis în ziua aceea. Și cum ar putea fi altfel decît folositoare și mulțumită ?

— Are Agnes vreun... m-am trezit întrebînd, sau mai curînd gîndind cu glas tare.

— Aud ? Vreun ce ? Spune ! m-a interpelat mătușa tăios.

— Vreun curtezan, am spus.

— O sumedenie ! a exclamat mătușa, cu un fel de mîndrie plină de indignare. Ar fi putut să se mărite de douăzeci de ori cît ai fost plecat tu, dragul meu !

— Nici vorbă, am zis. Nici vorbă. Dar are vreun curtezan demn de ea ? Căci la unul nevrednic de dînsa Agnes nu se va uita niciodată.

Mătușa a rămas pe gînduri cîtva timp, cu bărbia sprijinită în palmă. Apoi, ridicînd încet privirea către mine, mi-a spus :

— Presupun că ține la cineva, Trot.

— Și acela răspunde sentimentelor ei ?

— Trot, mi-a răspuns grav mătușa, n-aș putea să-ți spun. De altfel, nu aveam dreptul să-ți destăinuiesc nici atîta ! Nu mi-a spus niciodată nimic, am doar unele bănuieli.

S-a uitat la mine atît de lung și cu asemenea îngrijorare și mi s-a părut chiar că aș fi văzut-o tremurînd, încît

am fost mai mult ca oricînd convins că-mi citise gîndurile. Mi-am amintit de toate hotărîrile la care ajunsesem după multe zile şi nopţi de frămîntare şi după atîta zbucium sufletesc.

— Dacă-i aşa, am început, şi sper că este...

— Nu ştiu dacă este ! mi-a retezat vorba mătuşa. Nu trebuie să te iei după bănuielile mele. Trebuie să le ţii pentru tine. Se prea poate să fie neîntemeiate. N-am dreptul să vorbesc.

— Dacă-i aşa, am repetat, o să-mi spună Agnes singură, cînd o găsi de cuviinţă. Sora căreia i-am făcut atîtea destăinuiri nu va pregeta să mi se destăinuiască, mătuşico.

Mătuşa şi-a întors de la mine privirea la fel de încet cum şi-o ridicase şi, gînditoare, şi-a acoperit ochii cu mîna. În cele din urmă şi-a pus cealaltă mînă pe umărul meu ; şi astfel am stat, fără a mai scoate nici un cuvînt, cufundaţi în amintiri, pînă ce ne-am despărţit, ca să ne ducem la culcare.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, m-am îndreptat călare spre meleagurile unde se depănaseră anii de şcoală. N-aş putea spune că mă simţeam prea fericit la gîndul că eram pe cale să izbîndesc asupra mea ; şi nici chiar la gîndul că aveam s-o revăd în curînd pe Agnes.

Am străbătut cu repeziciune locurile bine cunoscute şi am pătruns pe acele uliţe tihnite unde fiecare piatră mi-era familiară. M-am apropiat pe jos de vechea locuinţă, dar inima fiindu-mi prea plină ca să pot intra, m-am depărtat. După aceea m-am întors ; şi uitîndu-mă în treacăt pe fereastra scundă a odăii din turnuleţ, în care şezuse mai întîi Uriah Heep, şi mai apoi, *mister* Micawber, am văzut că în locul biroului era acum un salonaş. Încolo, clădirea bătrînă şi austeră avea, în ce priveşte curăţenia şi îngrijirea, acelaşi aspect ca în ziua cînd o văzusem întîia oară. Am rugat-o pe slujnica cea nouă, care mi-a deschis,

să o anunțe pe *miss* Wickfield că era căutată de un *gentleman* venit din partea unui prieten aflat în străinătate ; și am fost condus pe scara cea veche și solemnă (atrăgîndu-mi-se luarea-aminte asupra treptelor pe care le cunoșteam atît de bine) în salonul care rămăsese neschimbat. Cărțile pe care le citisem împreună cu Agnes erau la locul lor pe policioare ; iar pupitrul la care de atîtea ori, seara, îmi făcusem lecțiile se afla în același colț, lîngă masă. Micile schimbări efectuate pe vremea ședерii familiei Heep fuseseră înlăturate una cîte una. Și totul era întocmai ca în zilele fericite de altădată.

M-am oprit în dreptul unei ferestre și am privit peste ulița bătrînă la casele din față, aducîndu-mi aminte cum, în primele zile după venirea mea, mă uitasem la ele în după-amiezile ploioase ; și cum obișnuiam să fac la fel de fel de presupuneri despre oamenii care se arătau la ferestre și să-i urmăresc ori de cîte ori urcau ori coborau scările, în vreme ce pe trotuare treceau tropăind femei cu încălțări de lemn, iar ploaia mohorîtă cădea pieziș și apa gîlgîia din burlane, acoperind caldarîmul. Și în sufletul meu a înviat emoția cu care obișnuiam să urmăresc vagabonzii care, către amurg, în zilele ploioase, intrau în oraș și treceau șontîc-șontîc, cu legăturicile spînzurate în toiag legănîndu-li-se în spinare ; și, ca atunci, mi s-a părut că simt mirosul pămîntului reavăn, al frunzelor ude și al măceșilor și suflarea vînturilor de care fusesem bătut de-a lungul istovitoarei mele călătorii.

Scîrțîitul ușilor din peretele lambrisat m-a făcut să tresar și să mă întorc. Și în timp ce se îndrepta spre mine, ochii ei frumoși și senini s-au încrucișat cu ai mei. S-a oprit, și-a dus mîna la piept și am cuprins-o în brațe.

— Agnes ! Draga mea ! Nu s-ar fi cuvenit să vin așa, pe neașteptate !

— Nu, nu ! Mă bucur nespus să te revăd, Trotwood !

— Dragă Agnes, sînt fericit să te revăd !

Am strîns-o la piept și, o bucată de vreme, am rămas amîndoi tăcuți. După aceea ne-am așezat unul lîngă altul ; și pe chipul ei de înger, întors către mine, am citit acea urare de bun venit la care visasem zi și noapte, ani de-a rîndul.

Era atît de sinceră, atît de frumoasă, atît de bună, îi datoram atîta recunoștință și-mi era atît de dragă, încît n-am găsit cuvinte ca să exprim ceea ce simțeam. Am încercat s-o binecuvîntez, am încercat să-i mulțumesc, am încercat să-i spun (cum de multe ori îi spusesem în scrisorile mele) ce înrîurire avusese asupra mea ; dar toate strădaniile mele au fost zadarnice. Dragostea și bucuria mea erau mute.

Cu liniștea ei încîntătoare a izbutit să-mi potolească tulburarea ; m-a dus înapoi cu gîndul la vremea despărțirii ; mi-a vorbit despre Emily, pe care pe ascuns o vizitase de multe ori ; mi-a vorbit cu emoție de mormîntul Dorei. Cu intuiția sigură a unui suflet ales, mi-a atins atît de delicat și atît de armonios strunele amintirii, încît nu s-a produs nici o singură notă discordantă ; am putut asculta acea muzică tristă, depărtată, fără a nutri dorința să alung nici una din reminiscențele ce le trezea. Cum aș fi putut nutri asemenea dorință de vreme ce toate erau indisolubil legate de ea, de geniul meu cel bun ?

— Acum e rîndul tău, Agnes, i-am spus în cele din urmă. Povestește-mi despre tine. Despre viața ta aproape că nu mi-ai spus nimic în tot acest timp !

— Ce ți-aș putea spune ? mi-a răspuns cu zîmbetu-i radios. Papa e sănătos. Precum vezi, trăim liniștiți în casa noastră ; am scăpat de griji, ne-am recăpătat casa ; și știind aceste lucruri, dragă Trotwood, știi totul.

— Totul, Agneș ? am întrebat-o.

S-a uitat la mine, și peste chipul ei a fluturat parcă o umbră de mirare.

— Nimic altceva, surioară ? am insistat.

Culoarea pe care tocmai o pierduse i-a revenit în obraz şi apoi a dispărut din nou. A zîmbit ; cu tristeţe şi resemnare, parcă ; şi a clătinat din cap.

Încercasem s-o stîrnesc să-mi vorbească despre sentimentul la care făcuse aluzie mătuşa ; căci, oricîtă durere aveau să-mi pricinuiască destăinuirile ei, se cuvenea să-mi strunesc inima şi să-mi fac datoria. Am băgat totuşi de seamă că era stingherită şi n-am stăruit.

— Ai mult de lucru, Agnes dragă ?

— Cu şcoala ? m-a întrebat, ridicînd din nou ochii, deplin liniştită şi senină.

— Da. E obositor, nu-i aşa ?

— E o muncă atît de plăcută, încît mi se pare că-i aproape o ingratitudine din parte-mi s-o numesc muncă.

— Ţie faptele bune niciodată nu-ţi par o corvoadă, i-am zis.

A roşit şi apoi a pălit din nou ; şi cînd şi-a plecat capul, am observat din nou acelaşi zîmbet trist.

— N-ai vrea să aştepţi să-l vezi pe papa şi să stai toată ziua la noi ? m-a întrebat voioasă Agnes. Poate că ai vrea să dormi în vechea ta odaie ? A ta, căci aşa îi spuneam noi totdeauna.

Să rămîn peste noapte, nu puteam, i-am spus, fiindcă îi făgăduisem mătuşii să mă întorc ; dar bucuros voi sta pînă seara.

— Trebuie să lipsesc puţin, mi-a zis Agnes, dar iată, Trotwood, aici-s cărţile şi notele muzicale de altădată.

— Văd aici chiar şi florile de altădată, i-am spus, privind în jur ; sau cel puţin soiurile de altădată.

— Mi-a făcut plăcere ca în timpul absenţei tale să păstrez toate cele aşa cum au fost cînd eram copii, mi-a explicat Agnes, zîmbind. Căci am fost, pare-mi-se, foarte fericiţi atunci.

— Fericiţi am fost, ştie Domnul ! am încuviinţat.

— Şi fiece lucruşor care-mi aducea aminte de fratele meu mi-era un prieten drag, mi-a zis Agnes, întorcînd către mine, cu o expresie afectuoasă, ochii ei sinceri. Pînă şi asta, a adăugat, arătîndu-mi punguţa pentru chei, ce-i atîrna la brîu, parcă-mi zornăie la ureche o melodie de altădată !

A zîmbit din nou şi, ieşind pe uşiţa pe care intrase, a părăsit odaia.

Era datoria mea să păzesc şi să păstrez cu evlavie dragostea ei de soră. Era tot ce-mi mai rămăsese, şi era o comoară. Dacă aş fi zdruncinat vreodată temeliile sacrosanctei încrederi şi ale obişnuinţei pe care se rezema, aş pierde-o şi n-aş mai putea s-o redobîndesc niciodată. Am privit în faţă, cu bărbăţie, această perspectivă. Cu cît o iubeam mai mult, cu atît mai puţin mi-era îngăduit s-o uit vreodată.

Am ieşit să mă plimb puţin ; şi zărindu-l pe adversarul meu de odinioară, măcelarul — care ajunsese *constable* [1] şi îşi atîrnase toiagul în prăvălie — m-am dus să revăd locul unde m-am încăierat cu el ; şi acolo am zăbovit gîndindu-mă la *miss* Shepherd şi la cea mai mare dintre surorile Larkins, şi la toate simpatiile şi antipatiile mele din vremea aceea. Afară de Agnes, nici una nu rezistase vremii ; şi dînsa, ca o stea, strălucea deasupra mea, tot mai tare şi mai sus.

Cînd m-am înapoiat, *mister* Wickfield tocmai se întorsese de la grădina lui, situată la vreo două sau trei mile afară din oraş, unde se ducea să lucreze mai în fiecare zi. Era aşa cum mi-l zugrăvise mătuşa. Ne-am aşezat la masă împreună cu vreo cinci-şase fetiţe ; şi mi s-a părut că dînsul nu era decît umbra mîndrului portret din perete.

Pacea şi tihna, legate în amintirea mea de acele locuri,

[1] *Constable* (sau *petty constable*) : în Anglia, gardian sau agent de poliţie comunală : pînă în 1856 se alegea pe termen de un an ; funcţiunea era onorifică şi obligatorie.

domneau din nou peste ele. La sfîrşitul mesei, întrucît *mister* Wickfield n-a băut vin şi întrucît nici eu n-am vrut să beau, ne-am dus sus, unde Agnes împreună cu elevele ei cîntau, se jucau şi lucrau. După ceai, fetiţele au plecat ; şi am rămas noi trei, depănînd amintiri din vremi apuse.

— Ştii prea bine, Trotwood, că am multe motive să regret... să regret şi să-mi fac amarnice mustrări în privinţa celor ce-am făcut în trecut, mi-a zis *mister* Wickfield, clătinîndu-şi capul albit. Cu toate acestea, chiar de mi-ar sta în putere, n-aş şterge trecutul cu buretele.

Privind la făptura de lîngă el, îndată i-am dat crezare.

— Pentru că ar însemna totodată să şterg cu buretele, a urmat el, şi răbdarea şi devotamentul, şi credinţa şi dragostea filială pe care nu se cuvine să le uit vreodată, nici chiar de ar însemna să uit de mine însumi.

— Vă înţeleg, *sir !* i-am zis cu glas scăzut. Şi eu am — şi am avut întotdeauna — o adevărată veneraţie pentru aceste virtuţi.

— Dar nimeni, nici măcar dumneata, nu ştie, mi-a răspuns, cît de multe a făcut, cîte a îndurat, cît s-a luptat ! Draga de ea !

Îşi pusese, rugătoare, mîna pe braţul tatălui ei, ca să-l oprească ; şi era foarte, foarte palidă.

— Bine, bine, i-a zis, oftînd, şi, precum am înţeles, renunţînd să mai amintească nu ştiu ce încercare prin care dînsa trecuse sau poate că mai urma să treacă în legătură cu ceea ce-mi spusese mătuşa. Da, da ! Nu ţi-am vorbit niciodată de maică-sa, nu-i aşa, Trotwood. Ţi-a vorbit altcineva de ea ?

— Niciodată, *sir*.

— Nu-s multe de spus, cu toate că am avut mult de suferit ! S-a căsătorit cu mine împotriva voinţei tatălui ei, şi acesta n-a mai vrut să ştie de ea. Înainte ca Agnes să vină pe lume, l-a rugat s-o ierte. Era un om foarte aspru,

iar mama ei murise de mult. A refuzat-o. Asta i-a zdrobit inima.

Agnes s-a rezemat de umărul lui și și-a strecurat brațul în jurul gîtului lui.

— Avea o inimă iubitoare și duioasă, și aceasta fusese zdrobită, a urmat *mister* Wickfield. Știam cît de gingașă era din fire. Nimeni n-ar fi putut s-o cunoască mai bine decît mine. M-a iubit din suflet, dar niciodată n-a fost fericită. Tot timpul a măcinat-o în taină această durere ; și fiind plăpîndă și descurajată, cînd a respins-o ultima oară — căci nu o dată îl rugase s-o ierte — s-a mistuit și s-a prăpădit. Mi-a lăsat-o pe Agnes, care abia împlinise două săptămîni, și părul cărunt, care, îți aduci aminte, îl aveam cînd ai venit aici întîia oară.

A sărutat-o pe Agnes pe obraz.

— I-am purtat fetiței mele o dragoste bolnăvicioasă, dar mintea mi-era răvășită. N-am să insist asupra acestui lucru. Nu despre mine vreau să-ți vorbesc, Trotwood, ci despre mama ei și despre ea. Dacă am să-ți împărtășesc orice detaliu despre ceea ce sînt sau despre ce-am fost, știu că vei ghici totul. Cum este Agnes, n-am nevoie să-ți mai spun. Întotdeauna în caracterul ei parcă am regăsit ceva din povestea bietei maică-sii ; iată ce-am vrut să-ți povestesc astă-seară, cînd, după mari schimbări, ne găsim din nou împreună. Și ți-am povestit totul.

Și după ce l-am ascultat, capul lui plecat pe piept și chipul ei îngeresc și dragostea ei filială mi s-au părut și mai patetice ca pînă atunci. Și dacă aș fi avut nevoie de vreo imagine ca să-mi fixez în amintire seara revederii, cred că această scenă ar fi fost cea mai potrivită.

Peste puțin, Agnes s-a ridicat de lîngă tatăl ei ; și trecînd cu pas ușor la pian, ne-a cîntat cîteva vechi melodii, pe care adesea le mai ascultasem în încăperea aceea.

— Te gîndești cumva să pleci din nou ? m-a întrebat Agnes cînd m-am apropiat.

— Surioara mea ce zice ?

— Sper că nu.

— Atunci îți voi spune, Agnes, că nu mă gîndesc.

— Îți spun, Trotwood, pentru că m-ai întrebat că, după părerea mea, nici n-ar trebui să pleci, mi-a zis timid. Reputația și succesul tot mai mare de care te bucuri îți sporesc posibilitățile de a face bine ; și dacă *eu*, una, aș putea să-mi cruț fratele, a urmat Agnes, privindu-mă în ochi, timpul poate că nu cruță.

— Pe mine tu m-ai făcut ceea ce sînt, Agnes ! Ar trebui să știi mai bine decît oricine.

— *Eu*, pe tine, Trotwood ?

— Da, Agnes, fetiță dragă ! i-am zis, înclinîndu-mă către dînsa. Azi, cînd ne-am întîlnit, am vrut să-ți mărturisesc ceva care-mi stăruie în minte încă de la moartea Dorei. Îți mai aduci aminte cum ai coborît în seara aceea, în salonașul nostru, făcîndu-mi semn să privesc în sus, Agnes ?

— Vai, Trotwood, mi-a răspuns ea, cu ochii umezi de lacrimi. Atît de iubitoare, atît de plină de încredere și atît de tînără ! Cum aș putea uita vreodată ?

— Adesea m-am gîndit că așa cum, în clipa aceea, ai fost pentru mine ca o surioară, așa ai fost întotdeauna. Neîncetat mi-ai făcut semn să privesc în sus, Agnes ; neîncetat m-ai călăuzit către mai bine ; neîncetat m-ai îndreptat spre țeluri mai înalte.

S-a mulțumit să clatine din cap ; dar printre lacrimi am deslușit același zîmbet trist și resemnat.

— Și pentru asta îți sînt atît de recunoscător, Agnes, mă simt atît de legat de tine, încît nu găsesc un nume vrednic de afecțiunea ce-ți port în adîncul inimii. Aș vrea să știi, deși nu mă pricep cum să-ți spun, că toată viața am să-mi îndrept privirile spre tine și am să mă las călăuzit de tine, așa cum m-ai călăuzit prin bezna care a trecut. Orice s-ar întîmpla, orice legături noi te-ar prinde, orice

schimbări ar putea interveni între noi, mereu spre tine-mi voi îndrepta privirile și te voi iubi așa cum te iubesc acum și cum întotdeauna te-am iubit. Pentru mine vei rămîne în veci o mîngîiere și un reazem, așa cum ai fost întotdeauna. Pînă în clipa morții te voi avea de-a pururi în fața mea, scumpă surioară, făcîndu-mi semn să privesc în sus !

Mi-a dat mîna și mi-a spus că era mîndră de mine și de cuvintele mele ; cu toate că îi aduceam laude pe care nu le merita nici pe departe. Apoi a continuat să cînte încetișor la pian, fără a-și lua ochii de la mine.

— Știi, Agnes, lucrurile ce le-am aflat în astă-seară parcă ar face parte integrantă din simțămîntul pe care l-am încercat cînd te-am văzut întîia oară, cu care am stat alături de tine pe vremea cînd eram băiat la școală.

— Știai că n-am mamă, mi-a răspuns zîmbind, și asta te-a înduioșat în privința mea.

— Mai mult chiar, Agnes, îmi dădeam seama, ca și cum aș fi cunoscut întreaga poveste, că erai înconjurată de o inexplicabilă aură de duioșie și delicatețe ; că era ceva care pe oricine altul l-ar fi putut înăcri (și acum înțeleg că într-adevăr era ceva), dar pe tine, nu.

A cîntat încetișor mai departe, continuînd să se uite la mine.

— Ai să rîzi de mine, Agnes, dacă am să-ți spun că-mi fac plăcere aceste divagații ?

— Nu !

— Sau dacă ți-aș spune că încă de atunci mi-am dat, pare-mi-se, seama c-ai fi în stare să iubești și să fii devotată în pofida oricăror deziluzii și să nu încetezi a iubi niciodată, pînă la moarte ? Ai rîde de asemenea visuri ?

— Vai, nu ! Vai, nu !

O umbră de amărăciune i-a întunecat fața o clipă, dar pînă să-mi treacă fiorul de spaimă ce mi-l pricinuise, a și

pierit fără urmă ; și dînsa a continuat să cînte la pian, privindu-mă cu zîmbetul ei senin.

În timp ce mă înapoiam, călare, prin noaptea singuratică, biciuit de vînt ca de nu știu ce reminiscențe, mi-am adus aminte de această umbră și m-a prins teama că era nefericită. Fericit nu eram nici *eu ;* dar deocamdată izbutisem să închid cu lacăt și pecete trecutul și, amintindu-mi cum îmi făcuse semn să privesc în sus, m-am gîndit că arătase către ceruri, unde, cîndva, în lumea tainică de apoi, s-ar putea să-mi fie dat s-o iubesc cu o dragoste necunoscută pe pămînt și să-i povestesc despre zbuciumul zilelor cînd o iubisem pe tărîmul acesta.

CAPITOLUL

LXI

ÎMI SÎNT ÎNFĂȚIȘAȚI DOI INTERESANȚI DEȚINUȚI

Pentru un timp — pînă aveam să isprăvesc de scris cartea la care lucram, ceea ce socoteam că va mai dura cîteva luni — m-am stabilit în casa mătușii, la Dover ; și acolo, lîngă fereastra de unde, în seara cînd am fost primit sub acel acoperiș, privisem marea strălucind sub razele lunii, mi-am urmat liniștit munca.

Credincios hotărîrii de a nu pomeni despre scrierile mele decît în măsura în care, întîmplător, ar avea legătură cu desfășurarea povestirii, nu vorbesc aici despre năzuințele, bucuriile, zbuciumul și izbînzile artei mele. Am mai spus că m-am dedicat acesteia cu cea mai mare seriozitate și că i-am închinat toate resursele sufletului meu. Dacă scrierile pe care le-am dat la iveală au vreo valoare, despre rest să vorbească singure. Altfel, degeaba le-am scris, iar restul nu prezintă interes pentru nimeni.

Din cînd în cînd mă duceam la Londra să mă pierd în vîltoarea vieții de acolo sau să mă sfătuiesc cu Traddles în vreo chestiune de afaceri. În lipsa mea administrase cu iscusință drepturile ce-mi reveneau ; și situația mea era înfloritoare. Întrucît, datorită renumelui meu, începusem să primesc de la necunoscuți un număr uriaș de scrisori — cele mai multe lipsite de conținut și la care era extrem de greu să răspunzi — m-am înțeles cu Traddles ca, alături de firma lui, pe ușa biroului să înscrie și numele meu. Acolo, poștașul lăsa *bushels* întregi de scrisori pentru mine ; și din cînd în cînd mă duceam acolo să le triez,

ca un ministru de interne, numai că nu primeam salariu pentru treaba asta.

În vrafurile de corespondență se strecura uneori cîte o propunere ispititoare din partea unuia dintre numeroșii misiți care se învîrteau pe la „Doctors' Commons", să-l las să practice sub numele meu (după ce voi face formalitățile necesare ce mai rămăseseră de îndeplinit pentru a obține titlul de *proctor*), în schimbul unui procent din beneficii. Am refuzat însă aceste propuneri, căci știam că erau și așa destui care lucrau sub nume de împrumut și socoteam că „Doctors' Commons" avea o reputație destul de proastă și fără ca să mai contribui și eu la stricarea ei.

Cînd numele meu a răsărit proaspăt și lucios pe ușa lui Traddles, fetele de mult plecaseră acasă ; iar băiatul cel isteț se prefăcea că niciodată n-ar fi auzit de Sophy, care stătea închisă într-o odaie dosnică și, de cîte ori își ridica privirile de la lucrul ei de mînă, nu vedea jos decît un petic de grădină plin de funingine și o cișmea. Dar întotdeauna o găseam acolo, veselă și primitoare, și adesea, cînd nu se auzeau pași pe scară, fredona baladele ei din Devonshire și-l zăpăcea cu cîntecul pe băiatul cel isteț, care stătea în birou.

La început n-am putut înțelege de ce o găseam atît de des pe Sophy scriind într-un catastif și de ce, îndată ce veneam, îl închidea și-l băga repede în sertarul măsuței. Curînd încă am dezlegat enigma. Într-o bună zi, Traddles (care tocmai se întorsese de la tribunal pe o ploaie măruntă și rece) a scos un document din birou și m-a întrebat ce credeam despre scrisul acela.

— O *nu*, Tom ! a strigat Sophy, care tocmai îi încălzea papucii în fața căminului.

— De ce nu, draga mea ? i-a întors Traddles pe un ton foarte încîntat. Ce zici de scrisul ăsta, Copperfield ?

— E cît se poate de frumos și de citeț. De cînd sînt n-am văzut o mînă mai sigură ! i-am răspuns.

— Nu seamănă a scris de femeie, nu-i așa ?

— A scris de femeie ? am repetat. Seamănă, dar nu răsare !

Fericit, Traddles a pufnit în rîs şi mi-a destăinuit că documentul era scris de Sophy : că Sophy declarase sus şi tare că în curînd „Tom" va avea nevoie de un copist şi că această slujbă dînsa o va ocupa ; că îşi formase acest scris după un model ; şi că ajunsese să transcrie... nu mai ştiu cîte pagini pe ceas. Cînd a auzit că-mi dezvăluie toate acestea, Sophy, foarte jenată, mi-a explicat că atunci cînd va fi numit judecător, „Tom" are să fie desigur mai puţin indiscret. Ceea ce Tom a tăgăduit, susţinînd că orice s-ar întîmpla, va fi totdeauna mîndru de devotamentul ei.

— Ai, într-adevăr, o soţie cît se poate de bună şi drăguţă, dragă Traddles ! i-am spus răzînd după ce dînsa a ieşit din odaie.

— Dragă Copperfield, mi-a răspuns Traddles, e cea mai drăguţă fată din lume ! Dacă ai şti, Copperfield, cum îngrijeşte de toate ; cît de punctuală e, cum se pricepe la gospodărie, ce econoamă şi ce ordonată e ; şi ce veselă şi bine dispusă mai e !

— Într-adevăr, ai de ce s-o lauzi ! Eşti un om fericit. Cred că vă faceţi unul pe altul, şi amîndoi împreună, doi dintre cei mai fericiţi oameni din lume.

— Nu încape îndoială că *sîntem* doi dintre cei mai fericiţi oameni. Recunosc fără nici o rezervă. Zău, Copperfield, cînd o văd cum în zilele astea scurte de iarnă se scoală cu noaptea-n cap ca să facă pregătirile gospodăreşti de cuviinţă, cînd o văd cum, pe orice vreme, face piaţa înainte de ora la care începe activitatea aici la „Gray's Inn", cînd o văd cum ştie să înjghebeze mese minunate din te-miri-ce, făcînd mereu *pudding*-uri şi plăcinte, cînd o văd cum pune fiecare lucru la locul său şi că totdeauna e îngrijită şi cochetă şi cînd o văd cum seara, oricît de tîrziu ar fi, stă cu mine, bine dispusă şi săritoare, numai spre a-mi face plăcere, zău, Copperfield, că nu-mi vine a crede ochilor !

Chiar şi cu papucii pe care dînsa i-i încălzise s-a arătat tandru cînd i-a tras pe picior şi, satisfăcut, şi-a întins picioarele la foc.

— Uneori, zău, nu-mi vine a crede, a urmat Traddles. Şi apoi, bucuriile pe care le avem ! Dragă Doamne, nu-s costisitoare, dar sînt minunate ! Unde oare ne-am putea simţi mai bine decît cînd stăm acasă seara şi zăvorîm uşa de la intrare şi tragem aceste perdele lucrate de mîna ei ? Cînd e vremea frumoasă şi ieşim seara la plimbare, străzile ne oferă bucurii nenumărate. Ne uităm la vitrinele strălucitoare ale bijutierilor ; îi arăt scumpei mele Sophy pe care dintre şerpii cu ochi de diamant, încolăciţi pe perniţele de atlaz alb, i l-aş cumpăra dacă mi-ar da mîna ; iar Sophy îmi arată ceasul de aur cu capac bătut cu pietre scumpe şi cu resort elicoidal şi cu fel de fel de dispozitive pe care mi l-ar dărui dacă i-ar da mîna ; alegem linguriţele şi furculiţele, precum şi cuţitele de peşte şi de unt şi cleştii de zahăr pe care i-am prefera amîndoi dacă i-am putea cumpăra ; şi plecăm ca şi cum i-am fi cumpărat ! Apoi, cînd, colind *square*-urile şi străzile aristocratice, vedem o casă de închiriat, uneori ne oprim să ne uităm şi ne punem întrebarea : ar fi oare potrivită să ne mutăm în ea dacă m-ar numi judecător ? Şi ne apucăm să o împărţim : cutare odaie pentru noi, cutare alta pentru fete, şi aşa mai departe, pînă ce hotărîm dacă e sau nu bună pentru noi, după cum e cazul. Cîteodată mergem la teatru, în fund, la parter, cu bilete cumpărate pe jumătate preţ — şi după mine merită să plăteşti banii ăia numai ca să respiri atmosfera de teatru — şi gustăm din plin spectacolele, căci Sophy crede fiecare cuvînt rostit pe scenă, şi eu de asemeni. În drum spre casă cumpărăm o gustare de la un birt sau o langustă mai mică de la pescărie, o aducem aici acasă şi pregătim un adevărat ospăţ, tot vorbind despre cele văzute. Ei, spune şi tu, Copperfield, dac-aş fi lord-cancelar, am mai putea face toate astea ?

„Orice ai fi tu, dragul meu Traddles, tot numai lucruri bune şi plăcute ai face“, am zis în gîndul meu, apoi l-am întrebat cu glas tare :

— Ia ascultă, presupun că acuma nu mai desenezi schelete niciodată ?

— La drept vorbind, mi-a răspuns Traddles rîzînd şi roşind, n-aş putea spune că m-am lăsat cu totul de acest obicei, dragă Copperfield. Căci mai deunăzi, aşteptîndu-mi rîndul pe una din băncile din fund ale tribunalului „King's Bench“, cu tocul în mînă, mi s-a năzărit să fac o încercare, ca să văd dacă n-am pierdut îndemînarea. Şi mi-e teamă că pe spatele pupitrului a rămas un schelet cu perucă.

Am rîs amîndoi din toată inima, după care, zîmbind, Traddles s-a uitat la foc şi, cu o inflexiune îngăduitoare, a îngînat :

— Bietul Creakle !

— Tocmai am primit o scrisoare de la... ticălos, i-am zis.

Căci niciodată nu eram mai puţin dispus să-i trec cu vederea cum îl bătea pe Traddles odinioară decît atunci cînd îl vedeam pe Traddles gata să-l ierte.

— De la Creakle, directorul şcolii ? Ei, nu ! a exclamat Traddles.

— Printre aceia care, atraşi de faima şi buna mea stare crescînde, acum descoperă subit că m-au iubit întotdeauna, se află şi Creakle în persoană, i-am zis, aruncînd o privire asupra teancului de scrisori. Nu mai e director de şcoală. S-a retras. Deţine o magistratură în Middlesex.

Credeam că Traddles se va mira, dar nu s-a mirat deloc.

— Şi cum crezi c-a ajuns magistrat în Middlesex ? l-am întrebat.

— Doamne ! Greu de răspuns la întrebarea asta. Poate că o fi votat pentru cineva sau o fi dat bani cu împrumut cuiva sau o fi cumpărat ceva de la careva sau o fi făcut vreo slujbă nu ştiu cui care le-o fi cunoscut şi l-o fi în-

duplecat pe lordul locotenent al comitatului [1] să propună numirea lui.

— Fapt e că de numit l-a numit. Şi, iată, îmi scrie că ar fi fericit să-mi prezinte, în acţiune, singurul sistem penitenciar just, singura metodă infailibilă de a obţine căinţa sinceră şi îndreptarea durabilă a deţinuţilor, care este, precum ştii, regimul celular. Ce părere ai ?

— Despre sistem ? m-a întrebat Traddles grav.

— Nu. Dacă să primesc invitaţia şi dacă vrei să mă însoţeşti ?

— N-am nimic împotrivă.

— Atunci, îi scriu că primesc. Îţi aminteşti cum acelaşi *mister* Creakle (ca să nu vorbesc de felul cum se purta cu noi) şi-a alungat fiul din casă şi cum le scotea sufletul şi soţiei şi fiicei sale ?

— Desigur, a zis Traddles.

— Ei bine, dacă ai să-i citeşti scrisoarea, ai să constaţi că e cel mai înţelegător dintre oameni faţă de condamnaţii care au săvîrşit toate nelegiuirile imaginabile, deşi nu dă dovadă de înţelegere faţă de nici o altă categorie de oameni.

Traddles a dat din umeri şi nu s-a arătat cîtuşi de puţin surprins. Nu mă aşteptasem să fie surprins, căci nici eu nu eram ; ar fi însemnat că în viaţă nu mi-ar fi fost dat să văd decît prea puţine asemenea enormităţi. Am hotărît împreună cînd să-l vizităm şi i-am răspuns lui *mister* Creakle încă în seara aceea.

În ziua stabilită — chiar a doua zi, mi se pare, dar asta n-are importanţă — Traddles şi cu mine ne-am dus la închisoarea unde Creakle era mare şi tare. Era o clădire imensă, solidă, ridicată cu cheltuieli uriaşe. Fără să vreau, în timp ce ne apropiam de poartă, m-am gîndit ce furtună de proteste s-ar fi dezlănţuit în toată ţara dacă vreun naiv ar fi propus să se investească jumătate din suma

[1] În administraţia locală engleză, şeful puterii executive în comitate.

respectivă pentru ridicarea unei şcoli profesionale pentru tineret sau a unui azil de bătrîni.

Într-un birou, care foarte bine ar fi putut să fie situat şi la parterul Turnului Babel, atît erau de masive proporţiile lui, am fost prezentaţi fostului nostru director de şcoală, care se afla în mijlocul unui grup alcătuit din doi sau trei magistraţi şi din cîţiva vizitatori pe care îi aduseseră cu ei. M-a primit ca unul care într-un trecut îndepărtat îmi plămădise caracterul şi care totdeauna mă iubise din suflet. Cînd i l-am prezentat pe Traddles, *mister* Creakle a arătat cam în aceiaşi termeni, dar ceva cu mai puţină căldură, că întotdeauna a fost călăuza, povăţuitorul şi prietenul lui Traddles. Venerabilul nostru profesor îmbătrînise mult, înfăţişarea însă nu i se schimbase în bine. Era la fel de roşu în obraz ca odinioară, iar ochii îi erau la fel de mici şi mai înfundaţi în orbite. Părul cărunt, şi parcă jilav — de care-mi amintesc atît de bine — căzuse aproape cu totul ; şi pe capul rămas pleşuv vinele-i groase nu erau întru nimic mai plăcute la vedere.

După încheierea conversaţiei cu *gentlemen*-ii aceia, din care aş fi putut deduce că nimic pe lume nu este mai presus de asigurarea cu orice preţ a confortului maxim posibil pentru deţinuţi şi că nu ar mai fi rămas nici o problemă de rezolvat în afara zidurilor închisorilor, am pornit să vizităm instituţia. Fiind ora prînzului, ne-am dus mai întîi în bucătăria cea mare, unde era în curs măsurarea cu exactitate şi precizie de ceasornic a porţiilor destinate fiecărui deţinut în parte (care urmau să le fie servite în celulele respective). I-am şoptit lui Traddles că mă întrebam dacă îşi dădea oare seama cineva de contrastul izbitor dintre hrana asta îmbelşugată şi de bună calitate şi masa nu a săracilor, ci a soldaţilor, a marinarilor şi a muncitorilor, a covîrşitoarei majorităţi a lumii truditorilor cinstiţi ; dintre aceştia nici măcar unul din cinci sute nu mînca pe jumătate atît de bine. Am fost informat însă că nivelul de trai ridicat constituia una dintre cerin-

ţele „sistemului“ ; şi pe scurt, pentru a încheia o dată pentru totdeauna cu sistemul ăsta, am aflat că, în această privinţă, ca şi în toate celelalte, „sistemul“ înlătura orice îndoieli şi lichida toate anomaliile. Am avut impresia că nimeni n-avea nici cea mai vagă idee că afară de acest „sistem“ or mai fi existînd şi alte sisteme care s-ar cuveni să fie ţinute în seamă.

În timp ce străbăteam nişte coridoare impunătoare, l-am întrebat pe *mister* Creakle şi pe prietenii săi care erau principalele avantaje ale acestui atotputernic sistem, care le lăsa în urmă pe toate celelalte. Mi s-a răspuns că acestea se rezumau la izolarea totală a deţinuţilor — ceea ce însemna că nici unul dintre deţinuţii aflaţi acolo nu ştia nimic despre ceilalţi — şi la faptul că în felul acesta deţinuţii erau determinaţi să ajungă într-o stare de spirit care ducea la sincere mustrări de cuget şi la pocăinţă.

Totuşi, cînd am început să vizităm deţinuţii în celulele lor şi să străbatem coridoarele, de-a lungul cărora se aflau aceste celule, şi cînd ni s-a explicat felul cum erau duşi la paraclis şi aşa mai departe, mi s-a părut foarte probabil că deţinuţii ştiau destul de multe unii despre alţii şi că dispuneau de foarte bune mijloace de comunicare între ei. De altfel, cred că între timp lucrul acesta a fost demonstrat ; dar întrucît în momentul acela să fi exprimat o asemenea îndoială ar fi constituit un adevărat sacrilegiu, m-am mărginit să cercetez cu cea mai mare atenţie semnele pocăinţei.

Aveam mari îndoieli şi în această privinţă. Am constatat că exista o modă a pocăinţei, aşa cum în vitrinele croitorilor văzusem haine şi veste croite după acelaşi şablon. Am auzit o sumedenie de declaraţii de căinţă prea puţin diferite chiar şi în privinţa cuvintelor (ceea ce mi s-a părut extrem de suspect). Mi-a fost dat să cunosc o sumedenie de vulpi care calomniau întregi podgorii încărcate cu struguri la care nu ajungeau ; dar nu mi-a fost dat să cunosc decît prea puţine vulpi în care aş fi avut

destulă încredere să le las singure lîngă un ciorchine. Şi am constatat mai ales că deţinuţii care se băteau cu pumnii în piept mai tare stîrneau interesul cel mai viu ; şi că înfumurarea lor, vanitatea, monotonia vieţii de închisoare şi deprinderea de a trage pe sfoară (neînchipuit de dezvoltată la unii dintre ei, după cum reieşea din cazierele lor) îi îndemnau să facă aceste declaraţii, de pe urma cărora trăgeau foloase cu toţii.

Dar în cursul vizitei atîta am auzit vorbindu-se de un oarecare Număr Douăzeci-şi-Şapte, favoritul închisorii, care într-adevăr părea să fie un deţinut model, încît m-am hotărît să nu trag nici o concluzie pînă nu-l voi vedea pe Douăzeci-şi-Şapte. Am aflat că şi Numărul Douăzeci-şi-Opt era o vedetă de prima mînă ; dar avusese nenorocul ca strălucirea lui să fie întrucîtva întunecată de strălucirea excepţională a lui Douăzeci-şi-Şapte. Am auzit povestindu-se atîtea despre Douăzeci-şi-Şapte, despre cucernicele îndemnuri ce le adresa tuturor şi despre frumoasele scrisori pe care le trimitea mamei sale (de a cărei situaţie părea foarte îngrijorat), încît începusem să ard de nerăbdare să-l cunosc.

Am fost însă nevoit să-mi stăpînesc nerăbdarea cîtva timp, Numărul Douăzeci-şi-Şate fiind rezervat pentru efectul final. Dar în cele din urmă ne-am oprit în faţa uşii celulei sale ; şi *mister* Creakle, după ce s-a uitat puţin prin vizetă, ne-a comunicat, stăpînit de o admiraţie fără margini, că citea din *Cartea de imnuri.*

Dorinţa de a-l vedea pe Douăzeci-şi-Şapte citind *Cartea de imnuri* a fost atît de mare, încît imediat s-au înghesuit la vizetă şase sau şapte capete. Ca să înlăture acest neajuns şi ca să ne dea posibilitatea de a sta de vorbă cu Douăzeci-şi-Şapte în toată neprihănirea lui, *mister* Creakle a dat ordin să se descuie uşa celulei şi ca Douăzeci-şi-Şapte să fie scos pe coridor. Aşa s-a făcut ; şi atunci spre marea noastră uimire, a lui Traddles şi a mea,

am băgat de seamă că pocăitul cu numărul Douăzeci-şi-Şapte era Uriah Heep în persoană !

Ne-a recunoscut numaidecît ; şi după ce a ieşit din celulă, ne-a întrebat contorsionîndu-se ca odinioară :

— Ce mai faceţi, *mister* Copperfield ? Ce mai faceţi, *mister* Traddles ?

Faptul că ne-a recunoscut a stîrnit admiraţia generală a asistenţei. Am avut impresia că mai toţi cei de faţă au fost surprinşi de faptul că nu se arătase mîndru şi că binevoise să se uite la noi.

— Ei, Douăzeci-şi-Şapte ! i-a spus *mister* Creakle, aruncîndu-i o privire admirativă şi melancolică în acelaşi timp. Cum o mai duci ?

— Sînt un om foarte umil şi nensemnat, *sir !* a răspuns Uriah Heep.

— Aşa eşti dumneata, Douăzeci-şi-Şapte, i-a zis *mister* Creakle.

Un alt *gentleman* l-a întrebat atunci foarte grijuliu :

— Te simţi bine aici ?

— Mulţumesc, *sir,* da ! a răspuns Uriah Heep, uitîndu-se în ochii interlocutorului său. Aici mă simt mult mai bine decît m-am simţit vreodată în libertate. Acum îmi dau seama cît de nesocotit am fost, *sir.* Şi asta mă face să mă simt bine.

Cîţiva *gentlemen*-i au fost foarte mişcaţi de acest răspuns, şi unul dintre ei, făcîndu-şi loc în rîndul întîi, l-a întrebat, gîtuit de emoţie :

— Dar carnea de vită cum o găseşti ?

— Mulţumesc de întrebare, *sir,* a răspuns Uriah, întorcîndu-se către cel care-i vorbise, ieri a fost mai tare decît aş fi dorit ; dar datoria mea e să îndur totul. Am făcut greşeli, a adăugat Uriah cu un zîmbet smerit, şi trebuie să sufăr consecinţele fără a cîrti.

A izbucnit un murmur, parte de admiraţie pentru elevaţia aproape celestă a lui Douăzeci-şi-Şapte, parte de indignare împotriva furnizorului care dăduse loc la această

reclamație (pe care *mister* Creakle s-a grăbit să și-o noteze) ; după care, Douăzeci-și-Șapte a stat în mijlocul nostru, considerîndu-se parcă cel mai de seamă exponat aflat într-un muzeu cu o faimă deosebită. Pentru ca noi, neofiții, să fim și mai bine luminați, s-a dat în grabă porunca să fie scos și Douăzeci-și-Opt.

Fusesem atît de uluit de intîlnirea cu Uriah Heep, încît în clipa cînd l-am văzut ieșind din celulă, cu o carte pioasă în mînă, pe *mister* Littimer, abia dacă am resimțit un amestec de uimire și resemnare.

— Douăzeci-și-Opt. l-a interpelat un *gentleman* cu ochelari, care pînă atunci nu rostise nici un cuvînt, săptămîna trecută te-ai plîns. dragul meu, de felul cum este preparată porția zilnică de cacao. S-a îmbunătățit de atunci ?

— Mulțumesc, *sir*, a răspuns Littimer, a fost preparată mai bine. Dacă mi-ar fi îngăduit să fac o observație, *sir*, aș spune că am îndoieli în privința curățeniei laptelui în care e fiartă ; dar știu. *sir*, că de obicei la Londra laptele este subțiat cu apă și că lapte curat e greu de găsit.

Gentleman-ul cu ochelari mi s-a părut că miza pe Douăzeci-și-Opt împotriva lui Douăzeci-și-Șapte, care părea să fie favoritul lui *mister* Creakle, căci s-au apucat fiecare să se ocupe de omul respectiv.

— În ce stare de spirit te afli, Douăzeci-și-Opt ? a întrebat *gentleman*-ul cu ochelari.

— Mulțumesc, *sir*, i-a răspuns *mister* Littimer ; acuma îmi dau seama, *sir*, de greșelile ce le-am făcut. Sînt tulburat, *sir*, cînd mă gîndesc la păcatele săvîrșite de foștii mei tovarăși ; dar nădăjduiesc că se vor căi și ei și vor fi iertați.

— Dar dumneata, personal, ești mulțumit ? l-a întrebat același, făcîndu-i semn de încurajare cu capul.

— Vă sînt foarte îndatorat, *sir*, a răspuns *mister* Littimer. Sînt deplin mulțumit.

— Ai cumva ceva pe suflet ? a stăruit *gentleman*-ul. Dacă ai, vorbeşte, Douăzeci-şi-Opt.

— *Sir*, dacă ochii nu mă înşală, a zis *mister* Littimer, fără a ridica privirea, aici de faţă se găseşte un *gentleman* care m-a cunoscut şi mai înainte. Acestui *gentleman* s-ar putea să-i fie de folos, *sir*, să afle că toate greşelile mele trecute le atribui faptului că am dus o viaţă uşuratică în serviciul unor tineri ; şi faptului că m-am lăsat tîrît de ei în păcat, fără să fi avut puterea de a mă împotrivi. Nădăjduiesc că *gentleman*-ul la care mă refer nu va lua în nume de rău această observaţie. A fost făcută pentru binele lui. Eu, unul, îmi dau seama de greşelile mele trecute. Sper că şi dînsul va ajunge să se căiască de toate păcatele şi blestemăţiile la care a participat.

Am băgat de seamă că unii dintre *gentlemen*-ii de faţă îşi puseseră mîna pavăză la ochi, de parcă tocmai ar fi intrat într-o biserică.

— Asta îţi face cinste, Douăzeci-şi-Opt ! i-a zis acela care-i pusese întrebarea. Nu mă surprinde din partea ta. Mai ai ceva de spus ?

— *Sir*, a răspuns *mister* Littimer, ridicînd uşor sprîncenele, fără a-şi înălţa însă privirea, am cunoscut o tînără care a lunecat pe panta păcatului şi pe care m-am străduit s-o salvez, dar n-am izbutit. Îl rog pe *gentleman*-ul cu pricina, dacă-i stă în putinţă şi dacă vrea să fie atît de bun, să comunice acelei tinere că o iert pentru felul cum s-a purtat cu mine şi că o îndemn să se pocăiască.

— Nu mă îndoiesc, Douăzeci-şi-Opt, l-a asigurat protectorul lui, că *gentleman*-ul în chestiune a înţeles foarte bine, ca noi toţi, de altfel, îndemnul foarte potrivit ce i l-ai adresat. Dar nu mai vrem să te reţinem.

— Vă mulţumesc, *sir !* a zis *mister* Littimer. *Gentlemen*, vă salut, şi vă doresc ca, împreună cu familiile dumneavoastră să vă recunoaşteţi păcatele şi să vă îndreptaţi !

Şi rostind aceste cuvinte, Douăzeci-şi-Opt s-a retras, după ce a schimbat o privire cu Uriah ; şi parcă graţie

vreunui mijloc de comunicație necunoscut, nu erau chiar cu totul străini unul de altul ; și cînd ușa a fost încuiată după el, membrii grupului au început să spună în șoaptă despre dînsul că era un om cît se poate de respectabil și că reprezenta un caz vrednic de atenție.

— Ia spune, Douăzeci-și-Șapte, a glăsuit *mister* Creakle, după ce omul *său* a rămas singur în scenă, crezi că ne stă în putere să facem ceva pentru tine ? Dacă da, te rog spune !

— V-aș cere foarte umil, *sir*, să-mi acordați permisiunea de a-i scrie din nou mamei, i-a răspuns Uriah, smuncindu-și capul hain.

— Firește că ți se va acorda, i-a zis *mister* Creakle.

— Vă mulțumesc, *sir !* Sînt cam îngrijorat de soarta mamei. Mă tem că e în primejdie.

Un nechibzuit a întrebat : „Cum ? De ce ?" Dar îndată a izbucnit un murmur indignat : „Ssst !"

— Îi e în primejdie sufletul, *sir*, a răspuns Uriah, răsucindu-se în direcția de unde venise întrebarea. Aș dori ca și mama să dobîndească liniștea sufletească pe care am dobîndit-o. Dacă n-aș fi nimerit aici, niciodată n-aș fi ajuns la această stare. Bine ar fi fost de-ar fi venit și mama aici ! Bine ar fi pentru toată lumea să fie arestată și închisă aici.

Această declarație a stîrnit o încîntare fără margini — o încîntare fără nici un precedent, cred.

— Înainte să fi venit aici, am fost în gheara păcatului, a urmat Uriah, aruncîndu-ne o privire piezișă, de parcă ar fi vrut, de i-ar fi stat în putere, să țintuiască la stîlpul infamiei întreaga lume exterioară căreia îi aparțineam. Acuma însă îmi dau seama de rătăcirile mele. Sînt multe păcate pe lume. Chiar și mama-i supusă păcatului. Păcatul domnește pretutindeni, aici, însă, nu.

— Te-ai schimbat mult ? l-a întrebat *mister* Creakle.

— Vai, Doamne, dar desigur, *sir !* a exclamat pocăitul, plin de speranță.

— Dacă ai ieşi de aici, ai mai cădea în păcat ? l-a întrebat altcineva.

— Vai, ferească Dumnezeu, nu, *sir !*

— Bine, i-a zis *mister* Creakle, îmi face plăcere să aud acest lucru. Te-ai adresat adineauri lui *mister* Copperfield. Ai vrea să-i mai spui ceva, Douăzeci-şi-Şapte ?

— Dumneavoastră, *mister* Copperfield, m-aţi cunoscut mult înainte să fi ajuns aici şi să mă fi îndreptat, a zis Uriah, uitîndu-se la mine, şi niciodată nu mi-a fost dat să văd, nici chiar pe chipul său, o privire mai urîcioasă. M-aţi cunoscut pe vremea cînd, în ciuda greşelilor mele, eram un om umil şi nensemnat printre cei îngîmfaţi şi blînd printre cei violenţi — aţi fost violent cu mine chiar dumneavoastră, *mister* Copperfield. Şi într-un rînd, m-aţi lovit peste faţă, cum bine ştiţi.

Compătimire generală. Cîteva priviri indignate aţintite asupra mea.

— Eu, însă, vă iert, *mister* Copperfield, a urmat Uriah, subliniind blîndeţea şi clemenţa firii sale, spre a sugera o monstruoasă şi profanatoare paralelă pe care nici nu vreau s-o consemnez. Eu iert pe toată lumea. Nu mi-ar sta bine să nutresc vreun resentiment. Vă iert din toată inima şi sper că, pe viitor, o să vă stăpîniţi poftirile pătimaşe. Şi sper că au să se căiască şi *mister* W. şi *miss* W., şi toţi membrii şleahtei aceleia de păcătoşi. S-au abătut şi asupra dumneavoastră nenorociri şi nădăduiesc că asta are să vă priască ; dar pentru dumneavoastră cel mai nimerit ar fi să veniţi aici. Şi pentru *mister* W., şi pentru *miss* W. ar fi fost mai bine să vină aici. Cea mai bună urare care v-o pot face, dumneavoastră, *mister* Copperfield, şi dumneavoastră, tuturor, e să vă aresteze şi să vă aducă aici. Cînd mă gîndesc la greşelile mele de altădată şi la starea mea de azi, sînt sigur că ar fi cea mai bună soluţie şi pentru dumneavoastră. Îi plîng pe toţi aceia care nu sînt aduşi aici !

Însoţit de un mic cor de voci aprobatoare, s-a strecurat înapoi în celulă ; şi atît eu, cît şi Traddles ne-am simţit uşuraţi cînd în urma lui uşa a fost zăvorîtă.

Caracteristic era faptul că bucuros aş fi întrebat ce anume făcuseră aceşti doi oameni de fuseseră închişi acolo. Dar despre asta, pare-se, nimeni nu avea nimic de spus. M-am adresat unuia dintre cei doi gardieni, care, judecînd după expresia feţei lor, lăsau să se întrevadă că-şi dădeau foarte bine seama cîte parale făcea toată această demonstraţie.

— Nu cumva ştiţi care a fost ultima infracţiune săvîrşită de numărul Douăzeci-şi-Şapte în „nesocotinţa" lui ? l-am întrebat în timp ce mergeam alături pe coridor.

Răspunsul a fost că săvîrşise o infracţiune împotriva unei bănci.

— Împotriva Băncii Angliei ?

— Da, *sir*. Înşelăciune, fals, săvîrşite de o bandă organizată. El şi alţi cîţiva. Dînsul a fost instigatorul. Urmăreau să pună mîna pe o sumă mare. Sentinţa : deportare pe viaţă. Douăzeci-şi-Şapte, cel mai pişicher din toată gaşca, cît pe-aci era să scape ; dar nu i-a mers. Abia a izbutit banca să-i vină de hac... Puţin a lipsit, şi nu i-ar fi rămas altceva de făcut decît să-i pună sare pe coadă.

— Ştiţi cumva şi ce infracţiune a săvîrşit Douăzeci-şi-Opt ?

— Douăzeci-şi-Opt, mi-a răspuns gardianul în şoaptă şi uitîndu-se peste umăr în timp ce mergeam pe coridor, ca nu cumva să fie auzit de Creakle şi de ceilalţi vorbind cu atîta lipsă de deferenţă despre isprăvile celor doi neprihăniţi, Douăzeci-şi-Opt (osîndit şi el la deportare) a luat o slujbă de valet, şi în noaptea din ajunul plecării în străinătate i-a furat tînărului său stăpîn vreo două sute cincizeci de lire în numerar şi obiecte. De cazul lui îmi amintesc foarte bine, pentru că a fost prins de o pitică.

— De cine ?

— De o femeie mărunţică. Am uitat cum o chema.

— Nu cumva o chema Mowcher ?

— Chiar aşa ! Scăpase de urmărire şi se pregătea să fugă în America, cu perucă blondă şi cu barbete false şi perfect deghizat, cum n-aţi mai văzut pe nimeni de cînd sînteţi ; dar la Southampton femeiuşca aceea l-a întîlnit pe uliţă şi, cu privirea ei ageră, l-a dibăcit ; i-a pus piedică, l-a făcut să cadă şi l-a ţintuit locului, neîndurată ca Moartea.

— Straşnic om mai e *miss* Mowcher ! am exclamat eu.

— Tot aşa aţi fi spus şi dac-aţi fi văzut-o la judecată, în picioare pe un scaun, la bară, depunîndu-şi mărturia, mi-a zis gardianul. Cînd l-a înşfăcat, a tăiat-o de-a curmezişul obrazului şi a buşit-o fără cruţare ; dar ea nu l-a slăbit pînă nu l-a văzut închis. Îl ţinea cu atîta înverşunare, că poliţiştii s-au văzut nevoiţi să-i aresteze pe amîndoi. Şi-a făcut depoziţia cu multă vervă şi a fost lăudată şi felicitată de instanţă, şi a fost petrecută cu alai pînă la locuinţa ei. A declarat în faţa tribunalului că l-ar fi arestat şi singură (pentru ticăloşiile pe care ştie că le săvîrşise) chiar dacă ar fi avut puterea unui Samson. Şi nu mă îndoiesc că ar fi făcut-o.

Nici eu nu mă îndoiam şi, din acest motiv, stima mea pentru *miss* Mowcher a crescut.

Văzusem tot ce era de văzut. Degeaba ne-am fi ostenit să-i demonstrăm preaonorabilului *mister* Creakle că atît Douăzeci-şi-Şapte, cît şi Douăzeci-şi-Opt erau perfect consecvenţi cu ei înşişi şi neschimbaţi ; că rămăseseră exact ceea ce fuseseră totdeauna ; că era şi de aşteptat ca în situaţia dată nişte lepădături făţarnice ca ei să facă asemenea declaraţii ; că dînşii cunoşteau cel puţin la fel de bine ca noi valoarea comercială a acestor declaraţii şi profitul imediat ce-l vor trage de pe urma lor în ziua cînd

vor fi deportați peste Ocean ; într-un cuvînt, că totul nu era altceva decît o farsă găunoasă, jalnică și mîrșavă. De aceea l-am lăsat cu sistemul și cu adepții lui și, descumpăniți, am plecat spre casă.

— Știi, Traddles, i-am zis, poate că-i totuși preferabil ca atunci cînd cuiva îi intră în cap o năzdrăvănie s-o ducă pînă la capăt ; în felul acesta scapă de ea mai degrabă.

— Vreau să sper că ai dreptate, mi-a răspuns Traddles.

CAPITOLUL

LXII

CALEA MEA SE LUMINEAZĂ

Se apropia Crăciunul şi se împlineau peste două luni de cînd mă înapoiasem acasă. O văzusem pe Agnes de multe ori. Oricît de puternice erau ovaţiile publicului şi oricît de înfocate sentimentele şi năzuinţele stîrnite de ele, un singur cuvîntel de laudă abia şoptit de dînsa le acoperea pe toate.

Cel puţin o dată pe săptămînă, şi uneori şi mai des, mă repezeam călare la Canterbury şi rămîneam acolo toată seara. De obicei mă întorceam noaptea ; căci acuma sentimentul acela de dezolare îmi dădea tîrcoale neîncetat — dar mai cumplit ca oricînd după ce mă despărţeam de dînsa — şi preferam să fac mişcare în aer liber decît să rătăcesc în lumea amintirilor, chinuit de insomnie sau de visuri întunecate. Nu o dată am petrecut în şa cea mai mare parte a unor asemenea nopţi de zbucium fără leac, reluînd în drum gîndurile ce le frămîntasem în timpul îndelungatei mele absenţe.

Ar fi poate mai exact să spun că ascultam ecoul acestor gînduri. Îmi vorbeau ca de departe. Le izgonisem şi acceptasem locul ce-mi era ursit. Cînd îi citeam lui Agnes ceea ce scriam, cînd îi vedeam faţa atentă şi mişcată pînă la lacrimi sau zîmbitoare şi cînd îi auzeam glasul sincer comentînd cu atîta seriozitate iluziile întîmplări petrecute în lumea imaginaţiei în care trăiam, mă întrebam oare care ar fi fost soarta mea dacă... Mă întrebam doar,

așa cum, după ce m-am căsătorit cu Dora, mă întrebasem ce fel de om aș fi vrut să fie soția mea.

Datoria față de Agnes, care mă iubea cu o dragoste pe care, de-aș fi tulburat-o și aș fi jignit-o, dintr-o pornire egoistă și nesocotită, aș fi pierdut-o pentru totdeauna, și convingerea la care ajunsesem, după matură chibzuință, că, de vreme ce-mi făurisem propriul meu destin, dobîndind ceea ce inima-mi dorise cu înflăcărare, n-aveam nici un drept să mă plîng și se cuvenea să suport totul cu resemnare, iată sinteza sentimentelor mele și a învățămintelor ce trăsesem. Totuși o iubeam ; și aflam oarecare mîngîiere întrezărind ziua depărtată cînd îi voi putea mărturisi fără teamă acest lucru ; cînd toate astea vor fi trecut ; cînd îi voi putea spune : „Așa stăteau lucrurile, Agnes, cînd m-am întors în patrie ; și acuma sînt om bătrîn, și îți pot spune că de atunci n-am mai iubit pe nimeni !"

Față de mine dînsa nu s-a arătat schimbată niciodată, în nici o privință. Se purta cu mine așa ca totdeauna ; nu era cîtuși de puțin schimbată.

În această privință, din noaptea cînd mă întorsesem, între mătușa și mine domnea nu atît o rezervă sau o dorință de a ocoli subiectul, cît înțelegerea tacită că și unul și celălalt meditam asupra lui, fără a exprima însă în cuvinte gîndurile noastre. Așa se întîmpla adeseori, cînd, potrivit vechiului obicei, ședeam în fața căminului ; urmăream atunci aceste gînduri în chip tot atît de firesc și tot atît de evident pentru celălalt ca și cînd am fi vorbit despre asta. Dar nici unul din noi nu sufla un cuvînt. În noaptea aceea mi s-a părut că-mi citise gîndurile sau că cel puțin le citise în parte, și că înțelesese foarte bine de ce nu le dădeam glas.

Apropiindu-se Crăciunul și văzînd că Agnes nu-mi făcea nici o destăinuire, a început să mă chinuiască o bănuială, care de multe ori îmi trecuse prin minte — bănuiala că Agnes ghicise adevăratele mele sentimente și că se

temea să nu-mi pricinuiască o mîhnire. Dacă aşa stăteau lucrurile, jertfa-mi fusese zadarnică ; datoria mea faţă de dînsa nu mi-o împlinisem ; iar ceea ce voiseм să evit făceam, fără a-mi da seama, clipă de clipă. Am luat hotărîrea să lămuresc totul ; şi dacă între noi exista o asemenea barieră, s-o înlătur fără şovăire.

Era o zi aspră, rece, de iarnă, o zi pe care am motive temeinice s-o ţin minte ! Ninsese timp de cîteva ceasuri ; şi zăpada se aşternuse, acoperind totul cu un strat nu prea înalt, dar îngheţat. În larg, dincolo de fereastra mea, vîntul de miazănoapte sufla cu furie. Îmi adusesem aminte cum bîntuia uriaşele pustietăţi înzăpezite ale munţilor Elveţici, unde pe asemenea vreme nu călca ţipenie de om ; şi-mi pusesem întrebarea care erau mai triste : piscurile solitare, sau singurătăţile oceanului ?

— Porneşti azi călare, Trot ? m-a întrebat mătuşa, vîrîndu-şi capul pe uşă.

— Da, i-am zis. Mă duc la Canterbury. E o vreme minunată pentru plimbare.

— Vreau să sper că şi calul o să fie de aceeaşi părere, mi-a spus mătuşa. Deocamdată, însă, stă în faţa porţii, cu capul plecat şi urechile pleoştite, de parc-ar socoti că tot mai bine ar fi în grajd.

Trebuie să menţionez aici că mătuşa îngăduise calului meu accesul pe pajiştea din faţa casei, fără a slăbi cîtuşi de puţin campania necruţătoare împotriva măgarilor.

— Se înviorează el îndată ! i-am zis.

— În orice caz, stăpînului său plimbarea o să-i priască, a observat mătuşa, aruncînd o privire asupra hîrtiilor aflate pe masa mea de lucru. Ah, băieţaş, multe ceasuri mai petreci la masa asta ! Pe vremea cînd obişnuiam să citesc cărţi, niciodată nu mi-aş fi închipuit ce muncă este să le scrii.

— Şi cititul e o muncă destul de grea, uneori, i-am răspuns. Cît priveşte scrisul, are farmecul lui, mătuşico.

— Aha ! Înțeleg ! Ambiția, nevoia de a cîștiga aprobarea și simpatia celorlalți, și multe altele, nu-i așa ! Bine, hai, du-te !

— Mai știi ceva de dragostea aceea a lui Agnes ? am întrebat-o, stînd liniștit în fața ei, căci, după ce mă bătuse pe umăr, se așezase în fotoliul meu.

Înainte de a răspunde, s-a uitat în ochii mei cîteva clipe.

— Cred că da, Trot.

— S-a întărit cumva bănuiala dumitale ?

— Cred, Trot.

M-a privit atît de stăruitor — cu un fel de îndoială. sau un fel de milă, sau de teamă parcă în afecțiunea ei — încît a fost nevoie să fac un efort pentru a-mi tăinui durerea.

— Mai mult chiar, Trot... mi-a zis mătușa.

— Da ? !

— Agnes e pe cale să se mărite, cred.

— Dumnezeu să-i ajute ! am spus, bucuros.

— Dumnezeu să-i ajute ! Ei și bărbatului ei ! a zis mătușa.

Am repetat urarea, mi-am luat ziua bună de la mătușa, am coborît cu pași ușori scările, am încălecat și am pornit. Aveam acum un motiv în plus de a aduce la îndeplinire hotărîrea ce-o luasem.

Ce bine îmi amintesc acea plimbare prin peisajul iernatic ! Pulberea de gheață, pe care vîntul o ridica de pe firele de iarbă și mi-o arunca în obraz ; tropotul sonor al copitelor, care parcă băteau tactul unei melodii ; brazdele înghețate bocnă ; zăpada din cariera de var, pe care vîntul o spulbera în vîrtejuri ; caii înhămați la o căruță cu fîn, care, aburind, se opriseră să răsufle în vîrful dealului și-și scuturau clopoțeii cu sunete melodioase ; costișele și povîrnișurile albite de nea ale ținutului, care se detașau pe cerul întunecat, ca desenate pe o tablă neagră !

Am găsit-o pe Agnes singură. Fetițele se duseseră la casele lor, și dînsa ședea singură în fața căminului, citind. Cînd m-a văzut intrînd, a lăsat cartea din mînă și, după ce mi-a urat, ca de obicei, bun sosit, și-a luat coșulețul de lucru și s-a așezat în dreptul uneia dintre ferestrele de modă veche.

Am luat loc lîngă ea, pe bancheta așezată în firida ferestrei, și am început să vorbim despre cartea la care lucram, despre data cînd o voi sfîrși și despre progresele făcute de la ultima mea vizită. Agnes era foarte veselă și mi-a prezis că în curînd voi ajunge prea celebru și că n-o să mai fie chip să vorbească omul cu mine despre asemenea lucruri.

— De aceea, vezi, profit de momentul de față, mi-a spus Agnes, și stau de vorbă cu tine cît se mai poate.

În timp ce mă uitam la chipul ei frumos, aplecat asupra lucrului, dînsa și-a ridicat ochii buni și limpezi și a băgat de seamă că o priveam.

— Pari cam îngîndurat azi, Trotwood !

— Să-ți spun de ce, Agnes ? Tocmai de aceea am venit.

A lăsat lucrul, așa cum obișnuia să facă ori de cîte ori discutam serios, și m-a ascultat cu luare-aminte.

— Dragă Agnes, ai cumva vreo îndoială în privința sincerității mele față de tine ?

— Nu ! mi-a răspuns ea cu o căutătură mirată.

— Te îndoiești cumva că sînt ceea ce totdeauna am fost pentru tine ?

— Nu ! mi-a răspuns, ca mai înainte.

— Îți amintești, dragă Agnes, că, după ce m-am întors, am încercat să-ți arăt cîtă recunoștință îți datoram și cît de mult țineam la tine ?

— Îmi amintesc foarte bine, a recunoscut dînsa în șoaptă.

— Tu ai o taină, i-am zis. Împărtășește-mi-o, Agnes.

Și-a coborît privirea în pămînt și a tresărit.

— Chiar dacă n-aș fi auzit-o din gura altcuiva, și nu din a ta, Agnes — ceea ce mi se pare straniu — nu se putea să nu aflu că ai dăruit cuiva comoara dragostei tale. Nu-mi ascunde un lucru care-i în atît de strînsă legătură cu fericirea ta ! Dacă ai încredere în mine, și mi-ai spus că ai, și știu că poți avea, atunci dă-mi voie ca în această împrejurare, mai mult ca în oricare alta, să-ți fiu prieten, să-ți fiu frate !

Cu o privire rugătoare, parcă plină de mustrări, s-a ridicat de lîngă fereastră ; și străbătînd precipitat odaia, fără a ști încotro să apuce, și-a ascuns fața în palme și a izbucnit în lacrimi care mi-au sfîșiat inima.

Și totuși ele mi-au trezit o nădejde în suflet. Fără să-mi dau seama de ce, lacrimile ei mi-au amintit de acel zîmbet trist, dar resemnat, atît de adînc întipărit în sufletul meu, și m-au făcut să tresar, nu de teamă sau de durere, ci pentru că întrezărisem o rază de speranță.

— Agnes ! Surioara mea ! Draga mea ! Ce-am făcut ?

— Lasă-mă acuma, Trotwood. Nu mă simt bine. Mi-am pierdut cumpătul, O să vorbim altă dată... Cînd va veni vremea. Am să-ți scriu. Acum nu-mi mai spune nimic. Nu ! Te rog, nu !

M-am străduit să-mi amintesc ce-mi spusese cînd îi vorbisem, în seara aceea, de dragostea ei, care nu aștepta nici o răsplată. Mi s-a părut că aveam de răscolit o lume întreagă într-o clipă.

— Agnes, nu pot suporta să te văd în starea asta și să știu că de vină sînt numai eu. Scumpa mea, care-mi ești mai scumpă decît orice pe lume, dacă ești nenorocită, îngăduie-mi să împărtășesc nenorocirea ta. Dacă ai cumva nevoie de sfat sau de ajutor, dă-mi voie să încerc să te sfătuiesc sau să te ajut. Dacă te apasă vreo povară, lasă-mă să încerc să ți-o ușurez. Căci pentru cine oare mai trăiesc eu astăzi dacă nu pentru tine, Agnes ?

— Vai, iartă-mă ! Nu sînt în apele mele ! Altă dată... asta-i tot ce am deslușit că bîiguia printre suspine.

Tîrît de egoism, nu alunecasem oare pe o pantă greşită ? Sau, nu cumva semnul care-mi trezise nădejdea deschidea în faţa mea perspectiva la care nici să visez nu cutezasem ?

— Trebuie să-ţi mai vorbesc ! Nu pot să plec şi să te las în starea asta ! Pentru numele lui Dumnezeu, Agnes, după atîţia ani şi după toate cîte s-au întîmplat de-a lungul lor, să nu ne mai ascundem unul de altul ! Trebuie să-ţi vorbesc deschis. Dacă măcar o clipă ţi-a trecut prin minte gîndul c-aş putea pizmui fericirea pe care o poţi dărui altuia ; că n-aş consimţi să mă dau la o parte spre a face loc unui ocrotitor mai drag ales de tine însăţi ; că n-aş fi în stare ca de la locul meu de departe să asist fericit la bucuria ta, alungă aceste presupuneri, căci nu le merit ! Nu în zadar am suferit ! Pilda şi sfaturile tale n-au fost zadarnice ! În dragostea ce-ţi port nu e nici urmă de egoism !

Nu mai plîngea. După un timp, şi-a întors către mine faţa palidă şi, cu glas stins, şovăitor din cînd în cînd, încă foarte limpede, mi-a spus :

— Prietenia curată pe care mi-o porţi, şi de care, într-adevăr, nu mă îndoiesc, mă obligă să-ţi spun, Trotwood, că te înşeli. Mai mult nu pot să-ţi spun. Dacă uneori, de-a lungul anilor, am avut nevoie de sfat şi de ajutor, le-am primit. Dacă uneori m-am simţit nefericită, mi-a trecut. Dacă m-a apăsat vreo povară, mi s-a uşurat. Dacă am vreo taină... nu este nouă ; şi nu este... ceea ce presupui. N-o pot nici dezvălui, nici împărtăşi. A fost multă vreme taina mea şi a mea trebuie să rămînă şi de aici înainte !

— Agnes ! Stai ! O clipă !

Era gata să plece, dar am oprit-o. Am prins-o de mijloc. „De-a lungul anilor !“ „Nu este nouă !“ Gînduri şi nădejdi noi mi se roteau în minte şi întreg coloritul vieţii mele era în schimbare.

— Scumpă Agnes ! Te respect și te cinstesc — îți port o dragoste neclintită ! Cînd am venit aici azi, credeam că nimic nu mi-ar putea smulge această mărturisire. Credeam că voi izbuti s-o păstrez ascunsă în pieptul meu toată viața, pînă la adînci bătrînețe. Dar, Agnes, de vreme ce pot avea, cît de cît, noi speranțe că mi-ar putea fi îngăduit vreodată să-ți spun mai mult decît Surioară, să-ți spun cu totul altfel decît Surioară !...

Au podidit-o lacrimile, dar nu semănau cu cele vărsate adineauri, și în ele am întrezărit o licărire de speranță.

— Agnes ! Tu, care totdeauna ai fost călăuza și reazemul meu cel mai de nădejde ! Dacă pe vremea cînd am crescut aici, împreună, te-ai fi gîndit mai mult la tine și mai puțin la mine, cred că niciodată capriciile mele nesocotite n-ar fi rătăcit departe de tine ! Dar erai cu atîta mai presus de mine, și aveam atîta nevoie de tine, în toate bucuriile și necazurile adolescenței mele, încît deprinderea de a-ți destăinui totul și de a mă bizui pe sprijinul tău în orice împrejurare a devenit o a doua natură, eclipsînd un timp chemarea puternică, chemarea dintîi, de a te iubi așa cum te iubesc acuma !

Plîngea înainte, dar nu de mîhnire, ci de bucurie ! Și o țineam în brațe, cum n-o ținusem niciodată, cum niciodată nu visasem c-aveam s-o țin vreodată !

— Pe vremea cînd o iubeam pe Dora... din toată inima, precum știi...

— Da ! a exclamat Agnes. Știu și sînt fericită c-o știu.

— Pe vremea cînd o iubeam pe Dora... chiar și pe vremea aceea, fără înțelegerea și simpatia ta, dragostea mea n-ar fi fost deplină. Dar întrucît m-am bucurat de ele, nu mi-a lipsit nimic. Iar cînd am pierdut-o, ce s-ar fi ales de mine de n-ai fi fost tu, Agnes ? !

Strîngîndu-se mai tare în brațele mele, lipindu-se mai aproape de inima mea, și-a lăsat mîna tremurîndă pe umărul meu, iar ochii ei blînzi, care străluceau printre lacrimi, priveau în ai mei !

— Am plecat, îndrăgostit de tine, scumpă Agnes. Am stat departe, îndrăgostit de tine. M-am întors, îndrăgostit de tine !

Apoi am încercat să-i înfăţişez lupta ce se dăduse înlăuntrul meu şi hotărîrea la care mă oprisem. Am încercat să-mi deschid sufletul înaintea ei cu sinceritate, fără nici o rezervă. Am încercat să-i arăt cum sperasem că am ajuns să mă cunosc şi să o cunosc mai bine ; cum mă împăcasem cu cele ce decurgeau din această mai bună cunoaştere şi cum, în ziua aceea, venisem s-o văd, credincios hotărîrii luate. Dacă mă iubea (i-am zis) atîta încît era gata să mă ia de bărbat, putea să facă acest pas nu pentru că aş fi vrednic de ea, ci numai pentru sinceritatea dragostei ce i-o purtam şi pentru zbuciumul în care aceasta se călise şi de care fusesem îmboldit să i-o mărturisesc. Şi, vai, Agnes, chiar în acea clipă, prin ochii tăi candizi, parcă m-a privit spiritul soţiei mele copilăţe şi mi-a dat încuviinţare ; şi prin mijlocirea ta a trezit în sufletul meu cele mai duioase amintiri despre Blossom, despre floarea ofilită !

— Sînt atît de fericită, Trotwood... mi-e atît de plină inima... un lucru trebuie totuşi să-ţi spun.

— Ce, iubito ?

Mi-a pus pe umeri mîinile-i delicate şi m-a privit, calm, drept în ochi.

— Nu ştii cumva ce vreau să-ţi spun ?

— Nu mă încumet să fac presupuneri. Spune-mi tu, iubito.

— Te-am iubit din totdeauna !

O, ce fericiţi eram, ce fericiţi eram ! Şi plîngeam amîndoi, nu atît cu gîndul la încercările (care pentru dînsa fuseseră nespus mai grele) prin care trecusem spre a atinge fericirea, cît de bucurie că de aici înainte n-avea să ne mai despartă nimic niciodată !

În amurgul acela de iarnă ne-am plimbat împreună peste cîmp ; şi liniştea binecuvîntată din sufletele noastre

parcă vrăjise văzduhul înghețat. Cele dintîi stele au început să licărească pe cer, în timp ce mai hoinăream, și, înălțîndu-ne privirea către ele, i-am mulțumit lui DUMNEZEU că ne călăuzise pașii către această pace deplină.

Mai tîrziu, cînd a răsărit luna, am stat alături în fața aceleiași ferestre de modă veche ; Agnes cu ochii senini ațintiți asupra astrului ; iar eu urmărindu-i privirea. Înaintea ochilor minții s-a ivit parcă un drum lung, lung ; și în depărtare am zărit cum înainta, abia ținîndu-se pe picioare de oboseală, un băiețaș zdrențuros, singur și părăsit, care într-o bună zi avea să fie în drept să spună că inima, care în clipa aceea bătea alături de a mea, era a lui.

A doua zi, pe seară, ne-am prezentat în fața mătușii. Peggotty ne-a zis că era sus, în odăița mea, căci mai era și acum ambiția ei s-o țină curată și în bună rînduială. Am găsit-o pe mătușa cu ochelarii pe nas, lîngă cămin.

— O, Doamne, Dumnezeule ! Pe cine mi-ai adus ? a strigat mătușa, căutînd să străpungă întunericul.

— Pe Agnes ! i-am zis.

Mătușa a rămas foarte mirată, căci așa cum ne înțelesesem nu-i spusesem nimic deocamdată. Cînd m-a auzit rostind numele lui Agnes, și-a ridicat ochii spre mine, plină de nădejde, dar văzînd că arătam ca de obicei, și-a scos ochelarii cu un gest de disperare și și-a frecat nasul cu ei.

A primit-o, totuși, foarte călduros pe Agnes, și peste puțin ne-am așezat cu toții la masă, jos, în salon, unde fuseseră aprinse lămpile. Mătușa și-a mai pus de vreo două-trei ori ochelarii, ca să se uite la mine, dar tot de atîtea ori i-a scos dezamăgită și și-a frecat nasul cu ei, spre marea supărare a lui *mister* Dick, care știa că era semn rău.

— Știi, mătușico, am vorbit cu Agnes despre cele ce mi-ai spus, i-am zis după ce am isprăvit masa.

— Foarte rău ai făcut, Trot, și nu te-ai ținut de cuvînt ! m-a dojenit mătușa, făcîndu-se roșie ca focul.

— N-ai să fii supărată, mătușico, nu-i așa ? Sînt sigur că n-ai să mai fii supărată cînd am să-ți spun că Agnes nu e nefericită în dragoste.

— Mofturi, prostii ! a bombănit mătușa.

Văzînd că era cam îmbufnată, m-am gîndit că nu se cădea s-o mai lungesc. Cuprinzînd-o în brațe pe Agnes, am trecut prin spatele fotoliului ei și ne-am înclinat în fața ei. După ce și-a împreunat palmele și ne-a aruncat o privire prin ochelari, pentru prima și singura oară de cînd o cunoșteam au apucat-o isteric alele.

Alarmată de criza mătușii, Peggotty a sosit în grabă. Cum și-a revenit, mătușa s-a repezit la Peggotty și, spunîndu-i că este o babă prostuță, a strîns-o în brațe cu toată puterea. După aceea l-a îmbrățișat pe *mister* Dick (care, deși cam nedumerit, s-a simțit foarte mîndru) ; și apoi le-a povestit ce se întîmplase. Și am fost cu toții veseli și fericiți.

N-am putut afla niciodată dacă, în cursul ultimei noastre conversații, mătușa recursese la o minciună scuzabilă sau dacă, într-adevăr, nu-mi ghicise gîndurile. Îmi spusese doar că Agnes avea să se mărite, și asta era de ajuns, m-a lămurit ea ; și că acuma nimeni nu știa mai bine ca mine că asta era adevărat.

Pînă în două săptămîni ne-am căsătorit. Traddles și Sophy, doctorul și *missis* Strong au fost singurii invitați la nunta noastră, foarte discretă. I-am lăsat cu inimile pline de bucurie ; și am plecat împreună cu trăsura. O țineam strîns în brațe pe aceea care a fost izvorul tuturor năzuințelor frumoase de care am fost însuflețit vreodată ; pe aceea care era sîmburele ființei mele și în jurul căreia se desfășura întreaga-mi viață, soția mea : dragostea mea clădită pe o stîncă !

— Scumpul meu soț, mi-a zis Agnes. Acum, cînd îți pot spune astfel, trebuie să-ți mărturisesc ceva.

— Spune, iubito !

— E vorba de noaptea cînd a murit Dora. Te-a trimis să mă chemi.

— Așa e.

— Mi-a spus că avea să-mi lase ceva. Știi ce anume ?

Mi s-a părut că știu. Am strîns-o mai tare la piept pe aceea care mă iubea de atîta vreme.

— Mi-a spus că avea să-mi facă o ultimă rugăminte și să-mi lase o sarcină de împlinit.

— Și ți-a cerut să...

— Să-i iau locul după ce se va fi stins din viață.

Agnes și-a odihnit capul pe pieptul meu și a început să plîngă ; și deși eram amîndoi atît de fericiți, am plîns și eu cu ea.

LXIII

UN MUSAFIR

Povestea ce mi-am propus să aştern pe hîrtie e aproape încheiată ; mai este însă un episod însemnat, de care adesea îmi aduc aminte cu mare plăcere şi fără de care unul din firele ce au intrat în alcătuirea urzelii mele ar rămîne încurcat.

Faima şi averea mea sporiseră, eram pe deplin mulţumit în căsnicie şi se împliniseră zece ani de cînd mă căsătorisem. Era o seară de primăvară şi şedeam cu Agnes lîngă cămin, în casa noastră de la Londra, iar trei dintre copiii noştri se jucau prin odaie, cînd am fost anunţat că un străin dorea să-mi vorbească.

Fusese întrebat dacă era vorba de o chestiune de afaceri şi răspunsese că nu ; venise pentru plăcerea de a mă vedea şi venise de foarte departe. Era un om bătrîn, mi-a spus slujnica, şi arăta ca un fermier.

Întrucît copiilor personajul li s-a părut cam misterios şi le-a amintit de introducerea basmului lor preferat despre vrăjitoarea cea bătrînă şi haină, înfăşurată în manta, care ura pe toată lumea, pe care Agnes obişnuia să-l povestească, vestea a stîrnit emoţie. Unul dintre băieţaşi şi-a ascuns capul în poala maică-sii, spre a fi la adăpost de primejdie, iar micuţa Agnes (care era copilul nostru cel mai mare) şi-a aşezat păpuşa pe scaun în locul ei, şi din cînd în cînd scotea capul ei cu bucle aurii de după o draperie, ca să vadă ce se întîmplă.

— Pofteşte-l înăuntru ! am zis.

Şi peste puţin a apărut un moşneag cu părul alb, care s-a oprit în pragul întunecos. Micuţa Agnes, atrasă de înfăţişarea lui, s-a repezit să-l aducă înăuntru, şi înainte să apuc să-i disting trăsăturile, soţia mea a tresărit şi mi-a strigat, cu glas bucuros, dar precipitat, că era *mister* Peggotty !

Într-adevăr, era *mister* Peggotty ! Îmbătrînise, dar părea voinic, rumen la faţă, viguros. Cînd ne-am revenit după prima emoţie şi cînd dînsul s-a aşezat în faţa căminului, cu copiii pe genunchi şi cu reflexele focului jucîndu-i pe obraz, mi-a părut cel mai zdravăn, mai robust, mai frumos şi mai plin de viaţă bătrîn din cîţi văzusem.

— *Mas'r* Davy ! mi-a zis. (Ce firesc îmi suna în ureche numele acesta, rostit pe acelaşi ton ca altădată.) E o sărbătoare, *mas'r* Davy, c-am apucat să vă mai văd o dată, împreună cu preafrumoasa 'neavoastră soaţă !

— Într-adevăr, iubite prietene, e o sărbătoare ! am exclamat.

— Şi cu micuţii ăştia drăgălaşi ! a urmat *mister* Peggotty. Nu te mai saturi privindu-i, că-s ca nişte flori ! Zău, *mas'r* Davy, nu eraţi mai înalt decît cel mai mic dintre ei cînd v-am văzut întîiaşi dată ! Şi Em'ly nu era nici ea mai mare pe atunci, iar bietul nostru băiat nu era *decît* un băieţaş !

— Pe mine vremea care s-a scurs de atunci m-a schimbat mai mult decît pe dumneata, i-am zis. Dar dă-mi voie să-i trimit la culcare pe ştrengarii ăştia scumpi ; şi pentru că aici, în Anglia, nu se cade să tragi în altă casă decît asta, spune-mi de unde să trimit să-ţi la bagajele (fiare sînt curios dacă printre ele nu se afla cumva şi sacul cel negru, care călătorise atît de departe !), şi apoi, la un pahar de grog, ca la Yarmouth, să stăm de vorbă despre întîmplările ultimilor zece ani.

— Singur aţi venit ? l-a întrebat Agnes.

— Da, *m'am*, i-a răspuns *mister* Peggotty, sărutîndu-i mîna, singur-singurel !

L-am aşezat între noi şi nu ştiam ce să mai facem ca să-i arătăm bucuria revederii ; şi ascultîndu-i glasul familiar, aş fi putut să-mi închipui că încă îşi mai continua neobositele peregrinări, în căutarea iubitei sale nepoate.

— Grozavă întindere de apă trebuie să mai străbată omul ca să vină aici, cînd nu stă decît cîteva săptămîni, a spus *mister* Peggotty. Dar cu apa (mai ales cu a sărată) sînt deprins ; dar ni-s dragi prietenii, şi iată că venii... Poftim, s-a mirat *mister* Peggotty, fără să vreau, fac şi stihuri !

— Aveţi de gînd să apucaţi înapoi calea asta de multe mii de mile chiar atît de curînd ? l-a întrebat Agnes.

— Da, *ma'am*, i-a răspuns. Aşa i-am făgăduit lui Em'ly înainte de plecare. Ştiţi, cu trecerea anilor nu prea întineresc nici eu, şi de n-aş fi pornit acum, pesemne că n-aş mai fi venit niciodată. Şi-ntotdeauna m-am gîndit că, înainte de a ajunge prea bătrîn, *trebuie* să vin să vă văd, pe *mas'r* Davy şi pe 'neavoastră, drăguţa lui soaţă, înflorind într-o căsnicie fericită.

Se uita la noi de parcă nu se mai sătura privindu-ne. Rîzînd, Agnes i-a dat la o parte de pe frunte cîteva şuviţe cărunte, ca să ne vadă mai bine.

— Şi acum, te rog, i-am spus, povesteşte-ne cum o duceţi şi ce faceţi acolo.

— Nu prea am ce povesti, *mas'r* Davy. Nu ne-am îmbogăţit, dar am scos-o binişor la capăt. Totdeauna am izbutit s-o scoatem la capăt. Am muncit cum se cuvenea, poate c-am dus-o ceva mai greu la început, dar totdeauna am scos-o la capăt. Ba cu oile, ba cu vitele, ba cu una, ba cu alta, am scos-o destul de bine la capăt. Ne-a ajutat Dumnezeu parcă, a urmat *mister* Peggotty, înclinînd

smerit capul, și am propășit mereu. Adică, așa, una peste alta. Dacă nu ieri, azi. Și dacă nu azi, mîine.

— Și Emily ? a întrebat Agnes într-un glas cu mine.

— Em'ly, după ce ați plecat 'neavoastră, *ma'am* — și de cînd ne-am așezat în savana australiană, nici o singură dată n-am auzit-o rostindu-și rugăciunile înainte de culcare, dincolo de pînza de cort despărțitoare, fără s-aud și numele 'neavoastră — și după ce și eu și ea l-am pierdut din vedere pe *mas'r* Davy, în amurgul acela, Em'ly a fost atît de mîhnită, încît, zău, cred că atuncea de ar fi aflat ceea ce *mas'r* Davy, chibzuit și simțitor, ne ascunsese, Em'ly s-ar fi prăpădit. Dar se găseau pe bord niște oameni săraci peste care a dat o molimă și s-a apucat să-i îngrijească ; și se găseau și copii printre pasageri și s-a apucat să-i îngrijească ; și a-nceput în felul acesta să fie prinsă de treburi și să facă fapte bune, și asta i-a priit.

— Și dînsa cînd a aflat ? l-am întrebat.

— După ce am aflat eu, i-am ascuns lucrurile ca la un an aproape. Eram așezați pe atunci într-un loc singuratic, dar înconjurat de copaci minunați, și trandafiri cățărători ne-mbrăcau ogeacul pîn'la coperiș. Într-o bună zi, pe cînd lucram la cîmp, a trecut pe acolo un călător din Anglia, de prin Norfolkul sau Suffolkul nostru (nu mai țin prea bine minte din care din două) și, firește, l-am poftit în casă, i-am dat mîncare și băutură și l-am cinstit cum se cuvine. Așa-i obiceiul acolo, în toată colonia noastră. Omul acela avea la el o gazetă veche, ce cuprindea o dare de seamă despre furtună. Așa s-a făcut c-a aflat. Și seara, cînd am venit acasă, am băgat de seamă că știa totul.

Rostind aceste cuvinte, a coborît glasul, iar pe față i s-a întipărit acea expresie de tristețe de care-mi aduceam bine aminte.

— S-a schimbat mult după aceea ? l-am întrebat.

— Vai, da, pentru un timp foarte îndelungat, ne-a răspuns, clătinînd din cap, poate pînă şi în ceasul de faţă. Cred însă că i-a priit singurătatea. Apoi avea treburi berechet, cu găinile şi cu celelalte orătănii, şi văzînd de aceste treburi, i-a mai trecut. De aţi vedea-o acum pe Em'ly a mea, mi-a zis îngîndurat, mă-ndoiesc de aţi mai recunoaşte-o, *mas'r* Davy !

— Atît de adînc s-a transformat ? l-am întrebat.

— Nu ştiu. O văd în fiece zi şi nu-mi dau seama ; dar uneori mi se pare că-i tare schimbată. Subţirică, a urmat *mister* Peggotty, privind ţintă focul, puţin cam ostenită ; ochi albaştri, blînzi şi trişti ; un chip gingaş ; capul drăguţ, uşor înclinat ; glas domol şi... mai degrabă sfios. Aşa-i Em'ly acum...

L-am privit în tăcere cum şedea cu ochii aţintiţi asupra focului.

— Unii cred c-ar fi avut o dragoste neîmpărtăşită ; alţii, c-ar fi rămas văduvă. Nimeni nu ştie adevărul. Ar fi putut să se mărite nu o dată, ci de multe ori, dar întotdeauna mi-a zis : „Nu, unchiule, asta niciodată". Cu mine mai rîde cîteodată ; faţă de alţii e foarte retrasă ; e gata bucuroasă să meargă oricît de departe, să dea lecţii unui copil sau să-ngrijească un bolnav, sau să dea o mînă de ajutor vreunei tinere care se mărită (pe multe le-a ajutat, dar nu s-a dus la nunta nici uncia) ; îşi iubeşte din toată inima unchiul ; e răbdătoare ; şi toţi, tineri şi bătrînî, o îndrăgesc ; şi oricine are vreun necaz vine la ea. Aşa-i Em'ly...

Şi-a trecut mîna peste faţă, şi apoi, cu un oftat pe jumătate înăbuşit, şi-a întors privirea de la foc.

— Martha mai stă cu voi ? l-am întrebat.

— Martha s-a măritat, *mas'r* Davy, în al doilea an după sosirea noastră. Un flăcău, un argat, care, în drum spre tîrg, a trecut cu căruţa stăpînilor săi pe la noi — avea

de mers vreo cinci sute de mile dus și întors — a cerut-o de nevastă (e mare lipsă de femei pe acolo), urmînd ca apoi să se așeze și ei în savană. Dînsa m-a rugat să-i spun tot adevărul despre trecutul ei. Așa am și făcut. S-au căsătorit și locuiesc acum, la vreo patru sute de mile depărtare de orice glasuri omenești afară de ale lor și de viersul păsărelelor.

— Și *missis* Gummidge ce mai face ? l-am întrebat.

Această întrebare atingînd o coardă plăcută, *mister* Peggotty a izbucnit într-un hohot de rîs, frecîndu-și genunchii cu mîinile, cum obișnuia pe vremuri cînd era în toane bune, în vechiul barcaz de care de mult se alesese praf și pulbere.

— N-o să mă credeți ! ne-a zis. Închipuiți-vă, s-a găsit unul s-o pețească ! Afurisit să fiu, *mas'r* Davy, dacă vă mint ! Un bucătar de pe corabie, care-și pusese în gînd să rămînă acolo, a cerut-o de nevastă pe *missis* Gummidge !

Niciodată n-am văzut-o pe Agnes rîzînd cu atîta poftă. Neașteptata izbucnire a lui *mister* Peggotty i s-a părut atît de hazlie, încît nu mai contenea să rîdă ; și cu cît rîdea mai tare, cu atît mă făcea și pe mine să rîd mai tare și cu atît creștea bucuria lui *mister* Peggotty și cu atît mai strașnic își freca genunchii.

— Și *missis* Gummidge ce-a zis ? l-am întrebat după ce m-am potolit.

— Nu știu dacă o să mă credeți, mi-a răspuns *mister* Peggotty, dar *missis* Gummidge, în loc să-i spună : „Mulțumesc frumos, vă rămîn foarte-ndatorată, dar n-am de gînd la anii mei să-mi schimb viața", a pus mîna pe o găleată ce se afla la îndemînă și i-a înfundat-o pe cap, pînă ce bietul bucătar a-nceput să strige după ajutor, și am dat fuga și l-am scăpat.

Mister Peggotty a izbucnit din nou într-un rîs cu hohote, și Agnes și cu mine i-am ținut isonul.

— Trebuie să spun, însă, spre cinstea ei, a urmat el ştergîndu-şi faţa, după ce-am ostenit de atîta rîs, că are o inimă de aur şi ne-a fost de mare ajutor, aşa cum a făgăduit, şi încă şi mai mult. *Mas'r* Davy, e femeia a mai săritoare, a mai de nădejde şi a mai credincioasă din cîte s-au pomenit. N-am mai auzit-o niciodată spunînd că-i orfană şi oropsită, nici chiar îndată după ce am ajuns în colonie şi nu cunoşteam pe nimeni. Şi te rog să mă crezi, *mas'r* Davy, că de cînd a părăsit Anglia, n-a mai pomenit de bătrînul ei nici o singură dată !

— Acum povesteşte-ne şi despre *mister* Micawber, l-am rugat. A plătit pînă la ultimul ban toate datoriile ce le avea aici — pînă şi poliţa dată lui Traddles, dacă îţi mai aminteşti, dragă Agnes — şi din asta cred că putem trage concluzia că îi merge bine. Dar care sînt ultimele noutăţi în privinţa lui ?

Surîzînd, *mister* Peggotty a dus mîna la buzunarul de la piept, din care a scos un pachet învelit într-o hîrtie împăturită cu grijă, din care a ales cu băgare de seamă o gazetă de format mic şi ciudat.

— Trebuie să vă spun, *mas'r* Davy, că de cînd ne merge mai bine, am părăsit savana ; şi ne-am statornicit la Port Middlebay Harbour, unde se află ceea ce *noi* numim un oraş.

— *Mister* Micawber a stat şi el cu voi în savană ? l-am întrebat.

— Firește că da, a adeverit *mister* Peggotty, şi a lucrat cu tragere de inimă. De cînd sînt n-am pomenit un *gen'l'man* cu atîta tragere de inimă. L-am văzut lucrînd în bătaia soarelui, *mas'r* Davy, şi năduşind pe chelie, de credeam c-o să se topească de-a binelea. Acum a ajuns magistrat.

— Nu zău, magistrat ? ! l-am îngînat cu mirare.

Mister Peggotty mi-a arătat cu degetul o noutăţă în gazetă şi cu glas tare am citit din *Port Middlebay Times* cele ce urmează :

...Banchetul oferit distinsului nostru concetăţean şi colonist WILKINS MICAWBER, ESQUIRE, *magistrat al districtului Port Middlebay, a avut loc ieri în salonul cel mare al hotelului, care a fost plin pînă la refuz. Se apreciază că nu mai puţin de patruzeci şi şapte de persoane au stat în acelaşi timp la masă, fără a mai pune la socoteală pe cei aflaţi pe coridor şi pe scări. Lumea cea mai strălucitoare, mai elegantă şi mai distinsă din Port Middlebay s-a grăbit să aducă omagiul cuvenit unei personalităţi cu drept cuvînt atît de preţuite, atît de talentate şi atît de iubite. Banchetul a fost prezidat de doctorul Mell (de la gimnaziul clasic „Salem House" din Port Middlebay), la dreapta căruia a stat distinsul sărbătorit. După ce s-a strîns masa şi s-a cîntat* Non Nobis [1] *(foarte frumos executat, în care am avut bucuria de a remarca glasul ca de clopot al talentatului amator WILKINS MICAWBER,* ESQUIRE, JUNIOR), *s-au ţinut obişnuitele cuvîntări exprimînd ataşamentul faţă de coroană şi faţă de patria mumă, care au fost salutate cu entuziasm. Apoi doctorul Mell, la sfîrşitul unei însufleţite cuvîntări, a ridicat paharul «în cinstea distinsului sărbătorit, adevărată podoabă a oraşului nostru. Fie ca el să nu ne părăsească niciodată, decît pentru a merge la mai bine, şi fie ca succesele sale în mijlocul nostru să fie atît de mari, încît să fie cu neputinţă să-i meargă mai bine!» Aclamaţiile care au însoţit această închinare au depăşit orice închipuire. Ca valurile oceanului, se ridicau şi se lăsau neîncetat. În cele din urmă, cînd totul s-a liniştit.* WILKINS MICAWBER, ESQUIRE, *s-a ridicat spre a le mulţumi celor de faţă. Departe de noi gîndul de a ne încumeta, ţinînd seama de posibilităţile comparativ reduse, deocamdată, ale ziarului nostru, să redăm întocmai perioadele curgătoare ale cuvîntării elegante şi foarte cizelate rostite de distinsul nostru concetăţean! E de ajuns să spunem că a fost o capodoperă de elocvenţă ; şi că pasajele în care şi-a povestit amănunţit cariera, încă de la începuturile ei, precum şi acelea în care a atras atenţia ascultătorilor tineri asupra primejdiilor ascunse ce decurg din contractarea unor*

[1] *Nu nouă ;* primele două cuvinte ale unui psalm de mulţumire (115).

datorii pecuniare pe care nu le vor putea acoperi au stors lacrimi chiar și din ochii celor mai căliți. S-a mai ridicat apoi paharul în cinstea DOCTORULUI MELL, *în cinstea lui* MISSIS *MICAWBER (care a mulțumit cu multă grație, salutînd din pragul unei uși laterale în dreptul căreia un șirag de femei frumoase, așezate în fotoliu, asistau și în același timp împodobeau această scenă încîntătoare) ; a lui* MISSIS *RADGER BEGS (fosta* miss *Micawber) ; a lui* MISSIS *MELL ; a lui WILKINS MICAWBER,* ESQUIRE, *JUNIOR (care a stîrnit mare ilaritate declarînd cu mult umor că, nesimțindu-se în stare să mulțumească printr-o cuvîntare, va cere voie să cînte ceva) ; a FAMILIEI lui* MISSIS *MICAWBER (precum se știe, binecunoscută în patrie) etc., etc., etc. După încheierea acestora, mesele au fost scoase ca prin farmec, rămînînd sala liberă pentru dans. Printre discipolii TERPSIHOREI* [1], *care s-au întrecut pe ei înșiși pînă ce soarele a dat semnalul plecării, s-au remarcat îndeosebi domnul Wilkins Micawber,* Esquire, *Junior, și drăgălașa și desăvîrșita* miss *Helena, cea de a patra fiică a doctorului Mell.*

Tocmai mă uitam încă o dată la numele doctorului Mell, bucuros de a-l regăsi într-o ipostază mai fericită pe bietul *mister Mell,* care fusese cîndva un pîrlit de suplinitor al magistratului meu din Middlesex, cînd *mister* Peggotty mi-a arătat cu degetul o altă rubrică a gazetei, unde am văzut numele meu și am citit cele ce urmează :

Către DAVID COPPERFIELD, *ESQUIRE*
Eminentul Scriitor

SCUMPE SIR,

Au trecut ani de zile de cînd am avut prilejul să văd, cu propriii mei ochi, trăsăturile feței aceluia care acum e cunoscut de un segment considerabil al lumii civilizate.

Dar, scumpe sir, *deși (prin forța unor împrejurări aflate mai presus de voința mea) m-am depărtat de prietenul și tovarășul tinereții mele, n-am rămas nepăsător la zborul lui avîntat. Și*

[1] *Terpsihora* — în mitologia greacă muza dansului și a corurilor.

Cu toate că mări furioase ne despart,

(BURNS) nimic nu m-a putut opri să iau parte la sărbătorile intelectuale pe care ni le-a oferit.

De aceea nu pot lăsa să plece de aici un om pe care amîndoi îl cinstim şi îl preţuim fără a mă folosi de acest prilej public, scumpe sir, *spre a vă trimite mulţumirile mele şi, mă încumet să adaug, şi cele ale tuturor locuitorilor din Port Middlebay pentru bucuriile pe care ni le-aţi dăruit.*

Înainte, scumpe sir ! *N-aţi rămas necunoscut printre noi ; lumea de aici ştie să vă preţuiască ! Deşi sîntem «departe», nu sîntem nici «neprieteni», nici «melancolici», nici (se cuvine să adaug) «greoi» ! Înainte, scumpe* sir, *urmaţi-vă zborul ca un vultur ! Locuitorii din PortMiddlebay doresc cel puţin să-l urmărească cu bucurie, cu încîntare, cu folos !*

Printre ochii care, din această parte a globului pămîntesc, se înalţă către dumneavoastră, vor fi întotdeauna, atita timp cît lumina vieţii va mai licări în ei,

Şi
ochii
lui

WILKINS MICAWBER,
Magistrat

Cercetînd şi restul gazetei, am constatat că *mister* Micawber era un corespondent sîrguitor şi preţuit al ziarului. În acelaşi număr mai era publicată o scrisoare a sa cu privire la un pod ; şi am găsit şi un anunţ vestind apropiata apariţie a unui volum frumos, care va cuprinde o culegere din „scrisorile" sale, „cu importante adăugiri". Şi, dacă nu mă înşel, articolul de fond tot de el era scris.

Şi serile, cît a stat la noi *mister* Peggotty, am vorbit nu o dată despre *mister* Micawber. A locuit la noi — în Anglia, adică — pare-mi-se ceva mai puţin de o lună, iar sora lui şi mătuşa au venit la Londra să-l vadă. La plecare, Agnes şi cu mine l-am petrecut pe bord şi nu ne-am despărţit de el decît în clipa în care corabia a ridicat ancora ;

și nu cred că ne va fi dat să-i mai spunem alt „adio“ pe lumea asta.

Înainte de plecare ne-am dus împreună la Yarmouth, să vadă placa pe care o așezasem pe mormîntul lui Ham. În timp ce, la cererea lui, copiam inscripția funerară, l-am văzut că s-a aplecat și a smuls un pumn de iarbă și de pămînt.

— Pentru Em'ly, mi-a zis, punînd totul în buzunarul de la piept. I-am făgăduit, *mas'r* Davy.

LXIV

O ULTIMĂ PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Şi acum, povestea-mi ia sfîrşit. Înainte de-a încheia aceste pagini mai privesc o dată — ultima dată — în urmă spre trecut. Cu Agnes alături, mă văd străbătînd calea vieţii. În jur văd copiii şi prietenii noştri ; şi aud, pe măsură ce înaintez, numeroase glasuri, care nu-mi sînt indiferente.

Din mulţimea care se perindă înaintea mea, ce chipuri se desprind mai limpede ? Iată-le, acestea sînt ; se întorc către mine de îndată ce-mi pun această întrebare.

Iat-o mai întîi pe mătuşa, cu ochelari mai tari o femeie trecută de 80 de ani, dar încă dreaptă, şi în stare să străbată pe jos, fără să se oprească, vreo şase mile, pe vreme de iarnă.

Iat-o şi pe Peggotty, bătrîna şi buna mea dădacă de altădată, care o însoţeşte întotdeauna ; poartă şi ea ochelari şi e deprinsă să coasă seara foarte aproape de lampă, dar niciodată nu se aşază la lucru fără un muc de luminare, fără o ruletă ca o colibă, în care e înfăşurat iardul, şi fără o cutie de lucru, pe capacul căreia este zugrăvită catedrala St. Paul.

Obrajii şi braţele lui Peggotty, cu pielea atît de aspră şi atît de rumenă pe vremea cînd eram copil, încît mă minunam de ce nu veneau păsărelele că ciugulească din ele, luîndu-le drept mere, sînt zbîrcite acuma ; ochii ei, care cîndva îi puneau în umbră întreaga faţă, au pălit (deşi mai au oarecare strălucire), iar degetu-i arătător, atît de

aspru pe vremuri, încît mi se părea că seamănă cu o răzătoare de nuci, la fel e şi azi, iar cînd îl văd pe mezinul meu cum se agaţă de el, după ce, cu paşi şovăitori, a străbătut distanţa de la mătuşa la Peggotty, îmi amintesc de salonaşul de acasă şi de zilele cînd învăţam şi eu să merg. Vechea dezamăgire a mătuşii a fost lichidată şi dată uitării. Este naşa unei Betsey Trotwood în carne şi oare ; iar Dora (fetiţa mea cea de a doua) spune că mătuşa prea o răsfaţă pe Betsey.

În buzunarul lui Peggotty se află un obiect voluminos. Nu e nimic altceva decît cartea cu crocodili, care între timp s-a cam jerpelit şi are multe file rupte şi prinse cu ace, dar pe care Peggotty o arată copiilor ca pe o relicvă de preţ. Îmi pare foarte ciudat să-mi văd chipul, aşa cum era în copilărie, privindu-mă dintre poveştile cu crocodili ; şi chipul ăsta îmi aduce aminte de vechea cunoştinţă cu Brooks din Sheffield [1].

În timpul acestei vacanţe de vară, văd în mijlocul băieţilor mei un bătrînel care construieşte zmeie uriaşe şi le urmăreşte cum plutesc prin văzduh cu o încîntare de nedescris. Mă salută cu frenezie, şi făcîndu-mi nenumărate semne cu ochiul şi din cap, îmi şopteşte :

— Trotwood, are să-ţi facă desigur plăcere să auzi că am să isprăvesc de redactat memoriul îndată ce n-am să mai am nimic altceva de făcut, şi că mătuşa dumitale e cea mai extraordinară femeie din lume !

Cine-i această bătrînă *lady* adusă de spate, care merge sprijinindu-se într-un baston, în a cărei ţinută disting urmele demnităţii şi frumuseţii apuse, încercînd să ţină piept unei rătăciri certăreţe, neputincioase şi neliniştite a minţii ? Se află într-o grădină ; şi lîngă ea stă în picioare o femeie aspră, întunecată, ofilită, cu o cicatrice albă de-a curmezişul buzei. Daţi-mi voie să trag cu urechea la ce vorbesc.

[1] Vezi vol. I, cap. II, p. 38.

— Rosa, am uitat numele acestui *gentleman*.

Rosa se apleacă şi-i spune :

— *Mister* Copperfield.

— Mă bucur să vă văd, *sir*. Dar bag de seamă cu părere de rău că sînteţi în doliu. Sper că timpul are să vă aducă alinare.

Aprigă, însoţitoarea ei o dojeneşte, îi spune că nu sînt în doliu şi o pofteşte să se uite încă o dată şi încearcă s-o dezmeticească.

— L-aţi văzut pe fiul meu, *sir* ? mă întreabă bătrîna *lady*. V-aţi împăcat ?

Uitîndu-se fix la mine, îşi duce mîna la frunte şi geme. Deodată strigă cu un glas înfricoşător :

— Vino lîngă mine, Rosa ! A murit !

Rosa îngenunche la picioarele ei, şi ba o mîngîie, ba o ceartă ; aci îi spune fără cruţare : „L-am iubit mai mult decît l-ai iubit tu vreodată !"... pentru ca după aceea s-o strîngă şi s-o legene la pieptul ei ca pe un copil bolnav. Aşa le las ; aşa le regăsesc întotdeauna ; aşa îşi irosesc timpul an după an.

Ce corabie e aceea care soseşte din Indii şi cine-i această *lady* căsătorită cu un Cresus scoţian, ursuz, cu urechi mari şi blegi ? N-o fi cumva Julia Mills ?

E chiar Julia Mills, înţepată şi frumoasă, însoţită de un negru, care-i va prezenta pe o tavă de aur scrisorile şi cărţile de vizită, şi de o femeie arămie, în rochie de olandă albă şi legată la cap cu o basma viu colorată, care în fiecare zi îi va aduce dejunul în budoar. Dar Julia nu mai ţine jurnal intim ; nu mai cîntă „Bocetul pentru o dragoste defunctă" ; în schimb, necontenit se ceartă cu bătrînul Cresus scoţian, care e un fel de urs gălbui, cu pielea tăbăcită. Julia se scaldă în aur şi nu vorbeşte şi nu se mai gîndeşte la nimic altceva decît la aur. Îmi plăcea mai mult cînd se afla în pustiul Saharei.

Sau poate că adevăratul pustiu al Saharei acesta e ! Căci, deşi Julia are o casă somptuoasă, primeşte numeroase

vizite și dă în fiecare zi mese îmbelșugate, nu văd să crească nimic proaspăt în preajma ei ; nici o mlădiță care să poată înmuguri și înflori vreodată. Știu ce numește Julia „lumea bună" ; printre oaspeții ei se numără *mister* Jack Maldon, care are o slujbă la oficiul de brevete și care-și rîde de acela din mîna căruia a primit-o și care-mi spune că doctorul e „fermecător de învechit". Dar dacă așa-numita „lume bună" e alcătuită din asemenea *gentlemen*-i și asemenea *ladies* cu mintea găunoasă, și dacă esența ei este nepăsarea declarată față de orice ar putea grăbi sau frîna progresul omenirii, atunci, Julia, pesemne că ne-am rătăcit în pustiul Saharei și că am face bine să căutăm o ieșire.

Iată-l și pe doctorul Strong, bunul nostru prieten dintotdeauna, lucrînd la dicționarul lui (a ajuns la litera D) și fericit în căsnicie, lîngă soția lui. Iat-o și pe Cătana-Bătrînă, care a devenit simțitor mai modestă și a cărei influență e departe de a fi ce a fost altădată !

Și ajung acum, destul de tîrziu, la vechiul și scumpul meu prieten Traddles, care, cu aerul unui om foarte ocupat, lucrează în birourile lui din cartierul Temple, iar părul (pe unde n-a chelit) îi e mai zburlit, ca niciodată, datorită contactului cu peruca de avocat. Biroul lui e acoperit de teancuri uriașe de hîrtii ; și, rotindu-mi privirea, îi spun :

— Dacă acuma Sophy ar fi secretara ta, cred, Traddles, c-ar avea de lucru berechet !

— Ai dreptate, dragă Copperfield ! Dar ce zile frumoase am trăit la Holborn Court ! Nu-i așa ?

— Cînd ți-a spus c-ai să ajungi judecător ? Dar *atunci* lumea nu prea era de aceeași părere !

— În orice caz, dacă am să ajung vreodată...

— Știi prea bine că ai să ajungi.

— Bine, dragă Copperfield, *cînd* am să ajung, am să istorisesc toată povestea, așa cum am făgăduit.

Pornim pe jos, braț la braț. Mă duc la Traddles să iau parte la o masă de familie. E ziua de naștere a Sophyei și, pe drum, Traddles îmi vorbește de norocul pe care l-a avut.

— Am izbutit, într-adevăr, dragă Copperfield, să realizez tot ce doream mai fierbinte. Reverendul Horace a fost mutat într-o parohie unde are patru sute cincizeci de lire venit pe an ; cei doi flăcăi ai mei primesc o educație îngrijită, se disting la învățătură și sînt băieți de ispravă ; trei dintre cumnatele mele s-au măritat foarte bine ; trei locuiesc cu noi : iar celelalte trei, de cînd s-a prăpădit *missis* Crewler, îngrijesc de casa reverendului Horace ; și toate sînt fericite.

— Afară de... am început eu.

— Afară de „Frumusețea" noastră, a încuviințat Traddles. Da. Păcat că s-a măritat cu un asemenea vagabond. Dar avea o anumită eleganță și strălucire cu care a vrăjit-o. Totuși, acum, că am adus-o cu bine la noi acasă și am scăpat-o de el, trebuie să căutăm s-o consolăm.

Casa lui Traddles este — sau ar fi putut să fie — una din acele case pe care el și Sophy obișnuiau să le împartă în cursul plimbărilor lor de seară. E o casă mare ; dar Traddles își ține hîrtiile în vestiar, iar ghetele stau lîngă ele ; dinsul și Sophy stau înghesuiți într-o odăiță de la catul de sus, căci dormitoarele cele bune le-au lăsat „Frumuseții" și celorlalte fete. În toată casa nu-i nici o încăpere disponibilă ; fiindcă, pentru un motiv sau altul, în casă se află întotdeauna un număr de „fete" pe care nu sînt în stare să-l stabilesc... La intrare ne întîmpină un stol de fete, care se reped să-l îmbrățișeze și să-l sărute pe Traddles, gata-gata să-l sufoce. Aici, unde locuiește în permanență, o găsim pe biata „Frumusețe" rămasă singură cu o fetiță ; aici, la masa dată pentru a sărbători ziua de naștere a lui Sophy, se află cele trei surori măritate, împreună cu cei trei bărbați ai lor, precum și un frate al primului dintre aceștia, un văr al celui de al doilea și o soră a celui de-al treilea, care, pare-mi-se, e logodită cu

vărul celui de al doilea. Traddles, simplu și inimos ca totdeauna, șade ca un patriarh la un capăt al acestei mese lungi ; iar de la celălalt capăt, Sophy îl privește radioasă peste cuvertura veselă, pe care strălucesc tacîmuri ce nu sînt de aliaj Britannia.

Și acum, cînd povestirea s-a sfîrșit, îmi stăpînesc pofta de a mai zăbovi și chipurile se șterg. Doar unul singur, care strălucește în fața mea ca o lumină cerească și luminează în ochii mei toate celelalte, se înalță mai presus de toate. Și acela rămîne.

Întorc capul și-l văd, lîngă mine, în frumusețea-i senină. Lumina lămpii a scăzut. Am stat și am scris pînă în adîncul nopții ; dar prezența-i dragă, fără de care n-aș fi ajuns nicăieri, îmi ține de urît.

O, Agnes, o, sufletul meu, fie ca în clipa din urmă chipul tău să fie tot lîngă mine, fie ca în ziua cînd realitatea se va topi înaintea ochilor mei, ca umbrele pe care le alung acuma, fie ca în ziua aceea să te mai găsesc alături de mine, arătînd către cer !

Sfîrșit

Cap. XL
Peregrinul 5
Cap. XLI
Mătuşile Dorei 17
Cap. XLII
Mişelia 39
Cap. XLIII
O nouă privire retrospectivă . . 66
Cap. XLIV
Căsnicia noastră 77
Cap. XLV
Mister Dick împlineşte prevestirea mătuşii 97
Cap. XLVI
Ştiri 113
Cap. XLVII
Martha 136
Cap. XLVIII
De-ale căsniciei 150
Cap. XLIX
Mă văd implicat într-o afacere misterioasă 165

Cap. L
Visul lui *mister* Peggotty se înfăptuieşte 182
Cap. LI
Începutul unor şi mai lungi peregrinări 195
Cap. LII
Asist la o explozie 218
Cap. LIII
O nouă privire retrospectivă 250
Cap. LIV
Tranzacţiile lui *mister* Micawber . . 257
Cap. LV
Furtuna 278
Cap. LVI
Rana nouă şi cea veche 295
Cap. LVII
Emigranţii 304
Cap. LVIII
O lungă absenţă 319
Cap. LIX
Întoarcerea 329
Cap. LX
Agnes 352
Cap. LXI
Îmi sînt înfăţişaţi doi interesanţi deţinuţi 365

Cap. LXII
Calea mea se luminează 382
Cap. LXIII
Un musafir 391
Cap. LXIV
O ultimă privire retrospectivă . . 405

Lector : SORIN MĂRCULESCU
Tehnoredactor : CONSTANȚA VULCĂNESCU

Format : 32/70 × 100 coli tipo : 13
Apărut : 1984. Bun de tipar : 17.05.1984.

Comanda nr. 40 145
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România